ΕΤΟΣ Α΄ ΤΕΥΧΟΣ ΣΤ΄ ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1904

Ν Ε Α Σ Ι Ω Ν

Η ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΥ ΤΑΦΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΑΣ ΑΙΩΝΑΣ [1]

8

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ Κ/ΠΟΛΕΩΣ ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.

Ἱερώτατοι Μητροπολῖται ὅ τε Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν καὶ ὁ Εὐρίπου, ὁ μὲν ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Ἑλλάδος, ὁ δὲ πάσης Βοιωτίας, ὁ δὲ πάσης Εὐβοίας, καὶ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, ὅ τε Σκιάθου καὶ Σκοπέλου, καὶ οἱ ὑποκείμενοι πάντες τοῖς ἀνωτέρω ἀρχιερατικοῖς θρόνοις· ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοί, καὶ ἐντιμότατοι κληρικοί, καὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, καὶ χρήσιμοι ἄρχοντες τῶν πολιτειῶν αὐτῶν, καὶ οἱ λοιποὶ ἐγχώριοι, καὶ γέροντες χριστιανοί, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ. Πολλοὶ μὲν εἰσὶν οἱ τὴν θείαν καὶ ἄφθονον πλουτήσαντες χάριν ἱεροὶ καὶ σεβάσμιοι τόποι, ἔχει μέντοι εἰς ὑπερέχον καὶ ὑπέρτερον κατ' ἐξοχὴν ὁ ὑπεράγιος καὶ ζωοδόχος ἐν Ἱεροσολύμοις Τάφος τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐκεῖσε γὰρ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας ὑπὲρ ἡμῶν πληρώσας μυστήριον, πάντας ἡμᾶς ὑπερφυῶς ὡς παντοδύναμος ἐκ τοῦ ᾅδου καὶ θανάτου ἐξήρπασε τῷ ἰδίῳ θανάτῳ θανατώσας τὸν ἡμέτερον. Διὰ τοῦτο καὶ πᾶσαι φυλαὶ καὶ γλῶσσαι ἀεννάως πρὸς τὸ θεοβάδιστον ἐκεῖνο προστρέχουσι ἔδαφος, ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν παράδεισον, τὰ οἰκεῖα δῶρα μετ' εὐλαβείας καὶ προθυμίας προσάγουσιν, ἐντεῦθεν βεβαίως τὰς θείας ἐπαγγελίας ἀπεκδεχόμενοι. Ἀλλ' οὐκ οἶδ᾽ ὅπως ἐν μόναις ταῖς ἐπαρχίαις ὑμῶν ταύταις οἱ πολιτευόμενοι χριστιανοί, τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, φόβον τε καὶ εὐλάβειαν ἀποσεισάμενοι, μεγάλην τὴν ἀψηφησίαν ἤρξαντο δεικνύειν πρὸς τὸν ἅγιον αὐτοῦ καὶ ζωοδόχον τοῦ Κυρίου Τάφον, ἔνθα κατὰ χρέος δεῖ πάντας τὴν μείζω προσάγειν φιλοτιμίαν, καὶ συνδρομητικὴν προμήθειαν, αὐτοὶ δὲ μάλιστα τἀναντία φαίνονται

[1] Βλ. τεῦχος Ε', σελ 417.

πράττοντες. Καὶ γὰρ ὡς ἐμάθομεν ὑπὸ τοῦ ὁσιωτάτου πρωτοσυγκέλλου τοῦ Ἁγίου Τάφου, ἐν ἱερομονάχοις παπᾶ Νικηφόρου, καὶ τῶν πατέρων τῆς συνοδείας αὐτοῦ, τῶν διατριβόντων εἰς τὰ αὐτόθι μέρη, χάριν ταξειδίου, ὡς αὐτοῖς σύνηθες, πολλοὶ τινες εὐλαβεῖς χριστιανοὶ ἀφιεροῦσι κατὰ καιροὺς διάφορα καὶ πολυειδῆ πράγματα, τῷ ζωοδόχῳ Τάφῳ ὑπὲρ ψυχικῆς αὐτῶν σωτηρίας κρυφίως τε καὶ φανερῶς, οἱ μὲν ἀκίνητα ὑποστατικά, εἴτε ὀσπήτια, ἀμπέλια, καὶ κήπους, καὶ χωράφια, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, οἱ δὲ ἐκ τῶν κινητῶν, σκεύη, ἱερὰ ἄμφια, ἀργυρᾶ τε εἴδη καὶ μαλαγματικά, ἐμοῦ καὶ χαλκοματικά, καὶ ἄλλης παντοίας ὕλης. Εἶτα ἐκείνων τῶν ἀφιερωσάντων ἀποθνῃσκόντων ἐν Κυρίῳ, οἱ συγγενεῖς ἐκείνων ἁρπάζουσι λῃστρικῶς τὰ ἀφιερώματα ἐκεῖνα, ὁποῖα ἂν ὦσιν, εἴτε ἄσπρα ἕτοιμα, εἴτε ἀργυρᾶ, καὶ μαλαγματικά, καὶ ρουχικά, εἴτε ἐκ τῶν ἀκινήτων, εἴτουν ὑποστατικά, καὶ ἰδιοποιούμενοι ὡς οἰκεῖα, ἔχουσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ διοίκησιν αὐτῶν, δύο τινὰ δυσσεβῆ ποιοῦντες ἔργα οἱ ἀντίθεοι, τοὺς μὲν συγγενεῖς εἴτε γονεῖς αὐτῶν εἴτε καὶ τοὺς πόρρω, ἀποστεροῦντες τοῦ μνημοσύνου αὐτῶν, καὶ τοῦ καλοῦ ἐφοδίου, ζημιοῦντες δὲ καὶ ἀδικοῦντες οἱ ἀπάνθρωποι τὸν ἅγιον Τάφον, ὅπερ μεγίστης ἐστὶ φρίκης καὶ τρόμου ἄξιον. Τούτου χάριν γράφοντες ὡς ἐζήτησαν ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῖν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ὅσοι χριστιανοὶ μικροὶ ἢ μεγάλοι, νέοι ἢ γέροντες, ἄνδρες ἢ γυναῖκες, κατεκράτησαν ἀπὸ τῶν ἀφιερωμάτων ὧν οἱ συγγενεῖς αὐτῶν τῷ ζωοδόχῳ Τάφῳ προσήλωσαν πολλὰ ἢ ὀλίγα ὅσα ρητῶς καὶ κατ' εἶδος ἀνωτέρω ἀπηριθμήσαμεν, εἰ μὲν οἱ διακατέχοντες ἀδίκως καὶ κατὰ τῶν ἑαυτῶν κεφαλῶν ἐπιστρέψουσι καὶ ἀποδώσουσιν ἅπαν τοῖς ἁγιοταφίταις πατράσιν, οἱ δὲ γινώσκοντες τοὺς τοιούτους ἱεροσύλους μαρτυρήσουσιν αὐτοὺς παρρησίᾳ, οὐδεὶς λόγος· εἰ δ' ἄλλως ποιήσουσιν ὡς ἐθνικοὶ καὶ μισόθεοι, πάντες ὁμοῦ ἀφωρισμένοι εἴησαν ἀπὸ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου, καὶ ζωοποιοῦ, καὶ ἀδιαιρέτου, καὶ ἀσυγχύτου Τριάδος, τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου τῇ φύσει Θεοῦ, καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ ἄλυτοι μετὰ θάνατον·αἱ πέτραι, καὶ ὁ σίδηρος λυθήσονται, αὐτοὶ δὲ οὐδαμῶς· κληρονομήσειαν τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα καὶ εἴησαν στένοντες καὶ τρέμοντες ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ὁ Κάϊν, σχισθείη ἡ γῆ καὶ καταπίοι αὐτοὺς ὡς τὸν Δαθὰν καὶ Ἀβειρὼν· ἐξαλειφθείησαν τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐκ βίβλου ζώντων καὶ εὕροιεν τὸν Θεὸν μαχόμενον αὐτοῖς ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἔχοντες καὶ τὰς ἀράς πάντων τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων, ἕως οὗ ποιήσωσι πάντες ὡς γράφομεν, καὶ τότε τύχωσι συγχωρήσεως.

ἐν μηνὶ ἰουνίῳ ἰνδικτιῶνος γ'. (1710)

9

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ Κ/ΠΟΛΕΩΣ ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Ἱερώτατοι μητροπολῖται ὅ τε Ρόδου καὶ ὁ Παροναξίας, ὁ μὲν ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πασῶν τῶν Κυκλάδων νήσων, ὁ δὲ παντὸς Αἰγαίου πελάγους, καὶ θεοφιλέστατοι ἀρχιεπίσκοποι ὁ τε Ντζίας καὶ Θερμίων, καὶ ὁ Σαντορίνης, ὁ Μήλου τε, καὶ ὁ Κῶ καὶ ὁ Ἄνδρου καὶ ὁ Καρπάθου καὶ Κάσου, καὶ Σίφνου, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοί, καὶ ἐντιμότατοι κληρικοὶ τῶν αὐτῶν ἐπαρχιῶν, καὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, καὶ χρήσιμοι ἄρχοντες, καὶ λοιποὶ ἁπαξάπαντες εὐλογημένοι χριστιανοί, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος· χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη, καὶ ἔλεος ἀπὸ Θεοῦ Κυρίου παντοκράτορος εὐχὴ δὲ καὶ εὐλογία καὶ συγχώρησις παρ' ἡμῶν. Ὁ πλούσιος ἐν ἐλέει Θεὸς διὰ στόματος τοῦ θεοπάτορος καὶ προφήτου Δαβὶδ ἔλεον, εἶπε, θέλω καὶ οὐ θυσίαν, σημαίνων τὴν συνήθη θυσίαν τοῦ παλαιοῦ νόμου, καθότι ἔμελλε τῇ προαιωνίῳ βουλῇ νὰ ποιήσῃ μέγα ἔλεος εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, ὥσπερ καὶ ἐποίησε, γεννηθεὶς ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου τέλειος ἄνθρωπος ὁ πρὸ τῶν αἰώνων τέλειος ὑπάρχων Θεός, ὅστις διὰ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν ὑπέμεινε τὰς πολλὰς ἐκείνας ὕβρεις, καὶ ἀτιμίας τοὺς τε ἐμπαιγμοὺς καὶ τὰς μάστιγας ἀπὸ τὸν ἀχαρίστων Ἰουδαίων καὶ τέλος πάντων ἔπαθε σαρκὶ τὸν σταυρικὸν θάνατον, θυσίαν ἱερὰν ἑαυτὸν προσαγαγὼν τῷ Θεῷ Πατρὶ· διὰ μέσου τοῦ ὁποίου πάθους ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου καὶ ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῦ θανάτου, καὶ μᾶς ἀποκατέστησεν υἱοὺς φωτός, καὶ ἀθανάτους μέ τὴν θεϊκὴν Του χάριν καὶ δύναμιν. Καὶ λοιπὸν ἐπειδὴ ἔμελλε νὰ κάμῃ ἐς ἡμᾶς τὸ τοιοῦτον καὶ τοσοῦτον ἔλεος, διὰ τοῦτο προεῖπε διὰ μέσου τοῦ προφήτου ὅτι ζητεῖ καὶ ἀπὸ λόγου μας τὸ ὅμοιον κατὰ δύναμιν, ἔλεος, θέλοντας τοιουτοτρόπως νὰ εἴμεσθεν καὶ ἡμεῖς εὐκολοκίνητοι εἰς ἐνέργειαν ἐλέους, εὐεργετοῦντες καὶ ἀγαθοποιοῦντες εἷς πὲρ τὸν ἄλλον, μιμούμενοι τὴν θεανδρικὴν Του πολιτείαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀκολουθήσαντες τοσοῦτοι ἅγιοι, οἱ μὲν διὰ μαρτυρίου θυσίαν ἑαυτοὺς προσέφερον τῷ Θεῷ, ἄλλοι δὲ ζῶντες καὶ νεκρωθέντες, τῆς αὐτῆς δόξης ἠξιώθησαν, οἱ δὲ περισσότεροι καθὼς ὁ καιρὸς ἐκάλεσε μέ ἱλαρὰν προαίρεσιν τὰ ὑπάρχοντα καὶ πλούτη τους, ὥς τίνας ἀπαρχὰς τῶν ἱδρώτων καὶ κόπων τοὺς προσέφεραν ἀντὶ

ἑαυτῶν δῶρα, τῷ Θεῷ εὐπρόσδεκτα καὶ τοῦτα ὅλα τὰ ἔκαμαν δι' ἀγάπην ἐκείνου ὅπου ἐποίησε τὸ μέγα ἔλεος μεθ' ἡμῶν. Τὰ ὁποῖα ἐλογίσθησαν θυσίαι καθαραὶ καὶ πλήρεις πνευματικῆς εὐωδίας ἐνώπιον Κυρίου· θυσία γάρ, λέγει, ὄντως τῷ Θεῷ τὸ συντετριμμένον πνεῦμα· ἀπὸ γὰρ τοῦ τοιούτου ἀναβλύζει πᾶν εἶδος οἰκτιρμοῦ καὶ ἐλέους. Ὥστε εὐλογημένα τέκνα, τῆς καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ ἁγίας Ἐκκλησίας, εἰξεύρετε ὅτι κατά τοῦτον τὸν τρόπον ὅλοι οἱ εὐλαβεῖς χριστιανοὶ ἔχετε χρέος ἀκόλουθον καὶ ἀπαραίτητον νὰ κινῆσθε εὐκόλως μέ θερμοτάτην προθυμίαν εἰς τὴν τοιαύτην κατὰ δύναμιν ἐλεημοσύνην, εὐεργετοῦντες πανταχοῦ καὶ χαριζόμενοι ἐκείνοις ὅπου εὑρίσκονται ὑποκάτω ἀνάγκης καὶ στενοχωρίας καὶ νὰ σκορπίζητε μέ καλὴν ἐλπίδα ἐκεῖνα ὅπου κατὰ μὲν τὸ παρόν ἔχετε εἰς χεῖρας, μετ' ὀλίγον δὲ μέλλουσι νὰ διαφθαρῶσιν ὡς πρόσκαιρα καὶ ἐπίγεια διὰ νὰ τὰ εὕρετε εἰς ἄλλην ζωὴν οὐράνια καὶ αἰώνια· καθὼς ἐν εὐαγγελίοις μᾶς ἐβεβαίωσεν ὁ Κύριος. Καὶ ἂν καλά τοῦτο τὸ θεάρεστον μέν καὶ ψυχωφελὲς ἔργον τοῦ ἐλέους συμφέρει νὰ γίνηται πανταχοῦ τοῖς δεομένοις ἀδιαφόρως ὡσὰν ὁποῦ παραδόξως ἐξιλεοῖ τὸ θεῖον καὶ ἐξαλείφει ἁμαρτίας ψυχικὰς τε καὶ σωματικάς, πλὴν κατὰ τινα ἐξαίρετον, καὶ προτιμώτερον λόγον, ἄξιον καὶ δίκαιον εἶναι νὰ προσφέρεται καὶ νὰ δίδεται συνεχέστερον καὶ τελειότερον πρὸς τὸν ἅγιον καὶ ζωοδόχον Τάφον τοῦ Κυρίου μας, τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς ἡμῶν, εἰς ἐκεῖνο λέγομεν τὸ ἱερὸν ἔδαφος τῆς ἁγίας πόλως Ἱερουσαλήμ, ὅπου οἱ θεϊκοὶ περιεπάτησαν πόδες, καὶ τὰ φρικτὰ ἐτελέσθησαν μυστήρια· ὅθεν ἤρξατο τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα καὶ ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, ὡσὰν ὁποῦ εἶνε τὸ πρῶτον, καὶ κοινὸν προσκύνημα ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος· τὸ ὁποῖον ἐξ ἀρχαίων χρόνων εἶχε μὲν τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἀπὸ τὰ πλουσιοπάροχα ἐλέη, ἀφιερώματὰ τε καὶ φιλοτιμήματα τῶν τε ἀξιωματικῶν, καὶ εὐσεβῶν προσώπων, μάλιστα περισσότερον ἀφ' οὗ ἐταπεινώθη καὶ ἐδουλώθη τὸ γένος ἡμῶν, καὶ τῶν μὲν προτέρων πολλῶν εἰσοδημάτων ἐκείνων ἐστερήθη, ὑπέπεσε δὲ ὑποκάτω πολλῶν καὶ μεγάλων δοσιμάτων καὶ ἐξόδων μέ τὸ νὰ ἀπομείνῃ ἐν μέσῳ διαφόρων καὶ ἀνυποτάκτων καὶ ἐναντίων ἐθνῶν. Καὶ ἔκτοτε μὴ ἔχων ἄλλοθεν ἄλλην βοήθειαν, μὲ τὴν εὐλαβῆ μόνον τῶν χριστιανῶν καὶ πολύζηλον προμήθειαν διοικεῖται καὶ σῴζεται μέχρι τῆς σήμερον καὶ τοῦτο εἶναι ἕνα ἐξεπίτηδες ἀπόκρυφον μυστήριον τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρώπου προνοίας διὰ νά προξενῆται σωτηρία αἰώνιος εἰς τοὺς χριστιανοὺς ἐκείνους τοὺς ποιοῦντας μετὰ χαρᾶς τὴν δαψιλῆ ἐλεημοσύνην εἰς τόν ζωοδόχον τοῦ Κυρίου μας Τάφον· διότι προσεγίνωσκεν ὁ Θεὸς ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν

πατριαρχικὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων πολλαὶ καὶ ποικίλαι ἀνάγκαι καὶ αἰτίαι διαφόρων δαπανῶν καὶ ἐξόδων ἔμελλον κατὰ καιροὺς συμβαίνειν καὶ ἤδη καθ' ἑκάστην αἱ αὐταί ἀδιακόπως συμβαίνουσιν ἐξ ἀλεπαλλήλων ἀναγκῶν καὶ περιστάσεων (καὶ μάλιστα κατά τοῦτον τὸν καιρὸν ὁποῦ ηὐδόκησεν ὁ ἅγιος Θεὸς καὶ ἀνεκαινίσθη ὅλος ὁ ἅγιος Τάφος ἔνδοθεν καὶ ἔξωθεν καὶ ὅλον τὸ ἁγιώτατον ἐκεῖνο Πατριαρχεῖον, μέ τὰς περιεχομένας ἐν αὐτῷ ἱερὰς ἐκκλησίας, καθὼς μάρτυρες εἶναι οἱ ἀπερχόμενοι ἐκεῖσε θεοφιλεῖς προσκυνηταί οἱ αὐτόπται τῶν τοιούτων θαυμασίων οἰκοδομημάτων, τὰ ὁποῖα ὅλα ἑκατορθώθησαν πρῶτον μὲν μέ τὴν βοήθειαν καὶ τὸ ἔλεος τοῦ ἁγίου Θεοῦ καὶ δεύτερον μέ πολυάριθμα ἔξοδα, τὰς ὁποίας μὴ δυνάμενος ὁ θρόνος νά τὰς καταπονέσῃ, ἠναγκάσθη ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης νὰ πέμψῃ πρὸς ὑμᾶς πάντας τὸν ὁσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς πατράσι κὺρ Νεόφυτον τὸν πρωτοσύγκελλον μετὰ τῆς συνοδίας αὐτοῦ χάριν ἐλεημοσύνης, συνδρομῆς τε, καὶ βοηθείας. Τούτου χάριν γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς, μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων μητροπολιτῶν, καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν καὶ λόγῳ πνευματικῆς χάριτος ἐντελλόμεθα ὑμῖν πᾶσι καὶ πατρικῶς διεγείρομεν καὶ σὰς παρακινοῦμεν νὰ τὸν ὑποδεχθῆτε μέ ἀνοικτὰς ἀγκάλας καὶ μετὰ εὐλαβείας ὡς πρόσωπον πατριαρχικὸν ἐπιφέροντα μιᾷ προθυμίᾳ καθὰ δυνάμεις ἔχει ἕκαστος νὰ δείξῃ τὴν ἀγάπην καὶ ἐλπίδα ὁποῦ ἔχει πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μέ ἔργα δίδοντας τὴν ἐλεημοσύνην πλουσίαν, ὁ μὲν σαραντάριον δηλονότι, ὁ δὲ ἀδελφᾶτον, καὶ τεσσαρακονταλείτουργον, ἕτεροι δὲ πάλιν διαφόρων πραγμάτων ἀφιερώματα καὶ τὰ τῶν ἀποθανόντων ἀφιερώματα, ὁποῦ ζῶντες ἐκεῖνοι εἶχον τὰ ἀφιερώσει καὶ οἱ μὲν ἔχοντες ἀπ' ἐκεῖνα ὁποῦ ὁ Κύριος τοὺς ἐχάρισε νὰ δώσωσι καὶ αὐτοὶ μερίδα τῷ ζωοδόχῳ Τάφῳ μὲ ἱλαρὰν προαίρεσιν ὅτι καὶ ὁ Θεὸς ἱλαρὸν δότην ἀγαπᾷ· οἱ δὲ μὴ ἔχοντες λόγῳ κἂν καί προσπαθείᾳ ἂς βοηθήσουν· δεκτὸν γὰρ καὶ τοῦτο τῷ Θεῷ καὶ παντοίοις τρόποις νὰ συνδράμητε τὸν ἱερομόναχον αὐτὸν, φιλοξενήσαντες μὲ προαίρεσιν. Διότι ὅσην εὐποιΐαν κάμετε καὶ ὅσον αὐτὸν, καὶ ὅπως εὐεργετήσητε, βεβαιότατα μυριοπλάσια θέλετε τὰ εὕρει εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν κάτω μετά, πίστεως τὰ ἐδώκατε· ἀκόμη καὶ τὰ κουτεῖα τοῦ ἁγίου Τάφου οὐ μόνον ἐκεῖνα ὅπου ἀρχῆς διετάχθησαν κατὰ τόπους νὰ συνάγουν τὴν ἐλεημοσύνην, ἀποφαινόμεθα κατὰ τὸ δίκαιον νὰ περιάγουν ἀναντιρρήτως καὶ νὰ μὴν ἐμποδίζωνται παρά τινος προσώπου

ἱερωμένου, καὶ λαϊκοῦ, ἀμή καὶ εἰς τὰς πολιτείας ἐκείνας, ὁποῦ κουτεῖα δέν εἶχον τὸ πρότερον καὶ τώρα οἱ πολῖται χριστιανοὶ ὡς εὐλαβεῖς μὲ καλὴν τοὺς θέλησιν βούλονται νά βάλλουν κουτεῖα, καὶ ταύτην τὴν ἄδειαν δίδωμεν, νά βάνουν τὰ κουτεῖα πλὴν καὶ μέ εἴδησιν καὶ βουλὴν τοῦ κατά τόπον Ἀρχιερέως, χωρὶς νὰ ἀντιλέγῃ ἄλλὸς τις εὐλαβὴς καὶ κακότροπος ἄνθρωπος ὡσὰν ὁποῦ ὁ Κύριος ἀγαπᾷ πανταχοῦ νὰ ἐνεργῆτε τὰ καλά ἔργα, καὶ τὰ ὠφέλιμα, διὰ νὰ δυνηθῇ ὁ ἁγιώτατος αὐτὸς τῶν Ἱεροσολύμων θρόνος μὲ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ προμήθειαν ὑμῶν νὰ κυβερνήσῃ, τὰ χρέη καὶ ἀνάγκας του, ὁποῦ δὲν διαλείπουν· ἐσεῖς δὲ ὡς φρόνιμοι οἰκονόμοι ὁποῦ μέ τὴν ἐλεημοσύνην ἀποκτᾶτε ἀπ' ἐδῶ τὸν ἀρραβῶνα τῆς αἰωνίου βασιλείας, ἔχετε ἀποκείμενὰ τε καὶ ἀναφαίρετα τὰ ὄντως αἰώνια ἀγαθὰ ὁποῦ μέλλετε νὰ ἀπολαύσητε ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως. Μηδεὶς δὲ τολμήσῃ ἐχθρὸς νὰ γένῃ ἐμπόδιον εἰς τὴν ἐλεημοσύνην, λόγῳ ἢ ἔργῳ· ὁ γὰρ τοιοῦτος, ὅστις ἂν εἴη ὁ ἀντίχριστος, ἱερωμένος ὢν, ἀργὸς μενέτω, καὶ ἐστερημένος παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ εἰσοδήματος, λαϊκὸς δέ, ἀφωρισμένος παρὰ Θεοῦ Παντοκράτορος καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος. Ὑμεῖς δὲ ποιήσατε ὡς γράφομεν, ἵνα καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη ὑμῖν.

ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ ᾳψι.'

10

ΚΟΣΜΑΣ ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Ἱερώτατε μητροπολῖτα Γοτθίας καὶ Καφᾶ, καὶ ὑπέρτιμε ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ· καὶ ἐντιμότατοι κληρικοί, καὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς μετὰ πάντων τῶν ὑποκειμένων τῇ αὐτῇ μητροπόλει χωρίων, καὶ χρήσιμοι προεστῶτες καὶ γέροντες καὶ λοιποὶ εὐλογημένοι χριστιανοί, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος χάρις εἴη, ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ, εὐχὴ δέ, εὐλογία, καὶ συγχώρησις παρ' ἡμῶν. Οἱ πανταχοῦ τῶν πατριαρχικῶν καὶ ἀρχιερατικῶν θρόνων ποιμένες, καὶ πνευματικοὶ πατέρες, καὶ διδάσκαλοι χρέος ἔχουσιν ἀσχόλαστον κατὰ τὴν θείαν ἐπιταγὴν νὰ τρέφωσι τὰ πνευματικὰ τους τέκνα ὄχι μέ ἄρτον καὶ μὲ φαγητὰ τῆς σαρκὸς ὅτι τοῦτο ἀλλονῶν εἶναι ἔργον, ἀλλὰ μὲ λόγους εὐαγγελικοὺς καὶ ρήματα ζωῆς τῆς αἰωνίου, ὅτι αὐτὰ δροσίζουσι, καὶ ζωογονοῦσι τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν ὑπερφυῶς καὶ τοὺς καταξιοῦσι νὰ γίνωνται υἱοὶ Θεοῦ, καὶ συγκληρονόμοι Χριστοῦ

εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ἐνθυμίζει πάντας ὑμᾶς κατὰ τὸ πάρον τοῦτο τὸ εὐαγγελικὸν ρητὸν ὅπου εἶπεν ὁ Κύριος, ὡσὰν ὁποῦ συμβάλλει καὶ εἶναι ἁρμόδιον εἰς τὸν σκοπὸν τῆς προκειμένης μας ὑποθέσεως, δηλονότι τό, «*ἐφ᾽ ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων ἐμοὶ ἐποιήσατε*» τουτέστι τὴν εὐεργεσίαν ἐκείνην βοήθειάν τε καὶ τὴν προμήθειαν ὁποῦ μὲ ἔλεος ἐκάμετε εἰς ἕνα παραμικρὸν μου ἀδελφὸν καὶ πένητα πρὸς ἐμὲ τὴν ἐκάμετε. Συνάγεται οὖν ἐκ τοῦ ρητοῦ τούτου, ὅτι ἀνίσως καὶ τὰ γινόμενα καλὰ συνδρομήματα ἀπὸ τοὺς ἐλεήμονας χριστιανοὺς εἰς ἄλλα πρόσωπα τὰ ἰδοποιεῖται ὁ Κύριος, καὶ τὰ μικρὰ ὡς οἰκεῖα, ἄρα πόσῳ περισσότερον θέλει δεχθῇ τὴν προσφορὰν ἐκείνην τῆς ἱλαρᾶς ἐλεημοσύνης καὶ πλουσίας φιλοτιμίας ὅπου ἤθελε κάμει κάθε χριστιανὸς εἰς αὐτὸν τὸν ἅγιον καὶ ζωοδόχον Τάφον; Φανερὸν εἶναι ὅτι τὸ ἔργον αὐτὸ ὑπερβαίνει πᾶσαν ἄλλην ἀνθρωπίνην πρᾶξιν καὶ ἐπαινετὴν ἐνέργειαν ὡς μέγιστον ἀσυγκρίτως καὶ ὑπέρτατον ἐνώπιον Θεοῦ, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις ζωοποιὸς τοῦ Κυρίου Τάφος εἶναι τὸ πλέον ἐξαίρετον θεάρεστὸν τε καὶ αἰδεσιμώτερον ἀπὸ πάντων τῶν ἄλλων εἰς τὴν οἰκουμένην εὐαγῶν προσκυνημάτων ὡς θεοβάδιστον ἔδαφος καὶ ὡσὰν ὁποῦ ἐκεῖ ἐγένετο ἡ κοινὴ μας σωτηρία καὶ ἀπολύτρωσις μέ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ δι' ἡμᾶς παθόντος καὶ ταφέντος καὶ πάντας ἡμᾶς συναναστήσαντος ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς ἀκαταλύτου. Ὅθεν χρεωστοῦμεν κοινῶς πάντες ἐκεῖ νά ἔχωμεν ἀείποτε καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ὑμᾶς οἱ πρότερον τῷ θανάτῳ ὑπόδουλοι ὅπουθεν καὶ ἀνεζήσαμεν ἔπειτα καὶ διότι ὁ ἁγιώτατος καὶ Πατριαρχικὸς τῶν Ἱεροσολύμων Θρόνος εὑρίσκεται ἐν μέσῳ πολλῶν ἐναντίων ἐχθρῶν ἀλλοεθνῶν τε καὶ ἑτεροφύλων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔχει πειρασμοὺς πολλοὺς καὶ πάθη, καὶ βάσανα ἀκατάπαυστα καὶ ἐκ τῶν τοιούτων διάγει μέ μεγάλην ἀνάγκην, στενοχωρίαν τε καὶ ἀγανάκτησὶν μέ τὸ νὰ μὴν ἔχῃ διωρισμένα εἰσοδήματα ὁ θρόνος, μήτε βοήθειάν τινα ἀπὸ τὸ ἐδικὸν τοῦ ποίμνιον, ὁποῦ νά δύναται νά προφθάνῃ καὶ νά δίδῃ τὰ ὅσα καὶ δίδῃ καὶ σκορπίζει ἐξ ἀνάγκης εἰς τόποις ἀρρήτους καθ' ἡμερούσιον καὶ νά τὰ ἀντιπαλαίῃ μέ εὐκολίαν καὶ ἄνεσιν, μάλιστα μερικοὺς χριστιανοὺς ὁποῦ τοὺς ἔχει ἔξω εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως ἀντὶ νά λαμβάνῃ τι παρ' ἐκείνων, τοῖς δίδει καὶ τοὺς τρέφει, διὰ νά μὴ σκορπισθῶσιν ἀπὸ τὴν πολλὴν τοὺς πτωχείαν καὶ ἔνδειαν. Καὶ λοιπὸν πρὸ χρόνων πολλῶν αὐτὴ ἡ μεγάλη ἔνδεια καὶ ἀνάγκη καὶ δυσκολωτάτη κυβέρνησις τοῦ ἁγίου ἐκείνου θρόνου μέ τὸ νὰ φανερωθῇ καὶ νὰ γνωρισθῇ εἰς ὅλους πανταχοῦ τοὺς χριστιανοὺς μικροὺς τε καὶ μεγάλους καὶ

πρὸς πάσας τὰς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας μὲ μίαν σύμπνοιαν καὶ γνώμην καὶ θέλησιν, ἐξ ἰδίας εὐλαβοῦς προαιρέσεως ἔκριναν δίκαιον καὶ εὔλογον ὁ ζωοδόχος τοῦ Κυρίου Τάφος νὰ ἔχῃ συνδρομὴν καὶ βοήθειαν καὶ πλουσίαν φιλοτιμίαν οὐ μόνον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἁπανταχοῦ χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχιερατικοὺς θρόνους καὶ ἀπὸ μοναστήριά τε καὶ τὰς λοιπὰς Ἐκκλησίας, καὶ ἔτζι ἀπὸ τότε ὅπου ἐδυστύχησε τὸ γένος ἡμῶν καὶ κατήντησε καὶ ὁ θρόνος ἐκεῖνος εἰς τοσαύτην ἀδυναμίαν, ἀπορίαν τε καὶ ἔνδειαν, ἐπεκράτησεν ὡς μία νομοθεσία, καὶ ἄλλος μὲν ἀφιεροῖ κινητὰ διάφορα πραγμάτων εἴδη τῷ ζωοδόχῳ Τάφῳ τοῦ Κυρίου μας, ἄλλος δὲ προσηλώνει ἀκίνητα ὑποστατικά, ὁ μὲν ὀσπήτιον, ὁ δὲ ἀμπέλια, καὶ τόπους, καὶ χωράφια, ἐργαστήριά τε καὶ ὅσ᾽ ἄλλα τοιαῦτα ἕτεροι δὲ πάλιν δίδουσι ψυχομερίδια, ἀφήνουσι τεσσαρακονταλείτουργα, καὶ προθέσεις, σαραντάριά τε καὶ ἄλλα τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα παραλαμβανόμενα ἀπὸ τοὺς περιηγητὰς ἁγιοταφίτας πατέρας τῶν διακονημάτων, μὲ τοῦτο προφθάνει καὶ κυβερνᾷ καὶ θεραπεύει τὰ ἀνυπόφορα ἐκεῖνα δοσίματα καὶ ἀντιπαλαίει εἰς κάθε πειρασμὸν πολέμιον, συνεργούσης καὶ τῆς θείας χάριτος, μέχρι τῆς σήμερον. Πλὴν πρέπει νὰ ἠξεύρετε καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Θεὸς εἶνε ἀνενδεής, ἀμή μέ τὸν τρόπον τοῦτον τῆς προνοίας Του γίνονται δύο μεγάλα καὶ θεάρεστα καλά, τὸ μὲν ὅτι κυβερνᾶται ὁ ἅγιος Τάφος μέ τὴν ἐλεημοσύνην τὴν ἰδικὴν σάς, τὸ δὲ ὅτι καὶ πάντες οἱ χριστιανοὶ μέ τοῦτο τὸ ὀλίγον, καὶ φθαρτὸν δόσιμον ἀγοράζουσι βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ ζωὴν τὴν αἰώνιον. Ὦ τῆς ἄκρας σου, Χριστέ, εὐδοκίας καὶ τοῦ πλουσίου ἐλέους Σου, καθ᾽ ὃ φροντίζεις ὑπὲρ τῆς ἡμῶν κοινῆς σωτηρίας. Τούτου χάριν καὶ νῦν, ὁ Μακαριώτατος καὶ σοφώτατος Πατριάρχης τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης κὺρ Χρύσανθος, ὁ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἡμῖν καὶ περιπόθητος ἀδελφός, καὶ συλλειτουργός, καθὼς ἀποστέλλει πρὸς πάσας τὰς ἐπαρχίας τῶν συναδέλφων σοῦ ἀρχιερέων ἱεροπρεπεῖς ἁγιοταφίτας ἐπὶ τῷ παραλαμβάνειν τὰ ὅσα ἀφιεροῦσιν οἱ εὐλαβεῖς χριστιανοὶ εἰς τὸν ἅγιον Τάφον καὶ τὰς διαφόρους ἐλεημοσύνας ὁποῦ ἀφήνουσιν, οὕτω καὶ νῦν πέμπει καὶ αὐτόθι πρὸς πάντας τοὺς ἐπαρχιώτας σου τὸν ἐπιφέροντα τὸ πάρον ὁσιώτατον πρωτοσύγκελλον τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου θρόνου ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς παπᾶ κὺρ Πανάρετον διὰ τὴν τοιαύτην ψυχωφελῆ αἰτίαν καὶ θεάρεστον. Καὶ δὴ γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν, καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα, ἐλθόντα αὐτόθι τὸν διαληφθέντα

ἁγιοταφίτην Πανάρετον νά τὸν ὑποδεχθῆτε προσηνῶς, καὶ μὲ ἱλαρότητα ὡς ἐπιφέροντα πατριαρχικὸν πρόσωπον. Ἔπειτα ὅλοι σας μέ χαροποιὸν προαίρεσιν καὶ μέ θερμὴν προθυμίαν νά τοῦ δώσητε τὴν κατὰ δύναμιν ἐλεημοσύνην ἀπὸ τὰ ἔχοντα ὅπου ὁ Θεὸς σᾶς ἐχάρισε κατὰ τὴν δύναμιν ὁποῦ ἔχει ὁ καθένας σας μάλιστα καὶ ὅσοι χριστιανοὶ ἢ ζῶντες ἢ εἰς τὸ τέλος τοῦ θανάτου ἀφιέρωσαν εἰς τὸν ἅγιον Τάφον ἢ ὑποστατικὰ ἀκίνητα, ἢ κινητὰ διαφόρων εἰδῶν, τὰ τοιαῦτα πάντα οἱ συγγενεῖς καὶ κληρονόμοι ἐκείνων νὰ τὰ παραδώσωσιν εἰς χεῖρας τοῦ ρηθέντος πρωτοσυγκέλλου, ὡς πράγματα ἱερὰ καὶ Θεῷ ἀφιερωθέντα παρ' ἐκείνων τῶν χριστιανῶν διὰ ψυχικὴν τους σωτηρίαν, καὶ μνημόσυνον αἰώνιον, χωρὶς νὰ κρατήσωσὶ τι πολὺ ἤ ὀλίγον, διὰ νὰ μὴ δοκιμάσωσι καμμίαν θείαν ὀργήν, καὶ ἀγανάκτησιν. Καὶ λοιπὸν νὰ σταθῆτε ὅλοι σας συνδρομηταί, ὑπέρμαχοι καὶ βοηθοί μέ θερμήν ἐπιμέλειαν νὰ συναχθῇ ἡ ἐλεημοσύνη τοῦ ἁγίου Τάφου καὶ ὅσα ἀφιερώματα εἶνε προσηλωμένα καὶ ἀκόμη δέν ἐδόθησαν, κακεῖνα πάντα νὰ ἐγχειρισθῶσιν ἀγογγύστως πρὸς αὐτὸν τὸν ρηθέντα Πανάρετον κατὰ τὴν ἡμετέραν πνευματικὴν ἐπιταγὴν καὶ παραίνεσιν. Ὅσοι οὖν ὑπακούσαντες κάμετε ὡς γράφομεν, εἴητε εὐλογημένοι καὶ συγκεχωρημένοι καὶ δώη ὑμῖν ὁ Κύριος τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ ἐν τῇ μελλούσῃ αἰωνίᾳ ζωῇ· ὅποιοι δὲ φανῶσιν ἀχάριστοι εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ θελήσωσιν ἐμποιῆσαι τὴν ἐλεημοσύνην ἤ νὰ κρατήσωσιν ἀπὸ τὰ ἀφιερώματα πολὺ ἡ ὀλίγον καὶ νὰ στερήσωσι τὸν ἅγιον Τάφον ἀπὸ τὴν τοιαύτην προμήθειαν, καὶ βοήθειαν ὡς ἀνευλαβεῖς τινες, ὡς ἱερόσυλοι, ἀφωρισμένοι εἴησαν ἀπὸ Θεοῦ Κυρίου Παντοκράτορος καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ ἄλυτοι μετὰ θάνατον καὶ προκοπὴν οὐ μὴ ἴδοιεν. Ὑμεῖς δὲ ποιήσατε ὡς γράφομεν, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ ἡ εὐχὴ καὶ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἴη μεθ' ἡμῶν : ᾳψιε'.

Ἐν μηνί Μαΐῳ ἰνδικτιῶνος η'

11

ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ Κ/ΠΟΛΕΩΣ ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.

Ἱερώτατοι μητροπολῖται ὁ τε Θεσσαλονίκης καὶ ὁ Βερροίας, ὁ Σερρῶν τε καὶ Φιλίππων καὶ Δράμας, καὶ ὁ Μελενίκου, ὁ μὲν ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Θεσσαλίας, ὁ δὲ Θεσσαλίας, ὁ δὲ πάσης Μακεδονίας,

ὁ δὲ Μακεδονίας, ὁ δὲ καὶ ὑπέρτιμος, καὶ θεοφιλέστατε ἀρχιεπίσκοπε Κασανδρείας, καὶ πάντες οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι οἱ ὑποκείμενοι τῷ θρόνῳ τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητοὶ ἡμῖν ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοί, καὶ ἐντιμότατοι κληρικοί, καὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, καὶ χρήσιμοι ἄρχοντες τῶν πολιτειῶν αὐτῶν χάρις εἴη ὑμῖν ἅπασι καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. Ὁ ὁσιώτατος ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς πατράσι παπᾶ Θεοφάνης, ὁ καὶ πρωτοσύγκελλος τοῦ ἁγιωτάτου καὶ πατριαρχικοῦ τῶν Ἱεροσολύμων Θρόνου, παραστάς, ἐπὶ συνόδου, μετὰ πολλῆς κατηφείας, καὶ λυπηρᾶς ἀθυμίας ἀνήγγειλεν ἡμῖν, ὅτι διαταχθεὶς παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου θρόνου, καὶ ἀποσταλεὶς κατὰ τὴν ἀνέκαθεν καὶ παλαιὰν συνήθειαν, εἰς τὸ περιάγειν καὶ περιέρχεσθαι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αὐταῖς, ταῖς τε πολιτείαις καὶ πᾶσι τοῖς χωρίοις αὐτῶν, καὶ συνάγειν καὶ παραλαμβάνειν τὴν χορηγουμένην ἐλεημοσύνην, παρὰ τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν, καὶ τὰ προσηλούμενα τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοδόχῳ Τάφῳ παρ' ἐκείνων πράγματα, τά τε κινητὰ καὶ ἀκίνητα ὀσπήτια δηλονότι, ἐργαστήρια, ἄσπρα ἕτοιμα, σκεύη τε ἱερά, καὶ ἄμφια, καὶ ἄλλα πάμπολλα τοιαῦτα καὶ διάφορα, ἅτινα ἀφιέρωσαν εἴτε ζῶντες εἰ καὶ μετὰ θάνατον δοθῆναι παρήγγειλαν, ὑπὲρ διηνεκοῦς αὐτῶν καὶ ἀκαταπαύστου μνημοσύνου, εὗρε, φησί, παραδόξως μεγάλην ἀνευλάβειαν εἰς πολλοὺς χριστιανοὺς καὶ γὰρ τινες ἐξ αὐτῶν πλεονεξίᾳ πλανώμενοι, καὶ τὴν διάνοιαν σκοτιζόμενοι, τὰ μὲν ἐκ τῶν ἀφιερωμάτων κατακερματίζοντες, μέρος ἐξ αὐτῶν τῷ ἁγίῳ Τάφῳ παρέχουσι καὶ μέρος ἐν ἄλλαις ἐλεημοσύναις διδόασι καὶ ἀποστεροῦσι τὸν ἅγιον Τάφον ἐκείνου τοῦ μέρους μετὰ πολλῆς ἀφοβίας, ἕτεροι δὲ πάλιν καὶ διόλου τὰ πάντα κρύπτουσι καὶ οὐ φανεροῦσιν, ὁμοίως καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι μετὰ τὴν τελευτὴν τῶν ἀφιερωσάντων προφάσει συγγενείας, ὡς ἔοικεν, ἰδιοποιοῦνται τὰ προσηλωθέντα, μὴ αἰσθανόμενοι οἱ πεπωρωμένοι καὶ ἄθλιοι, ὅτι ὅστις ἂν φωραθῇ ἐπιγείων ἐξουσιαστῶν συλήσας θησαυρὸν ἢ καὶ παρὰ μικρὸν εἶδος, κεφαλικὴ τιμωρία παραδίδοται, πόσῳ μᾶλλον ὁ τὰ ἅπαξ Θεῷ τῷ παντοκράτορι ἀφιερωθέντα διὰ τοῦ ἁγίου καὶ Ζωοδόχου Τάφου, κλέπτων καὶ ἰδιοποιούμενος καθίστησιν ἑαυτὸν ἔνοχον καὶ ὑπεύθυνον τῇ αἰωνίᾳ κολάσει καὶ τῷ ἀναθέματι! Δῆλον λοιπὸν οἱ τοιαύτην ἱεροσυλίαν τολμῶντες οὐ λήσουσι τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πάντες ταῖς ἐσχάταις ποιναῖς καὶ τιμωρίαις ὑποπεσοῦνται τῆς θείας ὀργῆς καὶ ἀγανακτήσεως. Τούτου χάριν γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν

ἡμῖν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ὅσοι χριστιανοὶ μικροὶ ἤ μεγάλοι, νέοι ἤ γέροντες, ἄνδρες ἤ γυναῖκες, ἱερωμένοι ἤ λαϊκοί, οἱ συγγενεῖς δηλονότι καὶ κληρονόμοι ἐκείνων τῶν ὑπ' εὐλαβείας ἀφιερούντων τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοδόχῳ Τάφῳ παντοδαπὰ καὶ πολυειδῆ πράγματα ὑπὲρ διηνεκοῦς αὐτῶν μνημοσύνου, εἴτε ἐπὶ ζωῆς αὐτῶν εἴτε καὶ μετὰ θάνατον, εἶτα νικηθέντες ὑπὸ φιλαργυρίας καὶ πλεονεξίας, οἱ ταλαίπωροι ἠθέτησαν καὶ παρέβλεψαν δυσσεβῶς καὶ ἀφρόνως, εἰ κατεκράτησαν ἐξ ἐκείνων τῶν ἀφιερωμάτων κινητὰ ἢ ἀκίνητα, πολλὰ ἡ ὀλίγα, εἰ μὲν εἰς μνήμην ἐλθόντες τῆς ὀργῆς τὸν Θεοῦ κακεῖνον τὸν ἀκοίμητον σκώληκα καὶ τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον τῆς γεέννης διανοηθέντες, ἐπιστρέψωσι καὶ ἀποδώσωσι πρὸς αὐτὸν τὸν ἱερομόναχον Θεοφάνην τὸν καὶ πρωτοσύγκελλον τοῦ ἁγίου καὶ ζωοδόχου Τάφου πάντα ὅσα ἐκεῖνα τολμηρῶς ἐκράτησαν ὁλοσχερεῖ λόγῳ, μηδὲν κατακρατήσαντες, μέχρι καὶ ὀβολοῦ καὶ διορθώσωσιν οὕτω τὴν θανατηφόρον αὐτῶν ἱεροσυλίαν, ἣν ἀφρόνως ἐποίησαν οὐδεὶς λόγος. Εἰ δὲ καὶ μείναντες ἐσκοτισμένοι κατακρατήσωσιν καὶ ἀποστερήσωσιν τὸν ἅγιον Τάφον τῶν οἰκείων αὐτοῦ ἀφιερωμάτων, προσκρούσαντες ἄντικρυς Θεῷ ὁμοῦ καὶ ἀδικήσαντες ἐκείνους τοὺς κοιμηθέντας ἐν Κυρίῳ, διὰ τῷ ἀποξενῶσαι τὸ μνημόσυνον αὐτῶν, ὡς δυσσεβεῖς θεομπαῖκταί τε καὶ ἀντίθεοι ἀφωρισμένοι εἴησαν ἀπὸ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαιρέτου καὶ ἀσυγχύτου Τριάδος τοῦ ἑνὸς τῇ φύσει καὶ μόνου Θεοῦ, καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ ἄλυτοι μετὰ θάνατον· αἱ πέτραι καὶ ὁ σίδηρος λυθήσονται αὐτοὶ δὲ οὐδαμῶς. Κληρονομήσειαν τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ, καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα καὶ εἴησαν στένοντες καὶ τρέμοντες ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ὁ Κάϊν σχισθεῖσα ἡ γῆ καὶ καταπίοι αὐτοὺς ὡς τὸν Δαθὰν καὶ Ἀβειρών· τὰ πράγματα αὐτῶν καὶ οἱ κόποι εἴησαν εἰς παντελῆ ἀφανισμὸν καὶ ἐξολόθρευσιν· ἡ θεία ὀργὴ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν· ἡ μερὶς αὐτῶν μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ τῶν σταυρωσάντων τὸν Κύριον τῆς δόξης, καὶ προκοπὴν οὐ μὴ ἴδοιεν οὔτε πρόσωπον Θεοῦ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἔχοντες καὶ τὰς ἀρὰς τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων συνόδων· προφανῶς ἐλεγχόμενοι οἱ τὴν ἱεροσυλίαν ποιήσαντες ὑπάρχωσι καὶ ἔξω τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας· μηδεὶς ἐκκλησιάσῃ αὐτοὺς, ἢ ἁγιάσῃ ἢ θυμιάσῃ, ἢ ἀντίδωρον δῷ ἢ συμφάγῃ αὐτοῖς ἢ συμπίῃ, ἢ συναναστραφῇ ἢ χαιρετίσῃ ἢ μετὰ θάνατον θάψῃ· ἐν βάρει ἀργίας καὶ ἀλύτου ἀφορισμοῦ ἕως οὗ ποιήσωσι πάντες ὡς γράφομεν καὶ τύχωσι συγχωρήσεως. ϡψκς'

(ἀκολουθεῖ)

Η ΜΑΔΗΒΑ[1]

Περὶ τῆς ταυτότητος τῆς σημερινῆς Μαδηβᾶς πρὸς τὴν ἁγιογραφικὴν καὶ ἱστορικὴν πόλιν Μωὰβ καὶ ἄνευ τῶν ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς ἀνακαλυφθεισῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἄνευ τῆς ἀπὸ στόματος διὰ τῶν αἰώνων καὶ τῶν τόσων ἱστορικῶν τῆς χώρας μεταβολῶν διατηρήσεως τοῦ ὀνόματος αὐτῆς, δέν ἠδύνατο νά ὑπάρξῃ ἀμφιβολία σοβαρὰ, τῆς θέσεως αὐτῆς εὐκρινῶς διαγραφομένης ἐν ταῖς περὶ αὐτῆς ἁγιογραφικαῖς καὶ ἱστορικαῖς διηγήσεσι. Διότι οἱ μὲν Ἀριθμοὶ (21,30 ἑβρ.) τοποθετοῦσιν αὐτὴν μεταξὺ τῶν πόλεων Ἑσεβῶν καὶ Δαιβὼν· ὁ δὲ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ (13,16) παριστᾷ αὐτὴν ὡς τό δυτικὸν ὅριον τῆς μεγάλης πεδιάδος, ἥτις ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀρνών καὶ ἐκτεινομένη πρὸς Β. μέχρι τῆς πρωτευούσης τῶν Ἀμμωνιτῶν, περιλαμβάνει μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰς πόλεις Ἑσεβὼν καὶ Δαιβὼν· ὁ Ἡσαΐας (15, 2) ὁμιλεῖ περὶ Ναβαῦ καὶ Μαδηβᾶς ὡς περὶ ὑψηλῶν καὶ ἐγγὺς ἀλλήλων κειμένων τόπων καὶ οἱ Μακκαβαῖοι (Α', 9, 38-39) ρητῶς σημειοῦσιν ὅτι οἱ πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ θανάτου Ἰωάννου τοῦ Μακκαβαίου κατὰ τῶν κατοίκων τῆς Μαδηβᾶς ἐνεδρεύοντες «ἀνέβησαν καὶ ἐκρύβησαν ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ὄρους», ὅθεν καὶ κατασκοπεύοντες ἐπετέθησαν κατὰ τῆς ἐκ τῆς πόλεως ἐξερχομένης γαμηλίου πομπῆς.

Πάντες οἱ τοπογραφικοὶ οὗτοι προσδιορισμοὶ ἐφαρμόζονται καὶ ἐπὶ τῆς σημερινῆς Μαδηβᾶς. Αὕτη κατέχουσα κατὰ τοὺς γεωγράφους πλάτος μὲν 31^0,36′, μῆκος δὲ 67^0,42′ [2] ἁπλοῦται ἐπὶ λοφίσκου ἐλλειψοειδοῦς, ὅστις ἐξ ἀνατολῶν μὲν καὶ βορρᾶ καὶ νότου ἔχει ἀναπεπταμένην εὐρυτάτην καὶ εὐφορωτάτην σιτοφόρον πεδιάδα,

---

[1] Ὅρα τεῦχος Α΄ σελ. 49-57.

[2] Ὁ **Πτολεμαῖος** ὧδὲ πως προσδιορίζει τὴν θέσιν τῆς Μαδηβᾶς. «Ἡ δὲ Μήδαυα τὴν μεγίστην ἡμέραν ἔχει ὡρῶν ιδ' καὶ 21' καὶ διέστηκεν Αλεξανδρείας πρὸς ἀνατολὰς μιᾶς ὥρας ἡμίσει καὶ πέντε καὶ δεκάτῳ».V,17.

τὴν Βαλκάαν σήμερον ὀνομαζομένην (Βλ. εἰκ. 1), ἐκ δυσμῶν δὲ συνέχεται, διὰ στενωπῆς κοιλάδος χωριζομένη, μετὰ λοφοσειρᾶς, ὄπισθεν τῆς ὁποίας εἰς μικρὰν ἀπόστασιν δείκνυται τὸ ὄρος *Ναβαῦ* μετὰ τῆς ὑψηλοτέρας αὐτοῦ κορυφῆς *Φασγᾶ*, ἀφ' ἧς ὁ θεόπτης Μωϋσῆς ἠδυνήθη νὰ ἀπολαύσῃ τῆς θέας τῆς ἐπηγγελμένης γῆς, ἧς ἡ ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἀπόλαυσις ἀπηγορεύθη αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Κυρίου (Ἀριθμ. 20,12 Δευτ. 34, 1-4) καὶ ἔχει πρὸς βορρᾶν μὲν εἰς ἀπόστασιν δύο που ὡρῶν τὴν *Χεσβάν*, πρὸς νότον δὲ πέντε περίπου ὥρας ἀπέχουσαν τὴν *Διβάν*.

Τὰ ὅρια τῆς ἀρχαίας πόλεως διαγράφονται ὑπὸ τῆς περιφερείας αὐτῆς τοῦ ἐλλειψοειδοῦς λοφίσκου μετ' ἐλαχίστης ἐνιαχοῦ ἀποκλίσεως, ἧς ἕνεκεν ἡ πόλις εἶχε σχῆμα τραπεζίου. Ἡ κορυφὴ τοῦ λοφίσκου σχηματίζουσα μικρὸν ἐπίπεδον ἀπετέλει τὴν ἀκρόπολιν τῆς ἀρχαίας πόλεως. Μέγα μέρος τῶν τειχῶν, τῶν πύργων, τῶν ἄλλων ποικίλων οἰκοδομημάτων ἐσῴζετο ἔτι κατὰ τὸν χρόνον τοῦ νέου συνοικισμοῦ, ἠδύνατο δὲ τις ἐκ τῶν λειψάνων τούτων νὰ λάβῃ ἰδέαν τόσον τῆς ὀχυρωματικῆς ἰσχύος τῆς πόλεως, ὅσον καὶ τοῦ ἄλλου αὐτῆς μεγαλείου κατὰ τὴν τελευταίαν, τὴν ἑλληνικήν, τῆς ἱστορίας αὐτῆς περίοδον. Τὰ λείψανα ταῦτα εἶδον καὶ περιέγραψαν κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἐποχὴν τοῦ συνοικισμοῦ ὁ Tristram [1] καὶ ὁ Conder[2]. Μόλις ὅμως ἐπλησίασεν αὐτὰ ὁ καὶ τοῦ πανδαμάτορος αὐτοῦ χρόνου ἐπιφοβώτερος τῶν ἀρχαίων λειψάνων ἐχθρὸς ἄνθρωπος καὶ τὰ μνημεῖα ἤρξαντο βαθμηδὸν ἀνεπιστρεπτεὶ ἐξαφανιζόμενα. Τοιούτου λυπηροῦ θεάματος παρέστην ἐγὼ αὐτὸς μάρτυς αὐτόπτης ἐν ἑτέρᾳ ἐγγὺς κειμένῃ πόλει, τῇ Φιλαδελφείᾳ (Ἀμμάν), ἔνθα οἱ νέοι ἐκ Καυκάσου ἄποικοι κατακερματίζουσι τοὺς περικαλλεῖς τῶν θεάτρων καὶ τῶν ᾠδείων λίθους καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς τῶν ἀγαλμάτων κορμούς, ὅπως οἰκοδομήσωσι πενιχρὰς καλύβας ἢ περιφράξωσι νεόφυτον κηπάριον. Αὐτὸ τοῦτο ἤρξατο γιγνόμενον ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη ἡμερῶν τοῦ νέου συνοικισμοῦ καὶ ἐν Μαδηβᾷ σὺν τῇ ἐπὶ πλέον διαφορᾷ ὅτι ἐνταῦθα αἱ πολύχρωμοι ψηφῖδες τῶν

[1] H. B. Tristram, The Land of Moab, London. 1883, p. 306-315

[2] C. R. Conder, The Survey of Eastern Palestine, Pl. I 1889 p. 178-183.

μωσαϊκῶν ἀριστουργημάτων παρεῖχον καί παρέχουσιν ἔτι ταῖς γυναιξὶν ἐξαίρετον πρόχειρον ὕλην πρὸς ἐπίστρωσιν τοῦ ἐδάφους τῶν *ταπουνίων* (=κλιβάνων) αὐτῶν διὰ τὴν παρασκευὴν καλῶς ἑψημένων ἄρτων. Τῆς συστηματικῆς λοιπὸν ταύτης καταστροφῆς ἕνεκα ἐλάχιστα μόνον εὑρίσκουσι περισῳζόμενα λείψανα οἱ μετὰ δεκαετίαν μόλις ἀπὸ τῆς τῶν ἐπιδρομέων ἐγκαταστάσεως τὴν Μαδηβὰν ἐπισκεπτόμενοι Schumacher [1] καὶ Séjourné,[2] εὐνόητον δ' ὅτι ἔκτοτε καὶ ταῦτα σημαντικῶς ἠλαττώθησαν.

Μεθ' ὅλην ὅμως τὴν φθορὰν ταύτην καὶ σήμερον δέν εἶνε δύσκολον νὰ ἀκολουθήσῃ τις τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀρχαίου τείχους. Εἰς τὰς νοτιοδυτικὰς καὶ νοτιοανατολικὰς κλιτύας τοῦ λόφου ὁρῶνται ἔτι τὰ θεμέλια αὐτοῦ ἐπὶ ἐκτάσεως πλείονος τῶν 200 μέτρων (Βλ. εἰκ. ΙΙ). Παρὰ τὴν θύραν τοῦ ἡμετέρου Ἡγουμενείου εὑρίσκονται ἔτι ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει τρεῖς σειραὶ μεγάλων λίθων ἀποτελούντων μέρος τοῦ ἀριστεροῦ παραστάτου τῆς βορείου πύλης τῆς πόλεως (Βλ. εἰκ. ΙΙΙ, 1), τῆς ἐν τῷ σχεδιαγραφήματι (εἰκ. ΙΙ) ὑπ' ἀριθμὸν 1 σεσημειωμένης. Ἡ ἀνατολικὴ πύλη (εἰκ. ΙΙ, 2) ἐξηφανίσθη μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν. Τῷ 1881 ὅμως ἐσῴζετο μέρος σημαντικόν ὄχι μόνον τῆς πύλης αὐτῆς ἀλλὰ καὶ τῶν προστατευτικῶν πύργων. Διὸ καὶ ὁ Conder ἐσημείωσε μὲν τὸ πλάτος μέτρα 4 ἀπεπειράθη δὲ νὰ προσδιορίσῃ καὶ τὴν ἐποχὴν τῆς οἰκοδομῆς. Κατὰ τὸν Conder, κρίνοντα ἐκ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τέχνης, μὲν πύλη ἦν ἔργον τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου τοῦ Β΄ μ.Χ. αἰῶνος, οἱ δὲ πύργοι παρεμφερεῖς ὄντες πρὸς τοὺς ἐν Ἀμμὰν καὶ ἐν Κούρπετ-ἐσ-Σοὺκ ἐπιταφίους πύργους ἀνῆκον εἰς προγενεστέραν ἐποχήν. Ἐκτός τῶν δύο τούτων πυλῶν οἱ ἀρχαιολόγοι προϋποθέτουσι καὶ δύο ἄλλας, μίαν μὲν ἐπὶ τοῦ νοτιοανατολικοῦ τμήματος ἑτέραν δ' ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ ἐν ταῖς ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 3 καὶ 4 δεικνυμέναις ἐν τῷ σχεδιαγραφήματι θέσεσι.

Ἡ ὁλικὴ τοῦ τείχους περιφέρεια μόλις ὑπερβαίνει τὰ δύο χιλιόμετρα. Καὶ ὅμως ἐν τῷ στενῷ τούτῳ χώρῳ περιεκλείοντο τόσα

---

[1] G. Schumacher, Madaba, Zeitschrift des Deutschen Palaestina -Vereins XVIIp. 113-125

[2] Revue Biblique I (1892) **p.** 617-625.

ΕΙΚ. ΙΙ. ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΦΗΜΑ ΜΑΔΗΒΑΣ

μνημεῖα τέχνης, ὅσα πολλὰ τῶν σημερινῶν μεγαλοπόλεων δὲν δύνανται να ἐπιδείξωσι. Πρὶν ἢ ὅμως εἰσέλθωμεν εἰς τὴν πόλιν ρίψωμεν ἕν βραχὺ βλέμμα ἐπὶ τὰ ἐκτός κείμενα λείψανα.

Κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν τοῦ τείχους εἰς τὸ χθαμαλώτερον μέρος τῆς ἐκ δυσμῶν ἀπὸ τῆς ἄλλης λοφοσειρᾶς τὸν λόφον τῆς πόλεως χωριζούσης κοιλάδος ὑπάρχει μεγάλη τετράγωνος δεξαμενὴ (15) ἔχουσα πλάτος μὲν καὶ μῆκος ἀνὰ 105 μέτρων, βάθος δὲ 5 ἕως 7. Ἡ οἰκοδομὴ αὐτῆς ἐκ λίθων ἐξεσμένων κατειργασμένη μετὰ τῶν ἑκατέρωθεν κατερχομένων κτιστῶν κλιμάκων πλάτους 7 περίπου μέτρων ὑπομιμνήσκει τὰς δεξαμενὰς τοῦ Σολομῶντος καὶ τὴν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει παρὰ τὸ Μουσουλμανικὸν νεκροταφεῖον Πίρκετ Μαμίλλα. Ἡ δεξαμενὴ αὕτη, πληρουμένη ὑετείου ὕδατος δέν θὰ ἦτο μόνον πρὸς ἄρδευσιν ὠφέλιμος, ἀλλὰ θὰ ἐχρησίμευε τοῖς κατοίκοις καὶ ὡς τόπος διασκεδάσεως, καὶ λεμβοδρομιῶν ἴσως τελουμένων, κατὰ μίμησιν τῶν κατοίκων τῶν Γεράσων, οἵτινες ἐπίτηδες κατεσκεύασαν λίμνην, ὅπως τελῶσι λεμβοδρομίας. Παρὰ τὴν βορειοανατολικὴν αὐτῆς γωνίαν τὴν προσεγγίζουσαν τῷ τείχειν τῆς πόλεως ὁρῶνται ἔτι αἱ βάσεις τετραγώνου οἰκοδομήματος, τὸ ὁποῖον ἀφεύκτως θὰ ἦτο πύργος προωρισμένος εἰς τὸ νὰ συνθέσῃ τὴν δεξαμενὴν μετὰ τοῦ τείχους τῆς πόλεως.

Βορειοδυτικῶς τῆς δεξαμενῆς εἰς ἀπόστασιν 200 που βημάτων σῴζεται τεῖχος ἀρχαῖον 20 που μέτρων ἐκτάσεως, οὗ ὁ προορισμὸς θὰ ἦτο νὰ ὁδηγῇ τὸ ἐκ τῶν ὀρέων καταπῖπτον ὑέτειον ὕδωρ εἰς τὴν δεξαμενήν, πρὸς βορρᾶν δ' εἰς ἴσην που ἀπόστασιν παρὰ τὸ τῆς πόλεως τεῖχος ὑπάρχει ἑτέρα δεξαμενὴ προωρισμένη νὰ καθαρίζῃ τὸ ὕδωρ πρὸ τῆς διοχετεύσεως αὐτοῦ εἰς τὴν μεγάλην. Τῆς δεξαμενῆς δὲ ταύτης βορειοδυτικῶς εἰς ἀπόστασιν 150 που μέτρων ὑπάρχει μικρὸν τι ὕψωμα ὑπὸ τὸ ὁποῖον εὑρίσκονται φυσικὰ σπήλαια (14) *ἐλ-μίσνακα* σήμερον ὀνομαζόμενα, ἐν τῷ παρακειμένῳ δὲ νεκροταφείῳ τῶν Λατίνων εὕρηνται κίονες καὶ ἄλλα λείψανα ἀρχαίου ναοῦ. Ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ ἀνευρέθη καὶ ὡραία ἐνεπίγραφος πλὰξ πλευρᾶς 60 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου μετὰ τῆς ἀκολούθου ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς, δημοσιευθείσης τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Lagrange ἐν τῇ Science Catholique [1]

[1] 1890 p. 68.

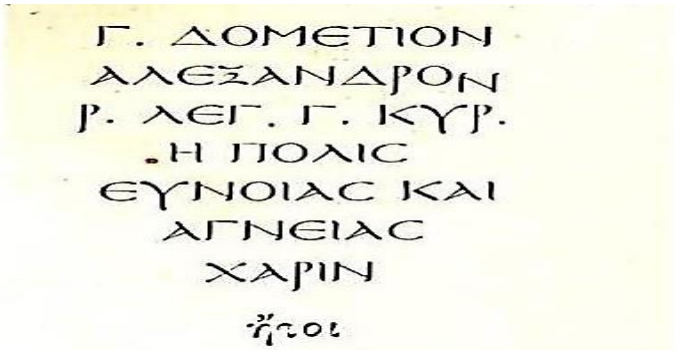

Γάϊον Δομέτιον Ἀλέξανδρον Ρωμαϊκῆς Λεγεῶνος Γ΄ Κυρηναϊκῆς ἡ πόλις εὐνοίας καὶ ἁγνείας χάριν.

Ἀναμφιβόλως πρόκειται περὶ μνημείου εἰς τιμὴν ἀξιωματικοῦ ἢ καὶ ἁπλοῦ στρατιώτου εὐεργετήσαντος διὰ τῆς ἀνδρείας αὐτοῦ τὴν Μαδηβάν.

Ὁ αὐτὸς Lagrange ἐδημοσίευσεν ἐν μεταφράσει ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ καὶ ἑτέραν ναβαταϊκὴν ἐπιγραφὴν εὑρεθεῖσαν ἐπὶ πλακὸς ἐκ βασάλτου ἐν τοῖς παρὰ τὴν Μαδηβὰν ἀγροῖς τοῦ ἑξῆς περιεχομένου. «*Ὁ τάφος οὗτος καὶ τὰ ἐπ΄ αὐτὸν δύο μνημεῖα ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἀβδοβοδὰς εἰς τὸν στρατηγὸν Ἴτιβελ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὸν Ἴτιβελ τὸν στρατοπεδάρχην τῆς Βεχιτοῦ ὡς καὶ ὑπό τοῦ Ἀβάδτα, υἱοῦ τοῦ στρατηγοῦ Ἀβδοβοδάς, ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς ἀρχηγίας αὐτῶν, ἣν ἤσκησαν δὶς τριάκοντα καὶ ἓν ἔτη ἀπὸ τοῦ Χαρετάθ, τοῦ Φιλολάου βασιλέως τῶν Ναβαταίων, τὸ δ᾽ ὑπερκείμενον ἔργον ἐτελέσθη τῷ 46 ἔτει τοῦ ἡγεμόνος τούτου*». Κατὰ τὸν Lagrange ὁ φιλόλαος βασιλεὺς τῶν Ναβαταίων εἶνε αὐτὸς ὁ παρὰ τοῖς Ἕλλησι συγγραφεῦσι γνωστὸς Ἀρέτας ὁ Φιλόδημος ὁ ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου βασιλεὺς τῶν Ἀράβων λεγόμενος, ὁ πενθερὸς Ἡρώδου τοῦ Ἀντίπα, πρὸς ὃν περιεπλάκη εἰς πόλεμον, ὅτε ὁ Ἡρώδης διεζεύχθη τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀρέτα, ὅπως νυμφευθῇ τὴν Ἡρωδιάδα τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.[1] Τὸ τέλος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, διαρκεσάσης ἔτη 47, συμπίπτει πρὸς τὸ 40 ἔτος ἀπὸ τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου κατὰ τὸν ἐρευνητὴν τῶν σημιτικῶν ἐπιγραφῶν

[1] Ἰωσήπ. Ἀρχ. ΙΗ, 109 καί ἑξῆς.

De Vogüé. Εἶνε αὐτὸς οὗτος ὁ βασιλεὺς Ἀρέθας, οὗ ὁ ἐν Δαμασκῷ «Ἐθνάρχης» ἐπεδίωξε τὴν σύλληψιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. [1]

Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐκαλεῖτο Ὀβέδας,[2] ὅστις, κατὰ προσφάτως γενομένας ὑπὸ τῶν Δομινικανῶν ἐν τῇ Πετραίᾳ ἀνακαλύψεις, εἶχε θεοποιηθῆ, τοῦτο δ' ἐξηγεῖ τὸ ὄνομα τοῦ κατασκευαστοῦ τοῦ μνημείου. (Ἀπδ=δοῦλος).

Ὀλίγον βορειοδυτικώτερον τοῦ νεκροταφείου ὁρῶνται τὰ λείψανα μεγάλου οἰκοδομήματος, τὸ ὁποῖον ἂν δέν ἦτο φρούριον προστατευτικὸν τῆς πόλεως καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐκτός αὐτῆς οἰκιῶν, ὧν πολλαὶ φαίνεται ὑπῆρχον εἰς τὸ μέρος τοῦτο, θὰ ἦτο ἔπαυλις ἄρχοντός τινος ἢ πλουσίου πολίτου.

Ἐκ τοῦ ἑτέρου ἐξωτερικοῦ μέρους τῆς πόλεως, τοῦ ἀνατολικοῦ, δέν ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν εἰ μὴ μόνην τὴν διάβασιν μεγάλης ρωμαϊκῆς λεωφόρου κατὰ διεύθυνσιν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, ἧς εὐκρινῶς ἔτι διακρίνονται τὰ ἴχνη μετὰ τῶν ἐνεπιγράφων *μιλλιαρίων*, ὧν διὰ τὴν πρὸς τὴν Κάρακ διεύθυνσιν ἡ ἀρίθμησις ἤρχετο ἀπὸ τῆς Μαδηβᾶς, ὡς ἔδειξαν αἱ ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς ὁδοῦ ἀπὸ Πέτρας εἰς Μαδηβὰν ἔρευναι τοῦ Germer - Durand.[3]

Καὶ τὰ μὲν ἔξω τῆς πόλεως ταῦτα, εἰσέλθωμεν δ' ἤδη καὶ εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν κατὰ προτίμησιν διὰ τῆς βορείου πύλης τῆς παρὰ τὸ ὀρθόδοξον ἡγουμενεῖον. Ἀπὸ τῆς πύλης ταύτης ἀναμφιβόλως, ὅπως καὶ νῦν διὰ τῶν πενιχρῶν καλυβῶν, θὰ διηυθύνετο καὶ τὸ πάλαι ὁδὸς πλατεῖα πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου, τὴν ἀποτελοῦσαν πάλαι μὲν τὴν ἀκρόπολιν, σήμερον δὲ τὴν κατοικίαν τοῦ Λατίνου ἡγουμένου· ἀλλὰ τῆς ἀρχαίας ταύτης ὁδοῦ οὐδὲν ὁρᾶται ἴχνος. Τῆς ἑτέρας ὅμως ὁδοῦ, ἥτις ἀρχομένη ἀπὸ τῆς βορειανατολικῆς πύλης κατὰ διεύθυνσιν βορειοδυτικὴν ἔτεμνε τὴν πρώτην κατὰ γωνίαν ὀξεῖαν εἰς οὐ μακρὰν ἀπὸ τῆς βορείου πύλης ἀπόστασιν, ἀνεκαλύφθη μέρος σημαντικόν, ὅπερ παρέχει ἡμῖν ἰδέαν τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως. Τὸ ἀνακαλυφθὲν τμῆμα εὑρίσκεται παρὰ τὴν ἐκκλησίαν Δ (σχέδ. ΙΙ). Ἐξ αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἡ ὁδὸς ἦτο μεγαλοπρεπής. Ἦτο, ἐστρωμένη διά παχέων τετραγώνων πλακῶν μεγέθους ἀπὸ

[1] Β' Κορ. ιβ΄, 32 Πράξ. θ', 24.

[2] Ἰωσ. Πολ. Ι, 20.

[3] Revue Biblique 1897 p. 574-592

0,45 ἕως 1,20 μ. τὴν πλευρὰν (Β. Εἰκ. ΙΙΙ, 2), σειρὰ δὲ ἑκατέρωθεν ὑπερανεχουσῶν τοῦ ἐδάφους μεγαλειτέρων πλακῶν ἀπετέλει εἶδος πεζοδρομείου, ἐφ'οὗ ἐξετείνετο ἡ ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ κιονοστοιχία. Διότι ἐκ τῶν ἐναπολειφθέντων λειψάνων τεσσάρων κιόνων, δύο πρὸς ἀνατολὰς τῆς ἐκκλησίας καὶ δύο πρὸς δυσμὰς ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς, δυνάμεθα βασίμως νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ αἱ τῆς Μαδηβᾶς ὁδοί, τουλάχιστον ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος, ἥτις φαίνεται οὖσα καὶ ἡ σπουδαιοτέρα, εἶχεν ἑκατέρωθεν κιονοστοιχίαν, ὡς ὁρᾶται σήμερον ἔτι ἡ κεντρικὴ ὁδὸς τῶν Γεράσων μετὰ τοῦ ρωμαϊκοῦ forum καὶ ὡς εἶχον πλεῖσται πόλεις τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης κατὰ τὴν ἑλληνορρωμαϊκὴν ἐποχήν, μηδὲ τῆς Ἱερουσαλὴμ αὐτῆς, ἂν πιστεύσωμεν τὸν χάρτην τῆς Μαδηβᾶς, ἐξαιρουμένης. Τὸ περὶ τὴν ὁδὸν ταύτην τμῆμα τῆς πόλεως φαίνεται ὅτι ἦτο τόπος πυκνότερον παντὸς ἄλλου κατῳκημένος, διότι οἱ πλεῖστοι τῶν χριστιανικῶν ναῶν καὶ τὰ πλεῖστα τῶν μωσαϊκῶν εὑρίσκονται ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ ταύτης.

Παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πύλην 2 ὑπάρχει μεγάλη ἀσκεπὴς δεξαμενὴ (16) σχήματος ἀκανόνιστου, ἔχουσα μῆκος μὲν 52 μέτρων πλάτος δὲ κατὰ μὲν τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν 40 κατὰ δὲ τὴν δυτικὴν 28 καὶ βάθος ἄδηλον. Ἐκτός ὅμως τῆς ἀναπεπταμένης ταύτης δεξαμενῆς ἀνεκαλύφθησαν καὶ ὑπόγειοι μεγάλων διαστάσεων ὅμοιαι τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις κατὰ τὴν ἀρχιτεκτονικήν. Τοιαῦται ὑπάρχουσιν ἤδη ἐν χρήσει ἱκαναί, ἐξ ὧν μία παρὰ τὸ ἡμέτερον Ἡγουμενεῖον, ἔχουσα μῆκος μὲν 30 πλάτος δέ 20 μέτρων. Ἐπὶ τῆς δυτικῆς αὐτῆς πλευρὰς ὁ ἡμέτερος ἀδελφὸς Κλεόπας ἀνέγνω τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν

ΑΝΕΚΑΙΝΙΣΘΗ ΥΠΟ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

ἐπὶ τῶν τεσσάρων δ' αὐτῆς πλευρῶν εἶδε τὸν ἑξῆς σταυρὸν ἐν μεγάλῳ σχήματι

Μεταξὺ τῆς πληθύος τῶν διαφόρων κατεστραμμένων οἰκοδομημάτων τῆς ἀρχαίας πόλεως ἀνεκαλύφθησαν μέχρι σήμερον 12 χριστιανικοὶ ναοί, ἐξ ὧν ἑπτὰ οἱ ἐπισημότεροι σημειοῦνται ἐν τῷ σχεδιαγραφήματι ὑπό τὰ στοιχεῖα Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Η, οὓς καὶ προτιθέμεθα νὰ περιγράψωμεν.

Αἱ ἀμφιταλαντεύσεις τῶν νέων ἀποίκων τῆς Μαδηβᾶς ὡς πρὸς τὴν ὁριστικὴν αὐτῶν ἐν τῷ τόπῳ ἐγκαθίδρυσιν δέν ἐπέτρεψαν εἰς τὴν ἡμετέραν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν νὰ προνοήσῃ εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς μετοικεσίας ἡμερῶν περὶ ἀνεγέρσεως ἱεροῦ ναοῦ. Ἐκλιπούσης ὅμως πάσης ἀμφιβολίας περὶ τῆς ὁριστικῆς τῶν ἡμετέρων χριστιανῶν ἐν Μαδηβᾷ ἐγκαταστάσεως, ἐγένετο φροντὶς τῷ ἀοιδίμῳ Πατριάρχῃ Γερασίμῳ περὶ θεραπείας τῆς θρησκευτικῆς ταύτης ἀνάγκης, ὡς χῶρος δὲ ἐπιτήδειος διὰ τὴν ἀνέγερσιν ναοῦ ἐξελέγησαν διὰ τε τὸ ὡραῖον τῆς θέσεως καὶ τὸ ἐκ λίθων πρόχειρον ὑλικὸν τὰ θεμέλια τοῦ ἀρχαίου ναοῦ εἰς ἀπόστασιν 30 μόνον βημάτων ἀπὸ τῆς βορείου πύλης εὑρισκομένων, μηδενὸς ἔτι τότε δυναμένου νὰ ὑποπτευθῇ ὅτι ὑπὸ τὴν σωρίαν τῶν χωμάτων τῶν καλυπτόντων τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ ἐκρύπτετο ἔξοχον καλλιτεχνικὸν καὶ ἱστορικὸν μνημεῖον, ὁ περίπυστος χάρτης τῆς Μαδηβᾶς, ὅστις ἐπέπρωτο νὰ ἔλθῃ εἰς φῶς μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς οἰκοδομῆς καὶ τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ ἐδάφους, ὑφ' ἃς συνθήκας ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ ρηθήσεται.

Ἡ νέα ἐκκλησία δὲν περιέλαβεν ὁλόκληρον τὸν χῶρον τοῦ ἀρχαίου ναοῦ· ἐξ αὐτοῦ παρελήφθη μόνον τὸ κύριον σῶμα τοῦ ναοῦ, ἀφέθησαν δ' ἐκτός ὁ νάρθηξ καὶ ἡ πρὸ αὐτοῦ αἴθριος αὐλὴ μετὰ τῶν συναφῶν διαμερισμάτων, ὡς ὁρᾶται ἐν τοῖς παρατιθεμένοις σχεδίοις, ἐξ ὧν τὸ μὲν Α παρίστησι τὸν νέον ναόν, τὸ δὲ Α′ τὸν ἀρχαῖον. Ἐκ τῆς ἀρχαίας οἰκοδομῆς ὁρᾶται ἔτι ἱκανὸν μέρος ἔξωθεν εἰς τὸν νότιον τοῖχον πρὸς τὴν ἀνατολικὴν γωνίαν, πλειότερον δ' εἰς τὴν βορειανατολικὴν γωνίαν καὶ τὸ βόρειον τῆς ἁψῖδος τοῦ Ἱεροῦ τμῆμα, ἔνθα σαφῶς διακρίνονται πλὴν τοῦ κρηπιδώματος καὶ δύο σειραὶ λίθων (Βλ. εἰκ. IV), ἐξ ὧν ἡ μὲν κατωτέρα ἔχει ὕψος 0,45 μ. ἡ δ' ἀνωτέρα 0,25 μ. Οἱ ἐν τῷ κρηπιδώματι δὲ λίθοι

ἔχουσιν ὕψος μέν 0,40-0,47, πλάτος δὲ 0,35-0,95 μ. Ἡ νέα ἐκκλησία ἔχει ἐσωτερικῶς μῆκος μὲν 19 μ. πλάτος δὲ 14,75 μ. καὶ ἡ ἀψὶς βάθος 3,25 μ. Ἐξωτερικῶς δὲ τὸ μὲν μῆκος αὐτῆς εἶναι 21 μ. καὶ μετὰ τῆς ἀψῖδος 25, 25 μ. τὸ δὲ πλάτος 16,60.

Ἐσωτερικῶς ὁ Ναὸς διαιρεῖται διὰ δύο σειρῶν πινσῶν εἰς τρεῖς χώρους, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἔχει πλάτος 6,49 μ. οἱ δὲ ἑκατέρωθεν ἀνὰ

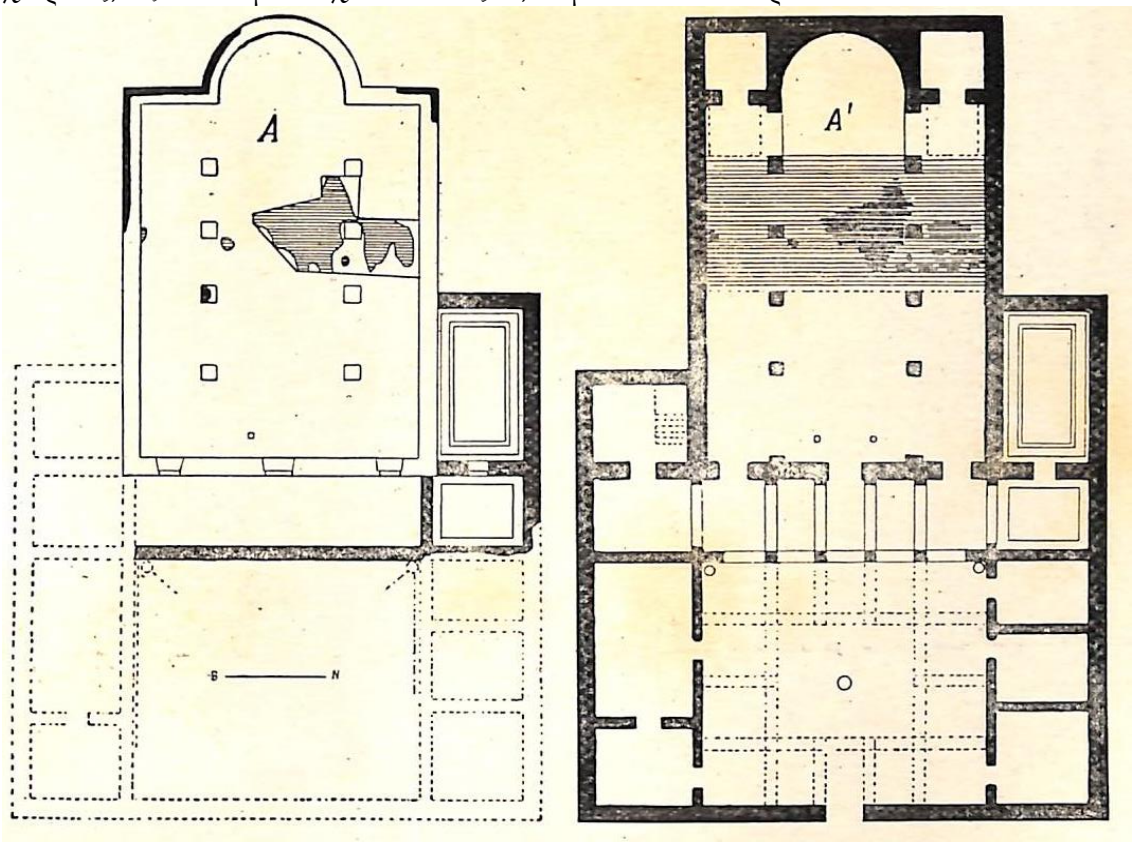

Ο ΝΑΟΣ Α

Α= Ο ΝΕΟΣ ΝΑΟΣ Α'= Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΝΑΟΣ

3,20 μ. Αἱ μεταξὺ τῶν πινσῶν ἀποστάσεις δέν εἶνε αἱ αὐταί. Ὁ πρῶτος ἀφίσταται τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου μέτρα 2,95. Ἡ μεταξὺ πρώτου καὶ δευτέρου καὶ τρίτου ἀπόστασις ἰσοῦται πρὸς 2,47 μ. ἡ μεταξὺ τρίτου καὶ τετάρτου πρὸς 2,35 μ. καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ τετάρτου πρὸς τὸν δυτικὸν τοῖχον πρὸς 4,03 μ. Καὶ ἐν τῷ ἀρχαίῳ ναῷ αἱ ἀποστάσεις δέν ἦσαν καθ' ὁλοκληρίαν αἱ αὐταί, καθότι ὁ τέταρτος πινσός ἀφίστατο τοῦ δυτικοῦ τοίχου μ. 4,48, ἐνῷ ἡ μεταξὺ τῶν λοιπῶν καὶ δὴ καὶ τοῦ πρώτου ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου ἀπόστασις ἰσοῦτο πρὸς 2,73. Τὴν διαφορὰν ταύτην ἐσημείωσεν ἤδη ὁ Βλὴς ὁ ἰδὼν ἐν τῇ θέσει αὐτῶν τὰ ὑπόβαθρα τῶν ἀρχαίων κιόνων, ἀλλά ἐθεώρησαν αὐτὴν παραπλησίαν πρὸς τὴν ἐν τῷ νέῳ ναῷ, ἐνῷ, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Κλοῦγε, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ὁμοιότης τοῦ ναοῦ τούτου πρὸς τὸν ναὸν Γ, οὗ τὸ σχεδιαγράφημα ἐντελῶς συμπίπτει τῷ τοῦ Α, δεικνύει ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν κιόνων ἀπόστασις ὡς καὶ ἡ μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου ὀφείλει νὰ εἶνε ἡ αὐτὴ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ περὶ τὸν δεύτερον νότιον πινσὸν εὑρισκόμενος μωσαϊκὸς χάρτης ἀποδεικνύει ὅτι ὁ πινσός οὗτος ἐν τῷ νέῳ ναῷ ἐξετοπίσθη κατὰ τι πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαίου κίονος, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀπόστασις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου ἰσώθη πρὸς 6,40 μέτρα, ἅτινα, προστιθεμένου καὶ τοῦ πάχους τοῦ ὑποβάθρου τοῦ κίονος 0,94 μ. διδοῦσι διάστημα μεταξὺ τῶν κιόνων 2,73 μ.

Ἐκ τῶν κιόνων τοῦ ἀρχαίου ναοῦ ἐσώθη μόνον ἕν ὑπόβαθρον μετά δύο σπονδήλων ἱσταμένων σήμερον παρὰ τὴν βορείαν θύραν τοῦ ναοῦ καὶ τούτων οὐχὶ ἀκεραίων, ἐξ οὗ καὶ δυσχερὴς ἡ ἀναπαράστασις τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ μορφῆς. Τὸ ὑπόβαθρον ἐκ μονολίθου ἀποτελούμενον, ἔχει ὕψος 0,85, διάμετρον δὲ κατὰ τὴν κορυφὴν 0,68 μ.

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ ὁ ἀρχαῖος ναὸς εἶχε τρεῖς θύρας ἐκ δυσμῶν ὅπως καὶ ὁ νέος. Ἐν τῷ τοῦ Βλῆς σχεδιαγραφήματι δείκνυται θύρα καὶ ἐπὶ τοῦ νοτίου τοίχου παρὰ τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν, ἥτις ὤφειλε νὰ συνδέῃ τὸν ναὸν μετὰ τοῦ παρακειμένου οἰκοδομήματος, ὅπερ ἐν τῷ αὐτῷ σχεδιαγραφήματι χωρίζεται διὰ μεσοτοίχου. Ἀλλὰ καθὼς παρατηρεῖ ὁ Κλοῦγε τὸ μέχρις ἡμῶν

περισωθέν μωσαϊκὸν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἔδαφος ἀναιρεῖ τὴν ὕπαρξιν τόσον τῆς θύρας ὅσον καὶ τοῦ μεσοτοίχου.

Ἐντὸς τοῦ ναοῦ εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς μέτρου ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ τοίχου παρὰ τὴν μεσαίαν θύραν ὑπῆρχον δύο μικραὶ κιστέρναι, ἐξ ὧν ἡ βόρειος ἀφέθη ἀνοικτὴ καὶ ἐν τῷ νέῳ ναῷ.

Τὸ ἔδαφος τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας ἦτο ἐστρωμένον ὁλόκληρον ἐκ μωσαϊκοῦ, θὰ ἐξετάσωμεν δ' ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ πόσον μέρος τοῦ μωσαϊκοῦ τούτου παρίστα τὸν γεωγραφικὸν χάρτην τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Ὁ νάρθηξ τοῦ ἀρχαίου ναοῦ ἔμεινεν ἐκτὸς τῆς νέας οἰκοδομῆς· ἐξ αὐτοῦ σῴζονται ἔτι τὰ θεμέλια καὶ οἱ οὐδοὶ μεταξὺ αὐτοῦ, τῆς αἰθρίου αὐλῆς καὶ τῶν παραπλεύρων οἰκοδομημάτων, ὡς καὶ ἡ βάσις τοῦ ἐπὶ τῆς βορειοανατολικῆς γωνίας τῆς αὐλῆς ἱσταμένου κίονος. Τὸ θεμέλιον ἔχει πλάτος 0,65 μ. (βλ. εἰκ. V). Ὁ ὅλος νάρθηξ εἶχε μῆκος 15 μ. καὶ πλάτος 3,90 μ. Ἑκατέρωθεν ἐπερατοῦτο ὑπὸ δωματίων ἐχόντων πλάτος 4,65 καὶ μῆκος 3,90 μ. Ὁ νάρθηξ ἐκοινώνει μετὰ τῆς αἰθρίου αὐλῆς πιθανῶς διὰ πέντε διόδων. Τὸ ἔδαφος αὐτοῦ ἦτο κεκαλυμμένον διά μεγάλων λευκῶν μωσαϊκῶν ψηφίδων, ὧν ἡ κυβικὴ πλευρὰ ἰσοῦται πρὸς δύο ἑκατοστόμετρα.

Πρὸ τοῦ νάρθηκος ὑπῆρχεν αἴθριος αὐλή, ἧς ὑποδεικνύουσι τὸ διάγραμμα αἱ κοιλότητες τῶν ἐξαχθέντων θεμελίων λίθων καὶ τὰ σποράδην σῳζόμενα λείψανα, τοῦ μωσαϊκοῦ ἐδάφους τῶν ἐκ βορρᾶ καὶ νότου προσηρτημένων δωματίων. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τούτων δύναται νὰ προσδιορισθῇ τὸ μὲν πλάτος εἰς μ. 15, τὸ δὲ μῆκος εἰς μ. 27,70. Ὁ κεντρικὸς χῶρος ἦτο ἐστρωμένος ὑπὸ λιθίνων τετραγώνων πλακῶν, οἱ παρακείμενοι ὅμως ἐκ βορρᾶ, δυσμῶν καὶ νότου ἐκοσμοῦντο διὰ μεγάλου σχήματος λευκῶν μωσαϊκῶν ψηφίδων, ἐὰν τις κρίνῃ ἐκ τῶν σῳζομένων λειψάνων. Ἐκ τῶν δεδομένου τούτου κρίνων ὁ Κλοῦγε ὑποθέτει ὅτι οἱ παρακείμενοι ἐκ τῶν τεσσάρων πλευρῶν χῶροι δὲν ἦσαν ὕπαιθροι, ἀλλὰ κεκαλυμμένοι, ἐν τοιαύτῃ δέ περιπτώσει πρέπει ἀναγκαίως νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ὕπαρξιν στοῶν μετὰ κιόνων, κατὰ μὲν τὸν Κλοῦγε καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων πλευρῶν, κατά δέ τὸν Παυλόφσκην μόνον ἐκ τῶν τριῶν, βορείου,

δυτικῆς καὶ νοτίου, ἔνθα τὰ μωσαϊκά. Ὑπὲρ τῆς τοῦ Παυλόφσκη γνώμης συνηγορεῖ ὄχι μόνον ὁ συνήθης τύπος τοῦ ρωμαϊκοῦ atrium, ἀλλὰ καὶ τὸ σχῆμα τῆς αἰθρίου αὐλῆς τῆς ἐπὶ τοῦ τόπου τῶν Παθῶν τοῦ Κυρίου ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἀνεγερθείσης περικαλλεστάτης βασιλικῆς, ὅπερ ἦτο δυνατὸν νά ληφθῇ καὶ ὡς ὑπόδειγμα. Διότι πρὸ τοῦ «βασιλείου νεὼ» ὑπῆρχε παμμεγέθης χῶρος «εἰς καθαρὸν αἴθριον ἀναπεπταμένος, ὃν δὴ λίθος λαμπρὸς κατεστρωμένος ἐπὶ ἐδάφους ἐκόσμει, μακροῖς περιδρόμοις στοῶν ἐκ τριπλεύρου περιεχόμενος».[1] Ἀλλὰ καὶ τοῦ Κλοῦγε ἡ γνώμη δέν στερεῖται βάσεων, καθότι τὸ ρωμαϊκὸν atrium ἐν τοῖς χριστιανικοῖς ναοῖς ὡς συνήθη τόπου προσέλαβε τὸν ἐκ τετράπλευρων στοῶν, καὶ εἰς τὸ σχῆμα τοῦτο συμβολικῆς προσδοθείσης σημασίας, ὡς δῆλον γίνεται ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου περιγραφῆς τοῦ ἐν Τύρῳ ναοῦ. [2]

Εἰς τὰς γωνίας βορειονατολικὴν καὶ νοτιανατολικὴν τῆς αὐλῆς σῴζονται κυκλοτερῆ ἐπιστόμια κιστερνῶν ἀνοίγματος 0,60 μ. κεκαλυμμένα ἔσωθεν διὰ στερεᾶς τιτάνου. Εἰς ἑκατέραν τῶν δύο κιστερνῶν κατὰ μῆκος τοῦ βορείου καὶ τοῦ νοτίου τοίχου τῆς αὐλῆς εἰς μικρὸν βάθος ὑπάρχουσιν ὀχετοὶ πήλινοι ἐκ τεμαχίων 12½ ἑκατοστομέτρων διαμέτρου, ½ πάχους καὶ 40 μήκους. Καὶ ἐν τῷ κέντρῳ δὲ τῆς αὐλῆς ἀφεύκτως ὑπῆρχε κιστέρνα, καθότι ὑπάρχουσι σωλῆνες καὶ πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο διευθυνόμενοι.

Ἑκατέρωθεν τῆς αὐλῆς ὑπῆρχον οἰκήματα, ὧν τὸ σχῆμα καθορίζεται ὑπὸ τῶν λειψάνων τῶν θεμελίων καὶ τοῦ μωσαϊκοῦ ἐδάφους. Ἐκ τῆς βορείου πλευρᾶς ὑπῆρχον δύο, ἐξ ὧν τὸ ἀνατολικὸν εἶχε μῆκος μ. 8,30 καὶ πλάτος 4,75, τὸ δὲ δυτικὸν εἶχε διαστάσεις 4 Χ 4,75. Τὸ πρὸ τοῦ οὐδοῦ ὑπάρχον μωσαϊκὸν ἐκ παχέων λευκῶν ψηφίδων δεικνύει τὴν τε θέσιν καὶ τὸ πλάτος (1 μέτρον) τῆς θύρας τῆς ἑνούσης τὰ δύο δωμάτια. Ἐκ τῆς νοτίου πλευρᾶς ὑπῆρχον τρία δωμάτια, ἐκ τοῦ αὐτοῦ χονδροῦ λευκοῦ μωσαϊκοῦ

1 Εὐσεβίου, Βίος Κωνσταντίνου κ. 35.

2 Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἱστορ. Χ, 39. 63.

ἐστρωμένα, ἐξ οὗ αἱ στοαὶ τῆς αὐλῆς, ὁ οὐδὸς τῆς θύρας τῶν τῆς ἄλλης πλευρᾶς δωματίων καὶ ὁ νάρθηξ.

Ἑκατέρωθεν τοῦ νάρθηκος ἐπίσης ὑπῆρχον δωμάτια, ἐκ τῶν ὁποίων θύραι εἰσῆγον εἰς ἕτερα δωμάτια κείμενα ἑκατέρωθεν τοῦ κυρίως ναοῦ. Ἀμφοτέρα τὰ πρὸς νότον δωμάτια ἦσαν προωρισμένα διὰ χρῆσιν τιμητικήν, καθότι τὸ μωσαϊκὸν τοῦ ἐδάφους αὐτῶν δικαίως δύναται νὰ ὀνομασθῇ πολυτελές. Τοῦ ἀνατολικοῦ ἐπιμήκους δωματίου τὸ μέσον τοῦ ἐδάφους περατούμενον ὑπὸ μακρᾶς στεφάνης ἐν εἴδει συνθέτου μαιάνδρου, μετὰ τὸν ὁποῖον ἐγγὺς τῶν τοίχων ὑπῆρχεν ἔτι διάζωμα ἐκ σειρᾶς μικρῶν λευκῶν κύκλων ἐπὶ βάσεως μελαίνης, παριστᾷ πολυτελῆ τάπητα κεκαλυμμένον ὑπὸ κανονικοῦ δικτύου κοσμημάτων, ἐν ταῖς θύρεσι τοῦ ὁποίου ὁρῶνται κατὰ μὲν τὰ ἄκρα τοῦ πλάτους δενδρύλλια φοινίκων, κατὰ δὲ τὸ κέντρον ἄνθη, καρδιόμορφα φύλλα καὶ πτηνὰ (βλ. εἰκ. IV). Το πρῶτον δωμάτιον ἐκοινώνει διὰ θύρας πρὸς τὸ παρακείμενον τῷ νάρθηκι δεύτερον δωμάτιον, τοῦ ὁποίου τὸ μωσαϊκὸν δέν ἦτο κατώτερον ἂν μὴ ἦτο πλουσιώτερον. Ἐξ αὐτοῦ περιεσώθησαν μόνον τεμάχια παριστάνοντα κόλπους ἐκ κλημάτων ἐντὸς τῶν ὁποίων εὑρίσκομεν μορφὰς ζῴων καὶ ἀνθρώπων, οἷον κύνα καταδιώκοντα αἴγαγρον, δορκάδα ἱσταμένην, νεανίαν σύροντα ὄνον (βλ. εἰκ. VII καὶ VIII).

Ἐν τῷ πρὸς βορρᾶν τοῦ νάρθηκος δωματίῳ τὸ ἔδαφος εἶνε σφόδρα κατεστραμμένον. Ἐκ τῶν ὀλίγων ὅμως περισωθέντων ἔτι μωσαϊκῶν ἔστιν εἴκασαι ὅτι ἀπετελεῖτο ἐκ ποικιλοχρώμων φυλλωμάτων βάσεως λευκῆς. Τὸ πρὸς ἀνατολὰς τούτου ἕτερον δωμάτιον παρίστα, ὡς δῆλον ἐκ τῶν ἰχνῶν τῶν θεμελίων καὶ τῶν λειψάνων τῶν μωσαϊκῶν, οἴκημα τετράγωνον. Ἐν τῷ οἰκήματι τούτῳ κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τῶν θεμελίων ἀνευρέθησαν βαθμίδες κλίμακος, ἥτις πολὺ πιθανὸν νὰ ἦγε εἰς δεύτερον τοῦ ναοῦ πάτωμα, ὅπως εἰς πολλοὺς ἀρχαίους ναούς, ἀλλὰ προφανῶς τὰ δεδομένα δέν εἶνε ἐπαρκῆ πρὸς τοιαύτην ὑπόθεσιν.

Ὁ προσανατολισμὸς τοῦ ναοῦ εἶναι ἀκριβέστατος, τοῦθ' ὅπερ δὲν παρατηρεῖται εἰς τοὺς ἀκολούθως περιγραφησομένους ναοὺς Β,Γ,Δ,Ε, εἰς οὓς ἡ θέσις τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ ἑκατέρωθεν τῆς ὁποίας κεῖνται ἔδωκε διεύθυνσιν νοτιανατολικήν.

Ὁ δεύτερος ναὸς ὁ ἐν τῷ σχεδιαγραφήματι ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Β σημειούμενος κείμενος εἰς ἀπόστασιν 130 περίπου μέτρων νοτιονατολικῶς τοῦ ναοῦ Α φαίνεται ὅτι δὲν ὑπελείπετο κατὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ἤδη περιγραφέντος. Δυστυχῶς σήμερον ἡ σχεδιαγράφησις αὐτοῦ καὶ περιγραφὴ εἶνε δύσκολος. Καθότι τὸ μὲν ὑπὲρ τὸ ἔδαφος ὑλικὸν ἐχρησιμοποιήθη ἐν τῇ οἰκοδομῇ τοῦ νέου ναοῦ, τὸ δὲ ὑπολειπόμενον κεκαλυμμένον ὑπὸ σωρίας χωμάτων δεῖται καὶ πόνου πολλοῦ καὶ δαπάνης οὐ σμικρᾶς, ὅπως ἔλθῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Ὁ Ἱερομόναχος Γερμανὸς ἡγούμενος ἐν Μαδηβᾷ κατὰ τε τὴν οἰκοδομὴν τοῦ νέου ναοῦ καὶ ἀκολούθως ἐπὶ μακρόν βεβαιοῖ ἐκ τινος δοκιμαστικῆς ἀποπείρας, ἣν ἐποίησεν, ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ κοσμεῖται ὑπὸ μωσαϊκοῦ πολυτελοῦς, τὸ ὁποῖον ὡς εὑρισκόμενον εἰς βάθος πλέον τῶν τεσσάρων μέτρων ἐνδεχόμενον νὰ σῴζηται ἀκέραιον. Ὁ χῶρος εὕρηται ἤδη εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Κοινοῦ καὶ ἀναμφιβόλως δέν θὰ λείψωσι περιστάσεις, ὅπως ἐξαχθῇ εἰς φῶς τὸ ὑπὸ τὰ χώματα κεκρυμμένον μνημεῖον τῆς τέχνης. Ὁ τῶν Λατίνων ἡγούμενος Giuseppe Manfredi, ὅστις ἀπ' ἀρχῆς παρηκολούθησε μετ' ἐνδιαφέροντος ἐπιστημονικοῦ τὰ ἑκάστοτε ἀνακαλυπτόμενα ἀρχαῖα λείψανα, σημειοῖ ἐν τῇ περιγραφῇ αὐτοῦ τῇ δημοσιευθείσῃ εἰς τὸ ἰταλικὸν «Νέον Δελτίον τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας» ὅτι μεταξὺ τῶν ἄλλων λίθων, οἵτινες ἀκολούθως ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν νέαν οἰκοδομὴν εἶδε καὶ κιονόκρανον κορινθιακοῦ ρυθμοῦ ἐξόχου τέχνης, ὅπερ ὑποθέτει μετενεχθὲν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ ἐξ ἀρχαιοτέρου οἰκοδομήματος.

Ὀλίγον νοτιανατολικώτερον κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν καὶ θέσιν ὡς πρὸς τὴν ἀρχαίαν ὁδὸν ὑπάρχει ὁ οἶκος τοῦ ἐκ τῶν προυχόντων τῆς ἡμετέρας κοινότητος Σελὴμ Σουνᾶ, ᾠκοδομημένος ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἑτέρου ἀρχαίου ναοῦ, ὅστις ἐν τῷ γενικῷ διαγράμματι τῆς πόλεως (εἰκ. ΙΙ) σημειοῦται ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Γ.

Ὅτι τὸ μέρος τῆς κατοικίας τοῦ Σελὴμ Σουνᾶ περιεκλείετο ἄλλοτε εἰς οἰκοδόμημα πολυτελὲς καὶ δὴ ἱερὸν ναὸν ἐγνώριζε καὶ ὁ ἰδιοκτήτης ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς κατοχῆς αὐτοῦ, τεκμαιρόμενος τόσον ἐκ τῶν λίθων, οὓς ἐν τῇ κατασκευῇ τῆς

κατοικίας αὐτοῦ ἐχρησιμοποίησεν, ὅσον καὶ ἐκ τῆς πληθύος τῶν μωσαϊκῶν καὶ μάλιστα τῆς ἐν τῇ ὑπογείῳ κρύπτῃ, ἣν ἐθεώρησεν ἐπιτήδειον δι' ἀποθήκην ἀχύρων, πολυμεροῦς ἐπιγραφῆς, ἣν πρῶτος ἐδημοσίευσεν ἐν τέλει τῆς περὶ τοῦ χάρτου πραγματείας αὐτοῦ ὁ ἀδελφὸς Κλεόπας Κοικυλίδης· ἠγνοεῖτο δ' ὅμως μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1897 ὅτι ὁ περικαλλὴς ναὸς ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τοῦ ζηλωτοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης Προφήτου Ἠλιοῦ τοῦ Θεσβίτου. Τοῦτο ἐγένετο γνωστὸν διὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν δύο Δομινικανῶν ἐπιστημόνων Séjourné καὶ Vincent, οἵτινες πληροφορηθέντες ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου ἡγουμένου Ἱερομονάχου Γερμανοῦ ὅτι ἐν τῇ αὐλῇ τῆς οἰκίας ἀνεκαλύφθησαν πολύστιχοι, πολλοῦ διαφέροντος, ἐπιγραφαί, ἔσπευσαν ἐπὶ τὸν τόπον, ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἐργασίας αὐτῶν ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιγραφῶν ἀπὸ 17 Σεπτεμβρίου ἀνακοινωθεῖσα, ἐν τῇ Revue Biblique δ' ἀκολούθως καταχωρισθεῖσα μελέτη τοῦ P. Séjourné «L' Elianée de Madaba». [1]

Ἐκ τοῦ ἀρχαίου τούτου ναοῦ σῴζονται ἔτι: ὑπόγειος κρύπτη ὑπὸ τὸ ἱερόν, χρησιμεύουσα σήμερον ὡς ἀποθήκη καρπῶν καὶ ἀχύρων, τμῆμα σημαντικὸν τοῦ ἐξωτερικοῦ παρὰ τὴν ἁψῖδα τοῦ ἱεροῦ ἀνατολικοῦ τοίχου, μέγα μέρος τοῦ νοτίου ἐξωτερικοῦ τοίχου, δύο λίθοι τῆς ἐκ δυσμῶν κυρίας εἰσόδου, τέσσαρες κίονες μετὰ τῶν ὑποβάθρων ἐν τῇ οἰκίᾳ θέσει, ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ μωσαϊκὸν τοῦ ἐδάφους τῆς κρύπτης, τεμάχιον τοῦ μωσαϊκοῦ τοῦ ἐδάφους τοῦ μεσαίου χώρου, τοῦ χρησιμεύοντος νῦν ὡς αὐλὴ τῆς κατοικίας, σημαντικὸν μέρος τοῦ ἐδάφους τοῦ νοτίου κλίτους, ὅπερ σήμερον περιλαμβάνεται ἐν τῇ κατοικίᾳ, τεμάχιον μωσαϊκοῦ ἐδάφους ἐκτὸς τοῦ ναοῦ παρὰ τὴν δυτικὴν γωνίαν τοῦ νοτίου τοίχου, καί, τέλος, λείψανα τινὰ τῶν θεμελίων τοῦ βορείου τοίχου. Πάντα δὲ ταῦτα συλλήβδην τὰ λείψανα ἦσαν ἀρκετά, ὥστε ὑπὸ τῶν εἰδικῶς αὐτὰ ἐξερευνησάντων νὰ χαραχθῇ ἀκριβὲς σχεδιαγράφημα, ὅπερ ὡς ὁρᾶται ἔχει μεγάλην ἀναλογίαν μᾶλλον δὲ πλήρη ὁμοιότητα πρὸς τὸ τοῦ ναοῦ Α.

Τὰ σῳζόμενα θεμέλια τοῦ βορείου τοίχου, ἅπερ κατὰ τὴν ἐμὴν

[1] Rev. bibl. 1897 p. 648-656.

ἐν Μαδηβᾷ παρουσίαν τελείως ἐκσκαφέντα ἦσαν ἕτοιμα πρὸς ἀφανισμὸν διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῶν ἐν ἑτέρᾳ οἰκοδομῇ, ἀπετελοῦντο ἐκ σειρᾶς πλαγίως ἐρριμμένων ὑποβάθρων κιόνων 9 τὸν ἀριθμὸν τοῦ αὐτοῦ ρυθμοῦ καὶ μεγέθους καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου κατεσκευασμένα πρὸς τὰ ἐν τῇ ἀρχικῇ θέσει εὑρισκόμενα 4 ὑπόβαθρα

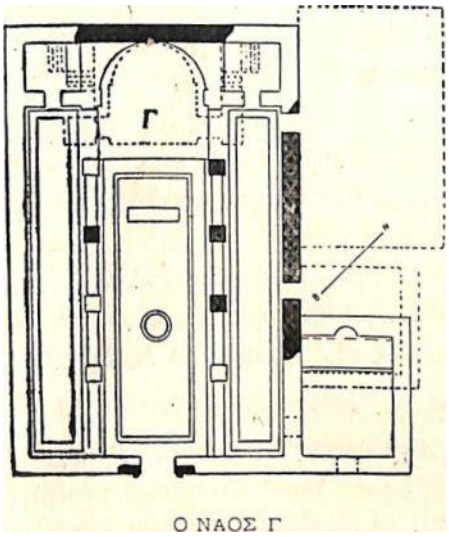

Ο ΝΑΟΣ Γ

Ὁ Παυλόβσκης ὑποθέτει ὅτι τὰ ὑπόβαθρα ταῦτα ἐλήφθησαν κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ ἐκ τῆς κιονοσειρᾶς τῆς ρωμαϊκῆς ἀγορᾶς, ἥτις πιθανὸν νὰ εὑρίσκετο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς παρακμήν. Καὶ πραγματικῶς δύσκολον νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλως ποῦ εὑρέθησαν τόσα περιττὰ ὑπόβαθρα τῶν κιόνων ὅπως χρησιμοποιηθῶσιν ὡς θεμέλιοι λίθοι. Πιθανῶς δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ἔτι ναῶν, κατὰ τὴν αὐτὴν που ἐποχὴν οἰκοδομηθέντων, τὸ ἐκ κιόνων ὑλικὸν ἐλήφθη ἐκ τῶν ἑκατέρωθεν τῆς ρωμαϊκῆς ἀγορᾶς κιόνων, ἐξ οὗ καὶ ἐξηγεῖται διὰ τί καὶ ἐν Μαδηβᾷ δέν περισώθησαν ὅσα καὶ ἐν Γεράσοις λείψανα τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς. Οὐδόλως δὲ παράδοξον καὶ ἐξεπίτηδες νὰ κατεστράφη ἡ ἀγορὰ ὡς ἐθνικὸν μνημεῖον, ὅπως οἰκοδομηθῶσιν ἔργα εὐσεβείας. Διότι τὸ πλῆθος τῶν ναῶν ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Μαδηβὰ κατείχετο ὑπὸ θρησκευτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, οὗτινος καὶ ὑπέστησαν ὡς φαίνεται τὴν ἐπήρειαν τὰ ἀρχαιότερα ἐθνικὰ μνημεῖα, τοῦθ' ὅπερ δέν

συνέβη ἐν Γεράσοις, ἔνθα καὶ σήμερον ἔτι ἐκτός τῆς ἀγορᾶς, τῶν δύο θεάτρων καὶ πλείστων ἄλλων ἐθνικῶν μνημείων, σῴζονται καὶ δύο περικαλλεῖς ἐθνικοὶ ναοί, μηδόλως ἐπηρεασθέντες ὑπὸ τῶν παρ' αὐτούς εὑρισκομένων ἐπίσης μεγαλοπρεπῶν χριστιανικῶν ναῶν. Ὁ ναὸς εἶχεν ἐσωτερικῶς μῆκος μὲν 23,50 μ. πλάτος δὲ 14,40 μ. Δύο σειραὶ κιόνων διῄρουν αὐτὸν εἰς τρεῖς χώρους. Οἱ κίονες, τέσσαρες τὸν ἀριθμὸν εἰς ἑκάστην σειράν, ἵσταντο εἰς τὴν αὐτὴν ἀπ' ἀλλήλων καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου ἀπόστασιν (2,98 μ.), μόνον δ' ἡ μεταξὺ τῶν τελευταίων καὶ τοῦ δυτικοῦ τοίχου ἀπόστασις ἦτο μείζων καὶ ὡρισμένως μ. 4. Ἐκ τῆς τοῦ ἱεροῦ ἁψῖδος οὐδὲν περισώθη ἴχνος, περὶ τῶν διαστάσεων ὅμως αὐτῆς δυναταὶ τις νὰ κρίνῃ ἐκ τοῦ σῳζομένου μωσαϊκοῦ ἐδάφους εἰς τὸ ἄκρον τοῦ νοτίου χώρου, ὅπερ παριστᾷ πολυτελέστατον τάπητα πλαισιούμενον ὑπό πλατείας παρυφῆς ἐξ ἀνθέων, μετὰ τὴν ὁποίαν πρὸς τὸν τοῖχον ἔρχεται ζώνη στενὴ 0,16 μ. (εἰκ Χ) Τοιαύτη παρυφὴ μετὰ τῆς ζώνης ὑπάρχει καὶ κατὰ πλάτος τοῦ κλίτους εἰς τὴν νοτιανοτολικὴν γωνίαν εἰς ἀπόστασιν κάθετον ἀπὸ τῆς τοῦ πρώτου κίονος βάσεως 2,82 μ, ἀσφαλῶς καθορίζουσα τὴν θέσιν τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου, ἑπομένως καὶ τὸ βάθος τῆς ἁψῖδος τοῦ Ἱεροῦ μέχρι τοῦ εἰς τὸ ἄκρον αὐτῆς σῳζομένου τοίχου. Τὸ βάθος τοῦτο ἰσοῦτο πρὸς 3,54 μ. Ἑκατέρωθεν δὲ τῆς ἁψῖδος ἀναμφιβόλως ὑπῆρχον δωμάτια, ὡς τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τοὺς πλείστους ἀρχαίους ναοὺς τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης χρησιμεύοντα ὡς σκευοφυλάκια, ἐκ τοῦ ἑτέρου δὲ τῶν δωματίων τούτων, ἂν μὴ καὶ ἐκ τῶν δύο ὑπῆρχεν ἀναμφιβόλως κλῖμαξ κατάγουσα εἰς τὴν ὑπὸ τὸ Ἱερὸν κρύπτην ἕνεκα τὸ μέχρι τοῦ πρώτου ζεύγους τῶν κιόνων ἔδαφος τοῦ ναοῦ ὑπερανεῖχε τοῦ λοιποῦ κατὰ 0,40-0,50 μ. Οἱ σῳζόμενοι ἐν τῇ ἀρχικῇ θέσει ἑκατέρωθεν τῆς ἐκ δυσμῶν κυρίας εἰσόδου λίθοι παρέχουσι τὸ πλάτος τῆς θύρας ταύτης ἴσον πρὸς 1,90 μ. Ἀναμφιβόλως δέν θὰ ὑπῆρχον καὶ πλάγιοι θύραι.

Εἰς τὰ σῳζόμενα τεμάχια μωσαϊκοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ μεσαίου χώρου τοῦ ναοῦ, ὅστις ὡς εἴπομεν, σήμερον χρησιμεύει ὡς αὐλὴ τῆς κατοικίας, σῴζονται ἢ μᾶλλον ἐσῴζοντο, διότι ἴσως καθ' ἣν στιγμὴν

γράφομεν ἔχουσιν ἤδη ἐκλίπει καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη, δύο πολλοῦ ἐνδιαφέροντος ἐπιγραφαί, ἐκ μελαινῶν ψηφίδων ἐπὶ βάσεως λευκῆς, μία μὲν ὀλίγον ἀνατολικώτερον τοῦ δευτέρου ζεύγους τῶν κιόνων, ἄρα ἔμπροσθεν τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος, σχήματος ἐπιμήκους, ἑτέρα δὲ μετὰ τὸ τρίτον ζεῦγος σχήματος κυκλικοῦ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς πρώτης 4,50 μ.

Ἡ ὑπὸ τὸ ἱερὸν κρύπτη ἔχει σχῆμα ὀρθογωνίου τετραγώνου (4,78 x 3,45 μ.) μετὰ ἰδιαιτέρας πρὸς ἀνατολὰς ἡμικυκλικῆς ἁψῖδος βάθους 1,92 μ. σχηματιζούσης μετὰ τῆς ἡμισφαιρικῆς σκέπης κανονικὴν κόγχην. Ἐν τῷ ἄξονι ἀκριβῶς τοῦ τῆς ἁψῖδος τοίχου εἰς ὕψος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους 0,92 μ. ὑπάρχει παράθυρον ὕψους 1,92 πλάτος 1,06 μ. ἑκατέρωθεν δ' αὐτοῦ δύο κοιλώματα ὕψους 0,85, πλάτους 0,63 καὶ βάθους 0,50 μετ' ἁψίδων τοῦ εἴδους τῶν arcosolium. Τὸ ἔδαφος τῆς μεγάλης ἁψῖδος εἶναι ὑψηλότερον τοῦ λοιποῦ ἐδάφους τῆς κρύπτης κατὰ 8 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου.

Εἰς τὸν νότιον καὶ βόρειον τοῖχον τῆς κρύπτης, εἰς ἀπόστασιν 0,42 μ. ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ, ὑπάρχουσιν ἀνὰ μία θύρα ἴσου μὲν πλάτους (1,17 μ.), ἀνίσου δὲ ὕψους ἤτοι 2,15 μ. ἡ νότιος, 2,26 ἡ βόρειος μετὰ τοξοειδοῦς ἀνωφλείου ἀμφότεραι. Ὁ οὐδὸς ἀμφοτέρων εὕρηται ὑπὲρ τὸ ἔδαφος κατὰ 0,30. Ἡ νότιος θύρα ἄγει εἰς στενὸν διάδρομον 1,20 μ. πλάτους καὶ 2,39 ὕψους διευθυνόμενον καθέτως πρὸς τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον τοῦ ναοῦ, διακοπτόμενον δ' ὑπὸ τοῦ νέου τοίχου. Ἡ ὀροφὴ τοῦ διαδρόμου καλύπτεται ὑπὸ θόλου τὸ δ' ἔδαφος εἶνε ἐστρωμένον διὰ χονδρῶν λευκῶν ψηφίδων, ἐνώπιον δὲ τῆς θύρας ὑπάρχει κύκλος ἐκ κεχρωματισμένων μωσαϊκῶν. Ἡ ἑτέρα θύρα εἶνε ἡ δι' ἧς σήμερον εἰσερχόμεθα εἰς τὴν κρύπτην, ἰσοπεδοθέντος τοῦ πρὸ αὐτῆς χώρου, ἔνθα ὁρῶνται αἱ αὐταί καὶ εἰς τὸν ἕτερον διάδρομον ψηφῖδες.

Τὸ ἔδαφος τῆς κρύπτης εἶνε εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον τῆς ἀρχαίας λιθοστρώτου ὁδοῦ, ἑπομένως ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ βορείου μέρους ἦτο πάντοτε ἐλευθέρα, μόνον δὲ ἐκ νότου καὶ δυσμῶν ἔμενε χαμηλοτέρα τοῦ ἐδάφους, εἰς τὴν διαφορὰν δὲ ταύτην τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ ἔμελλε νὰ οἰκοδομηθῇ ὁ ναὸς ὀφείλεται ἴσως ἡ ὕπαρξις αὐτῆς

ὡς ὑπογείου οὐχὶ ἐξομολογηταρίου, ὡς θέλει ὁ Manfredi, διότι τοιαῦτα ἰδαίτερα ἐξομολογητάρια δέν ὑπῆρχον ἐν Ἀνατολῇ, ἀλλά παρεκκλησίου.

Τὸ μωσαϊκὸν τοῦ ἐδάφους διατηρούμενον ἔτι κατὰ τὸ κλειστὸν ἀκέραιον εἶνε ἀρίστης τέχνης. Τὸ τῆς ἀψῖδος περατοῦται ὑπὸ πλατείας λευκῆς ζώνης ἐκ χονδροτέρων ψηφίδων διαγραφομένης ἐν τῷ μέσῳ ὑπὸ ἁπλῆς σειρᾶς μελαινῶν ψηφίδων. Μετὰ τὴν λευκὴν ταύτην ζώνην ἔρχεται ἑτέρα στενωτέρα ἐκ λεπτοτέρων πολυχρώμων ψηφίδων κατειργασμένη ἐν εἴδει στρεπτοῦ μετὰ γραμμῶν ἑκατέρωθεν. Ἐντὸς δὲ τῆς τελευταίας ταύτης, ἐπὶ λευκῆς βάσεως ἐκ χονδροῦ μωσαϊκοῦ ὑπάρχει παράστασις ἐκ λεπτοτάτων πολυχρώμων ψηφίδων, παριστῶσα δένδρον ροιᾶς μετὰ ἑπτὰ κλάδων καὶ ἰσαρίθμων καρπῶν καὶ ἐπ αὐτὸν ἀναδενδράδα θάλλουσαν μετὰ δύο λευκῶν σταφυλῶν ἐξ ἑπτὰ ρωγῶν, ἑκατέρωθεν δὲ τοῦ δένδρου ἵστανται ἀνὰ ἕν ἀρνίον πρὸς τὸ δένδρον τὴν κεφαλὴν ἐστραμμένην ἔχοντα. Τὸ ἐπὶ τοῦ τετραγώνου ἐδάφους μωσαϊκὸν παριστᾷ κόσμημα πολυσύνθετον ἐξ ἑνὸς εὐρέος πλαισίου καὶ δώδεκα ἐντός αὐτοῦ περικλειομένων ἐπιμήκων ἑξαγώνων, ἅτινα συμπεπλεγμένα ἀνὰ δύο σταυροειδῶς σχηματίζουσιν ἓξ ἕτερα ἰσόπλευρα ὀκτάγωνα εἰς δύο σειρὰς, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ τέσσαρα, ἤτοι τὰ τρία τῆς πρώτης πρὸς τὴν ἀψῖδα σειρᾶς καὶ τὸ μέσον τῆς δευτέρας περιέχουσιν ἐπιγραφὴν πεντάστιχον, τὰ δ᾽ ἕτερα δύο, πτηνά, ὅπως καὶ οἱ ἐκ τῆς συνενώσεως τῶν ἐλλειψοειδῶν ἄκρων τεσσάρων ἐπιμήκων ἑξαγώνων ἐν τῷ μέσῳ σχηματισθέντες δύο κύκλοι.

Τὰ μωσαϊκὰ ταῦτα δέν εἵλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν φιλαρχαίων μόνον διὰ τὴν τέχνην καὶ τὰς ἐπιγραφάς. Ὁ Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος Μαρούκης ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν ἀποσταλεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἐν Μαδηβᾷ λατίνου ἡγουμένου Ἰωσὴφ Μαμφρέδη περιγραφὴν τῆς ἐν τῷ ἐδάφει τῆς ἀψῖδος παραστάσεως, ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι πρόκειται περὶ συμβολικῆς παραστάσεως, ἣν ὀφείλομεν νὰ ἐννοήσωμεν ὡς «ὑπόμνησιν τῆς ποίμνης τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ μυστικῷ ἀμπελῶνι τοῦ οὐρανίου Ποιμένος»[1], ὁ δὲ πατὴρ Μαμφρέδης τὴν ἀφορμὴν ἐντεῦθεν λαβὼν, ζητεῖ ἔννοιαν συμβολικὴν καὶ ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν τε κλάδων

[1] Nuov. Bull. di arch. crist 1897, p. 147

καὶ τῶν καρπῶν τοῦ δένδρου καὶ τῶν σταφυλῶν. Κατὰ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ «τὸ δένδρον μετὰ τῶν ἑπτὰ κλάδων καὶ τῶν ἑπτὰ καρπῶν σημαίνει τὰ ἑπτὰ μυστήρια, ἢ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς τ. ἐ. τήν εὐχαριστίαν, ἥν ὑπομιμνήσκουσι καὶ οἱ ἑκατέρωθεν δύο βότρεις».[1] Ἀμφότεραι αἱ ἑρμηνεῖαι αὗται δέν φαίνονται ἀβάσιμοι, ἂν μάλιστα ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ παράστασις εὑρίσκεται ἐν ᾗ θέσει ὤφειλε νὰ ἵσταται ἡ ἁγία τράπεζα.

Ἡ προσπάθεια ὅμως τοῦ Μαμφρέδη καὶ τοῦ Ἰησουΐτου Lemens,[2] ὅπως καὶ ἑτέραν παράστασιν εὑρισκομένην εἰς τὸ τελευταῖον ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ νοτίου κλίτους τοῦ μεγάλου ναοῦ καὶ παριστῶσαν ἀγγεῖον ἐν σχήματι ποτηρίου ἐντὸς κύκλου, ἐξηγήσωσιν ἐπίσης συμβολικῶς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ποτηρίου τῆς εὐχαριστίας φαίνεται ὑπερβολικὴ, ἂν καὶ ὁ τελευταῖος εἶνε τοσοῦτον πεπεισμένος περὶ τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτοῦ, ὥστε καὶ ἐπικαλεῖται ἤδη τὸ πρᾶγμα ὡς ἀπόδειξιν ἀνατρεπτικὴν τῆς τοῦ Ρενὰν θεωρίας ὅτι «ἡ χριστιανικὴ τέχνη ἀείποτε κατηκολούθησε τῷ λογικῷ κανόνι τοῦ μὴ ποιεῖν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους οἱανδήποτε ἐκ τῶν ἰδιαιτέρως ἱερῶν παραστάσεων, ἵνα μὴ ὑποβάλλωνται εἰς εἶδός τι βεβηλώσεως». Ὁ Μαρούκης δέν θεωρεῖ ἀπίθανον τὴν τοιαύτην ἐκδοχήν, ποιεῖται ὅμως τὴν παρατήρησιν ὅτι πολὺ ἀφίσταται τῆς θέσεως παρὰ τὴν ὁποίαν ὤφειλε νὰ εὑρίσκηται ἡ παράστασις ἂν εἶχε τοιαύτην ἔννοιαν, ἤτοι τῆς ἁγίας τραπέζης. Διὰ τοῦτο καὶ προτιμᾷ νὰ παραδεχθῇ αὐτὴν ὡς ἁπλοῦν κόσμημα μετὰ ἰδιαιτέρας ἀρχαιολογικῆς σημασίας, ἅτε παρέχουσαν περίπου τὸν τύπον τῶν ἐν χρήσει κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἱερῶν σκευῶν, τῶν διὰ τὴν μετάδοσιν τῶν ἀχράντων μυστηρίων προωρισμένων. [3]

Ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ ναοῦ ἐμνήσθημεν ἤδη τριῶν ἐπιγραφῶν μιᾶς μὲν ἐν τῇ κρύπτῃ δύο δὲ ἐν τῷ κεντρικῷ χώρῳ τοῦ ναοῦ, ἃς καὶ παραθέτομεν κατὰ σειράν.

---

[1] αὐτόθι 1899 p. 136

[2] Études publ. par les pères de la comp. de Jèsus 1898 p. 49

[3] N. Bull. arch. crist. 1897, p. 149.

1. Ἡ ἐν τῇ κρύπτῃ ἔχει οὕτω:

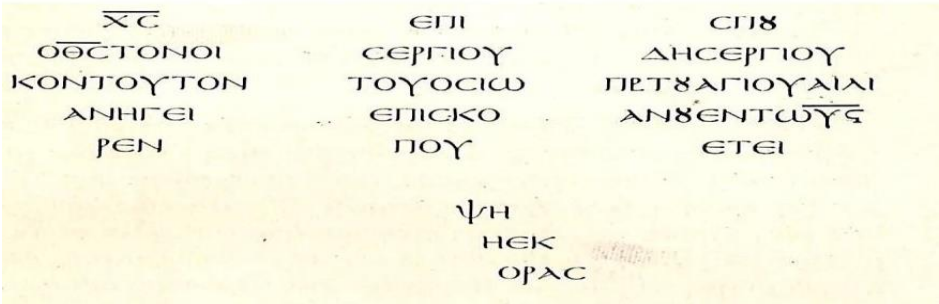

Ἤτοι: *Χριστὸς ὁ Θεὸς τὸν οἶκον τοῦτον ἀνήγειρεν ἐπὶ Σεργίου τοῦ ὁσίω[τάτου] ἐπισκόπου, σπουδῇ Σεργίου Πρε[σβυτέρου] τοῦ Ἁγίου* Αἰλιανοῦ *ἐν τῷ υς′ ἔτει …. ψη…. η…. ἐκ…. ορας…*

2. Ἡ παρὰ τὸ δεύτερον ζεῦγος τῶν κιόνων τοῦ ναοῦ ἐπιμήκης ἐκ πέντε ἀποτελουμένη στίχων (Βλ. εἰκ. ΙΧ), σχηματίζει ὀρθογώνιον παραλληλόγραμμον μήκους 3,20 καὶ πλάτους 0,60 μ. οἱ δὲ χαρακτῆρες ἐπὶ λευκῆς βάσεως ἔχουσιν ὕψος 0,10 μ. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἡ πασῶν σπουδαιότερα ἀνεγνώσθη τὸ πρῶτον ὑπό τοῦ Séjourné ὡς ἀκολούθως:

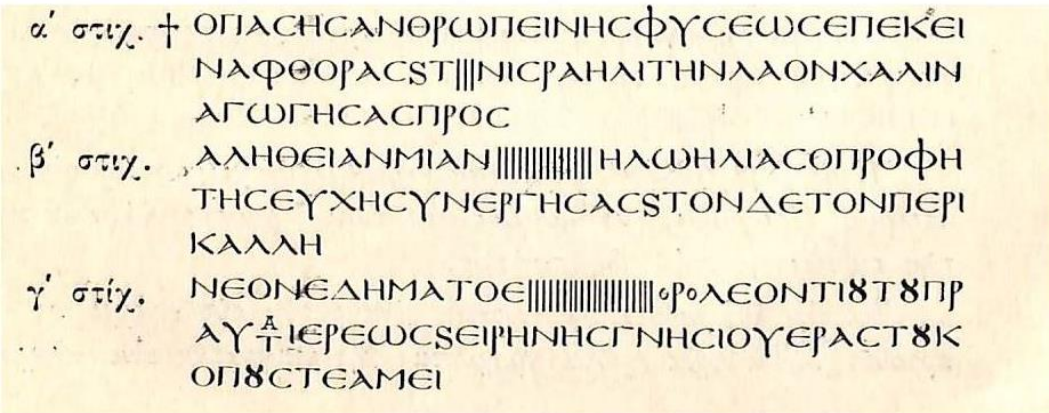

Ἤτοι: *Ὁ πάσης ἀνθρωπείνης φύσεως ἐπέκεινα φθορᾶς καὶ τὸν ἰσραηλίτην λαὸν χαληναγωγήσας πρὸς ἀλήθειαν μίαν [θείῳ ζ]ήλῳ Ἠλίας ὁ προφήτης εὐχῇ συνεργήσας καὶ τόνδε τὸν περικαλλῆ νέον ἐδήματο [σπουδῇ]* ***ὁ Ῥο*** *Λεοντίου τοῦ πραϋτά[του] ἱερέως καὶ εἰρήνης γνησίου ἐραστοῦ, κόπους τε ἀμοιβόμε[νος] Σεργίου τοῦ θεο[φιλεστάτ]ου Φροντιστοῦ, δῶρα προσδεχνύμε[νος] Μηνᾶ, Παμφίλου καὶ Θεοδοσίου ἀδελφ[ῶν] Αἰγιαρίων, βοήθεια γιν[όμενος τού]τοις τε καί τῷ ταπεινῷ ἄστεει τούτῳ. Γέγονεν ἔτει φβ΄. ἰνδ[ικτιῶνος] ια΄.*

3. Η τρίτη ἐπιγραφὴ κειμένη, ὡς εἴπομεν, μετὰ τὸ τρίτον ζεῦγος τῶν κιόνων, σχηματίζει κύκλον διαμέτρου 1,73 μ. οὗ τὸ ἐμβαδὸν ἀποτελεῖται ἐκ λεπτῶν ὑελίνων ψηφίδων, πρᾶγμα τοῦ ὁποίου δὲν ἀπαντᾷ ἕτερον ὅμοιον ἐν Μαδηβᾷ. Τῆς ἐπιγραφῆς ὅμως ἡ τε βάσις καὶ οἱ χαρακτῆρες εἶνε κατεσκευασμένοι ἐκ τοῦ συνήθους ἐν Μαδηβᾷ λιθίνου μωσαϊκοῦ. Οἱ χαρακτῆρες ἔχουσιν ὕψος 0,12 μ.

Ἡ ἐπιγραφὴ ὅτε τὸ πρῶτον ἀνεκαλύφθη εἶχεν ἤδη ὑποστῇ μεγάλην φθοράν. Τὸ τρίτον τοῦ κύκλου ἔλλειπε παντελῶς, καὶ τὸ ὑπόλοιπον δὲ μέρος δέν ἦτο ἀκέραιον. Ἰδοὺ τί κατορθώθη νὰ ἀναγνωσθῇ.

Ἤτοι : *Ὁ τὰς ὀμβροτο[κίας νεφέλας διεγείρων λ]αοὺς οἰκτείρας, Προφῆτα, [μν]ήσθητι καὶ τῶν προσενεγκάντων καὶ τῆς τα[πεινῆς πόλ]εως ταύτης*

Εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς πρώτης ἐπιγραφῆς οὐδὲν ἔχει τις νά προσθέσῃ. Τὰ τρία πρῶτα τμήματα, τῆς ἐπιγραφῆς εἶνε πλήρη.

Ἐκ τοῦ τετάρτου σῴζονται τόσον ὀλίγα στοιχεῖα, ὥστε νὰ μὴ δυναταὶ τις νὰ προτείνῃ βασίμως συμπλήρωσιν. Πιθανὸν τὸ τέταρτον ὀκτάγωνον ὁ καλλιτέχνης νὰ ἐφύλαξε δι' ἑαυτόν. Τὸ ΨΗ ἀναμφιβόλως εἶνε ἡ πρώτη συλλαβὴ τῆς λέξεως *ψήφωσις*, ἥτις ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἄλλῃ ἐπιγραφῇ ἀνορθόγραφος.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιγραφῇ ὑπάρχουσι κυρίως τέσσαρα κενὰ ἀνὰ ἓν εἰς ἕκαστον τῶν τεσσάρων τελευταίων στίχων. Τὸ κενὸν τοῦ β' στίχου καλῶς συνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ Παυλόβσκη διὰ τοῦ *[θείῳ ζ]ήλω*. Ἡ τοῦ γ' ὅμως στίχου διὰ τῆς λέξεως *εὐσεβείᾳ* συμπλήρωσις δέν φαίνεται ἐπιτυχὴς καὶ διὰ τοῦτο προτιμῶμεν τὴν λέξιν *σπουδῇ* ἢ *ἐπιμελείᾳ*, ἐὰν καλῶς ἀνέγνω τὸ πρῶτον γράμμα ὁ Séjourné. Τὸ ἐν τῷ δ΄ στίχῳ κενόν, ὁ Séjourné συμπληροῖ διὰ τοῦ *τοῦ θεο[φίλου καὶ] τοῦ*, ἐνῷ ἀναμφιβόλως ἡ τοῦ Παυλόβσκη συμπλήρωσις *θεο[φιλεστὰ]του* εἶναι ἡ ἀληθὴς. Ἐπίσης ἠστόχησεν ὁ Séjourné καὶ ἐν τῇ συμπληρώσει τοῦ ε' στίχου, *γεν[ομένου] τοῖς τέ*, ἐνῷ προφανῶς ἡ τοῦ Παυλόβσκη συμπλήρωσις *[…τού]τοις τε* εἶνε ἡ ὀρθοτέρα. Ἐκτός τῶν κενῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὑπάρχουσι καὶ αἱ συντετμημέναι λέξεις ΑΜΕΙΒΟΜΕ, ΠΡΟΣΔΕΧΝΥΜΕ καὶ ΓΙΝ[ΟΜΕ], ἃς ὁ τε Séjourné καὶ ὁ Παυλόβσκης μετὰ τοῦ Κλοῦγε ἐξέλαβον ὡς γενικάς, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐξαχθεῖσα ὑπ' αὐτῶν ἔννοια διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς ἐκ τῆς ἐμῆς συμπληρώσεως προκυπτούσης. Οὕτως ὁ μὲν Séjourné ἑρμηνεύει: «… Ἠλίας ὁ προφήτης διὰ τῆς ἑαυτοῦ εὐχῆς ᾠκοδόμησε καὶ τοῦτον τὸν περικαλῆ ναὸν ἐπιμελείᾳ … Λεοντίου τοῦ πραϋτάτου Ἱερέως καὶ εἰρήνης γνησίου ἐραστοῦ, ὅστις διεδέξατο Σέργιον τὸν θεοφιλῆ καὶ τὸν φροντιστὴν τὸν συλλέξαντα τὰ δῶρα. Μηνᾶς, Πάμφιλος καὶ Θεοδόσιος, ἀδελφοὶ Αἰγιάριοι, ἐγένοντο βοήθεια αὐτοῖς τε καὶ τῇ ταπεινῇ ταύτῃ πόλει.» Ὁ δὲ Παυλόβσκης«... Ἠλίας ὁ προφήτης εὐχῇ συνεργήσας ἀνήγειρε... διὰ τῆς εὐσεβείας Λεοντίου … συμμετέχοντος τοῦ κόπου Σεργίου τοῦ θεοφελεστάτου Προϊσταμένου (τοῦ ναοῦ), τοῦ Μηνᾶ τὰ δῶρα προσδεχομένου, καί τῶν Αἰγιαρίων ἀδελφῶν Παμφίλου καὶ Θεοδοσίου βοηθούντων ὑλικῶς τούτοις τε καὶ τῇ ταπεινῇ ταύτῃ πόλει».

Προφανῶς ἀμφότεραι αἱ ἑρμηνεῖαι εἶνε βεβιασμέναι, ἐν ᾧ ἡ ἐκ τῆς ὑφ' ἡμῶν προτεινομένης τῶν συντετμημένων λέξεων ἐκδοχῆς προκύπτουσα ἔννοια καθιστᾷ τὴν ἐπιγραφὴν σαφεστάτην. Ὁ συνθέτης τῆς ἐπιγραφῆς ἠθέλησεν ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ περιόδον καὶ τὸ ἐγκώμιον τοῦ μεγάλου προφήτου νά πλέξῃ κατὰ τὴν περὶ αὐτοῦ ἁγιογραφικήν διήγησιν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν εἰς τὸ ἔργον συντελεσάντων μετὰ τῶν προσηκόντων ἐπιθέτων νὰ ἀναφέρῃ καὶ τὸ ὅλον ἔργον εἰς αὐτὸν τὸν προφήτην νὰ ἀποδώσῃ. Λέγει λοιπόν, «Ὁ θανάτου μὴ γευσάμενος, ἀλλ' ἅρματι πυρίνῳ εἰς τοὺς οὐρανοὺς σύσσωμος ἁρπαγεὶς ὁ καὶ τὸν Ἰσραηλίτην λαὸν θείῳ ζήλῳ ἐξαναγκάσας νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν μίαν ἀληθινὴν θρησκείαν, Ἠλίας ὁ Προφήτης εὐχῇ συνεργήσας ᾠκοδόμησε καὶ τοῦτον τὸν περικαλλῆ, ναὸν διὰ σπουδῆς Λεοντίου τοῦ πραϋτάτου ἱερέως καὶ εἰρήνης γνησίου ἐραστοῦ, τοὺς κόπους ἀνταμείβων Σεργίου τοῦ θεοφιλεστάτου Φροντιστοῦ, τὰ δῶρα προσδεχόμενος τῶν τριῶν Αἰγιαρίων ἀδελφῶν Μηνᾶ, Παμφίλου καὶ Θεοδοσίου καὶ τέλος βοήθεια γενόμενος τοῖς τε προειρημένοις καὶ τῷ ταπεινῷ ἄστεει τούτῳ». Κατὰ ταῦτα *ὁ θεοφιλέστατος Φροντιστὴς Σέργιος* εἶνε ὁ ἐξ ἀρχῆς ὑπὲρ τῆς τοῦ ναοῦ ἀνεγέρσεως πολλοὺς καταβαλὼν κόπους, οὓς καὶ εἶδεν ἐπὶ τέλους ἀμειβομένους διὰ τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ πόθου αὐτοῦ. Οἱ τρεῖς *Αἰγιάριοι ἀδελφοὶ Μηνᾶς, Πάμφιλος καὶ Θεοδόσιος* εἶνε οἱ τὴν δαπάνην τήν πᾶσαν ἢ τὴν πλείστην προσενεγκόντες, εὐπρόσδεκτον ὑπὸ τοῦ Προφήτου γενομένην. Ὁ δὲ *πραΰτατος ἱερεὺς Λεόντιος* εἶνε ὁ εἰδικῶς τῆς οἰκοδομῆς ἐπιμεληθείς· πᾶσι δὲ τούτοις ἐγένετο βοήθεια αὐτὸς οὗτος ὁ Προφήτης. Δυνατὸν δὲ τὸ *γινόμενος* νὰ περιέχῃ καὶ εὐκτικὴν ἔννοιαν ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ τὴν πόλιν. Τὸ μόνον ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἐναπομένον σκοτεινὸν σημεῖον εἶνε τὸ **oPo**, οὗ ἄγνωστος παντάπασιν ἡ σημασία.[1]

Ὁ Lemens δεχόμενος ὡσαύτως τὰς συντετμημένας μετοχὰς ὡς γενικὰς καὶ ἀναφέρων μὲν αὐτὰς τὴν μὲν *ἀμειβομένου* εἰς τὸ *Λεοντίου* τὴν δὲ *προσδεχνυμένου* εἰς τὸ *Μηνᾶ*, ἑρμηνεύων δὲ τὸ *ἀμείβεσθαι* διὰ τοῦ *διαδέχεσθαι*, ἐξήγαγε τὴν ἔννοιαν ὅτι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ ἔχομεν τὰ ὀνόματα τριῶν ἐπισκόπων τῆς Μαδηβᾶς, τοῦ Μηνᾶ,

[1] «Ὀρθοδόξου» πιθανή ἐσβεσμένη ἤ συντετμημένη σημασία. (ὑπό Ἁγιοταφίτου).

ὅστις προσεδέξατο τὰς ἐπὶ τῇ οἰκοδομῇ τοῦ ναοῦ προσφορὰς, τοῦ Σεργίου, ὅστις ἤρξατο τῆς οἰκοδομῆς καὶ ἀναφέρεται ἤδη ἐν τῇ τῆς κρύπτης ἐπιγραφῇ, προηγουμένῃ τῆς ἄλλης κατὰ 12 ἔτη, καὶ τοῦ Λεοντίου, ὅστις διεδέξατο ἐν τε τῇ ἐπισκοπῇ καὶ ἐν τῷ ἔργῳ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τὸν Σέργιον. [1] Ἡ ἑρμηνεία εἶνε λίαν ἐπαγωγός, διότι προσθέτει δύο πρόσωπα εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐπισκόπων τῆς Μαδηβᾶς, τὸν τόσον πενιχρόν, ἀλλά δυστυχῶς πρῶτον μὲν δέν εὐοδοῦται ἡ τῆς ἐπιγραφῆς ἔννοια καὶ δεύτερον ἑτέρα ἐπιγραφὴ, ἣν βραδύτερον θὰ ἴδωμεν, φέρουσα χρονολογίαν κατὰ 29 ἔτει ἀρχαιοτέραν τῆς περὶ ἧς ἡμῖν ὁ λόγος ἐπιγραφῆς, ἀναφέρει ἐπίσης ὡς ἐπίσκοπον τὸν Σέργιον, ἑπομένως δύσκολον, ἂν μὴ ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ προκάτοχος αὐτοῦ Μηνᾶς ἤρξατο τοῦ ἔργου διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῶν προσφορῶν. Δέν ἀποκρούομεν ὅμως τὴν πιθανότητα ὅτι ὁ *πραΰτατος καὶ εἰρήνης γνήσιος ἐραστὴς ἱερεὺς* δύναται νὰ ᾖ ἐπίσκοπος, διάδοχος τοῦ ἐν τῇ τῆς κρύπτης ἀναφερομένου Σεργίου. Ὁ *θεοφιλέστατος* ὅμως *Φροντιστὴς Σέργιος* εἶνε πάντως Ἱερεὺς ἀξιωματοῦχος ἢ ἁπλοῦς Προϊστάμενος τοῦ ναοῦ, ὅπως καὶ *ὁ πρεσβύτερος τοῦ ἁγίου Αἰλιανοῦ Σέργιος.*

Ἡ τῆς τρίτης ἐπιγραφῆς συμπλήρωσις ὀφειλομένη εἰς τὸν Séjourné φαίνεται ἀρκούντως ἐπιτυχής, καίτοι τὰ προστεθέντα πρὸς πλήρωσιν τοῦ κενοῦ 21 γράμματα δέν εἶνε ἐπαρκῆ, ὡς παρατηρεῖ ὁ Παυλόβσκης, νὰ καταλάβωσιν ὅλον τὸν κενὸν χῶρον κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν λοιπῶν γραμμάτων. Ἐπίσης ἀντὶ τοῦ σπανίου *ὀμβροτοκίας* ἠδύνατο νὰ τεθῇ τὸ εὐχρηστότερον *ὀμβροτόκους*.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ ὁ λόγος εἶναι περὶ τοῦ μεγάλου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης Προφήτου, τοῦ δι' εὐχῆς ὄμβρον προκαλέσαντος εἰς τὸ ὑπὸ τῆς τριετοῦς ἀνομβρίας κινδυνεῦον ν' ἀπολεσθῇ Κράτος τοῦ βασιλέως Ἀχαάβ. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἀσφαλῶς τις δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ὁ ναὸς ἦν τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι Ἠλιοῦ τοῦ προφήτου, τοῦ ἐν τῇ κρύπτῃ

[1] Etudes publiées κτλ. 74, p. 59 καί ἑξῆς

παρεκκλησίου μόνον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος τιμωμένου, ἂν τὸ «*Χριστὸς ὁ Θεὸς τὸν οἶκον τοῦτον ἀνήγειρεν*» δύναται νὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν ἐκδοχὴν πρὸς τὸ «... *Ἠλίας ὁ προφήτης ... τόνδε τὸν περικαλλῆ ναὸν ἐδείματο*».

Ὁ Séjourné ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν ἐκ τῶν δύο ἐπιγραφῶν πηγάζουσαν ἔννοιαν ὅτι ὁ ναὸς ἦν καθιερωμένος εἰς τιμὴν τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, παρασυρθείς δὲ καὶ ὑπὸ τῆς εὐκολίας μεθ' ἧς ἐκ τοῦ γαλλικοῦ Elie δυναταὶ νὰ σχηματισθῇ τὸ ἐπίθετον Elianée, ἐνόμισεν ὅτι τὸ τοῦ ἁγίου *Αἰλιανοῦ* τῆς ἐν τῷ παρεκκλησίῳ ἐπιγραφῆς σημαίνει *τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ*, διὰ τοῦτο καὶ ὠνόμασε μὲν τὴν Ἐκκλησίαν *Αἰλιανήν* ἐπέγραψε δὲ καὶ τὸ ἄρθρον αὐτοῦ «L' Elianée de Madaba». Ἀλλὰ βεβαίως ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ τὸ Ἠλίας οὐδεμίαν δυναταὶ νὰ ἔχῃ γραμματικὴν σχέσιν πρὸς τὸ *Αἰλιανός*, ὅπερ εἶναι ἐπίσης ὄνομα κύριον καὶ ἑπομένως τό, *πρεσβύτερος τοῦ ἁγίου Αἰλιανοῦ* σημαίνει ἱερέα ἐφημέριον ἐκκλησίας τιμωμένης ἐπ' ὀνόματι ἁγίου καλουμένου Αἰλιανοῦ. Εἶνε δὲ λίαν πιθανὴ ἡ ὑπόθεσις τοῦ Παυλόβσκη ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἐν τῷ Acta Sanctorum[1] εἰς τὴν 26ην Ἰουλίου ἀναφερομένου ἁγίου Elianus, ὅστις ὡς ἕλκων τὴν καταγωγὴν «Ex Cappadocia Militana urbe vel regine» θὰ ἐτιμᾶτο ἰδιαζόντως ὑπὸ τοῦ ἐν ταῖς πράξεσι τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου μνημονευομένου ἐπισκόπου Μαδηβᾶς Γαϊανοῦ. Διότι καὶ οὗτος, κατὰ τὸν βιογράφον τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου, ἦν «τὴν πατρίδα Μελιτηνὸς».[2] Πιθανῶς δὲ ἐπὶ τῶν ἡμέρων τοῦ ἐπισκόπου τούτου νὰ ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Αἰλιανου, οὗ ὁ πρεσβύτερος Σέργιος, ὅστις δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ ἦνε αὐτὸς οὗτος ὁ *θεοφιλέστατος Φροντιστής*, ἐκοπίασεν ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ναοῦ τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ.

Τὴν ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιγραφῇ χρονολογίαν ὁ ἀδελφὸς Κλεόπας ἀνέγνω ἐσφαλμένως, ἐκλαβὼν τὸ ϛ τὸ δηλωτικὸν τοῦ ἀριθμοῦ 90 σημεῖον σημεῖον ὡς ς, ἐξ οὗ προέκυψεν ἡ χρονολογία 406, εἰς τὴν ἀνάγνωσιν δὲ ταύτην παρεσύρθη καὶ ὁ Clermont Ganneau, ἄν καὶ

[1] Tom. 39 p. 237.
[2] Cotelerius T. II, 233.

μετὰ τινος δισταγμού.[1] Ὅτε ὅμως ἐγένετο πιστὴ τῆς ἐπιγραφῆς ὑπὸ τοῦ Lagrange ἀντιγραφὴ καὶ ἀπεστάλη εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιγραφῶν, ὁ Michon ἀνέγνω χρονολογίαν υϹ = 490, ἥτις διαφέρει κατὰ 12 ἔτη τῆς ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιγραφῇ σαφῶς ἀναγινωσκομένης φβ' =502. Ἀλλὰ ποία εἶνε ἡ χρονολογία, ἧς ἐποιεῖτο χρῆσιν ἡ Μαδηβά; Κατὰ τὸν Wetzstein[2] ἐν Συρίᾳ ἦσαν ἐν χρήσει τέσσαρες χρονολογίαι κατὰ τὴν χριστιανικὴν περίοδον· α) ἡ τῶν Σελευκιδῶν, ἀρχομένη τῷ 312 π.Χ. ἥτις ἦτο καὶ ἡ μᾶλλον διαδεδομένη· β') ἡ τῶν Βόστρων ἀρχομένη τῷ 106 μ.Χ. γ) ἡ ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς πόλεως, ἐν ᾗ ἡ ἐπιγραφὴ καὶ δ) ἡ ἀπὸ Χριστοῦ Σωτῆρος, δηλουμένη συνήθως διὰ τῶν συντετμημένων λέξεων ΧΡΓ(=Χριστοῦ γεννήσεως), ΕΝΑΧΡ (=ἐνανθρωπήσεως Χριστοῦ). Κατὰ δὲ τὸν Κίργχωφ,[3] ἐν ταῖς χριστιανικαῖς ἐπιγραφαῖς τῆς Συρίας ἀπαντᾷ ἔτι καὶ ἡ τῆς Ἀντιοχείας χρονολογία, ἥτις ἤρχετο τοῦ 49 π.Χ. Ἡ ὑπὸ μελέτην χρονολογία προφανῶς δέν δύναται νὰ ᾖ οὔτε ἡ ἀντιοχικὴ οὔτε ἡ τῶν Σελευκιδῶν, ἀλλ' οὔτε ἡ ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς πόλεως. Ὑπολείπεται ἡ χριστιανικὴ καὶ ἡ τῶν Βόστρων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν δευτέρα σπανίως ἀπαντᾷ ἡ δὲ τῶν Βόστρων ἦτο ἡ ἐν κοινῇ χρήσει καθ' ἅπασαν τὴν Ἀραβίαν, ἦτο δὲ καὶ ἐπισκοπή τῆς Μητροπόλεως Βόστρων ἡ Μαδηβά, ἐγένετο ἤδη παραδεκτὸν ὅτι ἐν ταῖς ὑπό μελέτην ἐπιγραφαῖς ἔχομεν τὴν χρονολογίαν τῶν Βόστρων, ἥτις εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς μεταφερομένην χρονολογίαν δίδει 586 διὰ τὴν πρώτην καὶ 608 διὰ τὴν δευτέραν, εἰς τὸ ἔτος δὲ τοῦτο συμπίπτει καὶ ἡ ια' ἰνδικτιών. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τῆς χρονολογίας τὰ περικαλλῆ ταῦτα ἱερὰ οἰκοδομήματα τῆς Μαδηβᾶς, ἔπρεπε βεβαίως νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὴν μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν (527-565) περίοδον τῆς ἀκμῆς τῆς χριστιανικὴς τέχνης.

Κατὰ ταῦτα, ἐὰν ἀληθεύῃ ἡ θεωρία, ἣν ἡμεῖς ἀπεκρούσαμεν,

---

[1] Recueil d' Arch. II, p. 175.

[2] Ausgewâhlte griechische und lateinische Jnschriften gesammelt auf Reisen in den Trachonien und dem Haurangebirge (Abhandl. der n konigl Akadem. den Wissensch zu Berlin1863.) p. 255-260

[3] C.I. Gr. IV, 8651

ὅτι ἡ Μαδηβὰ ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἐκ Περσίας καταστρεπτικὴν ἐπιδρομήν, τότε τὸ *ταπεινὸν ἄστυ* δέν ἀπήλαυσε *τοῦ περικαλλοῦς νεὼ* εἰμὴ ἓξ καὶ μόνα ἔτη!

Ἔξωθεν τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ ναοῦ ὑπάρχει πολυτελέστατον μωσαϊκὸν παριστῶν δένδρον ροιᾶς μετὰ πλουσίου φυλλώματος καὶ καρπῶν (εἰκ. XI), ἡ ὕπαρξις δὲ τοῦ πολυτελοῦς τούτου μωσαϊκοῦ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ παρέχει τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι καὶ ἐν τῷ ναῷ τούτῳ, ὅπως καὶ ἐν τῷ Α, ὑπῆρχον παρακείμενα δωμάτια, τιμητικῆς ὡσαύτως χρήσεως.

Ὁ Séjourné προϋποθέτει καὶ ἐν τῷ ναῷ τούτῳ, ὅπως καὶ ἐν τῷ τοῦ χάρτου, νάρθηκα καὶ αἴθριον αὐλήν, ἀλλὰ δεδομένα ἀσφαλῆ διὰ τοιαύτην προϋπόθεσιν ἐλλείπουσιν.

(ἀκολουθεῖ)

Ἀρχιμ. Μελέτιος Μεταξάκης.

ΑΙ ΕΙΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΝ ΚΑΙ ΣΥΡΙΑΝ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΙ ΡΑΜΣΗ Γ'.

Κατὰ τὰ γεωγραφικὰ ἀνάγλυφα τοῦ Μεδινὲτ Ἀμποῦ.

ὑπὸ A. Sayce

Ἐσχάτως ἐπέτυχον ἀνακάλυψιν ἀξιόλογον γεωγραφικῶς καὶ ἱστορικῶς. Πρόκειται περὶ τῶν ἐκστρατειῶν Ραμσῆ Γ' τοῦ τελευταίου τῶν κατακτητῶν Φαραώ. Γνωρίζομεν σήμερον ὅτι ὄχι μόνον προὐχώρησε μέχρι τῆς ἐν Συρίᾳ Χαμάθ, ἀλλά καὶ ὑπέταξε τὴν μεσημβρινὴν Παλαιστίνην, κυριεύσας τὰς κυριωτάτας πόλεις αὐτῆς. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη μᾶς δίδει καὶ τὸ μέχρι σήμερον ἄγνωστον αἰγυπτιακὸν ὄνομα τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης, ἀποδεικνύει δὲ ὅτι ὁ Ἑρμὼν ἦτο εἰς τοὺς Αἰγυπτίους ὅπως καὶ εἰς τοὺς Ἀσσυρίους γνωστὸς ὑπὸ τὸ Ἀμορραῖον ὄνομα Σευίρ.

Ραμσῆς ὁ Γ' ἀποτελεῖ τὴν μοναδικὴν ὑπέροχον μορφὴν τῆς Κῆς δυναστείας. Ἔσωσε τὴν Αἴγυπτον ἀπὸ τῆς ἐκ συμφώνου εἰσβολῆς τῶν βορείων καὶ λιβυκῶν φύλων καὶ μετέφερε τὸν πόλεμον εἰς αὐτὴν τῶν ἐχθρῶν τὴν χώραν. Μᾶς διδάσκει ὅτι μεμακρυσμένα πρὸς βορρᾶν φῦλα, μετ' ἄλλων τῶν ἀκτῶν καὶ τῶν νήσων, ἀπὸ Κύπρου, Μικρασίας καὶ πιθανῶς αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος αἰφνιδίως συνώρμησαν κατά τῶν νοτίων χωρῶν. Μετανάστευσις στρατιωτικὴ ὠργανωμένη εἰς μεγάλην κλίμακα. Ὥδευσαν οἱ μὲν διὰ θαλάσσης οἱ δὲ διὰ ξηρᾶς. Οἱ διὰ ξηρᾶς διῆλθον τὴν Κιλικίαν καὶ δι αὐτῆς εἰς τὴν χώραν τῶν Χιττιτῶν, μὲ τοὺς ἡγεμόνας τῶν ὁποίων ἡνώθησαν ὅπως καὶ μὲ τὸν βασιλέα τοῦ Ἀράμ Ναχαραΐμ. Αἱ οὕτω συγκροτημέναι αὗται δυνάμεις ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀμορραίων ἀκριβῶς εἰς τὸ βόρειον τῆς Παλαιστίνης. Ἐκεῖθεν δὲ ἐξεχύθησαν ὡς χειμάρρους εἰς τὴν γῆν Χαναάν, πληθυνόμενοι ἐφ' ὅσον προὐχώρουν ἀπὸ τὰς φυλὰς τῶν Βεδουΐνων καὶ Ἐδωμιτῶν τοὺς ὁποίους εἵλκυεν ἡ ἐλπὶς τῶν λαφύρων. Συγχρόνως ὁ στόλος

των παρέπλεε τὴν ἀκτὴν καταλαμβάνων τὰς παραλίους πόλεις τῶν Φιλισταίων, ὥστε στόλος καὶ στρατὸς ἐνεφανίσθησαν συγχρόνως εἰς τὰ αἰγυπτιακὰ σύνορα.

Ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῆς γονίμου νειλητικῆς κοιλάδος βεβαίως εἶχεν ἐπιμελῶς προμελετηθῇ. Ἐνῷ ἐκ βορρᾶ κατήρχοντο εἰς τὰ σύνορα τῆς αἰγύπτου οὗτοι, ἐκ δυσμῶν ἐπετίθεντο οἱ Λίβυες. Εὐτυχῶς διὰ τὴν Αἴγυπτον ἡ εἰσβολὴ αὐτῶν ἦτο πρόωρος. Ὁ Ραμσῆς τοὺς ἀπώθησε καὶ τοὺς κατεκερμάτισε πρὶν ἢ ἐμφανισθῶσιν ἐξ ἀνατολῶν οἱ φοβερώτεροι ἐπιδρομεῖς. Ἐδόθη καιρὸς εἰς τοὺς Αἰγυπτίους ν᾽ ἀνακτήσωσι καὶ ἀνασυντάξωσι τὰς δυνάμεις τῶν πρὶν ἢ κληθῶσι ν᾽ ἀντιμετωπίσωσι τὸν νέον ἐκ βορρᾶ ἐχθρόν. Ὅταν ἐνεφανίσθη, ὁ Φαραὼ ἦτο ἕτοιμος νὰ τὸν δεχθῇ. Οἱ Αἰγύπτιοι ἀπέβησαν καὶ πάλιν νικηταί, κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ οὕτως, ἡ Αἴγυπτος ἀπηλλάγη τῶν βαρβάρων.

Ὁ Ραμσῆς ᾠκοδομήσατο ἐν Μιδινὲτ Ἀμποῦ, πρὸς νότον τῶν Θηβῶν, ναὸν εἰς ἀνάμνησιν τῶν νικῶν του, εὐχαριστήριον εἰς τούς Θεοὺς ἐκ μέρους του, καὶ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ του. Οἱ τοῖχοι, τοῦ ἱεροῦ ἱδρύματος ἐκαλύφθησαν δι' ἐπιγραφῶν ἀφηγουμένων τοὺς θριάμβους του καὶ ἐγκωμιαζόντων τὸ ὄνομα τοῦ νικητοῦ. Ὑπηνίσσοντο ὅμως συγχρόνως καὶ τινα ἐκστρατείαν, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησε κατὰ τῆς Ἀσίας τιμωρῶν τοὺς ἐπιδρομεῖς, ἀφ' οὗ ἐξησφάλισεν ἀπ' αὐτῶν τὴν χώραν του.

Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τοῦ πρώτου πυλῶνος δι᾽ οὗ εἰσδύομεν εἰς τὸν ναόν, ἐχάραξεν ὁ Ραμσῆς τὰ ὀνόματα τῶν νικηθέντων ἐχθρῶν του. Περιθέει δὲ τὴν ἀναγραφὴν ταύτην σειρὰ ἀσπίδων ἢ ὀνομαστικῶν σφραγίδων (cartouches) εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρονται τὰ τῶν διαφόρων χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς μεσημβρίας (Νουβίας, Αἰθιοπίας κλ), ὅσαι ἦσαν γνωσταὶ εἰς τοὺς Αἰγυπτίους. Τὰ ὀνόματα τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν, Κοὺς καὶ Ποὺντ, εἶχον πιθανῶς ἀντιγραφῇ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων πινάκων τοὺς ὁποίους Θούθμωσις ὁ Γ΄ κατήρτισεν ἐν Κάρνακ, περὶ ὧν ὅμως δέν ἐνδιαφερόμεθα εἰς τὸ πάρον σημείωμα. Μᾶς ἐνδιαφέρουσι ὅμως τὰ ὀνόματα τῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας, περὶ ὧν καὶ πρόκειται.

Τινὰ τούτων ἀντεγράφησαν ἀλλὰ πολὺ ἀτελῶς ἀπὸ τὸν μέγαν

αἰγυπτολόγον Δὲ Ρουζέ. Τὸ ἔργον ἐκείνου διώρθωσεν ὁ Δουμίχεν, ὅστις ἐδημοσίευσεν ἀκόμη καὶ ὅσα ὀνόματα ἦσαν εὐδιάκριτα ὅταν ἐπεσκέφθη τὸ Μεδινὲτ Ἀμποῦ. Συνέκρινα τὰ ὀνόματα ταῦτα πρὸς τὰ πρωτότυπα καὶ ηὐτύχησα νὰ διωρθώσω τὰς ἀντιγραφὰς πολλαχοῦ. Ἐν τούτοις, ἀπὸ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Δουμίχεν, τὸ κατώτερον μέρος τοῦ πυλῶνος ἐκαθαρίσθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μακαρίτου Βουριάν, ἀποκαλύψαντος μακρὰν καὶ ἀξιόλογον σειρὰν γεωγραφικῶν καρτούς. Διαφέρουσι δὲ αὐταί ἀπὸ τὰς τοῦ Δουμίχεν, καθ' ὅτι εἶνε διατεταγμέναι κατὰ γεωγραφικὴν τάξιν, ἐνῷ ἐκεῖναι κατ' ἐκλογὴν διετέθησαν πρὸς κάλυψιν τοῦ ἀνωτέρου μέρους τοῦ τοίχου.

Ἀντέγραψα τὰς καρτούς τὸν παρελθόντα χειμῶνα ἀναπλέων τὸν Νεῖλον καὶ κατὰ τὴν ἀπὸ Ἀσουάν ἐπιστροφὴν μου παρέβαλα τὰς ἀντιγραφὰς μου πρὸς τὰ πρωτότυπα. Εἰς τοῦτο δὲ μ' ἐβοήθησε ὁ κ. Βιλπούρ, τοῦτο δὲ εἶνε ἐγγύησις τοὺ ἀσφαλοῦς τῆς συγκρίσεως. Δέν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι πᾶσαι αἱ καρτοὺς ὑποδηλοῦσι φρούρια ἁλωθέντα ὑπὸ τοῦ Ραμσῆ. Ἐνίοτε ἀναφέρονται εἰς φυλὰς λαβούσας μέρος εἰς τὴν εἰσβολὴν ἀλλ' ἀπὸ πόλεων, ἃς οὐδέποτε ἐπισκέφθη ὁ αἰγύπτιος μονάρχης. Ἀλλαχοῦ πιθανὸν οἱ γλύπται νὰ ἐδανείσθησαν ὀνόματα ἀπὸ πινάκων τούς ὁποίους εἶχον χαράξει προγενέστεροι Φαραώ, διὰ νὰ πληρώσωσι κενά. Οὐχ ἧττον ἡ ἐξέτασις αὐτῶν δεικνύει ὅτι σπανίως προσέφυγον εἰς τὸ μέσον τῆς εὐώνου ταύτης δόξης. Οἱ πρὸ τοῦ Ραμσῆ Γ΄ φαραὼ ὅσοι εἶχον χαράξη πρὸ τούτου τὰ ὀνόματα φρουρίων τὰ ὁποῖα κατέλαβον εἶνε Θούθμωσις Γ', Σέτε Α' καὶ Ραμσῆς Β΄. Πρόχειρος σύγκρισις τῶν καταλόγων των ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Ραμσῆς Γ΄ δὲν ἀντέγραψεν ἀπὸ τῶν δύο πρώτων, ὥστε μόνον ὁ τελευταῖος ὑπολείπεται. Ραμσῆς ὁ Β΄ κατέλειπεν εἰς Κάρνακ κατάλογον τῶν νοτίων φρουρίων τῆς Παλαιστίνης, ὅσα λέγει ὅτι ἐκυρίευσε, τούτων δὲ ὁ Βιλποὺρ καὶ ἐγὼ ἐπιμελέστατα ἐλάβομεν ἀντίγραφα. Τινὰ ἀπολύτως ταυτίζονται πρὸς ἄλλα τοῦ καταλόγου Ραμσῆ τοῦ Γ'. Ἀλλ' ἐνῷ ἐν τούτῳ εἶνε διατεταγμένα κατὰ τὴν γεωγραφικὴν διαμονὴν ἐν ἐκείνῳ διετάχθησαν κατὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀρχιτεκτονικῆς συμμετρίας. Πλὴν δὲ τούτου διαφοραὶ τινες εἰς τὴν παράστασιν τῶν ὀνομάτων εἶνε ὀρθότεραι, παρὰ τῷ Ραμσῇ Γ΄ πλὴν δύο μόνον, καθ' ἃς ὑπερέχουσιν αἱ ἀναγραφαὶ τοῦ προκατόχου του.

Εἰς τὸ αἰγυπτιακὸν ὄνομα τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης π. χ. παρελείφθη κατὰ τὴν ἀναγραφὴν Ραμσῆ τοῦ Β΄ μία συλλαβὴ ὀρθῶς ἔχουσα παρὰ Ραμσῆ Γ'. Ἀντιγραφὴ δὲ δέν εἶνε δυνατὴ ἀφ' οὗ ὁ ὀρθῶς γράψας ἔζησεν 70 ἔτη μετὰ τὸν πρῶτον. Συμπεραίνομεν ὅθεν ὅτι ὁ Ραμσῆς ὁ Γ΄ παρέχει αὐθεντικὸν κατάλογον τῶν μερῶν ὅσα κατέσχε καὶ ὑπεδούλωσε τοὺς κατοίκους των.

Τὴν συνήθειαν τῶν τοιούτων καταλόγων τῶν κατακτηθεισῶν χωρῶν εἰσήγαγεν ὁ Θούθωμσις Γ'. Τοὺς καταλόγους τοῦ Β΄ ἐμελέτησαν ὁ Μαριέτ, ὁ Μπρούξ, ὁ Μασπερώ, καὶ ὁ Τόμκινς. Τὴν τελευταίαν ἔκδοσιν τῶν συριακῶν καὶ Παλαιστιανικῶν τούτων ὀνομάτων κατώρθωσεν ὁ Τόμκινς τῷ 1884 εἰς τοὺς 5 τόμους τῆς νέας τοῦ σειρᾶς Records of the Past. Χάρις εἰς τὰς ἐπιμόνους ἐργασίας πολλῶν σοφῶν, εἰς προσεκτικὴν ἐρεύνης μέθοδον, εἰς πληροφορίας ἀντληθείσας ἀπὸ τοὺς σφηνοειδεῖς πίνακας τοῦ Τέλ-ἐλ Ἀμάρνα, τὸ πλεῖστον τῶν ὀνομάτων τῆς Παλαιστινιακῆς σειρᾶς ἐταυτίσθησαν, καθὼς ἐταυτίσθη καὶ πλῆθος σημείων τῆς βορείου Συρίας.

Ἡ τῶν ὀνομάτων ἀνάλυσις, εἰς τοὺς καταλόγους Θουθμώσεως Γ' ἀποδεικνύει ὄχι μόνον ὅτι οἱ αἰγύπτιοι γραφεῖς ηὔξανον τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀνομάτων διακρίνοντες γενικοὺς ὅρους ὡς *πηγή, φρέαρ, χώρα, ὄρος, κοιλάς*, ἀλλ' ὅτι καὶ τὰ ὀνόματα εἶχον ληφθῆ ἀπὸ *ἡμερολογίων*, ἅτινα ἐκράτουν οἱ γραφεῖς παρακολουθοῦντες τὸν ἐν ἐκστρατείᾳ στρατόν. Οὕτω τὸ αὐτὸ ὄνομα πολλάκις ἐμφανίζεται ὑπὸ ἐλαφρῶς διάφορον ἑκάστοτε γραφήν. Ἡ ἀνάλυσις ἀπέδειξεν ἀκόμη ὅτι πολλὰ τῶν ἡμερολογίων τούτων ἐτηροῦντο κατ' ἀρχὰς ἀσσυριστί, οὕτω δ' ἑρμηνεύεται ἡ μορφὴ ὀνομάτων τινῶν τῶν καταλόγων. Τὸ ὄνομα ἑνὸς τῶν προσκυνημάτων τῆς Παλαιστίνης γραμμένον *Βαθσὰλ* πολὺ ἐβασάνισε τοὺς αἰγυπτολόγους. Ἡ ἐν τοῖς καταλόγοις θέσις του ἐφαίνετο ταυτίζουσα αὐτὸ πρὸς τὴν Βεθὲλ τῆς Π. Διαθήκης. Ἀλλ' ὁ συμβιβασμὸς τῶν δύο τούτων ὀνομάτων ἐφωρᾶτο φιλολογικῶς ἀδύνατος. Διεσαφηνίσθη ὅμως τὸ πρᾶγμα ἀφ' ὅτου αἱ πινακίδες τοῦ Τὲλ-ἐλ- Ἀμάρνα μὰς ἐδίδαξαν ὅτι ἡ ἀσσυριακὴ ἦτο ἡ κοινῶς γραφομένη εἰς Ἀνατολὴν γλῶσσα καὶ τὴν ἐποχὴν τῆς συντάξεως τῶν καταλόγων. Τὸ ἀσσυριακὸν ὄνομα, τῆς Χαναναίας

Βεθ-ελ εἶνε Βιτ-σα-ιλι καὶ τὰ ἱερογλυφικὰ ἀναγράφουσιν ἀκριβῶς Βιθσαϊλί. Ἐκδίδων διὰ τὰς Records of the Past τὰς ἐπὶ τῶν καταλόγων τοῦ Θουθμώσεως Γ΄ μελέτας τοῦ κ. Τόμκινς, προσέθηκα συγκρίσεις τινὰς πρὸς ὀνόματα ἀντιγραφέντα ἀπὸ τὸν Δουμίχεν εἰς Μεδινὲτ Ἀμποῦ. Δέν ἐγνώριζα τότε ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ Δουμίχεν δημοσιευθέντα ὀνόματα ἀπετέλουν τὸ ὀλιγώτερον σημαντικὸν μέρος τῶν γεωγραφικῶν ἀναγραφῶν τοῦ πρώτου πυλῶνος τοῦ ναοῦ.

Σήμερον ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν σας ἐπὶ δύο μόνον γραμμῶν τῶν γεωγραφικῶν καρτούς, ἐξ ὅσων αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ κ. Βουριὰν ἔφερον εἰς φῶς. Αἱ δύο αὐταὶ γραμμαὶ εἶνε εἰς τὴν νοτίαν ἄκραν τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως τοῦ πυλῶνος καὶ εἶνε δεξιᾷ ἐστραμμέναι, ἀπέναντι δὲ ἄλλων ἐστραμμένων ἀριστερᾷ εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρονται σημεῖα τῆς βορείου Συρίας. Λαμβάνω πρῶτον τὴν δευτέραν γραμμήν. Καὶ πρῶτον ἀπαντῶσι δύο ὀχυρὰ σημεῖα *Ἄκατα* καὶ *Καρκά*, τὰ ὁποῖα δέν ἠμπορῶ νά ταυτίσω· κατόπιν ἔρχεται ὄνομα συντετριμμένον πιθανῶς τὸ *Ζαντιπουντὶλ* τοῦ Σισὰκ κείμενον εἰς τὸ νοτιώτατον τῆς Ἰουδαίας. Μετὰ τοῦτο ἔρχεται κάποιο Ἀμπὲλ ἢ λειβὰδι, ὄνομα συνηθέστατον εἰς τὴν γεωγραφίαν τῆς ἀρχαίας Παλαιστίνης. Πιθανῶς αὐτὸ νὰ ἦνε τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Σισὰκ ὀλίγον κατόπιν ἀπὸ τὸ Ζαντιπουντίλ. Ἔπειτα ἔρχεται τὸ *Κάον* ἡ «ἐπαρχία τοῦ Σελὰκ». Ἡ λέξις Κάον ἤτοι ἐπαρχία συχνὰ ἐπανέρχεται εἰς τὴν γεωγραφικὴν σειρὰν Ραμσῆ τοῦ Γ΄. Εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Ραμσῆ Β' εἶνε γραμμένο Κὰ-α, ἐνῷ εἰς τὸ ποίημα τοῦ Πενταούρ ἀπαντᾷ ὡς φαίνεται ἡ αὐτὴ λέξις γραμμένη *Γκάουτ*. Ὁ Δὲ-Ρουζὲ ἐνόμισεν ὅτι ἦτο ἡ σημιτικὴ λέξις *Γκάου* (κοιλὰς), ἀλλ' ἡ σημασία αὐτὴ δὲν ἁρμόζει εἰς τὰ χωρία ὅπου ἀπαντᾷ καὶ ἐπειδὴ τὰ προσδιοριστικὰ «τόπος» καὶ «δρόμος» εἶνε προσγεγραμμένα, φανερὸν ὅτι ἐνέχει τὴν ἰδέαν τῆς ὁδοῦ. Εἰς τὸ λεξικὸν τοῦ Μπρουξ *Γκάϊ* ἢ *Γκάου* ἀναφέρεται σημαῖνον τὸ «ὀροπέδιον», ἠμποροῦμεν λοιπὸν νὰ θεωρήσωμεν τὸ *Γκάου* ὡς σημαῖνον κυρίως ὀρεινὴν χώραν τὴν ὁποίαν διέρχεται μεγάλη ὁδός. Ἀλλὰ καὶ ὁ γενικὸς ὅρος «ἐπαρχία» δὲν θὰ ἦτο ἀνάρμοστος εἰς τὴν λέξιν.

Τὸ ὄνομα *Σελὰκχ* εἶνε γραμμένον *Σελᾶ* εἰς τὸν κατάλογον

τοῦ Ραμσῆ Β΄ δεικνύον ὅτι τὸ *κχ* σκοπεῖ νὰ παραστήσῃ τὸ σημιτικὸν *αγίν*. Ἡ ἀντίστοιχος σημιτικὴ λέξις θὰ ἦτο ἄρα *Σελᾶ*. Ἀναφέρεται δὲ οὕτως εἰς τὸ βιβλίον τῶν Βασιλειῶν καὶ τὸν Ἡσαΐαν, συνήθως συγχεόμενον πρὸς τὴν Πέτραν.

Τὸ ὄνομα Σελᾶ συνοδεύεται ἀπὸ τὸ ὄνομα ἑνὸς ἄλλου τόπου τὸ ὁποῖον δέν ἠμπορῶ νὰ ταυτίσω. Ἔρχεται ἔπειτα *Για(κ)βὰλ* ὄνομα ἀπαντῶν καὶ εἰς τὸν κατάλογον Ραμσῆ Β΄ καὶ εἰς τὸν τοῦ Θουθμώσεως Γ΄. Πρὸ πολλοῦ κατενοήθη ὅτι Γιακβὰλ εἶνε ἡ ἀκριβὴς δι' αἰγυπτιακῶν χαρακτήρων μεταγραφὴ τῆς ἑβραϊκῆς ἢ χαναναίας λέξεως Ζακὸβ-ἐλ, ὅπου τὸ ὄνομα τοῦ Πατριάρχου Ἰακὼβ συντίθεται πρὸς τὸ *ἐλ* σημαῖνον τὸν Θεόν. Πολλὰ ὅμοια ὀνόματα γεωγραφικὰ ὑπῆρχον εἰς τὴν Παλαιστίνην. Ἡ Π. Διαθήκη μας δίδει τὴν Ζιφθὰ-ἐλ παρὰ τὴν Ἰεφθέ, καθὼς καὶ τὴν Ζεράχμ-ἐλ, ἡ ὁποία ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Σισὰκ ὡς Γιουράχμα ἄνευ τοῦ τελικοῦ ἐλ, ἐνῷ εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Θουθμώσεως Γ΄ ἔχομεν Γιοζὲπ-ἐλ ἡ Ζοζὲφ-ἐλ.

Ἀκολουθοῦσι δύο ὀνόματα τὰ ὁποῖα δέν ἐταύτισα καὶ κατόπιν τὸ Καζάλτο ἢ Γάζα. Μετ' αὐτὸ ἔρχεται τὸ Ροσᾶ-Καδσοῦ, καλουμένων Ρός-Καδσοῦ ὑπὸ τοῦ Θουθμώσεως Γ΄, τὸ ὁποῖον ὁ κ. Μασπερὼ ταυτίζει πρὸς τὸ Ρὸς-Καδὲς ἤτοι «ἱερὸν ἀκρωτήριον», τὸ Καρμήλιον. Κατόπιν ἔχομεν τὸ μὴ ταυτισθέν ἀκόμη *Ζυζὰθ* καὶ μετ' αὐτὸ *Ἀϊν-Μαγκὰρ* ἤτοι «πηγὴν Μαγκὰρ». Τὸ Μαγκὰρ τοῦτο ἀναφέρεται ὡς τόπος ὅπου κατὰ τὴν μεσημβρίαν ὁ ἥλιος ἐσκοτίζετο, ἀλλαχοῦ δὲ τὸ προσδιοριστικὸν «σκότος» προστίθεται εἰς τὸ ὄνομα. Τὸ ὄνομα ὅμως αὐτὸ εἶνε ἡ ἀκριβὴς μεταγραφὴ τοῦ σημιτικοῦ *Μαγκαρά*, ἤτοι σπηλαίου. Κατὰ τὸν κλασσικὸν γεωγράφον ὁ ποταμὸς τῆς Βηρυτοῦ καλεῖτο *Μαγκουράς*, ὅσοι δὲ ἐπεσκέφθησαν τὰ ἐξ ἀσβεστολίθου πέριξ σπήλαια, ἀμέσως θὰ ἐννοήσωσι τὴν ἀρχὴν τῆς κλήσεως. Ὥστε ἡ πηγὴ τοῦ Μαγκὰρ θὰ εἶνε ἡ πηγὴ τοῦ ποταμοῦ τῆς Βηρυτοῦ.

Ἡ κατόπιν μνημονευομένη χώρα εἶνε ἡ *Λουΐ-ἐλ* πιθανῶς Λεβὶ-ἐλ χαναναῖον ἢ ἑβραϊκόν, ὅπου *ἐλ* προσγράφεται εἰς τὴν λέξιν Λεβὶ ὅπως εἴπομεν ἀνωτέρω διὰ τὴν λέξιν *Ζακόβ*. Πῶς ὅμως, δύναται νὰ σχετίζηται ἡ Λεβὶ πρὸς τὴν φοινικικὴν ἀκτὴν δέν σκοπεύω νὰ διερευνήσω.

Τὴν Λουΐ-ἐλ διαδέχεται, τὸ *Βόρ* ἤτοι κινστέρνα καὶ τὸ *Καμ-τοῦ* ἀναγραφόμενον ὑπὸ τοῦ Θουθμώσεως Γ΄ *Καμαδχὰ* καὶ *Κουμιδὶ* ἀπαντῶν εἰς τὰς πινακίδας τοῦ Τὲλ-ἐλ-Ἀμάρνα, παρ' ὧν μανθάνομεν ὅτι τὸ μέρος τοῦτο εὑρίσκετο εἰς τὸ βόρειον τῆς Παλαιστίνης. Κατόπιν ἔρχονται τρία ἄλλα ὀνόματα μὴ ταυτισθέντα ἀκόμη καὶ τὸ *Σιννούρ*, τὸ *Σανιροὺ* τῶν ἀσσυριακῶν ἐπιγραφῶν.

Ὁ Σαλμανασὰρ μᾶς διδάσκει ὅτι τὸ Σανιροῦ ἦτο «μία τῶν κορυφῶν κατὰ τὴν πρὸς τὸν Λίβανον ὁδὸν». Καὶ πράγματι κατὰ τὸ Δευτερονόμιον οὕτως ὠνόμασαν τὸν Ἑρμῶνα οἱ Ἀμορραῖοι. Πρώτην φορὰν τὸ ὄνομα τοῦτο εὑρέθη εἰς αἰγυπτιακὸν κείμενον. Μετ' αὐτὸ ἔχομεν τὸ *Μανδαρὰ* ἀραμαϊκὴν λέξιν σημαίνουσαν «πύργον παρατηρήσεων», *Ζαβαβὰ* ἄγνωστον ἀκόμη καὶ *Ἀμάτα* οὕτως σημειούμενον ὑπὸ Θουθμώσεως Γ', ἡ *Ἀματὰ* τῶν ἀσσυριακῶν ἐπιγραφῶν, ὅπως ἀπέδειξεν ὁ κ. Τόμκινς, ἡ *Χαμὰθ* τῆς Γραφῆς σήμερον *Χαμά*. Ἔρχεται ἀμέσως κατόπιν ἡ *Ζαουΐρ*, τὸ μέγα Ζεροὺ ἤτοι πεδίον τῆς βορείου Συρίας, καλούμενον Ζροῦ ὑπὸ Θουθμώσεως Γ΄.

Κατόπιν ἀπαντῶσι δύο ὀνόματα *Καρνᾶ* καὶ *Ἀτοῦ*, τὰ ὁποῖα εἰς τὰ βόρεια τῆς Συρίας σημειῶν ὁ Θούθμωσις Γ΄ ἀναγράφει ἡνωμένα *Ἀτουγκαρνᾶ*. Ἡ σειρὰ τῶν μνημονευθέντων ὀνομάτων εἶνε ἀξιόλογος καὶ γεωγραφικῶς καὶ ἱστορικῶς. Ἀποδεικνύει ὅτι Ραμσῆς ὁ Β΄ κατὰ τινα εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείαν του προὐχώρησε μέχρι τουλάχιστον τῆς Χαμὰθ ἐπὶ τοῦ Ὀρόντου, ὅτι ἡ πρὸς Βορρᾶν πορεία του ἐγένετο ταχεῖα καὶ ὅτι οὐδεμίαν πλὴν τῆς Γάζης κατέλαβε πόλιν κατὰ μῆκος τῆς Φιλισταίας καὶ Φοινικικῆς ἀκτῆς. Μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς *Καμτοῦ* πρὸς βορρᾶν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Συρίας, αἱ μόναι μνημονευόμεναι θέσεις εἶνε ἢ ἐδαφικαὶ περιπτώσεις, ὡς «ἀκρωτήριον ἱερὸν» καὶ «πηγὴ τῆς Μαγηρᾶς» ἢ χωρία ἄσημα καὶ ἄγνωστα ὡς τὸ Λουΐ-ἐλ. Ὁ Ραμσῆς ἐξέλεξε φαίνεται ὁδὸν πρὸς βορρᾶν ἀποφεύγων ἐξ ἴσου καὶ τὰς παρακτίους καὶ τὰς ἰσχυρὰς τοῦ ἐσωτερικοῦ πόλεις. Ἂς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν γεωγραφικῶν καρτούς. Ἐλάχιστα, ἔχω νὰ εἴπω διὰ τὰ δύο πρῶτα *Χιρνὰμ* καὶ *Λεβανώθ*, πλὴν ὅτι τοῦτο πιθανὸν νὰ εἶνε ἡ Λίβνα. Ἔρχεται κατόπιν ἡ *Μπεθ- Ἀνθὰ* ἢ *Βὲθ Ἀνὼθ* πολίχνη πρὸς βορρᾶν τῆς Χεβρῶνος , *Καλβουητοῦ* ἢ *Καρβουτοῦ*

ἀγνώστου θέσεως, *Καρμίν*, ἤτοι ἄμπελοι, ὅθεν πιθανῶς τὸ *Καρμήλιον* τῆς Ἰουδαίας, καὶ *Σαβουδούνα*, τὸ ὁποῖον ἡνωμένον πρὸς τὸ Σουκοῦ καὶ τὴν Γκὰθ τοῦ Θουθμώσεως Γ΄ ἐταυτίσθη μὲ τὸ σημερινὸν Σεμπτίν.

Τὸ ἀκόλουθον ὄνομα ἐφθάρη ἐν μέρει·ἔρχεται κατόπιν *Κχιβούρ*, ἤτοι Χεβρὼν καὶ *Ἰνοῦ* μετὰ τοῦ προσδιοριστικοῦ (ὕδωρ). Ἰνοῦ εἶνε βεβαίως ἡ *Ἄϊν*, ἤτοι πηγὴ τῆς Χεβρῶνος. Μετὰ τοῦτο εὑρίσκομεν τὴν «γῆν *Λεμπανὰ*» ἢ *Λιμπνᾶ*, *Ἀπακᾶ*, εἰς τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ ἀναφερόμενον *Ἀπεκὰ* καὶ *Ἀπακῆ*, τὸ ὁποῖον δέν ἠμπορῶ νὰ ταυτίσω. Ἀκολουθεῖται τὸ ὄνομα ὑπὸ τίνος *Μιγδὸλ* ἢ «πύργου» πιθανῶς Μιγδὼλ-δάδ, τὸ ὁποῖον εἶνε ἡνωμένον μὲ τὴν Ἀδασχά τοῦ Ἰησοῦ (ΙΕ΄, 37). Ἀκολουθεῖ ὄνομα, τὸ ὁποῖον δέν ἠμπορῶ νὰ ἐξηγήσω, ἔπειτα τὸ *Καριμὰν* ἢ Κάρμηλος τῆς Ἰουδαίας, ἀναφερόμενον καὶ ὑπὸ Θουθμώσεως Γ΄. Ἐνδιαφέρουσα εἶνε ἡ κατόπιν καρτούς. Ἀναγινώσκεται «ἡ ἄνω ἐπαρχία τοῦ Δαμπαρᾶ» τὸ ὀδοντόφωνον ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ ντ εἰς τὰ ὀνόματα Δαμασκὸς καὶ Μαγκιδδώ. Ἡ χαναναία μεταγραφὴ τοῦ Δαμπαρᾶ θὰ ἦτο κατ' ἀκολουθίαν *Δεμπὶρ*, πόλις ἡ ὁποία πρὸ τῆς καταστροφῆς της ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἦτο μία τῶν ἐπισημοτάτων τῆς νοτίου Παλαιστίνης. Εἶχε δὲ ὀνομασθῇ ἕνεκα τῆς βιβλιοθήκης τῆς *Κιρζὰθ -Σεφέρ*, ἤτοι πόλις τῶν βιβλίων. Τὸ κατόπιν ὄνομα Σιμσανᾶ, ἤτοι «πόλις τοῦ ἡλίου», ὑπενθυμίζει τὸ ὄνομα Σιμσὼν ἢ Σαμψών. Πιθανῶς δὲ νὰ ἐγένετο ἡ *Ἰρσεμές* «πόλις τοῦ ἡλίου» ἐπὶ τῶν μεθορίων τῶν φυλῶν Ἰούδα καὶ Δὰν (Ἰησοῦς ΙΘ΄, 41).

Φθάνομεν τώρα εἰς δύο καρτοὺς ἰδίας προσοχῆς ἀξίας· πρῶτον τὴν *Ἀδασάθ* ἔπειτα τὴν *Ἐρέζ*, τὸ ἑβραϊκὸν *ἐρές*, ἤτοι «χώραν». Δι' ἑβραϊκῶν χαρακτήρων γραμμένη ἡ λέξις Ἀδασάθ θὰ ἦτο Ἀδα-σάχ. Ὅπως εἶπα, τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶνε ἡνωμένον μὲ τὸ Μιγδὸλ-Γὰδ εἰς τὸν κατάλογον τῶν πόλεων καὶ χωρίων τῆς Ἰουδαίας εἰς τὸν Ἰησοῦν. Ἀδασάθ ἡ Ἀδασάχ σημαίνει «νέα» ἡ αὐτὴ δὲ λέξις ἀπαντᾷ εἰς τὸ σύνθετον ὄνομα *Κιρζὰθ-Ἀδασᾶτ ἢ Καρθὰζ* ἢ Καρχηδὼν ἤτοι «Νεάπολις». Οὐχ ἧττον ἡ Ἀδασάχ τῆς Ἰουδαίας δὲν ἐσήμαινε νέαν πόλιν, ὅπως δεικνύει ἡ λέξις Ἐρὲζ (χώρα), τὴν ὁποίαν ὁ αἰγύπτιος γραφεύς, πιστὸς εἰς τὴν συνήθειαν, ἔθεσε κατόπιν ἀντὶ νὰ προτάξῃ τὸ σημιτικὸν ἐπίθετον.

Μετὰ τὴν Ἀδασὰ ἔρχεται ἡ ἐπαρχία *Σαλέμ*. Αἱ πινακίδες τοῦ Τὲλ ἐλ Ἀμάρνα ἀπέδειξαν ὅτι ἡ Ἱερουσαλήμ, ἦτο σημαντικὸς συνοικισμὸς καὶ πρωτεύουσα σημαντικῆς χώρας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ΙΗ΄ αἰγυπτιακῆς δυναστείας, τὰ δὲ σφηνοειδῆ χρονικὰ ἔδειξαν ὅτι τὸ ὄνομα τῆς σύγκειται ἐκ τῶν λέξεων *Οὐρού* ἤτοι πόλις καὶ *Σαλὲμ* ἤτοι «Θεὸς τῆς εἰρήνης». Δέν διστάζομεν λοιπὸν νὰ ταὐτίσωμεν πρὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ τὴν εἰς τὸ Ραμσεῖον ἀναφερομένην Σαλάμ, ἢ νὰ δεχθῶμεν ὅτι εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Ραμσῆ Γ΄ ἡ «ἐπαρχία Σαλὲμ» δεικνύει τί ἦτο ἡ κυριωτάτη πόλις τῆς νοτίου Παλαιστίνης. Μὴ λησμονῶμεν ὅμως ὅτι εἰς τὸ ΙΔ΄ κεφάλαιον τῆς Γενέσεως ἡ Ἱερουσαλὴμ καλεῖται Σαλέμ.

Ἀκολουθοῦν δύο ἄλλα ὀνόματα, τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον εἶνε *Γιερδανὰ* ἤτοι ὁ Ἰορδάνης. Τὸ πρῶτον ἀναγινώσκεται «ἐπαρχία τῆς λίμνης Ρεθπανᾶ». Εἰς τὰ πέριξ ὅμως τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῦ Ἰορδάνου ἄλλη λίμνη δέν ὑπάρχει ἀπὸ τὴν Νεκρὰν θάλασσαν, καὶ ἑπομένως ἡ λίμνη Ρεθπανᾶ εἶνε τὸ αἰγυπτιακὸν ὄνομα τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης. Τὸ ὀδοντόφωνον *θ* τὸ ὁποῖον περιέχει, ἀντιστοιχεῖ συνήθως πρὸς τὸ σημιτικὸν *σαμέχ*, ἀλλ' αὐτὸ οὐδεμίαν ἀρκεῖ νὰ μᾶς δώσῃ σημιτικὴν ρίζαν. Μολαταῦτα εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν λέξιν *θουπάρ*, δανεισθεῖσαν ἀπὸ τὸ σημιτικὸν *σοφάρ*, ἤτοι σάλπιγξ, τὸ ὀδοντόφωνον τοῦτο ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ *σὶν*· τοῦτο δὲ μᾶς δικαιοδοτεῖ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἰδία περίπτωσις εἶνε καὶ εἰς τὸ Ρεθπανᾶ. Ἂν δὲ ἀληθεύῃ τοῦτο, θὰ εἴχομεν παράγωγον τοῦ Χαναναίου ὀνόματος τοῦ ἡλίου *Ρεσέπ*, τὸν ὁποῖον ἐλάτρευον ὑπὸ τὴν μορφὴν πυρίνων φλογῶν. Καὶ θὰ ἥρμοζε τὸ ὄνομα εἰς τὴν Νεκρὰν θάλασσαν, τὴν ὁποίαν ὁμολογοῦσιν ἡφαιστειογενῆ πάντες οἱ περιηγηταί, καὶ εἰς τὸν τόπον τῆς ὁποίας λέγουσιν ὅτι τὴν πεντάπολιν κατέκαυσε τὸ πῦρ καὶ τὸ θεῖον τοῦ οὐρανοῦ.

Μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰορδάνου εὑρίσκομεν τὸ ὄνομα *Κίλτζα*, τὸ ὁποῖον μοι φαίνεται ἡ ἀσσυριακὴ λέξις Καλτζοῦ, ἤτοι φρούριον. Μετὰ τοῦτο δὲ ἀναγινώσκομεν *Καρᾶ*. Εἰς αὐτὸ ἀναγνωρίζω τὴν Κορκὰχ τῆς μωαβίτιδος πέτρας, φαίνεται δὲ νὰ ταυτίζηται πρὸς τὴν Κὶρ-Χαρὲθ καὶ Κὶρ τοῦ Μωάβ, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ἡ Γραφή.

Τὰ κατόπιν ὀνόματα δὲν θὰ δαπανηθῶ νὰ ἑρμηνεύσω.

Τὰ ὀνόματα τῶν ὀχυρῶν θέσεων τῆς νοτίου Παλαιστίνης ὅσα ἀνέφερα ὑπεγείρουσιν ἱστορικὸν ζήτημα κάπως δύσκολον. Συνάγεται ὅτι ὁ Ραμσῆς Γ΄ κατέκλυσεν ὁλόκληρον τὴν Ἰουδαίαν, καταλαβὼν τὰς κυριωτέρας αὐτῆς πόλεις, Ἱερουσαλήμ, Χεβρῶνα καὶ Λιβνὰ καὶ εἰσχωρήσας μέχρι τῆς χώρας Μωάβ. Οὐδεμία ἐν τούτοις γίνεται μνεία ἢ ὑπαινιγμὸς τῶν ὀνομάτων Ἰούδα καὶ Ἰσραηλιτῶν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου τὰ ἑβραϊκὰ χρονικὰ δέν ὁμιλοῦσι περὶ τοιαύτης εἰς Παλαιστίνην αἰγυπτιακῆς ἐκστρατείας. Οὐχ ἧττον ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ραμσῆ ἔγινε εἰς τὰ 1200 π.Χ. περίπου, ἑπομένως εἶνε μεταγενέστερα καὶ τῆς βαθυτάτης ἀρχαιότητος τὴν ὁποίαν ἠμποροῦμεν νὰ παραχωρήσωμεν εἰς τὴν Ἔξοδον. Πῶς λοιπὸν ὁ Ραμσῆς Γ΄ εἰσβαλών εἰς Παλαιστίνην οὐδένα εὗρεν Ἰσραηλίτην;

Μετάφρασις **Γ. Ἀρβανιτάκη**.

ΥΔΡΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ ΤΟ ΠΑΛΑΙ ΚΑΙ ΝΥΝ[1]

Πρὸ τινων ἐτῶν ἐν Λονδίνῳ εὐεργετικὴ τις ἑταιρεία ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Λόρδου Edmond Lechmon μέλους τοῦ Ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου προὔτεινεν εἰς τὴν Δημαρχίαν τῆς Ἱερουσαλὴμ νὰ προμηθεύσῃ τῇ πόλει ἄφθονον ὕδωρ ἐκ τῶν πηγῶν Ἀρρούπ, κειμένων παρὰ τὴν ὁδὸν τῆς Χεβρῶνος 9 χιλιόμετρα ἐκεῖθεν τῶν δεξαμενῶν τοῦ Σολομῶντος, φαίνεται δ' ὅτι δέν ἠδυνήθη νὰ καταλήξῃ εἰς τελειωτικὴν συμφωνίαν. Ἄλλοτε εἰς λίαν ἀπομεμακρυσμένους χρόνους τὸ ὕδωρ τῶν πηγῶν Ἀρρούπ ἐφέρετο εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ σῴζονται εἰς πλεῖστα ὅσα μέρη τὰ ἴχνη τοῦ ὑδραγωγείου τούτου. Ἦτο δὲ κατεσκευασμένον ἐκ σωλήνων λιθίνων, κυλινδρικῶν, κοίλων καὶ ἐσκαμμένων εἰς τό ἓν ἄκρον οὕτως, ὥστε τὸ ἄκρον τοῦ ἑνὸς σωλῆνος εἰσήρχετο εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἑτέρου, ὅπως οἱ σημερινοὶ πηλῖνοι σωλῆνες, καὶ οὕτως ἐσχηματίζετο ὑδραγωγεῖον μήκους 46 χιλιομέτρων, τὸ ὁποῖον διὰ πολλῶν καμπῶν, ἑλιγμῶν καὶ στροφῶν ἐπὶ τῶν πλευρῶν καὶ τῶν κλιτύων τῶν κατὰ τὴν διαδρομὴν λόφων καὶ ὀρέων βαῖνον ἔφθανεν εἰς τὴν πόλιν πολὺ ὑψηλότερον τοῦ ὑδραγωγείου τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, διερχόμενον διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, καὶ ἔχυνε τὸ ὕδωρ αὐτοῦ εἰς τὴν Πίρκετ-ἰλ-Μαμίλλα, ἔνθα σήμερον τὸ Μωαμεθανικὸν Νεκροταφεῖον.

Ἡ ποσότης τοῦ ὕδατος ἡ ρέουσα ἐκ τῶν πηγῶν Ἀρρούπ ἀνέρχεται εἰς 15 λίτρας κατὰ δευτερόλεπτον, ἤτοι εἰς 1,296,000 λίτρας τὸ ἡμερονύκτιον, ὑπολογιζομένων δὲ τῶν κατοίκων τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς 50,000 (ἂν καὶ λέγεται ὅτι μόνον οἱ Ἑβραῖοι εἶναι 50,000) τὸ ποσὸν τοῦτο θὰ ἐπήρκει διὰ τὸν σημερινὸν πληθυσμόν,

[1] Ἴδε Τευχ. Γ΄ σελ 226.

ὑπολογιζομένου, ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην καθ' ἡμέραν καὶ κατὰ κεφαλὴν 20 ὀκάδων ὕδατος, οὐχὶ βεβαίως πρὸς πόσιν μόνον, ἀλλά δι' ὅλας τὰς λοιπὰς ἀνάγκας αὐτοῦ τε καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συγκατοικούντων ζῴων καὶ κτηνῶν.

Ἡ ἑταιρεία ὑπελόγισεν, ὅτι πρὸς μεταφορὰν τοῦ ὕδατος τούτου ἐκ τῶν πηγῶν Ἀρρούπ εἰς Ἱερουσαλὴμ θὰ ἀπῃτεῖτο δαπάνη 100,000 λ. γαλλίας διὰ κατασκευῆς νέου ὑδραγωγείου. Τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦτο δέν θὰ ἠκολούθει τὴν ἀρχαίαν ἑλικοειδῆ, μακρὰν καὶ πολύστροφον ὁδόν, ἀλλὰ διαπερῶν ἐπιπροσθοῦντά τινα ὄρη θὰ ἦτο συντομώτερον, καὶ ἴσως διὰ τῆς διατρήσεως τῶν ὀρέων τούτων θὰ εὕρισκε καὶ ἄλλας πηγάς, αἵτινες θὰ ἔτρεφον καὶ ηὔξανον τὸ ὕδωρ τῆς ἀρχικῆς πηγῆς καὶ θὰ ἐδιπλασίαζον ἢ ἐτριπλασίαζον τὴν ἀρχικὴν ποσότητα αὐτοῦ. Θὰ ἀπῃτοῦντο ὑπόγειοι μακραὶ σήραγγες, ἀτμομηχαναί, ὑπόγειοι σιδηροδρόμοι, καὶ ὅσα τοιαῦτα χρειάζονται διὰ τοιαύτης φύσεως ἔργα. Τὸ ὕδωρ θὰ ἐφέρετο εἰς τὴν ὑψηλοτέραν τῆς ἐκτός τῶν τειχῶν πόλεως θέσιν, ἤτοι κατὰ τὸ σημερινὸν Δημαρχιακὸν νοσοκομεῖον, ἔνθα θὰ κατεσκευάζετο δεξαμενὴ ὡς ἀποθήκη, ἐξ ἧς θὰ διενέμετο διὰ σωλήνων εἰς τε τὴν ἐντός καὶ ἐκτὸς πόλιν. [1]

Ἡ ἔλλειψις τοῦ ὕδατος ἦτο λίαν ἐπαισθητὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔφθασαν δὲ καὶ τότε εἰς τὴν αὐτὴν στενοχωρίαν, εἰς ἣν καὶ ἡμεῖς σήμερον. τότε δὲ διοικητὴς τῆς πόλεως Πόντιος Πιλᾶτος ἐν ἀμηχανίᾳ ἐκ τῆς λειψυδρίας διατελῶν καὶ μὴ εὑρίσκων χρήματα ἵνα προμηθεύσῃ ὕδωρ τῇ πόλει ἠναγκάσθη νὰ δαπανήσῃ ἐκ τῶν χρημάτων τοῦ ἱεροῦ θησαυροφυλακείου τῶν ἑβραίων, τοῦ Κορβανᾶ, ὅπερ ὑπῆρξεν ἀφορμὴ μεγάλου ἐρεθισμοῦ τῶν Ἰουδαίων κατὰ τοῦ Ἡγεμόνος αὐτῶν, καὶ αἰτία τῶν κατ' αὐτοῦ ἐν Ρώμῃ καταγγελιῶν. Κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Ἰωσήπου, ὁ Πόντιος Πιλᾶτος κατήγαγε τὸ ὕδωρ ἐξ ἀποστάσεως 300 σταδίων. Τὸ ρωμαϊκὸν στάδιον ἰσοδυναμεῖ πρὸς 185 μέτρα, ἤτοι κατήχθη τὸ ὕδωρ ἐξ ἀποστάσεως 55,000 μέτρων, ἀποστάσεως ἰσοδυναμούσης πρὸς τὴν διαδρομὴν τοῦ

[1] Μελέτη ἐπὶ τῶν ὑδραγωγείων τούτων ἐγένετο ὑπό Γεωργίου Φραγγιᾶ, Μηχανικοῦ τῆς Κυβερνήσεως.

ὑδραγωγείου Ἀρρούπ. Ἐδαπανήθη δὲ πρὸς τοῦτο μέγα χρηματικὸν ποσόν, διότι, ὅπως εἴπομεν ἀνωτέρω, οἱ σωλῆνες ἦσαν λίθινοι καὶ ἐφηρμόζοντο πρὸς ἀλλήλους, ἐγένοντο δὲ καὶ μεγάλαι ἐργασίαι ἐν αὐτῇ τῇ πηγῇ, αἵτινες σήμερον ἐν μέρει εἰσὶ κατακεχωσμέναι. Ἐκ πασῶν τῶν πηγῶν τῶν δυναμένων νὰ ποτίσωσι τὴν πόλιν Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀφθονωτέρα εἶναι ἡ τοῦ Ἀρρούπ, καὶ ὀψέποτε ἀναγκασθῇ ἡ πόλις νὰ προμηθευθῇ ὕδωρ, ἐντεῦθεν μόνον θὰ δυνηθῇ, ἀρκεῖ μόνον ἡ πηγὴ νὰ ἐκχωσθῇ καὶ καθαρθῇ, ὅπως ἡ ἐκπηγαζουσα ποσότης τοῦ ὕδατος αὐξηθῇ.

Ἔχει δὲ τὸ προτέρημα ἡ πηγὴ αὕτη ἐκτὸς τῆς ἀφθονίας νὰ κῆται ὑψηλότερον τοῦ ἀνωτέρου σημείου τῆς πόλεως Ἱερουσαλήμ, ἐνῷ τῶν λοιπῶν πέριξ πηγῶν αἱ πλεῖσται κεῖνται χαμηλότερον, καὶ τὸ ὕδωρ εἶναι ὀλίγον πλὴν τῆς πηγῆς Ἐθάμ, ἥτις ὅμως μόνον εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Σολομῶντος δύναται νὰ ἔρχηται, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς ὑψηλότερον τμῆμα τῆς πόλεως, καὶ τῆς πηγῆς τοῦ Προφήτου Σαμουήλ, ἀγνοῶ δ' ὅμως, ἂν ἔγεινε ποτε λόγος περὶ τῆς μεταφορᾶς τοῦ ὕδατος αὐτῆς εἰς τὴν Πόλιν Ἱερουσαλήμ.

Αἱ πηγαὶ Ἐθάμ ἢ πηγαὶ τοῦ Σολομῶντος ἔχουσιν ὕδωρ λαμπρὸν πρὸς πόσιν, ἀλλ' οὐχὶ τόσον ἄφθονον, ὅσον τῶν πηγῶν Ἀρρούπ, διότι κατὰ πᾶν δευτερόλεπτον αἱ τρεῖς αὗται πηγαὶ δίδουσιν 9 λίτρας, ἤτοι 388,000 λίτρας κατὰ εἰκοσιτετράωρον, ὅπερ μόλις ἐπαρκεῖ διὰ πληθυσμὸν 15-20 χιλ. κατοίκων. Ἐὰν ληφθῇ δ' ὑπ' ὄψει, ἔτι μέρος τοῦ ὕδατος τούτου λαμβάνει καὶ ἡ Βηθλεέμ, ἡ ποσότης ἡ ἀφικνουμένη εἰς Ἱεροσόλυμα θὰ χρησιμεύῃ δι' ὀλίγον πληθυσμόν, ὡς ἐπιβοηθητικὴ, καὶ μόνον, πρὸς πόσιν.

Ἂν ἡ πόλις Βηθλεὲμ ἐξ ἀρχαίων χρόνων ἐλάμβανε μέρος τοῦ ὕδατος τοῦ προωρισμένου κυρίως διὰ τὸν Ναὸν τοῦ Σολομῶντος ἀγνοῶ· εἶναι ὅμως πολὺ πιθανόν, ἀφοῦ τὸ ὑδραγωγεῖον διήρχετο διὰ τῆς πόλεως ταύτης, νὰ ἐπρομήθευεν εἰς αὐτὴν μικρὰν τινα ποσότητα πρὸς πόσιν. Σήμερον σῴζεται τηρούμενος ἐν τῷ Μεχκεμὲ τῆς Ἱερουσαλὴμ σωλὴν ἐκ λευκοσιδήρου διαμέτρου δύο ἑκατοστῶν, ὅστις τηρεῖται ἐσφραγισμένος, ὡς μέτρον ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διὰ τὴν ποσότητα τοῦ ὕδατος, ἣν δικαιοῦται ἐκ τοῦ ὑδραγωγείου νά λαμβάνῃ ἡ Βηθλεέμ,

ἐπειδὴ τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦτο θεωρεῖται ὡς ἀποκλειστικὴ ἰδιοκτησία τοῦ τεμένους τοῦ Ὀμάρ. Καὶ τὸ χρηματικὸν δὲ ποσόν, τὸ ὁποῖον ἐδαπανήθη πρὸ τεσσάρων ἐτῶν διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ὑδραγωγείου κατεβλήθη ἐκ τῶν βακουφικῶν εἰσοδημάτων τοῦ τεμένους τοῦ Ὀμάρ.

Ἀνέκαθεν δὲ καὶ ἐπὶ τῆς Ἑβραϊκῆς ἐποχῆς τὸ ὕδωρ τοῦτο ἐχρησίμευεν ἀποκλειστικῶς διὰ τὸν Ναὸν τοῦ Σολομῶντος. Αἱ τρεῖς δεξαμεναί, ὧν ἑκάστη κεῖται χθαμαλώτερον τῆς ἄλλης, ἐκτίσθησαν βεβαίως διὰ νὰ προμηθεύσωσιν ὕδωρ εἰς τὸν μέγαν Ναόν, ὁποῖος ἦτο ὁ τοῦ Σολομῶντος, καὶ ὅπου ἐχρειάζετο μεγάλη ποσότης ὕδατος. Αὗται ἐχρησίμευον ὡς ἀποθῆκαι οὐ μόνον τοῦ ὕδατος τῶν πηγῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὀμβρίμων ὑδάτων, ἅτινα ἐκ τῶν πέριξ ὀρέων καταρρέοντα κατὰ τοὺς βροχεροὺς μῆνας συνεξέβαλλον εἰς ταύτας. Κατὰ ποίαν ἐποχὴν αἱ τρεῖς αὗται δεξαμεναὶ κατεσκευάσθησαν, δέν ἔχει τις οὐδεμίαν οὔτε ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς οὔτε ἐκ τῶν ἄλλων συγγραφέων λαβὴν μαρτυρίας. Κρίνων ὅμως τὶς ἐκ τοῦ μεγέθους αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς λαξεύσεως τῶν βράχων συμπεραίνει, ὅτι εἶναι ἀρκούντως ἀρχαίας ἐποχῆς καὶ μάλιστα ἑβραϊκῆς. Τὸ ἐξ αὐτῶν ὕδωρ ἐπήρκει εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, καὶ ἴσως διὰ τοῦτο ὠνομάσθησαν καὶ δεξαμεναὶ τοῦ Σολομῶντος.

Ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ ὕδατος τούτου, ἡ ὁποία καὶ σήμερον εἶναι καταφανής, διότι μετὰ μακρᾶς ἀνομβρίας μεγάλως ἐλαττοῦται ἠνάγκασε τὸν Πόντιον Πιλᾶτον νὰ φέρῃ τὸ ὕδωρ τῶν πηγῶν Ἀρρούπ, ὅπως ἐπαρκέσῃ εἰς τὸν τότε μέγαν πληθυσμὸν τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, ὅστις ἐν καιρῷ τοῦ Πάσχα θὰ ἦτο ἐκτάκτως πολύς.

Ἐκ τῶν λόγων τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ ἐκ τῆς σειρᾶς τῆς ἱστορίας συμπεραίνω ὅτι αἱ βροχαὶ οὐδέποτε ἦσαν ἄφθονοι ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τούτου τῆς Ἰουδαίας, διότι ἐκτὸς τῆς τριετοῦς ἀνομβρίας ἥτις ἐπῆλθεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, ὁ Θεὸς ὑπισχνεῖται εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ ὡς ἀμοιβὴν ἐὰν σωφρονῇ ὅτι θὰ δώσει αὐτῷ βροχάς. Καὶ δώσω σοὶ ὑετὸν τὸν πρώϊμον καὶ ὑετὸν τὸν ὄψιμον. Τὰ ὄρη τῆς Ἰουδαίας ἴσως ἐκ τῶν διαφόρων ἐπιδρομῶν τῶν διαφόρων λαῶν ἀπεδενδρώθησαν

καί ἐφαλακρώθησαν, δὲν θὰ ἦσαν ὅμως καὶ δεδασωμένα ποτέ εἰς προηγούμενον βαθμόν καὶ ἡ ἐλαφρὰ φυτεία συνεκρατεῖτο μᾶλλον ἐκ τῆς νυκτερινῆς δρόσου ἢ ἐκ βροχῶν τακτικῶν. Κατὰ συνέπειαν τὸ ζήτημα τῆς ὑδρεύσεως τῆς πόλεως Ἱερουσαλὴμ ἦτο πάντοτε ζήτημα τῆς ἡμέρας, καὶ οἱ διάφοροι βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες καὶ διοικηταὶ αὐτῆς εὑρίσκοντο ἐστενοχωρημένοι ἀπέναντι τοῦ αἰωνίου τούτου προβλήματος. Τοῦτο ἐξάγεται καὶ ἐκ τοῦ πλήθους τῶν μεγάλων δεξαμενῶν, ὧν τέσσαρες μέγισται εὑρίσκονται ἐντὸς τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐκτός τῶν πελωρίων καὶ ἀρχαιοτάτων στερνῶν, αἵτινες ὑπόκεινται αὐτῇ.

Ἀκριβῶς ἡ αὐτὴ λειψυδρία ἠνάγκασε πρὸ τεσσάρων ἐτῶν τὴν ἐνταῦθα Δημαρχίαν, ἵνα προβῇ ἐσπευσμένως εἰς τὴν ἐκ νέου κατασκευὴν τοῦ ὑδραγωγείου τῶν πηγῶν τοῦ Σολομῶντος. Ἐπειδὴ ἡ πόλις δεινῶς ἐμαστίζετο ὑπὸ λειψυδρίας, μετεκαλέσατο ἡ Δημαρχία δι' αἰτήσεως αὐτῆς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὸν Κύριον Γεώργιον Φραγγιάν. Μετὰ ἐπανειλημμένας συσκέψεις ἀπεφασίσθη νὰ μετενεχθῇ τὸ ὕδωρ διὰ σωλήνων σιδηρῶν διαμέτρου 10 ἑκατοστῶν. Καὶ τὸ μὲν τμῆμα τοῦ ὑδραγωγείου τὸ μεταξὺ τῶν πηγῶν καὶ τῆς Βηθλεὲμ ὁπωσοῦν λειτουργοῦν καλῶς ἐπεσκευάσθη εἰς πλεῖστα μέτρα διὰ σωλήνων κατασκευασθέντων ἐκ τσιμέντου ἀρκετὰ εὐρυχώρων, 25-30 ἑκατοστῶν διαμέτρου, τὸ δὲ ἐντεῦθεν τῆς Βηθλεὲμ διὰ σωλήνων ἐκ χυτοῦ σιδήρου μετενεχθέντων ἐξ Εὐρώπης. Κατὰ τὸ τμῆμα τοῦτο τὸ παλαιὸν ὑδραγωγεῖον ἀφέθη καθ' ὁλοκληρίαν, ὅπως συντομευθῇ ἡ ὁδὸς καὶ τὰ ἔξοδα. Ἀπὸ τοῦ ἔμπροσθεν τοῦ Ναοῦ τῆς Βηθλεὲμ μέρους οἱ σωλῆνες κατῆλθον τὴν βαθεῖαν φάραγγα, καὶ ἀνῆλθον σιφωνοειδῶς τὰς ὄπισθεν τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ κοιλάδας, καὶ κατὰ μὲν τὰ ὑψηλότερα σημεῖα ἐτέθησαν μηχανήματα ἐκδιώκοντα τὸν τυχὸν ἐπισωρευόμενον ἀέρα, ὅστις ἠδύνατο νὰ φράξῃ τὴν δίοδον τοῦ ὕδατος, κατὰ δὲ τὰ κατωφερέστερα μέρη ἐτέθησαν robinet, ὅπως ἀνοιγόμενα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀφίνωσι νὰ ἐξερχωνται τὰ ἐπισωρευόμενα χώματα. Παρὰ τὸ χωρίον Σουρπάχερ ὑπῆρχεν ἀρχαία σῆραγξ, ἥτις ἐσκάφη βαθύτερον καὶ μετεβλήθη εἰς βαθεῖαν καὶ μακρὰν ἀποθήκην, ἔνθα τὸ ὕδωρ ἐναποταμιεύεται, καὶ εὑρισκόμενον ὑπὸ τὴν συνήθη ἀτμοσφαιρικὴν

πίεσιν κανονίζει τὴν περαιτέρω πορείαν αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν πάλιν διὰ σιδηρῶν σωλήνων τὸ ὕδωρ φέρεται κατερχόμενον τὴν φάραγγα Ἐνώμ καὶ Ἰωσαφάτ, εἰς τὸ βάθος τῆς ὁποίας διχάζεται εἰς δύο βραχίονας, ἕνα μὲν ἀναφαίνοντα ἀποτόμως τὸν λόφον τῆς Σιὼν καὶ ἐκβάλλοντα διὰ τῆς φάραγγος τῶν Τυροποιῶν εἰς τὸ τέμενος τοῦ Ὀμάρ, ἕτερον δὲ λεπτότερον ἀνερχόμενον μέχρι τῆς Πίρκετ-ἰλ-Σουλτάν εἰς τὴν ἀρχαίαν κρήνην τὴν παρὰ τὴν ὁδον τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου.

Τὸ ὕδωρ ἔρχεται κατ' εὐθεῖαν ἐκ τῶν πηγῶν καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν δεξαμενῶν, ἄλλως τε αὗται οὖσαι ἐκτεθειμέναι εἰς τὸ ὕπαιθρον εἶναι πλήρεις χωμάτων, εἰς τὴν μίαν μάλιστα ἐξ αὐτῶν, τὴν ἀνωτέραν, ὑπάρχει τόση ποσότης χώματος, ὥστε κατὰ τὸ θέρος ἀποξηραινομένη ὀργώνεται καὶ σπείρεται. Θὰ ἦτο δὲ τὸ ὕδωρ ἑστία κακοήθων νοσημάτων, ἂν ἤρχετο ρέον διὰ τῶν δεξαμενῶν.[1] Ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τὸ ὕδωρ τοῦτο φαίνεται, ὅτι ἐλαττοῦται τοῦ ὕδατος τῆς Μάλχας καὶ Ὀρεινῆς, καθ' ὅσον ἔχει ποιὰν τινα γεῦσιν, ἐνῷ τὸ καλὸν ὕδωρ δέν πρέπει νὰ ἔχῃ οὐδεμίαν γεῦσιν, εἰ καὶ φέρεται διὰ παραδόσεως, ὅτι μίαν τῶν πηγῶν τούτων ὁ Σολομῶν ἐσφράγισε διὰ νὰ χρησιμεύσῃ δι' ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τῶν ἀνακτόρων του, «πηγὴ ἐσφραγισμένη». Πράγματι δὲ ἡ παρὰ τὸ φρούριον πηγή εἶναι ὑπόγειος καὶ ἐκτισμένη κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ δύναται νὰ σφραγισθῇ καὶ ἀποκρυβῇ.

Ἐφέτος κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἠλαττώθη τοῦ ὕδατος ἡ ροὴ κατὰ πολύ, ὥστε εἰς μὲν τὸ τέμενος τοῦ Ὀμὰρ ἤρχετο ὀλίγον, ἡ δὲ κρήνη ἡ παρὰ τὴν Πίρκετ-ἰλ-Σουλταν ἐκλείσθη ἐπὶ τινα καιρὸν καθ' ὁλοκληρίαν ἀκριβῶς καθ' ὃν χρόνον ἡ ἀνάγκη τοῦ ὕδατος ἦτο μεγάλη. Εἶνε δὲ πιθανόν, ὅτι ἡ διὰ τῶν σωλήνων τούτων ροὴ δὲν θὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολὺ μακρὸν χρόνον.

Τὸ ποσόν, ὅπερ ἐδαπανήθη, ἀνῆλθεν εἰς 6 χιλιάδας λίρας ὀθωμανικάς. Τὸ μῆκος τοῦ ἀρχαίου ὑδραγωγείου ἦτο 24 χιλιομέτρων, ἐνῷ ἡ κατ' εὐθεῖαν ἀπόστασις μεταξὺ τῶν πηγῶν καὶ Ἱερουσαλὴμ εἶνε 11. Τό ἀρχαῖον ὑδραγωγεῖον διήνυε διπλασίαν

[1] Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐνίοτε ἀναμιγνύεται καὶ τὸ ὕδωρ τῶν δεξαμενῶν.

ἀπόστασιν ἕνεκα τῶν καμπῶν καὶ τῶν ἑλιγμῶν ἐπὶ τῶν κλιτύων καὶ πλευρῶν τῶν μεταξὺ λόφων καὶ ὀρέων. Ἕνεκα τῆς μικρᾶς διαφορᾶς τοῦ ὕψους τῶν πηγῶν, ἡ πίεσις ἦτο μικρὰ καὶ ἡ ροὴ ἀσθενής. Τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦτο φαίνεται, ὅτι πάντοτε ἐπεσκευάζετο καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας, καὶ μέχρις ἐσχάτων ἀκόμη ἐφέρετο ὀλίγον τι ὕδωρ δι' αὐτοῦ, σπανίως δὲ διέλειψε· διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὕδρευε τὴν Βηθλεέμ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν Ναόν, ὅστις καθ' ὅλας τὰς περιόδους τῆς ἱστορίας οὐδέποτε ἔλειψε νὰ εἶναι Ναὸς τοῦ Σολομῶντος, Ἐκκλησία Χριστιανικὴ, Τέμενος τοῦ Ὀμάρ καί νὰ ἔχῃ εἰσοδήματα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον πλούσια. Μία ἐκ τῶν μεγάλων ἐπισκευῶν ἦτο ἡ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ὑπὸ Σουλτὰν Μουχάμμετ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ὅπως ἀναγινώσκει τις ἐπὶ τῆς πλακὸς τῆς σῳζομένης ἐπὶ τοῦ ὑδραγωγείου καὶ φερούσης τὴν ἐπιγραφὴν κατὰ τὸ Πίρκετ-ἰλ-Σουλτάν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην ἀνηγέρθησαν καὶ αἱ τέσσαρες κρῆναι αἱ ἐντὸς τῆς πόλεως κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ τῆς πύλης τῆς Δαμασκοῦ πρὸς τὸ Μεχκεμὲ ἄγουσαν καὶ ἡ ἐκτός τῆς πόλεως κατὰ τὸ Πίρκετ- ἰλ-Σουλτάν.

Περιηγητὴς τις τοῦ ἔτους 1564 ἀναφέρει, ὅτι αἱ κρῆναι αὗται εἶχον ἀένναον ρεῦμα ὕδατος κατὰ τε τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον εἰς δεξαμενὰς ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, καὶ τὸ ὕδωρ ἔρρεεν ἐλεύθερον διὰ πάντας Μωαμεθανούς, Χριστιανοὺς καὶ Ἰουδαίους, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν κτηνῶν αὐτῶν. Σήμερον δὲν ὑπάρχει ἡ ἀφθονία αὕτη τοῦ ὕδατος, καθότι ἡ μὲν κρήνη ἡ ἐκτός τῆς πόλεως εἶνε ἀνοικτὴ ἀπὸ πρωΐας μέχρι μεσημβρίας καὶ δίδεται τὸ ὕδωρ μόνον πρὸς μεταφορὰν δι᾽ αἰγείων ἀσκῶν ἢ δοχείων ἐκ λευκοσιδήρου μεταφερομένων διὰ τῶν ζῴων, αἱ δὲ κρῆναι τοῦ τεμένους τοῦ Ὀμὰρ ἀνοίγονται ἀπὸ μεσημβρίας μέχρις ἑσπέρας. Φαίνεται δ' ὅτι τότε ἐλειτούργουν καὶ τὰ δύο ὑδραγωγεῖα συγχρόνως, ἤτοι ἐφέρετο τὸ ὕδωρ καὶ ἐκ τῶν πηγῶν Ἀρρούπ. Διότι ὁ Felix Fabri γράφων περὶ τὸ 1480 μ.Χ. διηγεῖται τὰ αὐτὰ προσθέτων, ὅτι εἶδε πέραν τῶν δεξαμενῶν τοῦ Σολομῶντος ἕως 600 ἐργάτας κατασκευάζοντας νέον ὑδραγωγεῖον ὅπως φέρηται τὸ ὕδωρ ἐξ ἄλλης ἀπομεμακρυσμένης πηγῆς εἰς τὸ παλαιὸν ὑδραγωγεῖον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἱερουσαλήμ.

Ἡ πηγὴ Ἀρρούπ κεῖται ὄπισθεν τῶν πηγῶν τοῦ Σολομῶντος κατὰ 20 μέτρα ὑψηλότερον τοῦ ὑψηλοτέρου σημείου τῆς Ἱερουσαλήμ, αἱ δὲ πηγαὶ Ἐθάμ εἶναι 68 μέτρα χαμηλότεραι. Τῶν δύο ἑπομένως πηγῶν δέν δύνανται ἢ νά ὦσι χωριστὰ τὰ ὑδραγωγεῖα, φαίνεται δ' ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὅτι κατεσκευάσθησαν μίαν χιλιετηρίδα τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, τὸ τελευταῖον δηλονότι ὀλίγον πρὸ τῆς ἁλώσεως ὑπὸ τοῦ Τίτου, διότι τὸ μὲν εἰς μόνον τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος δύναται νὰ χορηγῇ ὕδωρ, τὸ δὲ καὶ εἰς τὴν ἄνω πόλιν.

Μεθ' ὅλα ταῦτα τὰ δύο ταῦτα ὑδραγωγεῖα δέν ἦσαν ἐπαρκῆ διὰ τὴν πολυάνθρωπον πόλιν, τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ βασιλείου, τὴν ἀριθμοῦσαν, ὅπως φέρεται, ὑπὲρ τὰς 200 χιλ. κατοίκων. Πρέπει νὰ ληφθῇ πολὺ ὑπ' ὄψιν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ καὶ ἡ ποσότης τοῦ ὕδατος ἡ ἐναποταμιευομένη ἐκ τῶν βροχῶν ἐντὸς τῶν ὑπογείων στερνῶν, ὧν ἑκάστη οἰκία ἔχει μίαν ἢ δύο, τὰ δὲ δημόσια κτίρια τοιαύτας εὐρυτάτας. Καὶ δὲν εἶναι μὲν δυνατὸν νὰ ὑπολογίσῃ τις ὁπόσον ὕδωρ ἐναποθηκεύουσιν αὗται, ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι ἂν ἐπληροῦντο ἐτησίως πᾶσαι θὰ ἐπήρκουν μετὰ πλεονασμοῦ. Ἡ ὕπαρξις τῶν στερνῶν τούτων δέν εἶναι μόνον χαρακτηριστικὸν τῆς ἁγίας πόλεως ἰδιαίτερον, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς ὀρεινῆς χώρας τῆς Ἰουδαίας, ἔνθα αἱ πηγαὶ καὶ οἱ χείμαρροι εἶναι καὶ ὀλίγοι καὶ ἀδύνατοι, παραβαλλόμενοι πρὸς ἄλλα μέρη τῆς γῆς. Οἱ κάτοικοι λοιπὸν κατ' ἀνάγκην συλλέγουσι τὸ ὕδωρ κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας εἰς δεξαμενὰς ὄχι μόνον ἐντὸς τῶν πόλεων, ἀλλά καὶ ἐκτὸς εἰς τὰς πεδιάδας καὶ μεγάλας ὁδοὺς καὶ οἱ ἑαυτοὺς καὶ τὰ ποίμνια καὶ τοὺς διαβάτας. Πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ἀνάγονται εἰς τὴν ἀρχαιότητα καὶ ἀπαντῶσι κατὰ μῆκος τῶν παλαιῶν ὁδῶν τῶν σήμερον ἐγκαταλειφθεισῶν (Robinson). Τοιαῦται δεξαμεναὶ εὑρίσκονται οὐ μόνον ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ παρὰ τὴν Βηθλεέμ, ἀλλὰ καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας πόλεις, Χεβρῶνα, Ρέμλην, Πίρε κ.τ.λ.

Γουλιέλμος ὁ Τύρου γράφων περὶ Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὸ 1160 λέγει· «ἡ πόλις κεῖται ἐπὶ τόπου ξηροῦ καὶ ἀνύδρου· οἱ κάτοικοι αὐτῆς μεταχειρίζονται ὕδατα τῆς βροχῆς συλλεγόμενα εἰς στέρνας κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας, ὧν μέγαν ἀριθμὸν κέκτηται ἡ πόλις».

Ὁ Ἱερώνυμος γράφει ἐκ Βηθλεέμ, ὅτι ἐν ταύταις νῦν ταῖς χώραις,

ἔνθα διαμένομεν, ποιούμεθα χρῆσιν ὑδάτων τῶν στερνῶν, καὶ ἂν θείᾳ ὀργῇ διακοπῶσιν αἱ βροχαί, μείζων κίνδυνος δίψης ἢ πείνης θὰ ἐπέλθῃ».

Κατὰ τὴν ἀνέγερσν τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἀνωρύχθησαν εὐρύταται στέρναι, ὅπως φαίνεται ἐκ τῆς σημερινῆς στέρνας τῆς Ἁγίας Ἑλένης, τῶν ἀνασκαπτομένων σήμερον ἐν τῇ νέᾳ ἀγορᾷ τῆς Δαββάγας, ὑπὸ τῶν Ἱπποτῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου κτισθεισῶν, τῶν τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος κ.τ.λ. Πλὴν τῶν μεγάλων τούτων ἀποθηκῶν τοῦ ὕδατος τῶν βροχῶν καὶ τῶν δύο προμνησθέντων ὑδραγωγείων τῶν ἐκ νότου προερχομένων ὑπῆρχον καὶ ἄλλα ἐκ Βορρᾶ καὶ Δυσμῶν ἀνακαλυπτόμενα σήμερον καὶ διευθυνόμενα πρὸς τὴν πόλιν.

Τμῆμα ὑδραγωγείου πρὸς τὰ βόρεια μέρη ἐκτός τῆς πόλεως εἶδον ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ὁδοῦ Ραμάλλας καὶ ἐντός τοῦ ἀγροῦ τῆς οἰκίας τοῦ χατζῆ Ράγεβ. Τὸ τμῆμα τοῦ ὑδραγωγείου τούτου ἔχει διεύθυνσιν ἐκ βορρᾶ πρὸς νότον, ἔχει βάθος 2 μέτρων καὶ ὁ ἰδιοκτήτης τῆς οἰκίας μοι ἔλεγεν, ὅτι ἀνεκάλυψε τοῦτο πρὸ ὀλίγου καιροῦ καὶ ὅτι βαίνει παραλλήλως τῆς νέας ὁδοῦ Ραμάλλας. Ὡς ἐκ τοῦ βάθους καὶ τοῦ μεγέθους αὐτοῦ φαίνεται, τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦτο ἔφερε μεγάλην ποσότητα ὕδατος εἰς τὴν πόλιν. Εἶναι ἄγνωστον ποῦ κατέληγεν, ἐκτός ἂν ὑποθέση τις, ὅτι ἐχύνετο εἰς βορείαν τινὰ δεξαμενὴν τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, καὶ τοιαύτη θὰ ἦτο ἡ προβατικὴ καλουμένη κολυμβήθρα, ἡ ὑποτιθεμένη ὅτι εἶναι ἡ ἐντὸς τῆς πύλης τῆς Γεθσημανῆς πλήρης σήμερον χωμάτων. Πᾶσαι αἱ δεξαμεναὶ αὗται ὀνομάζονται ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ κολυμβῆθραι: Κολυμβήθρα τοῦ Σιλωάμ, ἢ ἄνω κολυμβήθρα, κολυμβήθρα τῶν ὄφεων, προβατικὴ κολυμβήθρα κ.τ.λ. Προφανῶς θὰ ἐχρησίμευον ὡς πραγματικαὶ κολυμβῆθραι, ἐν αἷς θὰ ἐκολύμβων οἱ Ἑβραῖοι ἢ μᾶλλον θὰ ἐπλύνοντο· «ὕπαγε νίψαι εἰς τὴν Κολυμβήθραν τοῦ Σιλωὰμ»· «ὁ οὖν πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος (εἰς τὴν κολυμβήθραν) ὑγιὴς ἐγίνετο». Ἔθιμον τοιοῦτον ἑβραϊκὸν θὰ ὑπῆρχε, καθόσον ἐν σμικρῷ βλέπει τις τοιαύτας μικρὰς κολυμβήθρας ὕδατος ἐν Γεζὴρ πολὺ ὅμως μικρὰς, εἰς ἃς οἱ μέλλοντες νὰ λουσθῶσι κατήρχοντο διὰ κλίμακας πρὸς τοῦτο κατεσκευασμένης. Παρομοίαν πρὸς τὰς ἐν Γεζὴρ

εἶδον ἐν σμικρῷ καὶ ἐν τῷ ἐνταῦθα ἑβραϊκῷ πτωχοκομείῳ, ἔνθα οἱ πτωχοὶ καὶ γέροντες κατέρχονται διὰ κλίμακος καὶ πλύνονται. Εἰς τί δὲ ἐχρησίμευε τὸ ὕδωρ τῶν τόσον μεγάλων κολυμβηθρῶν τῶν ἐν ὑπαίθρῳ ἐκτεθειμένων; Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς πλύσιν μᾶλλον ἢ πρὸς πόσιν.

Μεταξὺ τῶν περιηγητῶν ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων φέρεται λόγος, ὅτι ἐκτὸς τῆς πύλης Δαμασκοῦ ὑπάρχει μέρος, ἔνθα θέτων τις τὸ οὖς ἀκούει ὑπόγειον ἦχον ὑδάτων ρεόντων. Δέν εἶναι οὐδόλως ἀπίθανον ὅτι ἡ πόλις εἶχε τρία καὶ πλεῖστα ὑδραγωγεῖα κατασκευασθέντα κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ λειτουργήσαντα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπὶ μακρὰς περιόδους καὶ καταστραφέντα εἴτε ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, εἴτε ὑπὸ τοῦ χρόνου ἢ καὶ τῆς παντελοῦς ἐγκαταλείψεως· καθ' ὅσον ἡ πολυπαθὴς αὕτη πόλις συνέβη νά ἐρημωθῇ καθ' ὁλοκληρίαν καὶ νὰ μείνῃ ἐπὶ μακρούς χρόνους καὶ ἄνευ κατοίκων, ὅπως ἐπὶ τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας τὸ πρῶτον, ὁπότε ὁ Ναβουζαρδὰν, ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ Ναβουχοδονόσορος κατέκαυσε τὴν πόλιν ἐν πυρί, ἐκρήμνισε τὰ τείχη κύκλῳ, καὶ ἀπήγαγε τοὺς κατοίκους εἰς αἰχμαλωσίαν, καὶ κατόπιν ἐπὶ Τίτου, ὁπότε ἡ πόλις ἡλώθη καὶ ἐκάη καὶ τὰ τείχη καὶ πάλιν ἐκρημνίσθησαν καὶ οἱ κάτοικοι διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος, κατεστράφη δὲ ἡ πόλις εἰς τοιοῦτον βαθμὸν καὶ ἠρημώθη, ὥστε καὶ ἄροτρον νὰ διέλθῃ ἐπ' αὐτῆς. Παρῆλθον δὲ ἀρκετὰ ἔτη ἕως οὗ καὶ μετὰ τὴν πρώτην καὶ μετὰ τὴν δευτέραν καταστροφὴν συνοικισθῇ ἡ πόλις εἰς βαθμόν, ὥστε ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς νὰ φροντίσῃ καὶ περὶ τῶν ἐγκαταλειφθέντων ὑδραγωγείων. Τὰ ἄξια λόγου ὑδραυλικὰ ἔργα ἐγένοντο πάντοτε εἰς ἐποχάς, καθ' ἃς ἡ πόλις ἤκμαζεν εἰς πληθυσμὸν καὶ εἰς πλοῦτον.

Ἡ μεγαλειτέρα ἀκμὴ τοῦ ἑβραϊκοῦ κράτους κορυφοῦται ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σολομῶντος, ὅστις κατὰ τὸ λέγειν τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἶχε 1700 ἁμάξας καὶ 40,000 ἱππέων. Ὁ βασιλικὸς οἶκος, ὁ ναός, καὶ αἱ θυσίαι ἀπῄτουν ἀνάλογον δαπάνην ἐπὶ τοῦ εὐτυχοῦς τούτου βασιλέως, τοῦ ὁποίου μόνον τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα ἠρίθμουν μυθώδη ἀριθμὸν γυναικῶν. Ἦτο δὲ καὶ τὸ κράτος εἰς κατάστασιν νὰ δαπανήσῃ ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ δι᾽ ὑδραγωγεῖα καὶ δεξαμενὰς

ὅπως καυχωμένος αὐτὸς ὁ Σολομὼν καὶ θέλων νὰ δείξῃ συγχρόνως τὴν ματαιότητα τῶν ματαιοτήτων ἔλεγεν, ὅτι κατεσκεύασε καὶ δεξαμενὰς δι' ὕδατα, καὶ ἐφύτευσε κήπους κτλ.

Τριακόσια ἔτη μετὰ τὸν Σολομῶντα ὁ Ἐζεκίας, ὅστις ἐπίσης ἤκμαζεν εἰς πλοῦτον, ἐπεδόθη εἰς ὑδραυλικὰ ἔργα. Κατόπιν ἐπέρχεται μακρὰ σειρὰ δυστυχῶν ἐτῶν, καὶ μόλις πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως ὑπὸ Τίτου ἐγένοντο ὑδραυλικαὶ ἐργασίαι ἄξιαι λόγου. Ἔκτοτε ἡ πόλις ἐγκατελείφθη εἰς τὸ ἔλεος τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἰς τὴν τύχην τῶν βροχῶν καὶ ἐμαστίζετο συχνότατα ὑπὸ αὐχμοῦ.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ μέγας καὶ προϊὼν εἰς αὔξησιν πληθυσμὸς θὰ ἀναγκάσῃ τὴν πόλιν νὰ προβῇ καὶ πάλιν εἰς ἀνακαίνισιν τῶν ἐγκαταλειφθέντων ὑδραγωγείων καὶ θὰ ἐπαναληφθῇ ὅ,τι καὶ ἄλλοτε ἐγένετο μετὰ τῆς οὐσιώδους διαφορᾶς, ὅτι πρέπει νὰ ληφθῇ φροντὶς καὶ περὶ τῆς ἀναδασώσεως τῆς φαλακρωθείσης χώρας.

Νικόλαος Σπυρίδωνος ἰατρὸς

ΕΡΜΗΝΕΤΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Περί τοῦ χωρίου Ἰακώβ. δ΄, 5.6.

Ἓν τῶν δυσχερεστάτων χωρίων, οὐ μόνον ἐν τῇ Καθολικῇ Ἐπιστολῇ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου, ἀλλά καὶ ἐν ἁπάσῃ τῇ Κ. Διαθήκῃ εἶνε τὸ ἑξῆς· «ἢ δοκεῖτε ὅτι κενῶς ἡ γραφὴ λέγει, Πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ τὸ πνεῦμα, ὃ κατῴκησεν ἐν ἡμῖν; μείζονα δὲ δίδωσι χάριν· διὸ λέγει «Ὁ Θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν.»

Τρεῖς τῶν ἀρχαίων κωδίκων καὶ μάλιστα τῶν σπουδαίων, ὡς ὁ Σιναϊτικός ἀντὶ τοῦ «κατῴκησε» τοῦ παραδεδεγμένου κειμένου ἔχουσι «κατῴκισεν», ὅπερ ὀρθότερον, ἄλλοι δὲ κώδικες τὴν περαιτέρω λέξιν «μείζονα» ἔχουσι«μείζω»,εἰσὶ δὲ καὶ οἱ ἀντικαθιστῶντες τὴν λέξιν «Θεὸς» τοῦ 6 στίχου διὰ τῆς λέξεως «Κύριος». Μείζονες παραλλαγαὶ ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ὑποδειχθείσῃ ὑπὸ τῶν διαφόρων ἑρμηνευτῶν στίξει τοῦ χωρίου, ἃς μαρτυρεῖ ὁ ἑξῆς πίναξ.

ἢ δοκεῖτε ὅτι κενῶς ἡ γραφὴ		
λέγει· «Πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ		ἡμῖν·» μείζονα δὲ δίδωσι χάριν
λέγει· «Πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ		ἡμῖν; μείζονα δὲ δίδωσι χάριν»·
λέγει· «Πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ		ἡμῖν», μείζονα δὲ δίδωσι χάριν;
λέγει· «Πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ		ἡμῖν, μείζονα δὲ δίδωσι χάριν.
λέγει· (Πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ	τό πνεῦμα ὅ κατῴκησεν ἐν	ἡμῖν, μείζονα δὲ δίδωσι χάριν)
λέγει; (Πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ		ἡμῖν) μείζονα δὲ δίδωσι χάριν·
λέγει; πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ		ἡμῖν; μείζονα δὲ δίδωσι χάριν·
λέγει πρὸς φθόνον; ἐπιποθεῖ		ἡμῖν· μείζονα δὲ δίδωσι χάριν·
λέγει πρὸς φθόνον· Ἐπιποθεῖ		ἡμῖν· μείζονα δὲ δίδωσι χάριν·
λέγει, πρὸς φθόνον; Ἐπιποθεῖ		ἡμῖν· μείζονα δὲ δίδωσι χάριν·
λέγει; Πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ		ἡμῖν· μείζονα δὲ δίδωσι χάριν.

διὸ λέγει· « Ὁ Θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν».

Ὡς ἐκ τοῦ πίνακος τούτου καταφαίνεται, τινὲς τῶν ἑρμηνευτῶν συνέδεσαν τὸ «ἢ δοκεῖτε ὅτι κενῶς ἡ γραφὴ λέγει» μετὰ τοῦ «πρὸς φθόνον» [=κενῶς ἡ γραφὴ λέγει πρὸς φθόνον;] = ἢ νομίζετε, ὅτι ματαίως ἡ Γραφὴ φθονοῦσα ἡμῖν λέγει ἃ λέγειν μέλλει;[1] καὶ κατ' ἀκολουθίαν παρετήρησαν, ὅτι παρενθετικῶς, ἀφ' ἑαυτοῦ, εἶπεν ὁ ἅγιος Ἰάκωβος («λογίᾳ χρησάμενος») τὴν φράσιν «ἐπιποθεῖ ...χάριν» = «οὐ βασκαίνει, φησὶν ἡμῖν ἡ Γραφὴ, τὸ [γὰρ] Πνεῦμα τὸ λαλῆσαν αὐτήν «ὃ κατῴκισεν ἐν ἡμῖν», ὁ θεὸς καὶ Πατήρ, ἐπιποθεῖ τὴν σωτηρίαν τὸν ἡμετέρων ψυχῶν καὶ μείζονα τῶν κατὰ Θεὸν ἡμῶν πράξεων δίδωσι τὰ χαρίσματα· διὸ βουλόμενος ἡμᾶς τῆς τοῦ κόσμου φιλίας συστεῖλαὶ φησιν «ὁ Θεὸς ... χάριν».[2] Τινὲς τῶν ἀκολουθούντων τῇ τοιαύτῃ στίξει πλατύτερον ἐκφέρουσι τὸ χωρίον, ἄλλως ὅμως ἐκδεχόμενοι τὴν λέξιν «πνεῦμα», ὡς «ἢ δοκεῖτε ὅτι κενῶς ἡ γραφὴ λέγει ἢ πρὸς φθόνον; [Πρβλ. «πρὸς ὀργὴν», «πρὸς βίαν», «πρὸς εὐσέβειαν», «πρὸς ἀλήθειαν ...»] οὐδὲν τούτων, ἀλλ' ἐπιποθεῖ, ἤτοι ἐπιζητεῖ τὴν διὰ τῆς παρακλήσεως αὐτῆς ἐγκατοικισθεῖσαν ἡμῖν χάριν..., «Πνεῦμα» τὴν ἀγαθήν, φησί, προαίρεσιν, ὡς καὶ ὁ θεῖος Δαυὶδ (Ψαλμ. 51, 12) «πνεύματι ἡγεμονικῷ» τ. ἐ. προαιρέσει δεσποτικῇ τῶν παθῶν».[3]

Ἀλλ' οἱ μὴ στίξαντες τὴν φράσιν «πρὸς φθόνον» τούτου δ' ἕνεκα συνημμένως αὐτὴν μετὰ τῶν ἑπομένων ἀναγνόντες, κατὰ διαφόρους ἡρμήνευσαν τὸ χωρίον τρόπους,[4] ἐξαρτηθέντας κυρίως ἐκ τῆς διαφόρου ἐκδοχῆς τῆς λέξεως «πνεῦμα», ἣν ἄλλοι μὲν ὑπέλαβον ὡς τὸ «ἅγιον Πνεῦμα» σημαίνουσαν, ἄλλοι δὲ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, τὴν «ψυχὴν». Κατά τὰς δύο ταύτας ἐκδοχὰς ἡρμηνεύθη τὸ χωρίον τοῦτο καὶ παρ' ἡμῖν ἐν Ἱεροσολύμοις α) « ...Τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ κατῴκησεν ἐν ἡμῖν τοῖς

---

[1] Εὐθυμίου Ζιγαβηνοῦ, Ἑρμηνεία εἰς τὰς ιδ' ἐπιστολάς τοῦ Ἀπ. Παύλου καὶ εἰς τὰς ζ΄ Καθολικὰς ὑπὸ Ἀρχιεπισκόπου Νικηφόρου Καλογερᾶ (ἐν Ἀθήναις 1887) τ. Β' σ. 506

[2] Αὐτόθι.

[3] Οἰκουμενίου, Ἑρμηνεία εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐπιστολὴν Ἰακώβου. Πατρ. Migne τ. 119 σ. 496. 497. Πρβλ. Θεοφυλάκτου, Ἑρμηνεία εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐπιστολὴν Ἰακώβου. Πατρολ. Migne τ. 125 σ. 1176

[4] Πρβλ. C. Theile, Commentarius in Epislolam Jacobi (Lipsiae 1833) p. 217-227.

χριστιανοῖς ζηλοτύπως καὶ μέχρι φθόνου ἀγαπᾷ καὶ ἀγαπῶν ποθεῖ ἡμᾶς· ὑμεῖς δὲ δίκην μοιχαλίδων ἐγκαταλιμπάνετε ἀπίστως τὸν γνήσιον ὑμῶν νυμφίον, τὸν Θεὸν καὶ αὐτομολεῖτε πρὸς τὸν κόσμον, τὸν ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐν ἡμῖν οὕτω φιλεῖ ὑμᾶς, ὥστε αὐτὸ μόνον θέλει νὰ κατέχῃ τὴν καρδίαν, ἐν ᾗ ἐνῴκησε, δέν χαρίζεται αὐτὴν συγχρόνως καὶ τῷ κόσμῳ, δέν ἀρκεῖται εἰς ἀτελῆ καὶ ἐξ ἡμισείας κτῆσιν, ἡ ἀγάπη αὐτοῦ εἶνε φθονερὰ καὶ ζηλότυπος...»[1] β) « ... ὁ Ἀπ. Ἰάκωβος θέλει νὰ ὑποδείξῃ, ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ κόσμου εἶνε ἔχθρα τῷ Θεῷ καὶ ὅτι ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καθίσταται ὁ ἀγαπῶν τὸν κόσμον, ὅτι δὲ οὐδόλως θέλει νὰ καταμερίζωμεν τὴν ἀγάπην ἡμῶν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ κόσμου. Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἰδέας ταύτης ὁ ἅγ. Ἰάκωβος παραπέμπει εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἧς οἱ λόγοι δὲν δύνανται νὰ ὦσι κενοί, ἡ δὲ Γραφὴ λέγει (καὶ παρίστησιν ὁ αγ. Ἰάκωβος οὐχὶ ὡρισμένον χωρίον ἀλλὰ Γραφικὴν ἔννοιαν) ὅτι ὁ Θεὸς μετὰ ζήλου ἀγαπᾷ καὶ ἐπιποθεῖ τὸ πνεῦμα, ὅπερ ἐνέθηκεν ἐν ἡμῖν. Τὸ πνεῦμα ἡμῶν καθ' ὁλοκληρίαν δέον νὰ στρέφηται καὶ κατευθύνηται πρὸς τὴν πηγὴν τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ καὶ ζωῆς, ὅστις δὲ ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, ὅστις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ περεχώρησε τόπον ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ προδίδει τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν ἀποκόπτει τὸν πρὸς τὸν Θεὸν σύνδεσμον. Ὁ Θεός, ὅστις οὐδόλως θέλει τὸν καταμερισμὸν τοῦτον τῆς ἀγάπης διότι μετὰ φθόνου, μετά ζήλου ἀγαπᾷ ἡμᾶς, ὅπως ὁ σφοδρῶς ἀγαπῶν δι' ἑαυτὸν μόνο ἐπιθυμεῖ τὴν παρὰ τοῦ ἀγαπωμένου ὄντος ἀγάπην, ἐὰν μείνωμεν πιστοὶ εἰς αὐτὸν «μείζονα δίδωσι χάριν», ἐπειδὴ ὅσῳ σφοδροτέρα ἡ ἀγάπη, τοσούτῳ καταφανεστέρα ἡ ἐκδηλωσις αὐτῆς ...». [2]

Ἐκ τῶν ξένων ἑρμηνευτῶν ἢ μεταφραστῶν τῆς ἁγίας Γραφῆς οἱ μὲν τηροῦντες τὴν παραδεδεγμένην γραφὴν τοῦ χωρίου, ἀλλ' ὑπολαμβάνοντες τὸ «πνεῦμα» ὡς σημαῖνον τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐξήγησαν τὸ χωρίον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐναντιώσεως

[1] Γερμανοῦ Βασιλάκη, Ἐξήγησις τῆς Καθολικῆς Ἐπιστολῆς Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου (Ἱερουσαλὴμ 1901) σ. 136.

[2] Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱερὰ Ἑρμηνευτικὴ (Ἱερουσαλὴμ 1902), σ. 73, 74

ὡς τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ τοῦ φθόνου,[1] διότι τὸ πρὸς «φθόνον» ἐξέλαβον οἱονεὶ ὡς ἐπιγραφὴν τῶν ἐφεξῆς λεγομένων (Lange Huther), οἱ δ' ἐκδεχόμενοι αὐτὸ ὡς σημαῖνον τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, τὴν ψυχήν, ἐξήγησαν τὸ χωρίον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐκ φύσεως τάσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν φθόνον (Baumgarten). Ἀλλ' ἐξαιρέτως ἀδόκιμος εἶνε ἡ ἑρμηνεία τῶν ἐκδεχομένων τὸ «πνεῦμα» ἐν τῇ εννοίᾳ τοῦ «κακοῦ» πνεύματος, ὅπερ ἐπιποθεῖ =παράγει, ἑλκύει (!) τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν φθόνον (Semler, Rosenmüller). Πλεῖσται ἕτεραι αὐθαίρετοι τοῦ χωρίου ἑρμηνειαι[2] ἐνέβαλον ἐπανειλημμένως τὴν ὑπόνοιαν μήτοι εἶνε παρεφθαρμένον προὐτάθη δὲ τελευταίως ἀντικατάστασις τῆς λέξεως «φθόνον» διὰ τῆς λέξεως «Θεὸν» καὶ ἡ ἀποκατάστασὶς τοῦ χωρίου ὡς ἑξῆς: «Ἢ δοκεῖτε ὅτι κενῶς ἡ γραφὴ λέγει, πρὸς Θεὸν ἐπιποθεῖ τὸ πνεῦμα, ὅ κατῴκισεν ἐν ἡμῖν»; [3]

Τὴν τοιαύτην ἀποκατάστασιν τοῦ δυσχερεστάτου τούτου χωρίου θεωροῦσι τίνες ὡς λίαν φυσικήν, φρονοῦντες, ὅτι ὁ ἅγιος Ἰάκωβος ἔχει ὑπ' ὄψει τὰ ἑξῆς χωρία: «Ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σὲ ὁ Θεὸς» (Ψαλμ. 41,2) «καὶ τὸ πνεῦμα ἐπιστρέψῃ πρὸς τὸν Θεόν, ὃς ἔδωκεν αὐτὸ» (Ἐκκλησ. 12,7). Ἐκ τῶν χωρίων τούτων ἀπηρτίσθη ἡ γενικὴ Γραφικὴ ἔκφρασις, «πρὸς Θεὸν ἐπιποθεῖ τὸ πνεῦμα, ὃ κατῴκισεν ἐν ἡμῖν (=ὁ Θεὸς)», μεθ' ἥν ὁ ἅγ. Ἰάκωβος ἐξ ἑαυτοῦ ἐπήγαγε «μείζονα δὲ δίδωσι χάριν (=ὁ Θεὸς). Τὸ ὑποκείμενον τῆς παρεμβαλλομένης ταύτης φράσεως εἶνε ὁ Θεός, τοῦτο δὲ παρέχει ἀφορμὴν νέας Γραφικῆς παραπομπῆς «διὸ λέγει [ἡ Γραφὴ] ὁ Θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν»

---

[1] Ὁ Λούθηρος μάλιστα ἀπέδωκε τὴν λέξιν «φθόνος» διὰ τῆς λέξεως «μῖσος» στηριχθεὶς δ' ἐπὶ τοῦ χωρίου Γαλατ. 6, 17 «ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς» μετέφρασε τὸ προκείμενον χωρίον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγ. Ἰακώβου ὡς ἑξῆς : Oder lasst ihr euch dünken, die Schrift sage umsonst: Den Geist, der in euch wohnet, gelüstet wider den Hass?»

2 Πρβλ. Ἱερομον. Γεωργίου Γιαροσέβσκη. Ἡ Καθολικὴ Ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Ἀπ. Ἰακώβου (ρωσσιστὶ Κίεβον 1901) σ. 238 - 244.

3 Ἐν τῷ περιοδικῷ Studien und Kritiken 1904, 1. παρά Μ. Ταριέευ, ἐν Θεολογικῷ Ἀγγελιαφόρῳ Μόσχας 1904 τευχ. Μαΐου σ. 160 -161.

(Παροιμ. 3,34) = «οὐκ οἴδατε ὅτι ἡ φιλία τοῦ κόσμου ἔχθρα τοῦ Θεοῦ ἐστιν; ὃς ἂν οὖν βουληθῇ φίλος εἶναι τοῦ κόσμου ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καθίσταται, ἢ δοκεῖτε, ὅτι κενῶς ἡ Γραφὴ λέγει «Πρὸς Θεὸν ἐπιποθεῖ τὸ πνεῦμα ὃ [=ὁ Θεὸς] κατῴκισεν ἐν ἡμῖν;» Μείζονα δὲ δίδωσιν [=ὁ Θεὸς] χάριν· διὸ λέγει [=ἡ Γραφὴ πάλιν] «ὁ Θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν» ... ἐγγίσατε τῷ Θεῷ, καὶ ἐγγιεῖ ὑμῖν», (Ἰακὼβ 4, 4-8).

Ἀληθῶς ἡ διὰ τοῦ «πρὸς Θεὸν» διόρθωσις τοῦ χωρίου καθιστᾷ αὐτὸ λίαν σαφές, ὡς παρεστήσαμεν αὐτὸ συνδεδεμένον πρὸς τὰ ἡγούμενα καὶ ἑπόμενα, ἀλλ' οὐδεμίαν βάσιν δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν -πρὸς ὑποστήριξιν αὐτῆς ἐν τοῖς ἀρχαίοις κώδιξιν[1] ἢ μεταφράσεσιν[2] ἢ ἑρμηνείαις τῶν ἀρχαίων Πατέρων καὶ διδασκάλων.[3] Ἐπειδὴ ὅμως ἡ διὰ τοῦ ι γραφὴ τοῦ «κατῴκισεν» εἶνε δοκιμωτέρα, τὸ χωρίον τοῦ ἁγίου Ἰακώβου, ὑπομιμνῆσκον παρόμοιον, μοναδικόν, περὶ γενέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, χωρίον,[4] συνηγορεῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὑπὲρ τῶν τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, περὶ ψυχῆς, προσαχθεισῶν γνωμῶν.

Χ.

---

[1] Ἠδυνατό τις νὰ ὑπολάβῃ ὅτι ἐξ ἀντιγραφικοῦ ἀβλεπτήματος προῆλθεν ἡ λέξις «φθόνον» ἐκ τῆς λέξεως «Θεόν», λαμβάνων ὑπ' ὄψει τὴν μεγάλην τῶν λέξεων ὁμοιότητα «[φ]Θε[ν]ον».

[2] Ἡ Βουλγάτα ἔχει τὴν λέξιν «πνεῦμα» «Scriptura dicat «Ad invidiam (ἄλλ. γραφή: dicat ad invidiam?) concupiscit spiritus qui habitan in vobis?

[3] Ἴσως ὑπαινιγμόν τινα περιέχει σχόλιον ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Μεθόδιον Πατάρων (παρὰ Theile ἔνθ. ἀν p. 226) «Τὸ ἐν ἡμῖν θεῖον πνεῦμα ἐπιποθεῖ τὴν προκοπὴν ἡμῶν καὶ πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν, ὥστε καὶ μείζονα τῆς προαιρέσεως, δὶδωσι τήν χάριν».

[4] Πρβλ. «Νέα Σιών», τεῦχ. β΄σ. 157.

Ο ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΝΙΤΣΕ
(FRIEDRICHE NIETZSCHE)
και τό σύστημα αυτού.

Ὁ σκοτεινὸς τῆς Ἐφέσου φιλόσοφος Ἡράκλειτος λέγεται ὅτι τοσαύτην ἀηδίαν ἠσθάνθη ἐκ τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων, ὥστε ἀπεχώρησεν εἰς τὰ ὄρη, ἵνα μὴ βλέπῃ αὐτοὺς.[1] Δεν ἐξετάζομεν κατὰ πόσον εἶνε ἀκριβὴς ἡ παράδοσις αὕτη, ἀλλ' οἱ σφοδροὶ ἔλεγχοι, οὓς ἐκτοξεύει κατὰ τῶν συγχρόνων αὐτῷ φαίνονται δικαιολογοῦντές πως αὐτὴν. Οἱ ἄνθρωποι εἶνε ἄφρονες, διάγουσι κτηνώδη βίον, τρέφονται ἐκ τῆς γῆς ὡς οἱ σκώληκες· ἐκ παίδων διδάσκονται τὴν ἀπάτην, τὴν ἁρπαγήν, τὴν βίαν, τὴν ἀνομίαν· ὁ ἁρπάζων, ὁ ἀπατῶν, ὁ κλέπτων ἐστὶν ἀγαθός, ὁ δὲ μὴ ποίων ταῦτα κακός. Τεκμήριον τούτων εἰσὶ τὰ ἐν τῇ ἀγορᾷ συμβαίνοντα. Εἰς τὴν ἀγορὰν πηγαίνουσιν ἵνα ἐξαπατήσωσιν ἀλλήλους καὶ ὁ περισσότερον ἐξαπατῶν ὑφ' ὅλων θαυμάζεται. Μεθύσκονται οἴνῳ, τρέχουσι, παλαίουσι, κλέπτουσιν, ἄλλα φρονοῦσι καὶ ἄλλα λέγουσι, παραδίδονται εἰς τὴν ἀπληστίαν, εἰς τὴν ἐπιδίωξιν κενῶν ἐπιθυμιῶν καὶ σαρκικῶν ὀρέξεων, λιμοκτονοῦσιν ἐκεῖνα, ἅπερ ἔπραξαν τὴν προτεραίαν, ὡσεί ταῦτα ἐποίησαν ἐν ὥρᾳ ὕπνου, εἰσὶ κωφοὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀσταθεῖς ἐν ταῖς σκέψεσιν αὐτῶν «Τοῦ λόγου τοῦδε ἐόντος

---

[1] «Ἀναχωρήσας δὲ εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος μετὰ τῶν παίδων ἠστραγάλιζε· περιστάντων δ' αὐτὸν τῶν Ἐφεσίων, τί, ὦ κάκιστοι, θαυμάζετε, ἔφη· ἢ οὐ κρεῖττον τοῦτο ποιεῖν ἢ μεθ' ὑμῶν πολιτεύεσθαι; Καὶ τέλος μισανθρωπήσας καὶ ἐκπατήσας ἐν τοῖς ὄρεσι διῃτᾶτο πόας σιτούμενος καὶ βοτάνας. Καὶ μέντοι καὶ διὰ τοῦτο περιτραπεὶς εἰς ὕδερον κατῆλθεν εἰς ἄστυ, καὶ τῶν ἰατρῶν αἰνιγματωδῶς ἐπυνθάνετο, εἰ δύναιντο ἐξ ἐπομβρίας αὐχμὸν ποιῆσαι. Τῶν δὲ μὴ συνιέντων, αὐτὸν εἰς βουστᾶσιν κατορύξας, τῇ τῶν βολβίτων ἀλέᾳ ἤλπισεν ἐξατμισθήσεσθαι· οὐδὲν δ' ἀνύων οὐδ' οὕτως ἐτελεύτα βιούς ἔτη ξ'.» (Διογ. Λαέρτ. Βιβλ. Θ΄. 4)

αἰεὶ ἀξύνετοι γίνονται ἄνθρωποι καὶ προσθὲν ἢ ἀκοῦσαι, καὶ ἀκούσαντες τὸ πρῶτον. Γινομένων γὰρ πάντων κατὰ τὸν λόγον τόνδε, ἀπείροισι ἐοίκασι, πειρώμενοι καὶ ἐπέων καὶ ἔργων τοιουτέων, ὁκοῖα ἐγὼ διηγεῦμαι, διαιρέων κατὰ φύσιν καὶ φράζων ὅκως ἔχει. Τοὺς δὲ ἄλλους, ἀνθρώπους λανθάνει ὀκόσα ἐγερθέντες ποιέουσι, ὅκωσπερ ὁκόσα εὕδοντες ἐπιλανθάνονται» καὶ «ἀσύνετοι ἀκούσαντες κωφοῖς ἐοίκασι· φάτις αὐτοῖσι μαρτυρέοι παρεόντας ἀπεῖναι».[1] Ὅταν ἀσθενοῦσι, προσκαλοῦσι τοὺς ἰατρούς, οὗτοι τέμνουσι, καίουσι, βασανίζουσι, δηλητηριάζουσι τὸ ἀσθενὲς σῶμα καὶ ἀντὶ ὅλων τούτων τῶν μαρτυρίων, ζητοῦσι καὶ μισθόν, οὗτινος δέν εἶνε ἄξιοι. Ὅταν ἁμαρτάνουσι, προσφέρουσιν αἱματηρὰς θυσίας καὶ νομίζουσιν ὅτι δι' αὐτῶν τὸ μόλυσμα αὐτῶν καθαίρουσι «καθαίρονται δ' αἵματι μιαινόμενοι, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἐς πηλὸν ἐμβάς πηλῷ ἀπονίψοιτο» προσεύχονται εἰς τοὺς τοίχους ἐφ᾽ ὧν εἶνε ἐγγεγλυμμέναι αἱ εἰκόνες τῶν Θεῶν, ἀλλὰ δὲν γνωρίζουσι τί εἶνε ὁ Θεός, ὁ λόγος οὐδὲ εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ ἀκούουσι. Τὴν τοιαύτην τῶν ἀνθρώπων ὀδυνηρὰν κατάστασιν συναισθανόμενος ὁ μέγας τῆς Ἐφέσου φιλόσοφος ἐθλίβετο ὑπερβαλλόντως καὶ λέγεται ὅτι τοσοῦτον ἦν τὸ ἄλγος τῆς καρδίας αὐτοῦ, ὥστε πάντοτε ἦν σκυθρωπὸς καὶ ἔκλαιε. Καὶ ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος Φρειδερίκος Νίτσε, ὅστις πολλὰ τὰ κοινὰ ἔχει πρὸς τὸν Ἡράκλειτον, ὑπὸ τῶν αὐτῶν ὡσαύτως κατέχεται αἰσθημάτων πρὸς τὴν σύγχρονον αὐτοῦ ἀνθρωπότητα. «Συμβαίνει, λέγει, ἐνίοτε εἷς ἄνθρωπος καθ' ὅλα ἤπιος, μετριόφρων, ἐπιφυλακτικὸς καθήμενος παρὰ τινι τραπέζῃ πεπληρωμένῃ διαφόρων ἐδεσμάτων αἰφνιδίως νὰ καταλαμβάνηται ὑπὸ τινος ἀγρίας λύσσης, νὰ συντρίβῃ τὰ ποτήρια, τὰς φιάλας, τὰ τρυβλία, ν' ἀναποδογυρίζῃ τὴν τράπεζαν, νὰ φωνάζῃ, νὰ μαίνηται, νὰ προσβάλλῃ τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα καὶ τέλος ἀπομακρυνόμενος εἰς γωνίαν τινὰ νὰ ὀργίζηται καὶ νὰ ἐντρέπηται τὸν ἑαυτόν του· πρὸς τί καὶ διὰ τί; ἵνα ἄραγε ἐν τῇ γωνίᾳ ἐκείνῃ πεινᾷ ἢ ἵν᾽ ἀποπνίγηται ἐν ταῖς ἰδίαις αὐτοῦ ἀναμνήσεσι; Δι' ἄνθρωπον ἐξέχοντα καὶ ἔχοντα πολλὰς λεπτὰς καὶ ὑψηλὰς ἀπαιτήσεις, τὸν σπανίως εὑρίσκοντα τὴν τράπεζαν αὐτοῦ

[1] Ὅρ. Fr. Phil. Gr. ὑπό F.G. A. Mullach. Τόμ. Α΄ σελ. 315. Ἀπ. 1.54.

ἐστρωμένην καὶ τὴν τροφὴν ἑτοίμην ὁ κίνδυνος εἶνε πάντοτε μέγας, σήμερον δὲ καὶ ὑπερβολικός. Ἐρριμμένος ὑπὸ τῆς τύχης, ἐν μέσῳ θορυβώδους καὶ ἐξευτελισμένου αἰῶνος καὶ μὴ δυνάμενος νὰ μετάσχῃ τῆς τραπέζης τοῦ τοιούτου αἰῶνος εὐκόλως δύναται ν᾽ ἀποθάνῃ ἐκ τῆς πείνης καὶ τῆς δίψης ἢ καὶ ἂν ἀποφασίσῃ νά μετάσχῃ τοῦ κοινοῦ ἐδέσματος, ἀναποφεύκτως ὑπὸ τῆς ὑπερβολικῆς ναυτιάσεως, ἣν θὰ δοκιμάσῃ θ᾽ ἀποπνιγῇ».[1] Ἐνταῦθα ὁ Νίτσε εἰκονικῶς περιγράφει τὴν φιλονεικίαν του πρὸς τὸν αἰῶνα καθ' ὃν ἔζη, τὴν ἀπογοήτευσιν, τὴν ἀπομάκρυνσιν καὶ τὴν ἀποστροφὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν σύγχρονον κοινωνίαν. Ἐν τῇ ποικίλῃ τραπέζῃ τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ τὸ πᾶν ἐμπνέει αὐτῷ ἀποστροφήν, καὶ οἱ ὁμοτράπεζοι καὶ ἡ πνευματικὴ αὐτῶν τροφὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ ἰδεώδη αὐτοῦ. «Ὑπάρχουσι, λέγει, ἡμέραι καθ' ἃς μ᾽ ἐπισκέπτεται ἀπαίσιον συναίσθημα, ἀπαισιώτερον καὶ αὐτῆς τῆς μελαγχολίας, ἀκριβῶς ἡ περιφρόνησις πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ἵν᾽ ἀφαιρέσω πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ τίνα καὶ τί περιφρονῶ, παρρησίᾳ λέγω, περιφρονῶ τὸν νῦν ἄνθρωπον μεθ' οὗ μοιραίως, ὡς σύγχρονος, συνδέομαι· ὁ νῦν ἄνθρωπος! πνίγομαι ἀπὸ τὴν δυσώδη αὐτοῦ ἀναπνοὴν»[2] Ποῦ νὰ εὕρωμεν νῦν, ἐρωτᾷ ἀλλαχοῦ, τέλειὸν τι, ἄρτιον, μακάριον, ἰσχυρόν, μεγαλοπρεπές; ποῦ νὰ εὕρωμεν ἄνθρωπον, ὅστις νὰ ἦτο *δικαιολογία* τοῦ ἀνθρώπου; ποῦ νὰ εὕρωμεν τοιοῦτον εὐτυχὲς παράδειγμα ἀνθρώπου, χάριν τοῦ ὁποίου νὰ ἠδυνάμεθα νὰ φυλάξωμεν τὴν *πίστιν* εἰς τὸν ἄνθρωπον; Τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐξαχρειοῦται... ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐξευτελίσει καὶ ἰσοπεδώσει τῆς ἀνθρωπότητος ἐμπεριέχεται ὁ μέγιστος ἡμῶν κίνδυνος, διότι ἡ θέα τῆς τοιαύτης ἀνθρωπότητος καταθλίβει καὶ κατατρύχει ἡμᾶς· οὐδένα βλέπομεν τείνοντα νὰ καταστῇ ὑψηλότερος καὶ μεγαλοπρεπέστερος· αἰσθανόμεθα ὅτι τὸ πᾶν χωρεῖ πρὸς τὰ κάτω, πρὸς τι μέτριον, σύνηθες, ἀδιάφορον, τῷ κατοίκῳ τῆς Κίνας προσπελάζον... βαρυνόμεθα καθόλου τὸν νῦν ἄνθρωπον».[3] Ὁ ἐκφυλισμὸς οὗτος τῆς ἀνθρωπότητος

[1] Jenseits von Gut und Bôse § 382 B. VII 264 ἐκ τοῦ Ρωσσικοῦ περιοδικοῦ «Ζητήματα Φιλοσοφίας καὶ ψυχολογίας» Βιβλ. 66. 1903 σελ. 1.

[2] Der Wille zur Macht § 38, B VIII, 263.

[3] Geneal der Moral 1, 11 - 12.

ἡ συνεχὴς αὐτῆς κατάπτωσις προξενεῖ αὐτῷ καὶ ἄφατον ὀδύνην, τὴν αἰτίαν δὲ τοῦτον διορᾷ ἐν τῷ συγχρόνῳ πολιτισμῷ τῆς Εὐρώπης, ὃν ἀπηνῶς καταδικάζει, ὡς ἐξασθενήσαντα τὴν βούλησιν, ὡς ἐχθρικῶς φερόμενον κατὰ παντὸς πρωτοτύπου, κατὰ παντὸς ἀνωτέρου ἀνθρώπου, κεκτημένου ὕψιστα προτερήματα, ὑψίστην ψυχήν, δημιουργικὴν δύναμιν καὶ ὑπεροχὴν ἕνεκα τῆς τάσεως αὐτοῦ τοὺς πάντας νὰ καταστήσῃ ἴσους ὡς τὰς ἀγέλας τῶν ζῴων. Ὁ Νίτσε δέν καταδικάζει μόνον ὡρισμένας μεμονωμένας ἐκφάνσεις τῆς συγχρόνου κοινωνίας. Ἡ φιλοσοφία του εἶνε αὐθάδης πρόκλησις καθ' ἁπάσης τῆς συγχρόνου ἀνθρωπότητος, διαμαρτύρησις κατὰ παντός, ὅπερ μέχρι τοῦδε ὑφ᾽ ἁπάντων ἀνωμολογεῖτο ὡς ἱερὸν καὶ τίμιον, ὡς γνώμων καὶ ὡς ἀρχὴ τῆς κανονικῆς ἀναπτύξεως τοῦ νοός, τῆς βουλήσεως καὶ τοῦ αἰσθήματος τοῦ ἀνθρώπου, ἄγρια ἐπίθεσις καὶ ἐμπαιγμὸς τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν, τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν, τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης, τέχνης, ἐν ἑνὶ λόγῳ ἀδυσώπητος ἀναίρεσις πασῶν τῶν ἰδεῶν καὶ ἄρχων ἐφ᾽ ὧν ἀπὸ χιλιετηρίδων ἐρείδεται καὶ οἰκοδομεῖται ὁ θρησκευτικός, ὁ κοινωνικὸς καὶ πολιτικὸς ὀργανισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος. «Ἡ φιλοσοφία μου, λέγει ἀγερώχως, περιέχει νικηφόρον ἔννοιαν, ἥτις μέλλει νὰ συντρίψῃ πάντα ἕτερον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι».[1] Ἡ φιλοσοφία τοῦ ἐν τῷ καταστρεπτικῷ αὐτῆς ἔργῳ δέν θέλει ν᾽ ἀφήσῃ λίθον ἐπὶ λίθου ἐν τῷ οἰκοδομήματι τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ. Καὶ οὐ μόνον ὁ σύγχρονος κόσμος, ἀλλὰ καὶ οἱ παρελθόντες χρόνοι, καίτοι περὶ αὐτῶν ὁμιλεῖ μετριώτερον, ὑφίστανται τὴν αὐτὴν ἀδυσώπητον καταδίκην ἐκ μέρους του. Ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος δι' αὐτὸν εἶνε ἱστορία ψυχικῶν νοσημάτων, τὰς δὲ ἀσχολίας περὶ τὴν ἱστορίαν συγκρίνει πρὸς ὁδοιπορίαν ἐν τοῖς φρενοκομείοις.[2] Ἀλλ' ἡ φιλοσοφία δέν φέρει μόνον ἀρνητικὸν χαρακτῆρα ἀλλὰ καὶ θετικόν. Καταστρέφουσα πάντα τὰ εἴδωλα τῆς συγχρόνου ἀνθρωπότητος, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῶν προσπαθεῖ νὰ οἰκοδομήσῃ ἕτερον εἴδωλον. Ἡ φιλοσοφία του ὁρίζεται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ

[1] Der Wille zur Macht. § 35 B XV, 403.

[2] ibidem § 38. B. VIII 263.

ἰδίου ὡς *ὑπερεκτίμησις πασῶν τῶν ἀξιῶν*, δηλαδὴ ὡς ἀντικατάστασις παντὸς ὅ,τι μέχρι τοῦδε ἐθεωρεῖτο ἀγαθὸν καὶ τίμιον διὰ νέων τοιούτων ἀληθεστέρων δῆθεν καὶ καλλιτέρων. Αἱ διάφοροι ὁδοί, δι' ὧν ἡ ἀνθρωπότης ἐδημιούργησε τὰ ἰδεώδη αὐτῆς, τοὺς κανόνας τῶν πράξεων αὐτῆς, τούς σκοπούς πρός οὕς ἔτεινε, πάντα ταῦτα ἐπαλαιώθησαν, ἀπέτυχον καί ὡς ἀποδεικνύει ἡ σύγχρονος κατάστασις τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπειλεῖ τήν ἀνθρωπότητα τελεία χρεωκοπία ἐν τοῖς ζωτικοτάτοις τῶν ζητημάτων. Δέον τοίνυν νὰ δημιουργήσωμεν νέας ὁδοὺς, νέους γνώμονας, νέον ἰδεῶδες ἀντὶ τοῦ παλαιωθέντος. Ὁ Νίτσε εἰς τοῦτο καί τείνει ὅλαις δυνάμεσι. Ἡ τόλμη δὲ μεθ' ἧς προβάλλει τὰ φοβερὰ ταῦτα ζητήματα, ὁ ἐνθουσιασμὸς μεθ' οὗ ἀπευθύνεται πρὸς τὴν κοινωνίαν συνετάραξεν ἅπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον καὶ τὸ ὄνομὰ του ἐγένετο καὶ ἀληθοῦς λατρείας καὶ ἀληθοῦς κατάρας. Τίνα τὰ αἴτια τῆς τοιαύτης πρὸς αὐτὸν προσοχῆς τοῦ κόσμου τῶν γραμμάτων; Ὁ ἴδιος ζῶν ἤλεγχε τὸ δημόσιον καὶ τοὺς φιλοσοφοῦντας ὅτι περιεφρόνουν αὐτὸν καὶ εὕρισκε παρηγορίαν ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι ἀναμένει αὐτὸν μεγάλη δόξα ἐν τῷ μέλλοντι, διὸ καὶ παίζων ἐκάλει ἑαυτὸν *ἄνθρωπον μετὰ θάνατον*. Ἐν τῷ προλόγῳ δὲ τοῦ ἔργου αὐτοῦ «Ἀντίχριστος» θεωρεῖ ἑαυτὸν πρὸ τοῦ καιροῦ ἐμφανισθέντα, ἡ ἀνθρωπότης ἔτι οὐκ ἐστιν ἑτοίμη, ὁρίζει δὲ ποῖοι ἄνθρωποι δύνανται νὰ ὦσιν ἀναγνῶσται τῶν συγγραμμάτων του. «Νόες τινὲς γεννῶνται *λίαν ἐνωρίς*. Τὸ μέλλον ἐμοὶ ἀνήκει. Γνωρίζω πολλὰς συνθήκας, ἃς ἀνάγκη νὰ πραγματοποιήσω, ἵνα μὲ νοήσωσι· τόλμη πρὸς τὸν ἀπηγορευμένον καρπόν, ἑλκυστικὴ γοητεία τοῦ λαβυρίνθου, νέα ἀκοὴ διὰ νέαν μουσικήν, νέοι ὀφθαλμοὶ ἱκανοὶ νὰ βλέπωσι καὶ τὰ ἀπώτατα ἀντικείμενα, νέα συνείδησις δι' ἀληθείας τέως ἀγνώστους ... ἰδοὺ οἱ μόνοι, οἱ ἀληθεῖς, οἱ ποθητοὶ μοι ἀναγνῶσται. Τὶ δι ἐμὲ οἱ λοιποὶ ἀναγνῶσται- ἡ ἀνθρωπότης; Ἀνάγκη ν᾽ ἀνυψωθῶμεν ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τῆς δυνάμεως, διὰ τῆς εὐγενείας τῆς ψυχῆς, διὰ τῆς περιφρονήσεως». Καὶ ὅμως οὐδ' αὐτὸς ὁ Νίτσε καίτοι εἶχεν, ὡς ἐκφράζεται, βαθεῖαν πεποίθησιν ὅτι ἐπὶ τέλους ἡ κοινωνία θὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν πρὸς τὰς ἰδέας του, θὰ ἐφαντάζετὸ ποτε ὅτι ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ θὰ καθίστατο εἷς τῶν γνωστοτάτων καὶ προσφιλεστάτων φιλοσόφων

τῆς συγχρόνου Εὐρώπης. Τὰ ἔργα τοῦ μετεφράσθησαν εἰς πλείστας ὅσας γλώσσας, τὸ ὄνομὰ του καθ' ἑκάστην ἀπαντᾷ ἐν ταῖς σελίσι τῶν περιοδικῶν συγγραμμάτων πάντων τῶν ἐθνῶν, περὶ αὐτοῦ ἐδημιουργήθη ὁλόκληρος φιλολογία καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, οἱ κριτικοὶ καὶ οἱ λόγιοι διαφόρων ἀποχρώσεων ἐποίησαν σχεδὸν ὅ,τι ποτὲ καὶ διὰ τὸν Κάντιον· ἐν Βεϊμάρῃ ἱδρύθη καὶ ἀρχεῖον καὶ μουσεῖον τοῦ Νίτσε, αἱ φιλοσοφικαὶ του θεωρίαι παμμερῶς ἐξετάζονται, σχολιάζονται, διεξάγονται ἀτελεύτητοι συζητήσεις καὶ ἔριδες, ἀναγινώσκονται ἄφθονα δημόσια ἀναγνώσματα καὶ ἐν θεολογικοῖς καὶ ἐν φιλοσοφικοῖς καὶ ἐν ἄλλοις κύκλοις. Τὸ ὄνομὰ του, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπον, ὑπὸ πολλῶν βλασφημεῖται, καὶ φρικιῶντες πρὸ τῆς κολοσσιαίας ταύτης σατανικῆς διανοίας δέν εὑρίσκουσι λόγους πρὸς ἔκφρασιν τῆς πικρίας καὶ χολῆς αὐτῶν κατ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου καὶ οἱ φανατικοὶ ὀπαδοὶ του πάντα λίθον κινοῦσι πρὸς ἀνύψωσιν καὶ ἀποθέωσιν τοῦ εἰδώλου των, μορφὴν κηρύκων ὑποδύονται πρὸς ἄγραν νέων προσηλύτων εἰς τὴν τάξιν αὐτῶν καὶ πᾶσαν τέχνην, πᾶσαν συστηματικὴν μέθοδον μετέρχονται, ἵνα στρέψωσι τὰ βλέμματα τοῦ κόσμου πρὸς αὐτὸ. Ἡ θέρμη τῶν ἐμπαθῶν τούτων μαθητῶν προσλαμβάνει ἐνίοτε καὶ ἱλαροτραγικὸν χαρακτῆρα παρέχοντα ἄφθονον ὑλικὸν εἰς κωμικοὺς συγγραφεῖς, ἀλλ' ὅμως μεθ' ὅλας τὰς γελοίας ταύτας προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας τῶν φανατικῶν μαθητῶν του, ἵσταται πρὸ ἡμῶν τὸ ἀναντίρρητον γεγονός, ὅτι ἐπέδρασε καὶ ἐξασκεῖ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς συγχρόνου κοινωνίας, ὅτι ἐκίνησε τὸν νοῦν καὶ τῶν μυθιστοριογράφων καὶ τῶν ἐπιστημόνων καὶ τῶν ποιητῶν καὶ τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν θεολόγων καὶ κοινωνιολόγων καὶ τῶν περὶ τὰς καλὰς τέχνας ἔτι ἀσχολουμένων. Πῶς νά ἐξηγήσωμεν τὸ σκανδαλῶδες τοῦτο ἱστορικὸν γεγονός; Ν᾽ ἀποδώσωμεν αὐτὸ εἰς τυχαίαν ἰδιοτροπίαν, εἰς συρμὸν ἀφ' οὗ παρασύρεται πολλάκις αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ ἐποχή; ἀλλὰ δύσκολον νά παραδεχθῶμεν τόσον ἐπιπολαίαν ἐξήγησιν τοῦ γεγονότος τούτου. Νὰ παραδεχθῶμεν πάλιν αὐτὸ ὡς σύμπτωμα, ὅτι αἱ ἰδέαι τοῦ μεγάλου τούτου παλαιστοῦ κατά τῆς συγχρόνου ἐποχῆς θὰ εὕρωσιν, ἔστω καὶ ἐν ἀπωτάτῳ μέλλοντι, ὑποδοχὴν παρὰ τῇ ἀνθρωπότητι;

Τοῦτο ἀποκρούομεν μετὰ δυνάμεως, διότι θεωροῦμεν καὶ ἁπλῆν τοιαύτην ὑπόνοιαν ὕβριν κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁσονδήποτε ἰσχυρὰ καὶ ἂν φαίνηται ἡ ἐπὶ τῆς συγχρόνου κοινωνίας ἐπίδρασις τοῦ παραδόξου τούτου φιλοσόφου, ἔχομεν ἀσάλευτον πεποίθησιν μαρτυρουμένην καὶ ὑπὸ τῆς μέχρι τοῦδε ἱστορίας αὐτῆς, ὅτι τὸ εἴδωλον τοῦτο, ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα πρότερον τοιαῦτα, θὰ καταπέσῃ, ὅτι ἐν τῷ βίῳ αὐτῆς θὰ ἐρείδηται ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἐκείνων ἰδεωδῶν, ἐπὶ τῶν βεβαίων καὶ θεμελιωδῶν ἐκείνων ἀρχῶν, ἐφ' ὧν ἀνέπτυξε καὶ ᾠκοδόμησεν ὅ,τι καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὁ σύγχρονος πολιτισμός.[1] Πῶς λοιπὸν νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν τοιαύτην ἐπίδρασιν;

---

[1] Ὁ Ρῶσσος συγγραφεὺς Μ. Βοσκρεσένσης ἐν τῇ ἀξιολόγῳ θρησκευτικῇ καὶ φιλοσοφικῇ περιοδικῇ τοῦ Σεμιναρίου τοῦ Χαρκόβου «Πίστις καὶ Λόγος» 1903, βιβλ. 6 σελ. 242, μεταφράζων τὴν τοῦ Γερμανοῦ σοφοῦ Λόρενς Φίσερ ἐπίκρισιν τῆς φιλοσοφίας τοῦ Νίτσε ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Φρειδερῖκος Νίτσε - Ἀντίχριστος ἐν τῇ νεωτάτῃ φιλοσοφίᾳ», προκατάρχεται τῆς μεταφράσεως τῆς μελέτης ταύτης διὰ τοῦ ἑξῆς χαρακτηριστικωτάτου προλόγου « Ἐν ὕπνῳ εἶδέ ποτε ὁ βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος Ναβουχοδονόσορ ἐξαίσιον ἐνύπνιον· πρὸ αὐτοῦ ἐνεφανίσθη μεγάλη καὶ φοβερὰ τὴν ὅρασιν εἰκὼν, πλήττουσα καὶ ἐκθαμβοῦσα τὸν νοῦν ἐκ τῆς παραδόξου ποικιλίας τῶν μετάλλων ἐξ ὧν συνίσταντο τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος αὐτῆς «ἡ κεφαλὴ ἦν ἐκ χρυσίου χρηστοῦ, αἱ χεῖρες καὶ τὸ στῆθος καὶ οἱ βραχίονες αὐτῆς ἀργυροῖ, ἡ κοιλία καὶ οἱ μηροὶ χαλκοῖ· αἱ κνῆμαι σιδηραῖ, οἱ πόδες μέρος μὲν τι σιδηροῦν, καὶ μέρος δὲ τι ὀστράκινον». Καὶ ἰδοὺ ἐκ τοῦ ὄρους ἀπεσχίσθη λίθος καὶ ἐπάταξε τὴν εἰκόνα ἐπὶ τοὺς πόδας τοὺς σιδηροῦς καὶ ὀστρακίνους καὶ ἐλέπτυνεν αὐτοὺς καὶ ὁ κολοσσὸς ἅπας μετεβλήθη εἰς κονιορτόν. Ἠγέρθη ἄνεμος καὶ διεσκόρπισεν αὐτὸν, οὕτως ὥστε ἐκ τοῦ ἀποστίλβοντος ἐκθαμβωτικοῦ εἰδώλου οὐδὲ ἴχνος ἐναπέμεινεν ὁ δὲ λίθος ὁ πατάξας τὴν εἰκόνα ἐγεννήθη ὄρος μέγα καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν. Ἡ εἴκων ὡς ἀπεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῷ προφήτῃ Δανιὴλ παρίστησι τὴν τύχην τῶν ἐθνικῶν βασιλείων τοῦ ἀρχαίου κόσμου τῶν πολεμίων τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὴν ἀνεξερεύνητον βουλὴν τοῦ Θεοῦ τὰ βασίλεια ταῦτα θ' ἀντικαταστήσῃ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἥτις εἰς τοὺς αἰῶνας οὐ διαφθαρήσεται, ἀλλὰ λεπτυνεῖ καὶ λικμήσει πάσας τὰς βασιλείας τὰς ἐχθρικῶς διακειμένας αὐτῇ καὶ αὕτη ἀναστήσεται εἰς τοὺς αἰῶνας», (π.ρ. Δανιὴλ Β' κεφ. 1-44). Βεβαίως δέν δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν τοιαύτην σημασίαν εἰς τὸν Νίτσε ἀλλὰ πράγματὶ ἐστι κολοσσὸς διὰ τὴν σύγχρονον ἀνθρωπότητα καὶ δὴ κολοσσὸς κατὰ τὴν ἐπίθεσὶν του κατὰ ἠθικῶν ἀρχῶν τῆς χριστιανικῆς κοινωνίας, ἀλλ' οἱ πόδες τοῦ κολοσσοῦ τούτου στηρίζονται ἐπὶ πηλίνων βάθρων καὶ ἡ πτῶσις αὐτοῦ ἔσται ἀναπόφευκτος, ἐνῷ αἱ χριστιανικαὶ ἀρχαὶ ἔσονται αἰώνιοι ζωοποιοῦσαι καὶ ἐξευγενίζουσαι τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἀπάντησις πλαγία εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο δοθήσεται ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς πορείας τῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, ἥτις ἐν τῇ ὑπερηφανίᾳ καὶ σατανικῇ αὐτόχρημα ἀλαζονείᾳ αὐτῆς κατέστρεφε μίαν πρὸς μίαν τὰς αἰωνίους καὶ σωτηριώδεις ἀληθείας τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπότητος καὶ δι' εὐρέων ὀχετῶν μετέδιδε τὸ ἀρνητικὸν τοῦτο πνεῦμα, εἰς τὸ σφόδρα φιλοπερίεργον καὶ φιλόκαινον δημόσιον.

Πατὴρ τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας καὶ αἴτιος ἅμα τῆς ἀναπτύξεως σκεπτικῶν τάσεων, καίτοι οὗτος παρουσιάσθη δεινὸς πολέμιος τῶν συγχρόνων αὐτῷ σκεπτικῶν, ἦν ὁ πολὺς Κάντιος. Ἀκριβῶς ὁ Κάντιος ἐνέπνευσε τοῖς συγχρόνοις αὐτοῦ δυσπιστίαν πρὸς πᾶσαν πεποίθησιν κειμένην πέραν τῶν ὁρίων τῆς πείρας. Ἡ αὐστηρὰ καταδίκη πάσης ὑπερφυσικῆς πραγματικότητος ἔστιν ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς *Κριτικῆς τοῦ Καθαροῦ Νοός*. Κατὰ τὸν Κάντιον δοκιμάζομεν αἰώνιον πειρασμὸν καὶ πάσχομεν ὑπ' ἀδιορθώτου ἀπάτης ὠθούσης ἡμᾶς νὰ μεταβάλλωμεν τὰς χειραγωγοὺς ἰδέας καὶ μορφὰς τοῦ νοός ἡμῶν εἰς οὐσίας. Ὑποτασσόμενοι δὲ εἰς τὴν ἀκατανίκητον τάσιν τοῦ νοός ἡμῶν πρὸς ἑνοποίησιν ἱδρύομεν δογματικὰς θέσεις περὶ Θεοῦ, ψυχῆς, κόσμου καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν ἐμπειρικῶν δεδομένων, δημιουργοῖμεν τεχνικὰς ἑνάδας, ἀνεξάρτητα τῆς διανοήσεως κέντρα πραγματικότητος, ἀντικείμενα ἀπόλυτα. Πάντα ταῦτα κατὰ τὸν Κάντιον εἰσι γεννήματα τοῦ νοός ὅστις τοιουτοτρόπως γίνεται θῦμα τῶν ἰδίων αὐτοῦ κατασκευασμάτων. Ἡ οὐσία τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Καντίου ὑπάγεται εἰς τὰς ἑξῆς ἐνστάσεις 1) Ἀδύνατον νὰ νοήσωμέν τι κείμενον πέραν τοῦ *φαινομένου*, ἀδύνατον νὰ γνωρίσωμέν τι περὶ τοῦ *νοουμένου*. 2) σκεπτόμενος περὶ Θεοῦ, ψυχῆς, σύμπαντος ὁ νοῦς ἡμῶν περιπίπτει εἰς θεμελιώδεις ἀντιφάσεις, αἵτινες ἐμφανίζονται ὁτὲ μὲν ὡς ἀντινομίαι τῆς *κοσμολογίας*, ὁτὲ δὲ ὡς αὐθαίρετοι ὑποθέσεις τῆς *ψυχολογίας*, ὁτὲ δὲ τέλος ὡς παραλογισμοὶ τῆς *θεολογίας*. Ἡ καταδίκη τῆς Μεταφυσικῆς, ἡ δυσπιστία πρὸς τὰς ὑψίστας ἱκανότητας ἡμῶν, αἵτινες τείνουσι πέραν τῶν ὁρίων τῆς ἰδιαζούσης αὐταῖς χώρας, ἡ ἄρνησις πάσης πραγματικότητος ἀπροσίτου τῇ ἀμέσῳ παρατηρήσει, ἅπασαι αὗται αἱ θέσεις τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας ὡς καὶ αἱ θεμελιώδεις θέσεις τῆς Κριτικῆς τοῦ Καθαροῦ Νοὸς περιέχονται ἤδη ἐν τῇ

Κριτικῇ τοῦ καθαροῦ Νοός. Τῇ τοιαύτῃ ἐπιδράσει τοῦ Καντίου προσετέθη εἶτα καὶ ἐπίδρασις τοῦ Ἑγέλου. Αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τῆς Ἑγελιανῆς διαλεκτικῆς εἰσιν αἱ ἀκόλουθοι· ἡ καθαρὰ ὕπαρξις ρυθμικῶς ἀναπτυσσομένη ἐν τρισὶ σημείοις ἐστὶ ταυτόσημος τῇ ἀνυπαρξίᾳ· ἡ αὐστηρὰ ἀναγκαιότης ὑποτάσσει τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν εἰς τὴν γεωμετρικὴν κίνησιν τῆς ἰδέας ὑποκειμένης αὐστηρῷ ἐπιστημονικῷ καθορισμῷ· τὸ πραγματικὸν καὶ τὸ θεωρητικὸν κατ' οὐσίαν ταὐτά εἰσιν ὥστε ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἰδέας κατ' οὐσίαν διέπει καὶ κυβερνᾷ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὑπάρξεως, ἡ δὲ λογικὴ καὶ ὀντολογία ὑπάγονται εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐπιστήμην. Ἐννοεῖται ὅτι τοιαύτη δύσπεπτος διαλεκτικὴ ἦν σκληρὸν κάρυον, ὅπερ οὐδ' ὁ ἰσχυρότατος τῶν στομάχων ἠδύνατο ν᾽ ἀνεχθῇ· ἑπομένως ἐθεωρήθησαν αἱ τοιαῦται θέσεις σχολαστικαί, ἄγονοι καὶ ἄκαρποι, ἀλλ' ἕτεραι θέσεις ἀπορρέουσαι ἐξ αὐτῶν καὶ ἐν τῷ συστήματι τοῦ Ἑγέλου ὑπάρχουσαι ἔσχον σπουδαίαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς συγχρόνου διανοήσεως. Ἡ ἄρνησις τοῦ πραγματικοῦ καὶ ζῶντος Θεοῦ, ἡ παραδοχὴ τῆς θέσεως περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ Θεοῦ ὡς ἀτόπου, ἀνικάνου δῆθεν ν᾽ ἀντιστῇ εἰς τὰ βαρέα κτυπήματα σοβαρᾶς κριτικῆς, ἡ ἰδέα ἀορίστου τινὸς οὐσίας ἀναγομένης εἰς πρώτην ἀρχὴν τῶν ὄντων, ἀρχὴν ἀόριστον γιγνομένην ὁριστὴν μόνον ἐν τῇ μεταβολῇ τῶν φαινομένων ὑπὸ τὴν διπλῆν μορφὴν τῆς Φύσεως καὶ τῆς Ἱστορίας, ἡ παραδοχὴ τῶν ποιητικῶν καὶ τελικῶν αἰτιῶν τοῦ κόσμου ὡς ἐμφύτων οὐχὶ δὲ καὶ ὑπεραισθητῶν, δηλαδὴ ὅτι ἐτέθησαν ἐν αὐτῷ τῷ κόσμῳ οὐχὶ δὲ καὶ ὅτι ὑψοῦνται ὑπεράνω αὐτοῦ, ἡ ταυτότης τῶν ἀντιφάσεων λαμβανομένη, ἂν οὐχὶ ὡς βάσις τῆς νέας λογικῆς, ἀλλὰ τουλάχιστον ὡς λαμπρὰ καὶ ἔξοχος θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς κριτικῆς, ἡ μεταποίησις πάσης ἀληθείας καὶ πάσης πραγματικότητος εἰς τὰς ἀσυλλήπτους μορφὰς τοῦ καθολικοῦ *γίγνεσθαι*, ἰδίου ἰδέαι τινὲς ἀναμφιβόλου ἑγελιανῆς προελεύσεως εὑροῦσαι ἠχὼ παρὰ τοῖς συγχρόνοις. Τὸ πνεῦμα τοῦ Ἑγέλου ἀπαλλαχθὲν τῆς ὀχληρᾶς καὶ μακρὰς ἁλύσεως τῶν ἀφῃρημένων συλλογισμῶν ἐξήσκησεν ἀκατανίκητον ἐπιρροὴν καὶ ἐπὶ τῆς κριτικῆς καὶ ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἐπὶ τῆς ἱστορίας. Τεκμήριον τῆς ἰσχυρᾶς αὐτοῦ ἐπιδράσεὼς ἐστιν ἡ ἀπαντωμένη παρὰ πολλοῖς

γνώμη ὅτι ἡ ἀλήθεια κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἐστιν ἀναφορική. Ἂς παραδεχθῶμεν, λέγουσιν, ὅτι τὸ ἀπόλυτον ὑπάρχει, ἀλλά τοῦτο ὡς βεβαιοῦσὶν ἐστιν ἀπρόσιτον τῷ ὑμετέρῳ νῷ συνεπῶς (;) δι' αὐτὸν παντάπασι δὲν ὑπάρχει.

Ὁ νοῦς ἀφ' ἑτέρου ὑπόκειται δῆθεν ταῖς συνθήκαις τῆς ὑπάρξεως τῆς φύσεως, ἐν ᾗ τὸ πᾶν, ὡς καὶ ὁ ἀρχαῖος Ἡράκλειτος ἐδόξαζε, κατέχεται ὑπὸ κινήσεως καὶ εὕρηται ἐν καταστάσει μεταβάσεως. Τὸ σύμπαν, κατ' αὐτοὺς, ἐστὶν αἰώνιος χείμαρρος τῶν ὄντων, ἐξίσου δὲ καὶ ἡ ὡραιότης, ἡ ἀλήθεια, τὸ ἀγαθὸν καὶ πᾶν τὸ λοιπὸν· πάντα ταῦτα δέν ὑπάρχουσι ἀλλὰ γίγνονται, διηνεκῶς παράγονται. Οὐκ εἰσι ταῦτα σκοπὸς πρὸς ὃν τείνει ἡ ἀνθρωπότης, ἀλλά μόνον εὐμετάβλητον ἀποτέλεσμα τῶν ἀγώνων πάντων τῶν ἀνθρώπων καὶ πάντων τῶν αἰώνων. Ἰδοὺ ἡ κατάστασις τῆς διανοίας παραδεδομένης ταῖς ἰδίαις αὐτῆς ἀμφιβολίαις, καταδεδικασμένης εἰς ἀτελεύτητον ἐπιδίωξιν σκοποῦ διηνεκῶς ἀπ' αὐτῆς ἀπομακρυνομένου καὶ οὐδαμοῦ εὑρισκούσης ἀσφαλὲς ἔρεισμα ἐν μέσῳ τῆς τὰ πάντα παρασυρούσης δίνης. Πρὸ αὐτῆς οὐδὲν ὑπάρχει ἐκτός κινητῶν σημείων, ἅτινα, ὡς αἰσθάνεται, αἰωροῦνται περὶ αὐτὴν, παρασυρόμενα ὑπὸ τοῦ χειμάρρου τῶν ὄντων ἐν μέσῳ τῶν κινουμένων ἀκτῶν τοῦ χρόνου.

Ἡ κίνησις τῆς φύσεως, ἡ καταστρέφουσα πᾶσαν ὡρισμένην πραγματικότητα, τὸ ἀντικείμενον τῆς νοήσεως, ἀπαγόμενον μετ' αὐτῆς τῆς νοήσεως ὑπὸ τοῦ χειμάρρου τῶν φαινομένων, ὁ ἄνθρωπος καθιστάμενος μέτρον τῆς ἀληθείας κατὰ τὰς ἀτομικὰς του ἐντυπώσεις, ἰδοὺ διδασκαλία, ἥτις νῦν ἐγείρει κεφαλήν, ἀλλ' ἥτις πρὸ πολλοῦ ἦν γνωστὴ τῇ ἀρχαιότητι. Πέντε ἑκατονταετηρίδας π.Χ. ὁ μέγας σοφιστὴς Πρωταγόρας ἐκήρυσσε τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἐν ταῖς Ἀθηναϊκαῖς στοαῖς ὑπὸ τὰ χειροκροτήματα τῆς νεολαίας, ἥτις ἀπαυδήσασα ἐκ τῶν ἀρχαίων δογμάτων, μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐνεκολποῦτο τὴν περιβόητον ταύτην θέσιν «πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπον εἶναι, τῶν μὲν ὄντων ὡς ἔστι, τῶν δὲ μὴ ὄντων, ὡς οὐκ ἔστιν».[1] Ὁ Ἔγελος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας

[1] Πλ. Θεαίτ. 152. α. Κράτ. 385. α.

τοῦ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὁμιλεῖν περὶ τῆς θέσεως ταύτης καὶ μετὰ πάθους σχολιάζει αὐτὴν. Κατ' αὐτὸν δεικνύει αὐτὴ τὴν ἐπάνοδον τῆς νοήσεως εἰς ἑαυτήν. Ἡ διαλεκτικὴ ἡ ὑπὸ τῶν Ἐλεατῶν στραφεῖσα κατὰ τῆς φύσεως, στρέφεται νῦν κατὰ τῶν θεωρητικῶν ἀληθειῶν. *Τὸ ὑποκείμενον τείνει ν' ἀναβιβασθῇ εἰς ἀπόλυτον θεμελιώδη ἀρχὴν καὶ τὸ πᾶν εἰς ἑαυτὸ νά φέρῃ.* Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου κατὰ τὸν Ἕγελον ἄρχεται νέα ἐποχὴ· ἐστὶν ἡ θανατικὴ καταδίκη τοῦ παλαιοῦ δογματισμοῦ.

Ἐν τῷ ἐνεστῶτι χρόνῳ παρατηρεῖται ἡ αὐτὴ ἄρνησις καὶ αἱ αὐταί συνέπειαι· ἡ ἀληθείᾳ ὑποτάσσεται εἰς τὸν νόμον τοῦ γίγνεσθαι, ὑπάγεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν φαινομένων αἰωνίως ἐξαφανιζομένων καὶ ἀναφυομένων, μεταβαλλομένων κατὰ τὰς καταστάσεις τοῦ νοός. Ἐὰν οὕτως ἔχῃ, τότε ἀλήθειαι δέν ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ μόνον γνῶμαι, δέν ὑπάρχουσιν ὡρισμένα χρώματα, ἀλλά μόνον ἀναχρώσεις. Ἔτι πλέον, ἐὰν τὸ ἀπόλυτόν ἐστι χίμαιρα, κατ' ἀνάγκην ὀφείλομεν νὰ μὴ ἐρευνῶμεν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐν ἑαυτῷ, ἐν ταῖς καθαραῖς αὐτοῦ ἰδέαις, ἐν τοῖς ἀναλλοιώτοις αὐτοῦ ἀντικειμένοις, ἐν τῇ αἰωνίᾳ αὐτοῦ οὐσίᾳ, δέον νὰ ἐξετάζωμεν αὐτὸ μόνον *ἐν τῇ ἐξελίξει* (evolution) αὐτοῦ ἐν τῷ ἀναφορικῷ, ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἰδοὺ καὶ ἡ μεγάλη πρόοδος τοῦ ιθ' αἰῶνος κατ' αὐτοὺς· αἱ ἱστορικαὶ ἐπιστῆμαι ἀντικαθιστῶσι τὴν ψυχολογίαν καὶ αὐτὴν τὴν μεταφυσικήν. Ἡ νέα κριτικὴ καταλιμπάνει εἰς τοὺς σχολαστικοὺς καὶ εἰς τοὺς φαντασιοκόπους τὴν ἀφῃρημένην ἔρευναν τῶν καθαρῶν ἰδεῶν· ἐναβρύνεται ὅτι διεφύλαξε τὴν πρὸς τὰ γεγονότα καὶ μόνον πρὸς τὰ γεγονότα ἀγάπην αὐτῆς. Οὐχ ἧττον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἑγελιανοῦ τὰ γεγονότα συναναφύρονται μέχρι συνταυτίσεως πρὸς τὰς ἰδέας, ἕνεκα τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀποδεκτῆς γενομένης ταυτότητος τῆς νοήσεως καὶ ὑπάρξεως, τοῦ θεωρητικοῦ καὶ τοῦ πραγματικοῦ. Τὰ γεγονότα εἰσιν αἱ ἰδέαι αὗται, ἐξεταζόμενα καὶ ὁρώμενα ἐκ τοῦ ἀρέσκοντος αὐτοῖς μέρους, δηλ. ἐκ μέρους τῆς πραγματικότητος καὶ ἐμπειρίας. Αἱ ἰδέαι δὲ ὁρώμεναι ἐξ ἄλλης ἀπόψεως καθαρᾶς θεωρητικῆς εἰσι μεταφυσικὰ εἴδωλα, ἀδρανῆ καὶ ἄκαρπα ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἀφαιρέσεις. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ταύτην

καὶ ἐμφανίζονται ταυτοχρόνως ἅπασαι αἱ μορφαὶ τῆς φιλολογικῆς, τῆς ἱστορικῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς κριτικῆς.

Ἐὰν πιστεύσωμεν ὅτι ἀλήθεια ὡραιότης καὶ ἀγαθὸν *δέν ὑπάρχουσι, ἀλλά δημιουργοῦνται,* ὅτι εἰσὶ μᾶλλον εὐμετάβλητον ἀποτέλεσμα ἢ σκοπός, τότε ἡ περὶ τοῦ ἰδεώδους διδασκαλία ἐκ τῶν προτέρων θὰ καταδικασθῇ ἐν τῇ φιλολογίᾳ καὶ ἐν τῇ τέχνῃ. Δέν θὰ ὑπάρχῃ πλέον τὸ ἀπολύτως ὡραῖον, πρὸς ὅ τὰ πολυποίκιλα καλλιτεχνικὰ προϊόντα νὰ ἐθεωροῦντο ὡς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐγγύτεραι αὐτῷ προσπελάσεις. Δέν θὰ ὑπάρχωσι πλέον μεγάλα φιλολογικὰ κλασσικὰ προϊόντα προβαλλόμενα πᾶσιν ὡς πρότυπα. Πᾶσαι αἱ φιλολογίαι μετ' ἴσου δικαιώματος, ἐκφράζουσαι τὸ σημεῖον τοῦ παγκοσμίου πνεύματος ἐν τῇ μοιραίᾳ ροῇ τῶν ὄντων θὰ ἔχωσι τὴν αὐτὴν ἀξίαν. Ἡ προτίμησις ἐν ὀνόματι φανταστοῦ ἰδεώδους ἔσται πρόληψις. Τὸ αὐτὸ βεβαίως ἐξ ἀπόψεως τῶν ἰδεῶν τούτων λεκτέον καὶ περὶ τῆς ἱστορίας. Ἐὰν ἕκαστον γεγονὸς ἔστι μόνον μοιραῖον σημεῖον τῆς καθολικῆς εὐμεταβόλου πραγματικότητος, οὐδεμία ἀμφιβολίᾳ ὅτι θὰ προσενεχθῶμεν μετὰ τῆς μεγίστης ἀδιαφορίας πρὸς πᾶν ὅτι ἦν, ἐστὶ καὶ ἔσται.

Ἡ καθαρὰ ἐμπειρικὴ ἀνάλυσις ἄνευ οὐδεμιᾶς στερρᾶς ἀρχῆς (διότι πᾶσα ἀρχὴ προϋποτίθησιν ὡς ἀναγκαίαν συνθήκην τὸ ἀπόλυτον) θ᾽ ἀντικαταστήσῃ τὴν ἠθικὴν συνείδησιν, ἥτις σπουδάζουσα τὰ γεγονότα ὅτε μὲν ἐπιδοκιμάζει καὶ δικαιοῖ αὐτά, ὅτε δ' ἀποδοκιμάζει καὶ καταδικάζει αὐτά. Νῦν ἐξ ἀπόψεως τῶν ἰδεῶν τούτων δέν πρόκειται νὰ ἐκφέρωμεν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως τοιαύτην ἢ τοιαύτην κρίσιν περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον νὰ νοήσωμεν αὐτά. Τὸ νοῆσαι δὲ τὰ φαινόμενα σημαίνει δικαιῶσαι αὐτά, δηλαδὴ ἐξηγῆσαι ὡς ἔκφρασιν τοῦ νόμου αὐτῶν. Ἡ ἠθικότης εἴτε ἀνηθικότης εἰσὶ λέξεις στερούμεναι πλέον σημασίας ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἐπειδὴ μόνον πρόβλημα τοῦ ἱστορικοῦ εἶνε ἡ ἀντίληψις καὶ ἡ ἐπίτευξις τῆς σημασίας ἑκάστου φαινομένου ἐν τῇ ἀναγκαιότητι αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ κριτικὴ ἰδιαζόντως ἐπελήφθη τῶν θρησκευτικῶν ζητημάτων καὶ ἐν τούτῳ ἔτι μᾶλλον ἐξεφάνη ἡ ἀποσυνθετικὴ αὐτὰ τάσις. Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδαζε τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα ἐξ ἀπόψεως τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῶν μορφῆς μετὰ πλήρους περιφρονήσεως

πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῶν. Ἀλλ' ἤδη πρὸ ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος ὁ Στράους, ὁ Βάουρ, ὁ Ἔβαλδ ἔθηκαν ἐν Γερμανίᾳ τὴν βάσιν τῆς *ἐπιστημονικῆς θεολογίας*, ἥτις ἀπέρριψε τὰ θαύματα καὶ τὰ δόγματα. Τινὲς τῶν κριτικῶν τούτων ἀνεκήρυξαν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ὡς τὴν μόνην ἀληθῆ, τελειωτικὴν καὶ εὐεργετικωτάτην διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, συγχρόνως ὅμως ἐκαυχῶντο ὅτι ἀπήλλαξαν αὐτὴν τοῦ ζυγοῦ τῶν δογμάτων, παρέδωκαν αὐτὴν ταῖς ἐμπνεύσεσι τῆς καρδίας καὶ κατέστησαν ἱκανὴν ἀπείρως νὰ μεταμορφῶται καὶ νὰ συμμορφῶται πρὸς πάσας τὰς ἀτομικὰς θέσεις, τὰς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς μορφάς, ἃς ἑτοιμάζει ἡμῖν τὸ μέλλον.[1] Ἡ τοιαύτη ἰδεώδης αἰώνιος θρησκεία δέον νὰ στηρίζηται ἐπὶ τοῦ αἰσθήματος.

Ἀλλ' ἔχει τοὐλάχιστον τὸ αἴσθημα τοῦτο ἀντικείμενὸν τι; ὑπάρχει ἄπειρος Θεότης; Οὐκ εἰσι ταῦτα μόνον φαντασία σκιᾶς; Ἡ ὑψηλὴ αὕτη ἔξαρσις τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς ἔχει σκοπὸν τινα ἐκτὸς τοῦ νοὸς; Κατὰ τοὺς διασημοτάτους τῶν κριτικῶν τούτων δέον ν᾽ ἀπαντήσωμεν εἰς ταῦτα ἀρνητικῶς. Τὸ ἰδεῶδες ἐκτός ἡμῶν εἶνε μηδὲν· ὑπάρχει μόνον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ διανοίᾳ καὶ δι' αὐτῆς. Αὐστηρῶς ἵνα λαλήσωμεν, ἄπειρος εἶνε μόνον ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ὅταν σκέπτηται περὶ τοῦ ἀπείρου. Τὸ νοεῖν περὶ Θεοῦ σημαίνει δημιουργεῖν Αὐτὸν. Ἐκεῖνο ὅπερ ὁ ἁπλοῦς λαὸς διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ὀνομάζει, ἐστὶν ὁ νοῦς· ὁ Θεὸς ἔστι θεῖόν τι, ποιότης τις οὐχὶ ὅμως καὶ οὐσία· ὑπάρχουσι θεία ἀντικείμενα, ἀλλ' οὐχὶ Θεός. Ἑπομένως ἡ θρησκευτικὴ κίνησις τῆς ἀνθρωπότητος δὲν ἔχει πλέον ἀντικείμενον. Τὸ αἴσθημα, ἡ ἐσωτερικὴ διάθεσις συνεχίζεται, ἀλλ' ἀπόλλυται ἐν τῷ κενῷ χώρῳ. Μάτην πρὸς πλήρωσιν τοῦ ἀπείρου τούτου κενοῦ χώρου προκαλοῦσι μεγάλας ἰδέας, μεγάλας λέξεις, (οἷον θεῖον τι εἴτε θεία ἀντικείμενα κ.λ.π.). Αἱ ἰδέαι αὗταί εἰσὶν ἀληθῆ φάσματα ἀφαιρέσεως. Τὸ ἀπόλυτον ἄνευ ὑπάρξεως, ἄνευ οὐσίας, τὸ ἰδεῶδες ἄνευ πραγματικότητος, δὲν δύνανται νὰ ὦσι Θεὸς· ἐν τούτῳ ὑπάρχει ἀνέκφραστὸς τις ὑψηλὴ εἰρωνεία: λέξεις, κατέχουσαι

[1] Τοιαύτη τις ἰδέα διαφαίνεται καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ τοῦ Χάρνακ πολυκρότῳ ἔργῳ περὶ τῆς οὐσίας τοῦ χριστιανισμοῦ».

τὴν θέσιν τῶν οὐσιῶν, ὄνομα γιγνόμενον Θεός. Τὸ ἀξίωμα Nomina-Numina ἐν τῇ κυρίᾳ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως ἀποδείκνυται ἀλήθεια παρὰ ταῖς νέαις ταύταις σχολαῖς.

Ἰδοὺ ποῦ ἄγει ἡ περίφημος αὕτη θρησκεία τοῦ *ἐλευθέρου αἰσθήματος*. Ἔστιν οὐδὲν πλέον, οὐδέν ἔλασσον ἢ ὑποκειμενικὸν φαινόμενον· ἔστιν αἴσθησις ἄνευ ἀντικειμένου-αὐταπάτη (hallusination) νέου εἴδους, αὐταπάτη τοῦ θείου.

Ὁ Θεὸς οὐκ ἔστιν οὐσία. Ἑπομένως διὰ τὸν ἄνθρωπον οὐδεὶς ἕτερος προορισμὸς ὑπάρχει, ἢ ὁ προορισμὸς τοῦ γένους. Πᾶσαι αἱ λέξεις ἀθανασία, οὐρανός, μέλλουσα ζωὴ εἶνε μόνον θέλγητρον δι' ἀνθρώπους φαντασιοπλήκτους, μυστικιστάς. Οἱ ἀληθεῖς νόες καθωπλισμένοι διὰ τῆς ἐπιστήμης εἰσὶν ἄφοβοι καὶ συμμορφοῦσι τὰ αἰσθήματά των πρὸς τὰς ἀληθεῖς ἰδέας μετὰ περιφρονήσεως διαλύουσι τὰς νεφέλας τῶν χιμαιρῶν, τὰς ἐπικαθημένας ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν νοῶν. Ἡ ἀληθὴς μορφὴ τῆς ἀθανασίας ἐστὶν ἡ νόησις ἡμῶν, ὅταν ἀσχολῆται περὶ τὸ αἰώνιον· ἀληθὴς οὐρανὸς ἐστιν ὁ νοῦς ἡμῶν. Τὸ γνωρίσαι τὴν ἐξάρτησιν αὐτοῦ ἐκ τῆς καθολικῆς τάξεως, ἥτις ἐστὶν ὁ παγκόσμιος μηχανισμός, ἰδοὺ ἡ μόνη παρηγορία, ἥτις ἐναπομένει ἡμῖν.

Ἀπαίσιον ἀποτέλεσμα τοιαύτης σκληρᾶς καὶ ἀσπλάγχνου διδασκαλίας ἔσται πλήρης ἀδιαφορία πρὸς τὰ κτυπήματα τῆς τύχης, ἱστορικὴ ἀδιαφορία πρὸς τὴν πενίαν, τὰ παθήματα καὶ τὰ ἐγκλήματα τοῦ παρελθόντος, ἅπερ ἑρμηνευθέντα ὡς ἔκφρασις τοῦ νόμου αὐτῶν, θ᾽ ἀποδεικνύωνται μόνον ἀναπόφευκτος ἰδιότης τῆς φυλῆς, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ ποῖον ἐνδιαφέρον δύναται νὰ προκαλῇ ἐν ἡμῖν ἡ πληθὺς αὕτη τῶν ἀτομικοτήτων ἄνευ συναφείας πρὸς τὸ παρελθὸν καὶ ἄνευ ἐλπίδων εἰς τό μέλλον; αἱ παροδικαὶ αὗται μορφαί, ἡ ἐμφάνισις καὶ ἐξαφάνισις τῶν ὁποίων ἐν χρόνῳ καὶ ἐκ τῶν προτέρων διετάχθη ὑπὸ τοῦ μοιραίου τῶν ἀκάμπτων νόμων; Πρὸς τὶ νὰ συγκινῇ ἡμᾶς ἡ τύχη τῶν βραχυχρονίων τούτων ὄντων, παρ' οἷς ἅγιον καὶ ἱερὸν εἰσι μόνον οἱ φυσικοὶ νόμοι, οὓς ἐκφαίνουσι διὰ τῆς ἐν βραχεῖ χρόνῳ ζωῆς αὐτῶν; Ἂς ἐξετάζωμεν τοίνυν μόνον τοὺς νόμους τούτους καὶ διὰ τούτου θὰ ἐπιτευχθῇ ὁ ὕψιστος σκοπὸς τοῦ βίου-ἡ ἐπιστήμη.

Καὶ τῇ ἀληθείᾳ ὁ οἶκτος ἐπὶ ταῖς προσωπικαῖς δυστυχίαις θὰ ἦτο ἀνάξιος ἀσθένεια διὰ τὸν ἀνυψωθέντα μέχρι τῆς θεωρίας τοῦ παγκοσμίου ὅλου (universum). Τὶ ἐνδιαφέρουσι τοὺς οὕτω σκεπτομένους τὰ παθήματα τοῦ βίου τούτου, αἱ θλίψεις, αἱ καταπιέσεις, αἱ δοκιμαζόμεναι ὑπὸ τῶν λαῶν, αἱ ἀδικίαι αἱ προσγιγνόμεναι τοῖς ἀτόμοις καὶ τί ἐλατήριον διὰ τοιαύτην συμπάθειαν θὰ παρουσιασθῇ, ἀφ' οὗ τὰ πάντα γίνονται οὐχὶ κατὰ τὸν νόμον τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἀθέατον νόμον τῆς ἀνάγκης; Οἱ τοιοῦτοι, συνεπείᾳ τοιούτων θεωριῶν, ἀπαθῶς θεῶνται τὰ γιγνόμενα ἐν τῇ ἱστορίᾳ, περὶ πολλοῦ ποιοῦνται νὰ μετρῶσι τὰς μηχανικὰς δυνάμεις, δι' ὧν κινεῖται ὁ πελώριος οὗτος ὀργανισμὸς καὶ ἐκτυλίσσεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἐπίσης δὲ καὶ τὰς νοητικὰς δυνάμεις, οὔσας καὶ ταύτας μοιραίας, δι' ὧν ἐδημιουργήθησαν αἱ διάφοροι πράξεις τοῦ παιζομένου δράματος, οὐδόλως δ' ἀνησυχοῦσι μήτε περὶ τῆς ἀληθείας τῶν ἰδεῶν τῶν ἐμπεριεχομένων ἐν ταῖς διαφόροις ταύταις κατὰ διαδοχὴν ἐπισυμβαινούσαις πράξεσι, μήτε περὶ τῆς λύσεως τῆς ἀναμενούσης ἑκάστην τῶν γενεῶν τούτων, τῶν διερχομένων ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ πληρουσῶν αὐτὴν διὰ τῶν παθῶν, τῶν θλίψεων καὶ τῶν δυστυχημάτων αὐτῶν. Ἂς χύνωνται δάκρυα καὶ αἵματα ἐπὶ τῆς σκηνῆς ταύτης. Οἱ ἠθοποιοὶ τάχιστα ἐμφανίζονται καὶ ἐξαφανίζονται ἐκ τῆς σκηνῆς ταύτης. Ἅπαντα ταῦτα κυριολεκτικῶς ὁμοιάζουσι πρὸς θεατρικὴν τραγῳδίαν μετὰ προσποιητῶν φωνῶν καὶ φαινομενικῶν τραυμάτων. Ὁ ἐπιστήμων, ἁπλοῦς παρατηρητὴς ἐν τῷ σύμπαντι, ἐκ τῶν προτέρων πείθεται ὅτι ὁ κόσμος ἀνήκει αὐτῷ μόνον ὡς ἀντικείμενον ἐρεύνης. Τὸ μόνον ὅπερ ἐπιθυμεῖ εἶνε νὰ μὴ παρακωλύωμεν αὐτὸν δι' ἄλλων ἰδεῶν ἐν τῷ ἔργῳ του. Ἐπὶ πλέον, πρὸς τί ν᾽ ἀνησυχῶμεν περὶ τοῦ μέλλοντος; τὴν πρόοδον οὐδεὶς ἀρνεῖται· κηρύττουσιν ὅτι αὕτη γενήσεται ἐκτός ἡμῶν καὶ ἄνευ ἡμῶν. Ἰδοὺ τοίνυν αἱ τοῦ Ἑγέλου ἰδέαι θριαμβεύουσαι. Ἡ κίνησὶς ἐστι μοιραία, ἀδιάλειπτος· δέν δυνάμεθα οὔτε νὰ σταματήσωμεν αὐτὴν, οὔτε νὰ διευθύνωμεν αὐτὴν πρὸς ἑτέραν διεύθυνσιν. Οἱ ἀσθενεῖς ἡμῶν ἀγῶνες οὐδέποτε θὰ κατώρθουν νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν κίνησιν, ἐξίσου δὲ καὶ ἡ ἡμετέρα ἀντίδρασις δεν θὰ παρεκώλυεν αὐτὴν. Ἡ ἀπάτη τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως

ἐκφαίνεται ἐνταῦθα ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἀδυναμίᾳ. Ἐντεῦθεν νέα φάσις πολὺ τὸ ὅμοιον ἔχουσα πρὸς τὴν θρησκευτικὴν μοιρολατρείαν. Τὸ Πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, λαμβάνει διὰ τὴν ὑπηρεσίαν του διαδοχικῶς τὰς μᾶλλον ἐξόχους προσωπικότητας, αἵτινες εἰσι μόνον πρόσκαιροι μορφαὶ τῆς αἰωνίου αὐτοῦ ἐνσαρκώσεως. Ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Κομφούκιος, ὁ Περικλῆς καὶ ὁ Οὐάσιγκτων, ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Ναπολέων εἰσὶ μόνον ὑπηρέται αὐτοῦ. Οὐδενὸς τὴν ἀνάγκην ἔχει πρὸς ἐπιτέλεσιν τῆς αἰωνίου αὐτοῦ ἐργασίας. Ὁ μόνος ἀγὼν, ἡ μόνη ἐργασία ἔχουσα ἀξίαν διὰ τὸν ἐπιστήμονα συνίσταται ἐν τούτῳ, ἵνα καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς ἀντίληψιν τῆς θείας εἰκόνος τῶν μεγάλων τούτων πράξεων, εἰς ἃς διαδοχικῶς μεταβαίνει τὸ ἄπειρον πνεῦμα. Ἀλλὰ νοεῖν τὸ ἄπειρον σημαίνει ἐξισοῦσθαι πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀντιλήψεως, σημαίνει γενέσθαι ἑαυτὸν ἄπειρον. Ὥστε ὁ μόνος ἡρωϊσμὸς, ἡ μόνη ἐργασία ἥν ὀφείλει νὰ ἐπιδιώκῃ ἡ ἀνθρωπότης ἐστίν ἡ ἐπίγνωσις τῶν νόμων, δι᾽ ὧν κυβερνᾶται ἡ ἀνθρωπότης καὶ οὐδὲν πλέον. Τῇ ἀληθείᾳ τινὲς τῶν θιασωτῶν τῶν Ἑγελιανῶν τούτων σκέψεων, καταλιμπάνοντες ἔν τισι σημείοις τὸν διδάσκαλον αὐτῶν, ἐμφοροῦνται ὑπὸ τινων συμπαθῶν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἰδεῶν, ἀναμεμιγμένων ὅμως μετὰ ἰδεῶν σφόδρα ἀμφιβόλου χαρακτῆρος καὶ ἐν τῇ πράξει ἀποδεικνυομένων ἀνεφαρμόστων οὐτοπιῶν. Παρίστανται οὗτοι θερμοὶ ὑπέρμαχοι τῶν καλουμένων ὑπ' αὐτῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὀνειροπολοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἵδρυσιν πολιτείας ἐπιγείων θεῶν, ἴσης κατὰ τὴν εὐδαιμονίαν (κοινωνισμὸς). Ἀλλ' ἐν τούτῳ φωρῶνται ἀνεπαρκεῖς καὶ ἀντιφατικοί. Ἡ πίστις εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἰδεώδους τούτου, εἰς τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἐπικράτησιν τῆς ἀληθείας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἰσότητος προϋποτίθησι πίστιν εἰς τὸ ἀγαθόν, εἰς τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' οὗτοι διατείνονται ὅτι ἡ ἀληθεία, τὸ ἀγαθὸν δέν εἶνε ὁ ὡρισμένος, ἀμετάβλητος σκοπός, ἀλλά μόνον εὐμετάβλητον ἀποτέλεσμα. Ἔπειτα ἅπαντα ταῦτα στηρίζονται καὶ ἐπὶ τῆς πίστεως εἰς τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν ἑκάστου, ἀλλά τοιαύτη ἐλευθερία παρ' αὐτοῖς δέν ὑπάρχει ὁμιλοῦσιν οὗτοι εὐγλώττως περὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ πολιτικὴ ἐλευθερία ἐστὶν ἔκφρασις τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας. Ἀλλά παρ' αὐτοῖς περὶ τῆς

τελευταίας οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ. Ὁμολογοῦσιν οὗτοι ὅτι ἡ φιλοσοφία των ἀναιρεῖ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ πᾶσα ἀπόπειρα πρὸς ἐξήγησιν αὐτῆς ὡς ἀποτέλεσμα ἔχει τὴν ὑπαγωγὴν αὐτῆς εἰς τὴν καθολικὴν ἀναγκαιότητα. Ἡ ἐλευθερία ὑπάρχει μόνον ἐφ' ὅσον ἐξακολουθεῖ ἡ ἄγνοια ἡμῶν. Καθ' ὅν δὲ χρόνον γνωσθῇ ἡ ἀληθὴς αὐτῆς φύσις, ἀμέσως μεταβάλλεται εἰς γεγονός ὅμοιον πρὸς τὰ λοιπὰ γεγονότα καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν σφαῖραν τῆς μοιραίας διαδοχικότητος τῶν ὄντων, ἑπομένως ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεὼς ἐστι καθαρὰ ἀπάτη. Ἑπομένως τὸ ἀποτέλεσμα τῶν φιλοσοφικῶν τούτων θεωριῶν οὐδὲν ἕτερὸν ἐστι καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰ κοινωνικὰ ζητήματα ἢ τελεία ἀδιαφορία. Αἱ λυπηραὶ αὗται ἰδέαι, αἵτινες ἐπὶ τῆς καθόλου πορείας τῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας ἔσχον ὀλέθριον ἐπίδρασιν καὶ αἵτινες δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀπαίσια συμπτώματα τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς, ὅπερ, ὡς ὀψόμεθα ὕστερον, τελείαν ἐνσάρκωσιν εὗρεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Νίτσε, εὗρον ἰσχυρὸν ἔρεισμα ἐν ταῖς ἐμπειρικαῖς ἐπιστήμαις, αἵτινες τείνουσι σήμερον ν᾽ ἀντικαταστήσωσι πάσας τὰς λοιπάς, ὡσεὶ μόνον ὁ φυσικὸς κόσμος ὑπάρχει καὶ οὐδεὶς ἕτερος. Εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐμπειρικῶν ἐπιστημῶν ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀρνητικοῦ τούτου πνεύματος τῆς ἐποχῆς καὶ μεταβαίνομεν νῦν.

(ἀκολουθεῖ)

Νικόλαος Χριστοδούλου

Καθηγητὴς τῆς Θεολογίας

ΓΝΩΜΑΙ ΑΓΓΛΙΚΑΝΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΠΕΡΙ ΕΝΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Ὁ ἐν Ἀμερικῇ Ἀγγλικανὸς Ἐπίσκοπος Crafton ἀναλαβὼν τελευταίως ἵν᾽ αὐτοπροσώπως κομίσῃ προτάσεις περὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν μετέβη εἰς Πετρούπολιν καὶ ἐνεχείρισε τῷ Μητροπολίτῃ αὐτῆς μακρὸν περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἑνώσεως ὑπόμνημα, ὅπερ ἀπετέλεσε τὴν βάσιν ἰδίας αὐτοῦ πραγματείας ὑπό τὴν ἐπιγραφὴν «Ἡ ἕνωσις τῆς Ἀνατολικῆς μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας» (The Reunion of Oriental and Anglican Churches). Αἱ ἐν αὐτῇ γνῶμαι τοῦ ἀγγλικανοῦ Ἐπισκόπου εἰσιν ἄξιαι πολλῆς προσοχῆς.

Θεωρῶν ὁ συγγραφεὺς ὡς βάσιν τοῦ ὅλου ἔργου τὴν συνεννόησιν ἐπὶ τῆς ἰδέας περὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀπ' αὐτῆς ἄρχεται τῆς διαπραγματεύσεως αὐτοῦ. Εὑρίσκει ἄκρως ὀρθὴν τὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἰδέαν περὶ Ἐκκλησίας, ὡς πνευματικοῦ ὀργανισμοῦ περιλαμβάνοντος σύμπαντας τοὺς πιστοὺς ἐν τε τῷ οὐρανῷ καὶ τῇ γῇ μυστηριωδῶς συνδεδεμένους πρὸς τὸν ἐν αὐτῇ ἐνοικοῦντα Λόγον. Ἡ ἔννοια αὕτη, λέγει, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν δυτικὴν περὶ Ἐκκλησίας τοιαύτην ὡς σώματος ἐκπροσωπουμένου ἐν τινι ὁρατῷ τοῦ Χριστοῦ ἀντιπροσώπῳ φέρουσαν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φεουδαλικοῦ συστήματος ἢ τὴν ὀρθολογίζουσαν τοῦ Σχολαστικισμοῦ, ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἐβοήθησε τὴν παπικὴν μοναρχίαν, τὸ δὲ δεύτερον τὴν εἰσαγωγὴν γνωμῶν εἰς τὰ δόγματα, τὰς παπικὰς εἰς τὸ σύμβολον προσθήκας, ἑδραζομένη μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ παραδόσεως ἢ τοῦ ὀρθολογισμοῦ, ἀπέκρουσε μὲν τὰς προτεσταντικὰς ἀρνήσεις καὶ τὰς ρωμαϊκὰς προσθήκας, διεφύλαξε δὲ τὴν ἀρχαίαν πίστιν, τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς Νικαίας διατυπωθεῖσαν, καὶ

ἐκκλησιαστικὸν πολίτευμα διωργάνωσεν ἐπὶ ἀποστολικῆς καὶ κανονικῆς βάσεως, ἀπηλλαγμένον τοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐπινοηθέντων δεκρεταλίων καὶ τοῦ φεουδαλισμοῦ μορφωθέντος θεοσδότου πρωτείου. Ἐνῷ δ' ἐντεῦθεν ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία ζητεῖ ὑποταγὴν ἀπόλυτον, ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τουναντίον ζητεῖ ὁμολογίαν τῆς αὐτῆς ἐπὶ τῆς γραφῆς καὶ τῆς παραδόσεως στηριζομένης πίστεως. Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία μείνασα ἀμιγὴς τῶν τε ὑπερβολῶν τοῦ δυτικοῦ μεσαιωνικοῦ ρωμανισμοῦ καὶ τῶν προτεσταντικῶν αἱρέσεων εὑρίσκεται ἐγγὺς πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἐν τῇ περὶ Ἐκκλησίας ἐννοίᾳ, διὸ καὶ ἡ ἕνωσις οὕτω καλῆς βάσεως τιθεμένης δέον νὰ ἐπιζητηθῇ ἐν τῇ συνεννοήσει ἐπὶ τῶν ἑξῆς τεσσάρων: τῆς παραδοχῆς τῶν θείων μυστηρίων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς μέσων τῆς χάριτος, τῶν συνόδων, τῆς ἐπικλήσεως τῶν ἁγίων καὶ τοῦ filioque.

Ι. Ἡ περὶ τῆς ἀντιλήψεως τῶν μυστηρίων ἰδέα δύναται νὰ φαίνηται ζήτημα καὶ πρόσκομμα. Ἐνῷ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν μεγάλη διαφορὰ δέν ὑφίσταται καὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας παραδεχομένης ἑπτὰ μυστήρια, ὡς πρὸς τὴν ἀντίληψιν αὐτῶν διχογνωμονοῦσιν αἱ Ἐκκλησίαι, εἰ καὶ οὐχὶ κατὰ βάθος καὶ κατ' οὐσίαν καὶ καθ' ὁλοκληρίαν, ἀλλὰ πως κατ' ἐπιφάνειαν καὶ μετ' ἐξαιρέσεων. Διότι παραδεχομένη ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία «δύο γενικῶς μυστήρια» ἐννοεῖ δύο καθολικῶς μυστήρια χρήσιμα πρὸς σωτηρίαν, μὴ ἀπορρίπτουσα καὶ τὰ λοιπά, ὧν μνείαν μὲν πως κεκρυμμένην ποιεῖται ἐν ταῖς Ὁμιλίαις, φανερὰν δ᾽ ἐν τοῖς Ἄρθροις. Διαιρουμένων δ' ὅμως τῶν μυστηρίων εἰς δύο τάξεις ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, εἰς τάξιν πρώτην περιλαμβάνονταν δύο (βάπτισμα καὶ εὐχαριστία) ἀνήκοντα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν θεωρουμένην ἐν σχέσει πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ τὴν αἰωνίαν αὐτῆς ὕπαρξιν, καὶ ὧν ὁ τύπος καὶ ἡ ὕλη καθωρίσθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἀμεταβλήτως, καὶ εἰς τάξιν δευτέραν πέντε ἄλλων, τῶν λοιπῶν, ἀναφερθέντων πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς γῆς Ἐκκλησίαν ἐν τῇ ἐγχρόνῳ καὶ στρατευομένῃ αὐτῆς σχέσει, καὶ εἰς τὴν διακανόνισιν αὐτῆς ὑπαγομένων τῆς τε ὕλης καὶ τοῦ τύπου αὐτῶν, ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ διαίρεσις αὕτη ἐκλαμβάνεται οὐσιωδέστερον, τῶν

πέντε τῆς δευτέρας τάξεως θεωρουμένων τρόπον τινὰ ὑποτελῶν καὶ καλουμένων ἁπλῶς holy orders, εἰ καὶ ἐν τῇ πράξει πολλῶν αὐτῆς ἐπισκόπων ἐκμηδενίζεται καὶ ἡ ἀντίληψις αὕτη. Ἀλλ' ἴσως λέγει ὁ συγγραφεύς, ὡς πρὸς τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ὑπάρχει οὐσιώδης διαφορὰ. Τῇ ἀληθείᾳ, ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ δέν εἶνε ἐν χρήσει ὁ ὅρος «μετουσίωσις» διότι, ὡς ἐννοεῖται οὗτος σαρκικῶς ἢ φυσικῶς ἐν τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν τῆς συνόδου τοῦ Τριδέντου ἐξήγησιν, ἐπαναφέρει τὴν Ἀριστοτέλειον διάκρισιν μεταξὺ οὐσίας καὶ συμβεβηκότος, διὰ τὸν ἀπὸ τοῦ συλλογίζεσθαι δὲ περὶ τόσον μεγάλου μυστηρίου φόβον ἀνθιστάμεθα εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς ἀνθρωπίνης ταύτης μεταφυσικῆς ἀντιλήψεως περὶ τοῦ δόγματος, συμμεριζόμεθα δὲ τὴν περὶ μυστηριώδους μεταβολῆς γνώμην τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑποστηρίζομεν ἐναντίον τῶν Προτεσταντῶν τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς πραγματικῆς ἀντικειμενικῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, ἥτις καίτοι οὐδέποτε ἐθεωρήθη ὁμολογία πίστεως, περιέχεται ὅμως ἐν τῇ κατηχήσει, ἥτις ἐστὶ καθολικῶς ὑποχρεωτικὴ (28. 29).

ΙΙ. Ἐν τῷ ζητήματι τῶν συνόδων λέγει ὁ Ἐπίσκοπος, λόγος μόνον δύναται νὰ γένηται περὶ τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἥτις μὴ ἀναγνωρισθεῖσα ἐν ἀρχῇ ὑπὸ τῶν Δυτικῶν, κυρίως διότι αἱ ἀποφάσεις αὐτῆς σχετίζονται πρὸς τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων, περὶ ἧς ὅλως διάφορος ἀντίληψις ὑπάρχει παρ' ἀμφοτέραις ταῖς Ἐκκλησίαις, τῆς μὲν Λατινικῆς ἀποδιδούσης μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν εἰκόνα ὡς εἰς αὐτὸ τὸ ἐκπροσωπούμενον διὰ τῆς εἰκόνος, τῆς δ' Ὀρθοδόξου ἀπορριπτούσης τὴν δουλείαν καὶ ὑπερδουλείαν ταύτην εἰς τὰς εἰκόνας, ἀναγούσης δὲ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν εἰς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἁγίους τοὺς ἐκπροσωπουμένους ἐν αὐταῖς, ἐγένετο εἶτα ἐν τῇ Συνόδῳ τοῦ Λουγδούνου τὸ 1274 ὑπὸ πάντων τῶν δυτικῶν δεκτὴ καὶ ὑπὸ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας μέρος ἀποτελούσης τοῦ Δυτικοῦ Χριστιανισμοῦ. Αὕτη ἀπορρίπτουσα τὴν Ρωμαϊκὴν διδασκαλίαν οὐδέποτε ἐπαύσατο τιμῶσα τὴν ἑβδόμην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον καὶ σέβουσα τοὺς ἁγίους καὶ τὰ ἱερὰ ἀντικείμενα, καὶ κατ'

ἀρχὴν πραγματικὴ διαφορὰ ἐν τούτῳ μεταξὺ Ὀρθοδόξου καὶ Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑφίσταται.

III. Ὡς πρὸς τὴν ἐπίκλησιν τῶν ἁγίων, ἑξακολουθεῖ ὁ συγγραφεύς, διακρίνει τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ρωμαϊκῆς ἡ καθολικότης τῆς ἀμοιβαίας δεήσεως, διότι ἀναγνωρίζουσα ἡ πρώτη τὴν ἀλήθειαν, ὅτι πάντα τὰ κτίσματα, ὅπου καὶ ἂν ὦσι, ἐξαρτῶνται καὶ στηρίζονται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, δέεται συνεπῶς αὐτοῦ οὐ μόνον ὑπὲρ πάντων τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν ἁγίων. Ἐνῷ δὲ ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία παρίστησι τὴν Παρθένον ὡς εἰδικὴν ἕδραν τῆς χάριτος τὸν δὲ Χριστὸν ὡς τὴν τῆς δικαιοσύνης θεωροῦσα ταύτην τρόπον τινὰ συναπολυτρωτὴν, ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μὴ ἀναγνωρίζουσα τοὺς ἁγίους καὶ τὴν Παρθένον ὡς πηγὴν χάριτος ἐξαιτεῖται ἁπλῶς τὴν μεσιτείαν αὐτῶν, τὴν δέησιν, αἱ δ᾽ ἀπαντῶσαι ἐνίοτε ἐκφράσεις «ἡ ἅγια μήτηρ τοῦ Θεοῦ ἔσωσεν ἡμᾶς» ἐξηγητέαι ὡς αἱ τοῦ Παύλου «τὸ πᾶν γέγονεν, ἵνα τοὺς πάντας σώσῃ», ἔνθα ἡ σωτηρία ὑπὸ τοῦ Παύλου γέγονε διὰ τοῦ κηρύγματος, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἔσωσεν ἡμᾶς ἡ Παρθένος τῇ βοηθείᾳ τῶν δεήσεων αὐτῆς. Καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ ὀρθοδόξῳ ἐννοίᾳ, ἐπιλέγει ὁ συγγραφεύς, οὐδὲν ὑπάρχει, ὥστε νὰ τηρῶνται οἱ Χριστιανοὶ μεμακρυσμένοι ἀπ' ἀλλήλων.

IV. Παλαιὸν δ' ὅμως (ἀπὸ 900 ἐτῶν), μετὰ ψυχικοῦ ἄλγους ἐπιφέρει ὁ συγγραφεύς, κώλυμα εἰς τὴν ἕνωσιν ἀποτελεῖ ἡ περί «filioque» διδασκαλία ἐλλείπουσα ἀπὸ τοῦ πρωταρχικοῦ τῆς Νικαίας συμβόλου, παρεντεθεῖσα δ᾽ ἐν αὐτῷ ὑπὸ τῶν Λατίνων ὅλως ἀντικανονικῶς καὶ κληροδοτηθεῖσα καὶ τῇ Ἀγγλικῇ Ἐκκλησίᾳ μέρος ἀποτελούσῃ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὴν Ὀρθόδοξον ἀντίληψιν ἡ θεία Μοναρχία ἀπαιτεῖ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκ μόνου τοῦ Πατρός, ἀπορριπτομένης πάσης ἄλλης ἐννοίας καὶ ἀπαγορευομένης πάσης προσθήκης ἢ ἄλλης ἀκινδύνου ὑπονοουμένης καὶ ἐμπεριεχομένης ἐν αὐτῇ ἐπεξηγηματικῆς ἐκφράσεως εἰς τὸ σύμβολον, ὡς ἀπεκλείσθη ἡ προταθεῖσα ὡς συμβιβαστικὴ τῆς διαφορᾶς φράσις «διὰ τοῦ Υἱοῦ» ἑνὸς μεγάλου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας θεολόγου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ

διὰ τὸ ἑνιαῖον τῆς οὐσίας τῆς Τριάδος ἐκφρασθεῖσα, πολλῷ πλέον, ὅτι ἐνταῦθα εἰσαγομένης εἰς τὸ σύμβολον προσθήκης γενομένης ὑπὸ τοῦ Πάπα, συνεισαχθήσονται κατ' ἀνάγκην καὶ τὸ ἀλάθητον αὐτοῦ καὶ ἡ ἄσπιλος τῆς Θεοτόκου σύλληψις. Εἶνε ἡ μόνη ἄνομος προσθήκη, ἥτις ἐναπέμεινε τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ, δεικνύουσα τὴν προτέραν ρωμαϊκὴν δουλείαν. Ἡ ἀπὸ τοῦ συμβόλου ἀπότριψις αὐτῆς οὖσα τὸ κυριώτερον μέλημα ἐν τῇ φιλορθοδόξῳ τάσει, ἀπόκειται εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀμερικῆς, διότι ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ Ἐκκλησία κωλύεται νὰ δράσῃ αὐτοβούλως ὑπὸ τοῦ κράτους, εἰ καὶ ἐν αὐτῇ ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἀληθοῦς συμβόλου, ὡς διετυπώθη ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἐργάζεται ὁλόκληρος ἑταιρεία «Nicene Creed Association».

Ὁ συγγραφεὺς ἐν τῇ ὑπερμέτρῳ αὐτοῦ ἀγάπῃ πρὸς τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν παρίστησιν αὐτὴν εὔκολον καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ filioque, ἀλλ' οὐχ ἧττον αἱ μέχρι τοῦδε γενόμεναι ἀπόπειραι δέν κατέληξαν εἰς συμφωνίαν οὐδ' ἐπ' αὐτῶν τῶν ἐπουσιωδεστέρων, δι' ὧν κατ' ἐπιφάνειαν αἱ Ἐκκλησίαι χωρίζονται. Εἶνε δ' ὅμως ἄξιος συγχαρητηρίων διὰ τὸ μεγάλοφρον καὶ συγγνωμονικόν αὐτοῦ πνεῦμα, καὶ διὰ τὴν προσπάθειαν αὐτοῦ, ὅπως καταστῇ τοῦτο γενικὸν καὶ πραγματοποιηθῇ ἐνωρίτερον ἡ τῶν Ἐκκλησιῶν συμφιλίωσις.

Διάκονος Ἱππόλυτος Μιχαηλίδης.

Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ

ΕΝ ΙΑΠΩΝΙΑι ΚΑΙ ΕΝ ΚΟΡΕΑι [1]

Ἡ οὐσία τῆς διδασκαλίας ταύτης φέρει τὸ ὄνομα «ἀριάνη κατιάνη», αἱ τέσσαρες ὕψισται ἀλήθειαι. 1) Ἡ ὑπαρξις εἶναι κακόν, διότι πᾶσα ὕπαρξις εἶνε ἀνήσυχος ἐπιθυμία ἀνάγκη ἀπολαύσεων καὶ μετὰ τὰς ἀπολαύσεις τάσις πρὸς νέας τοιαύτας. Τὸ εἶναί ἐστιν αἰωνία μεταβολὴ φαινομένων, ἐν ᾗ ἕκαστον εἶδος ἐγείρεται μόνον ἵνα καὶ αὖθις καταρρεύσῃ, ὡς ὑδατίνη πομφόλυξ. Ἡ νεότης εἶνε οὐδέν, διότι μετατρέπεται εἰς γῆρας, τὸ κάλλος εἶνε οὐδέν, διότι σβέννυται ὡς μετέωρον· ἡ ὑγιεία ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς νόσου, ἡ ζωὴ ὑπὸ θανάτου· ἀλλὰ, -καὶ ἐν ταυτῷ ἔγκειται τὸ ὕψιστον κακὸν- καὶ ὁ θάνατος εἶνε οὐδέν, ἅτε ὁδηγῶν εἰς ἀναγέννησιν, εἰς ἀνακαινισμὸν τῆς ὑπάρξεως, εἰς νέον κύκλον θλίψεων καὶ βασάνων. 2) Τὶς ἡ αἰτία τῆς ὑπάρξεως καὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν αὐτῆς; Ἡ αἰτία τῆς διαιωνίσεως τῆς θλίψεως εἶνε ἡ αὐτὴ καὶ ἡ τῆς θλίψεως καθόλου. Πᾶσαι αἱ ἐπὶ μέρους βάσανοι, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ περιοριζόμεναι ζωϊκαὶ ὁρμαί. Ἀλλ' αἱ ζωϊκαὶ αὗται ὁρμαὶ ἐν τῇ ἀναρριθμήτῳ αὐτῶν ποικιλίᾳ κατ' οὐσίαν παρουσιάζουσι διαφόρους μορφὰς τῆς ἐκφάνσεως μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς τάσεως πρὸς ὕπαρξιν, τάσεως πρὸς τὸ ζῆν καὶ διατήρησιν αὐτοῦ. Τοιουτοτρόπως ἡ πρὸς ὕπαρξιν τάσις εἶνε δύναμις θεμελιώδης παρακινοῦσα εἰς διηνεκῆ τῆς θλίψεως ἀνανέωσιν. Ἡ πρὸς τὴν ζωὴν τάσις προαπαιτεῖ τὰς ἀναγεννήσεις, ὧν τὸν χαρακτῆρα καθορίζει ὁ νόμος τῆς ἀνταμοιβῆς (κάρμα). Ἐφ᾽ ὅσον ὁ ἄνθρωπος δέν γινώσκει

[1] Ἴδε τεῦχ. Ε.' σελ. 473-496.

τὴν ἀλήθειαν, ἔχει πάθη καὶ πονηρὰς κλίσεις, ἐφ' ὅσον διατελεῖ προσηλωμένος εἰς ἀντικείμενα ὑλικά, θά ἐπανέρχεται καὶ δέν θὰ ἐκβαίνῃ τῆς *σαμσάρας* (κυκλοφορικῆς ὑπάρξεως). 3) Ἐνῷ ἡ δευτέρα ἀλήθεια ὁμιλεῖ περὶ τοῦ παράγοντος τὴν ὕπαρξιν, ἡ τρίτη διαλαμβάνει περὶ τοῦ τί δύναται νὰ ἐκμηδενισῃ αὐτὴν. Αἴτιον τῆς ὑπάρξεως εἶνε ἡ ἐπιθυμία, ἄρα ἡ κατάσβεσις τῆς ἐπιθυμίας εἶνε ἐκμηδένισις τῆς ὑπάρξεως. Ἐφ᾽ ὅσον ἡμεῖς διὰ τῆς ἡμετέρας βουλήσεως καὶ τῶν ἡμετέρων πόθων τείνωμεν εἰς τὴν ἀπόκτησιν ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων, δέν θὰ ἐπιτύχωμεν τῆς ἀληθοῦς ἀναπαύσεως. Μόνον ἐν τῷ τελείῳ οὐδενί, ἔνθα οὔτε διανοεῖσθαι οὔτε μὴ διανοεῖσθαι ὑπάρχει, ἐλευθερούμεθα τελείως ἀπὸ τῆς θλίψεως τῆς ὑπάρξεως. 4) Τὶς ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον; -Ἡ ἐκμηδένισις τοῦ κακοῦ, ἡ διάπραξις παντὸς ἀγαθοῦ, ἡ ἡδεῖα διάθεσις τῶν ἀτομικῶν λογισμῶν. Σχετικῶς πρὸς τὸ κακὸν παρέχονται αἱ ἑξῆς πέντε κύριαι ἐντολαὶ 1) Μὴ φόνευε (μηδὲ ζῶα), 2) μὴ κλέπτε, 3) μὴ μοίχευε, 4) μὴ ψεύδου, 5) μὴ μεταχειρίζου ποτὰ μεθυστικά. Ὡς πρὸς τὸ ἀγαθὸν συνίσταται ἡ ἑξῆς ἐντολή: ἔσο συγγνώμων πρὸς πᾶν κτίσμα. «Ὁ νόμος μου, λέγει ὁ Βούδδας, εἶνε νόμος εὐσπλαγχνίας πρὸς πάντα. Ὡς τὸ ὕδωρ καθαίρει τὰ πάντα καὶ ἀποπλύνει τὰ τε ἀγαθὰ καὶ τὰ κακά, καὶ ὡς ὁ οὐρανὸς εἰς πάντα ἐπαρκεῖ, οὕτω καὶ ἡ διδασκαλία μου δέν γινώσκει διαφορὰν μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἐπιφανοῦς καὶ ἀσήμου, σούδρα [1] καὶ βραχμάνου». Οὐ μόνον πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ζῶα καὶ τὰ ἔντομα δέον νὰ τρέφῃ τις οἶκτον καὶ νὰ ἀπαλλάσσῃ αὐτὰ τῶν βασάνων ὑπάρχουσι δέ βουδδιστικά νοσοκομεῖα πρὸς περίθαλψιν καὶ τῶν ἑρπετῶν. Ἐν σχέσει πρὸς ἑαυτὸν ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ καταπαλαίῃ πᾶσαν αὐτοῦ ἐπιθυμίαν καὶ ὁρμήν, πᾶν αἴσθημα αὐτοῦ. Ὁ νικῶν ἑαυτὸν εἶνε ὁ ἄριστος ἄρχων, τὴν δὲ νίκην αὐτοῦ οὐδεὶς θεὸς καὶ οὐδεὶς δαίμων δύναται ν᾽ ἀφαιρεσῃ ἀπ' αὐτοῦ. Οὐδὲν πῦρ

[1] Σοῦδραι εἶναι οἱ ἐκ τῶν τεσσάρων ἡ τελευταία καὶ κατωτάτη ἐν Ἰνδικῇ τάξις, ἡ τάξις τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν τεχνιτῶν, ἡ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἔχουσα ἀπὸ τοῦ Σούδρα, ἑνὸς τῶν τεσσάρων υἱῶν τοῦ Βράχμα. Σ.Μ.

εἶνε ἰσχυρότερον τῆς ἐπιθυμίας, οὐδεμία αἰχμαλωσία ἰσχυροτέρα τῆς ὑπὸ τοῦ φθόνου, οὐδὲν δίκτυον ἰσχυρότερον τοῦ πάθους... Ἐκκόπτετε αὐτὴν τὴν ρίζαν τῆς ἐπιθυμίας... Ἂς καταπνίγῃ ὁ ἄνθρωπος ἐν ἑαυτῷ τὴν ὀργήν, ἂς καταπνίγῃ τὴν ἀλαζονείαν, ἂς καταστρέφῃ πᾶν κώλυμα ... Ἡ ὀργὴ δὲν καταπαύεται διὰ τῆς ὀργῆς, ἀλλά διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης». Ἐν ἄλλοις παραγγέλμασι λέγεται: «ἡ ἀγάπη συνεπάγεται θλῖψιν καὶ ἡ ἀπώλεια τῶν προσφιλῶν εἶνε βαρεῖα, ὅθεν ἡ τοιαύτη θλῖψις δέον νὰ μένῃ μακρὰν ἐκείνων, οἵτινες εἰσῆλθον εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας». Αἱ ἠθικαὶ αὗται ἀρχαὶ δέν ἀπαρνοῦνται τὸν κόσμον, ἀλλ' ὑποδηλοῦσιν, ὅτι κάλλιον νὰ καταλίπῃ τις αὐτὸν χάριν τῆς αὐτοτελειώσεως καὶ τῆς θεωρίας. Τὸ σύστημα τοῦτο καίπερ ἐπιτρέπον τὴν ὕπαρξιν λαϊκῶν βουδδιστῶν, ἐν τούτοις τὴν προτίμησιν ἀπονέμει τοῖς μοναχοῖς βουδδισταῖς. Οἱ λαϊκοὶ βουδδισταὶ καλοῦνται οἰκοδεσπόται, παροχεῖς ἐλεημοσύνης καὶ ἀκροαταὶ (τ.ἔ. τῆς διδασκαλίας, *οὐπασάκαι*). Οἱ βουδδισταὶ οἱ πρὸς τελειοποίησιν ἀποχωρισθέντες τοῦ οἰκογενειακοῦ καὶ κοσμικοῦ βίου καλοῦνται *σραμάνα*-ἅγιοι, *βήκσου*-πένητες, μοναχοὶ ἐπιτυχόντες σχετικῶς ὑψηλοτέρας βαθμίδας τελειώσεως, *ἀργάται*-ἀξιοσέβαστοι. Οἱ εἰς μείζονα βαθμὸν ἁγιότητος καταφθάντες καλοῦνται *βαδισάτβαι*. Οὗτοι εἶνε οἱ ὑποψήφιοι διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ Βούδδα, διότι μόνον μιᾶς ἔτι γεννήσεως χρῄζουσιν, ὅπως ἐπιτύχωσι τῆς Νιρβάνας, διὸ καὶ δύο ὁδοὶ τότε πρὸ τοῦ πιστοῦ διανοίγονται. Ἐὰν οὗτος, κινούμενος ἐξ οἴκτου καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, ἐπιθυμῇ νὰ σώσῃ οὐ μόνον ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ τὸν πλησίον νὰ συνδράμῃ ἐν τῷ ἔργῳ τῆς σωτηρίας, καθίσταται τέλειος βούδδας.[1] Ἀλλ' ἐὰν ἀρκῆται εἰς τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ μόνον σωτηρίαν καὶ δὲν φροντίζει περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων, καθίσταται *πρατιέκα βούδδας*. Οὗτος ἐπιτυγχάνει μὲν τῆς Νιρβάνας, δὲν ἔχει ὅμως τὴν ἐξουσίαν τῶν τελείων βουδδῶν, δὲν εἶνε «εὐλογία διὰ τὸν κόσμον». Οἱ βοῦδδαι καθόλου εἰσὶν ἄνθρωποι γενόμενοι θεοί. Εἰσὶν ἀθάνατοι, βεβυθισμένοι ἐν τῇ ἐκστάσει τῆς Νιρβάνας

1 Οἱ τέλειοι Βοῦδδαι κατέχουσι «τὸ ὕπατον καὶ τέλειον bodhi, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου ἕτερον δὲν ὑπάρχει» (Σανσκριτιστὶ Anouttarâ Samyaksambodhi ἢ ἁπλῶς Sambodhi-τέλειον bodhi καλούμενον). ***Σ. Μ.***

καὶ ἐλεύθεροι πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων θλίψεων καὶ ἀδυναμιῶν, διὰ τῶν ἀγαθῶν ἀποφάσεων καὶ τοῦ σθένους τῆς βουλήσεως αὐτῶν βοηθοῦντες τοὺς ἀνθρώπους, εἰς οὓς ἐμπνέουσι τὰ πρακτέα πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν πρὸς τὴν σαμσάραν δεσμῶν. Ἔχουσιν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς φύσεως, δύνανται νὰ μεταβάλλωσι καὶ νὰ διορθῶσι τοὺς νόμους, ἀλλ' ὡς οὐδείς, οὐδὲν δύνανται νὰ δημιουργήσωσιν. Ἐν ταῖς βορείαις βουδδιστικαῖς αἱρέσεσι τῆς σχολῆς Μαχαγιάνα ὑπὲρ τοὺς ἀνθρωπίνους τούτους βούδδας (Manouchya-bouddâs) θέτουσι πέντε ἄλλους βούδδας τῆς θεωρίας (Dhyâni-boudhâs). Οὗτοι ὑφίστανται ἀφ' ἑαυτῶν πρὸ τῆς μορφώσεως τοῦ κόσμου καὶ χειραγωγοῦσι τοὺς ἀνθρωπίνους βούδδας. Ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἄξιος ἐκ τῶν θεωρητικῶν τούτων βουδδῶν εἶνε ὁ Ἀμιτάμπχα, παριστῶν τὴν ὑποχθόνιον θεότητα, τὴν τοὺς τεθνεῶτας ἐν τῷ κατωτάτῳ παραδείσῳ (Σουκχαβάτα) διακυβερνῶσαν. Παρὰ τισι τῶν αἱρέσεων ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἱεραρχίας τῶν ἀκτίστων τούτων βουδδῶν ἵσταται ὁ Ἄδι-βούδδας. Οἱ Διάνι-βοῦδδαι ἔχουσι πέντε πνευματικοὺς υἱοὺς (Διάνι-βοδισάτβα), οὓς ἐδημιούργησαν ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν οὐσίας, ὅπως ἐν αὐτοῖς ἔχωσι τοὺς βοηθοὺς αὐτῶν ἐν τῷ δυσχερεῖ ἔργῳ τῆς καθοδηγήσεως τῆς ὑπάρξεως εἰς τὴν σωτηρίαν. Ἐξ αὐτῶν γνωστότερος τυγχάνει ὁ Ἀβολοκτιτεσβάρα, γεννηθεὶς ἐκ τοῦ βλέμματος τῆς Ἀμιτάμπι. Ἡ θεότης αὕτη παριστᾶται συνήθως ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς γυναικὸς Κβανηὴν καὶ ἀπολαύει ἔτι μείζονος δημοτικότητος ἢ ὁ Ἀμιτάμχα. Οὖσα θεά εὔσπλαγχνος ὑπέσχετο νὰ ἐμφανισθῇ εἰς πάντας τοὺς ἀναριθμήτους κόσμους, ὅπως σώσῃ τοὺς κατοίκους αὐτῶν, ὡς τοιαύτη δὲ σώτειρα ἐπεσκέψατο καὶ τὸν Ἅιδην. Ἰδοὺ μία τῶν δημωδῶν προσευχῶν, μεθ' ἧς ἀπευθύνονται πρὸς αὐτὴν : «Ἡ παντεπόπτις καὶ παντοδύναμος Κβανηὴν ἐπὶ τῇ προσευχῇ ἡμῶν ἐλθέτω ἐνταῦθα, ὡς ὑπέσχετο, καὶ λυτρωσάτω ἡμᾶς ἀπὸ τῶν τριῶν κωλυμάτων» (τῶν ἀνοσίων λογισμῶν, λόγων καὶ πράξεων). Φροντίζουσα νὰ ὁδηγήσῃ τοὺς πάντας εἰς τὸν παράδεισον τοῦ Ἀμιτάμπχα, ἡ Κβανηὴν μεριμνᾷ καὶ περὶ τῆς ἐπιγείου εὐδαιμονίας τῶν ἀνθρώπων. Οὕτω θεωρεῖται δότειρα τέκνων καὶ αἱ εἰκόνες αὐτῆς, αἱ τὴν ἰδέαν ταύτην ὑποδεικνύουσαι, εἶνε λίαν παρεμφερεῖς πρὸς τὰς εἰκόνας τῆς Παρθένου. Αἱ πρὸς τιμὴν αὐτῆς

εὐλογίαι, ἢ ἀκριβέστερον αἱ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτῆς ἐπῳδαὶ θεωροῦνται ἐπικούρημα κατὰ τὰς διαφορωτάτας τῶν περιπτώσεων. «Δόξα τῇ ἀγαθῇ καὶ εὐσπλάγχνῳ Κβανηήν. Ἐὰν ἐπληττόμην τὸ στῆθος διὰ μαχαιρῶν, αὗται νὰ μὴ μέ βλάψωσιν. Ἐὰν ἐβυθιζόμην ἐντὸς λίμνης πυρίνης, νὰ μὴ μέ κατακαύσῃ. Ἐὰν περιεκυκλούμην ὑπὸ λιμηρῶν πνευμάτων, νὰ μὴ μου ἥπτοντο. Ἐὰν παρεδιδόμην εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν δαιμόνων, οὗτοι νὰ μὴ μέ ἔθιγον. Ἐὰν μετεβαλλόμην εἰς ζῶον, καὶ τότε ἔτι νὰ ἐπετύγχανον τοῦ οὐρανοῦ. Δόξα τῇ οἰκτίρμονι Κβανηὴν». Μεγάλην σημασίαν ἔχει καὶ ὁ Μαητρέηγια (Μη-λη-φὸ), ὁ Βούδδας τοῦ μέλλοντος, πρὸς τὸν ὁποῖον στρέφονται αἱ ἐλπίδες τῶν βουδδιστῶν ἤδη ἐν τῷ παρόντι. Ὁ βουδδισμὸς ἀποδέχεται καὶ πάντας τοὺς θεοὺς τοῦ βραχμανισμοῦ, ἀλλὰ τίθησι τούτους κατωτέρω τῶν βουδδῶν καὶ βοδισατβῶν, ἀναγνωρίζων αὐτοὺς ὡς ὄντα ἅγια ἔχοντα λίαν περιωρισμένην ἐξουσίαν καὶ δύναμιν. Ὁ νότιος βουδδισμὸς ὀνομάζεται Σχολὴ τῆς Χηναϊάνα (μικρὰς ἁμάξης). Ἡ ὀνομασία αὕτη ὑπαινίσσεται τὴν σχετικὴν αὐτοῦ ἁπλότητα καὶ τὸ περιωρισμένον τῶν ἀπαιτήσεων. Ἀναμφιβόλως οὗτος εἶνε ἐγγύτερος πρὸς τὸν πρωτόγονον βουδδισμὸν, τὸ πάνθεον αὐτοῦ εἶνε πενιχρόν, τὰ δόγματα ἁπλᾶ, ἡ λατρεία αὐτοῦ ἀσυγκρίτως ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένη. Εἶνε δὲ διαδεδομένος ἐν Κεϋλάνῃ, Καμβοΐᾳ, Βιρμανίᾳ καὶ Σιάμ. Ὁ βόρειος βουδδισμὸς καλεῖται Σχολὴ τῆς Μαχαγιάνα (μεγάλης ἁμάξης). Οὗτος δέον ν᾽ ἀνεφάνη ἐν τῇ βορείῳ Ἰνδικῇ (τανῦν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἰνδικῇ βουδδισταὶ δέν ὑπαρχουσι) καὶ ἐκεῖθεν διεδόθη ἀνὰ πᾶσαν τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν. Οὗτος κέκτηται πολυμερὲς δογματικὸν σύστημα, πολυμερῆ λατρείαν, πλουσίαν ἱεραρχίαν. Οἱ μοναχοὶ αὐτοῦ καὶ οἱ ἱερεῖς δίδουσιν εὐχὴν ἁγνείας, πτωχείας καὶ ὑπακοῆς εἰς τοὺς ἀνώτερους. Ἀπαγορεύεται αὐτοῖς ἡ βρῶσις κρέατος, ἡ πόσις οἴνου καὶ ποτῶν διεγερτικῶν· ὀφείλουσι νὰ τηρῶσι συχνὰς καὶ λίαν αὐστηρὰς νηστείας, ζῶσι δὲ ἐν *βηχάραις* (εἰδός τι μοναστηρίων). Ἄιδουσιν ἱεροὺς ὕμνους, ἀναγινώσκουσιν ἱερὰ βιβλία, ἐπιτελοῦσι θρησκευτικὰς τελετὰς ἐπὶ τῶν νεογεννήτων, κατὰ τοὺς γάμους καὶ κατὰ τὰς κηδείας. Διδάσκουσι τοὺς νεοσυλλέκτους, ἀντιγράφουσιν ἱερὰς βίβλους, κατασκευάζουσιν ἀντικείμενα θρησκευτικῆς

χρήσεως (ἀγαλμάτια κ. τ. πρπλ.), οὐχὶ σπανίως δὲ εἶνε καὶ ἀστρολόγοι, ἀλχημισταὶ καὶ προφῆται.

Μία τῶν κυρίων μεταξὺ τῆς σχολῆς Χηναϊάνα καὶ τῆς Μαχαϊάνα διαφορῶν ἔγκειται ἐν τῷ ὅτι ἡ πρώτη ἐν τῷ ἔργῳ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐπιτεύξεως τῆς Νιρβάνας ἀποκρούει τὴν κατὰ χάριν θείαν βοήθειαν καὶ καθόλου τὴν ὑπερφυσικὴν βοήθειαν, πρεσβεύουσα ὅτι ὁ ἄνθρωπος διὰ μόνων τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀγώνων εἰσέρχεται εἰς τὴν Νιρβάναν. Ἐν τῇ Μαχαϊάνᾳ, ἡ ὑπερφυσική συνδρομὴ διαδραματίζει σπουδαῖον πρόσωπον, αἱ δὲ μυστηριώδεις τελεταί, αἱ δεισιδαιμονίαι ἡ πομπώδης λατρεία κατέχουσι μέγα μέρος ἐν τῷ Μαχαιγιανικῷ Βουδδισμῷ. Μόνο ἐν Σινικῇ ἐφιστᾶται τῶν βουδδιστῶν ἡ προσοχὴ κυρίως ἐπὶ τῆς μυστικῆς οὐσίας τοῦ βουδδισμοῦ ἐν δὲ Ἰαπωνίᾳ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ πομπώδους καὶ ἐνδιαφέροντος περικαλύμματος αὐτῆς.

Ἐν Ἰαπωνίᾳ ὑπάρχει πλῆθος βουδδικῶν εἰδώλων. Ταῦτα, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις χώραις, χαρακτηρίζει ὄγκος, τερατώδεις ἰδιότητες καὶ δυσμορφία, ἀλλὰ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῶν ταῦτα δέν κωλύουσι τὴν καλαισθησίαν εἰς τὰ ἄλλα μέρη τῆς λατρείας. Τὰ εἴδωλα ταῦτα ἀνάγονται εἰς τὴν ἀρχαιότητα, δὲ εἰς αὐτὰ πίστις δέν παρατηρεῖ τὸ βάναυσον ἐξωτερικὸν αὐτῶν, ἀλλὰ τὴν ὑψηλὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν οὐσίαν. Ἐν Ἰνδικῇ τὰς διαστάσεις τῶν εἰδώλων τοῦ Βούδδα καθώριζον κατὰ τὴν ἑξῆς κλίμακα. Ὑπεδείκνυον ποῦ ἀποτετυπωμένον τὸ πέλμα τοῦ Βούδδα ἔχον ἐγκάρσιον μῆκος ὀργυιᾶς, κατὰ τὸν περὶ ἀναλογιῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος νόμον ὑπελόγιζον ὁπόσος ἔδει νὰ ἦτο ὁ Βούδδας καὶ ἀνήγειρον πελώριον ἄγαλμα. Κολοσσιαῖα τοῦ Βούδδα ἀγάλματα εὕρηνται καὶ ἐν Ἰαπωνίᾳ· ἐν Κιότῳ λ.χ. ὑπάρχει γιγαντῶδες τοιοῦτο. Πρός ἔκφρασιν τῶν ἰδεῶν, ἡ ἀνατολικὴ φαντασία δέν ὀκνεῖ νὰ προσφύγῃ εἰς τὸ παχυλὸν σύμβολον. Ἡ τῆς ἐλεημοσύνης θεότης, ἵνα ἐπιτυχῶς βοηθῇ, δέον νὰ κέκτηται πλῆθος χειρῶν, προικίζουσι λοιπὸν αὐτὴν διὰ τοιούτων. Βεβαίως ἡ παράστασις ἀποβαίνει τερατώδης ἐν τούτοις τοῦτο ἔδει νά γίνῃ, ἅτε χρησιμεῦον πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἀγαθῆς ἰδέας. Ἐν τέλει τὸ ἀντικείμενον εἶνε τοσούτῳ ἱερώτερον, ὅσῳ ἀρχαιότερον, καὶ ὅμως ὅσῳ ἀρχαιοτέρα εἶνε ἡ τέχνη, τοσούτῳ

καὶ αἰσχρότερα τυγχάνει. Ἐντεῦθεν αἱ ἀρχαῖαι παραστάσεις τῆς Κβαννὸν (Ἰαπωνικὴ ὀνομασία, ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν σινικὴν Κβανηὴν) εἶνε δυσειδεῖς, διὸ καὶ λέγουσι περὶ τῶν Ἰαπώνων, ὅτι ἀμείβοντες τὴν ἀγαθὴν θεάν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς, ἅτινα παρ' αὐτῆς ἐλάμβανον, ἐπροίκιζον αὐτὴν δι' εἰδεχθοῦς ἐξωτερικοῦ.

Ὁ ἐν Τοκίῳ ναὸς τῆς θεᾶς ταύτης εἶνε ἓν τῶν μεγαλοπρεπεστάτων βουδδικῶν κατασκευασμάτων ἐν Ἰαπωνίᾳ. Οἱ βουδδικοὶ ναοὶ συνήθως περιβάλλονται ὑπ' αὐλῆς, εἰς ἣν εἰσέρχεταί τις διὰ μιᾶς ἢ δύο πυλῶν, παρὰ τὰς ὁποίας ἵστανται δύο ἀγάλματα βεβαμμένα τὸ μὲν δι' ἐρυθροῦ, τὸ δ' ἕτερον διὰ πρασίνου χρώματος.

Ταῦτα εἶνε οἱ φύλακες τοῦ ναοῦ, οἱ φύλακες τῶν τεσσάρων μερῶν τῆς οἰκουμένης, ὁ ἐρυθρὸς καὶ ὁ πράσινος διάβολος. Ἡ θέα αὐτῶν εἶνε λίαν ἀπεχθής. Παρὰ τὰς ἄλλας πύλας, ἂν ὑπάρχωσι τοιαῦται, ἵστανται παραστάσεις τοῦ ἀνέμου καὶ τῆς βροντῆς. Εἰς τὸν ἐν Τοκίῳ ναὸν τῆς Κβαννὸν ἄγει διόροφος πύλη δέκα ὀργυιῶν ὕψους. Γιγαντιαῖα καὶ κακάσχημα σανδάλια ἐκ ψιάθου ἐκτεθειμένα ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν εἴσοδον κιγκλιδώματος, μαρτυροῦσι τὴν εὐσέβειαν χωρικοῦ τίνος ἰαθέντος, χάρις εἰς τὴν Κβαννόν, ἀπὸ τῆς ποδάγρας. Ἀνὰ τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ περιέρχονται ἀλέκτορες, ὄρνιθες καὶ περιστεραί, τρεφόμεναι, ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν προσκυνητῶν, ὡσαύτως ἀνήρτηνται ἐν αὐτῷ προγράμματα καὶ παντοειδεῖς διαφημίσεις. Ἐν τῷ περιβόλῳ ὑπάρχει ὁ πρὸς ἐπιτέλεσιν καθαρμῶν νιπτήρ, ἐν αὐτῷ ὑψοῦται ὁ μέγας κώδων, ἐγείρεται ἑπταόροφος παγόδα μεθ' ὑψηλῆς ὀξυβελοῦς κορυφῆς καὶ πλήθους μικρῶν κωδωνοστασίων, ὡς καὶ τὸ πρὸς παραλαβὴν καὶ ἐναπόθεσιν τῶν προσφορῶν οἰκοδόμημα. Τὸ θυσιαστήριον τῆς Κβαννόν τοποθετεῖται ἐντὸς ὡραίου οἰκοδομήματος καὶ διακρίνεται ἐπὶ πλούτῳ καὶ πολυτελείᾳ· Θυμιατήρια, λυχνίαι, ἄνθη φυσικὰ ἵστανται πρὸ τοῦ ἀγάλματος τῆς θεᾶς. Ἡ Κβαννόν κέκτηται πληθὺν ὀφθαλμῶν καὶ χειρῶν (ἵνα τὰ πάντα βλέπῃ καὶ τοὺς πάντας βοηθῇ). Ὁ εὐσεβὴς λατρευτὴς τῆς θεᾶς καταγράφει τὴν αἴτησιν αὐτοῦ ἐπὶ τεμαχίου χάρτου, συνθλίβει αὐτὸ εἰς σφαιρίδιον, ὅπερ εἰσάγουν ἐντὸς τοῦ στόματος καὶ διαλύων ἐν τῷ σιέλῳ αὐτοῦ πτύει ἀκολούθως ἐπὶ τοῦ εἰδώλου. Ἐὰν τὸ προσπτυσθὲν ἅψηται τοῦ ἀγάλματος, ὅπερ χωρίζεται διὰ

κιγκλιδώματος ἀπὸ τοῦ μέρους, ἐν ᾧ ἵστανται οἱ πιστοὶ, τότε δυναταὶ τις νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι ἡ θεά θὰ ἐκπληρώσῃ τὴν αἴτησιν αὐτοῦ.

Ἐν τοῖς παραπλεύροις παραρτήμασι τοῦ ναοῦ τῆς Κβαννὸν εὕρηται πλῆθος ἄλλων εἰδώλων, μείζονος δὲ τιμῆς ἀπολαύει ὁ Βηνζουρού, εἷς τῶν δεκαὲξ μαθητῶν τοῦ Βούδδα, ὁ Ἀσκληπιὸς τοῦ βουδδισμοῦ. Τὴν παρὰ τούτου θεραπείαν ἀπεκδέχονται προστρίβοντες ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ πάσχον μέρος τοῦ ἀσθενοῦς, ὅπερ ἐπίσης προστρίβουσιν.

Αἱ ἱεραὶ τελεταὶ εἶνε πομπώδεις. Οἱ Βόνζοι, οἱ τοῦ βουδδισμοῦ ἱερεῖς, ἱεροπρακτοῦσιν ἐν χρυσοϋφάντῳ περιβολῇ. Ὁ καθαγιασμὸς τῶν ἄρτων ἡ καῦσις τοῦ θυμιάματος, ἡ ἅψις τῶν λυχνίων, ἡ χρῆσις τῶν κωδώνων, τὰ θρησκευτικὰ εἰκονογραφήματα, πάντα ταῦτα ἐν τοῖς βουδδιστικοῖς ναοῖς ὑπομιμνήσκουσι τοὺς χριστιανικοὺς τοιούτους καὶ ἰδίως τοὺς καθολικούς. Μεταξὺ τῶν ναῶν (Μία) τοῦ καθαροῦ Σιντοϊσμοῦ καὶ τῶν τοῦ βουδδισμοῦ (Τέρα) ὑπάρχει σημαντικὴ διαφορὰ. Οὕτω ἐν τοῖς τελευταίοις ἀντὶ τῶν *τόριη* ὑπάρχουσιν ὁ ἐρυθρὸς καὶ ὁ πράσινος διαβόλος, τὰ κωδωνοστάσια (προστέγον μετὰ μεγάλου κώδωνος παγόδα μετὰ μικρῶν κωδώνων), ἡ περιστροφικὴ βιβλιοθήκη, ἐν ᾗ ἐγκλείονται πάντα τὰ κανονικὰ βιβλία τοῦ βουδδισμοῦ (ρήντσο), τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ ἱερὰ λείψανα.

Ὡς περὶ τοὺς σιντοϊκούς, οὕτω καὶ περὶ τοὺς βουδδικοὺς ναοὺς διατηροῦνται διαρκεῖς εἴτε πρόσκαιροι ἀγοραὶ μετὰ παντὸς ὅ,τι κατασκευάζεται, ἐκτίθεται καὶ πωλεῖται ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῶν πανηγύρεων.

Ὁ βουδδισμὸς ἐν Ἰαπωνίᾳ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, κατετμήθη εἰς πληθώραν αἱρέσεων καὶ αὗται πάλιν εἰς ἄλλας μικροτέρας. Ἰδοὺ αἱ μᾶλλον ἐξέχουσαι αἱρέσεις, πρὸς ἃς προσεγγίζουσιν αἱ λοιπαὶ ὡς διακλαδώσεις αὐτῶν. Ἡ αἵρεσις Τενδάη εἶνε μία τῶν ἀρχαιοτάτων, ἀναφανεῖσα ἐν Σινικῇ, ἔνθα ἱδρυτὴς αὐτῆς θεωρεῖται ἐκ τοῦ μοναστηρίου Τίεν-Τάϊ Ἐμόν. Ἡ αἵρεσις αὕτη, ἧς τὴν διδασκαλίαν διέδωκεν ἐν Ἰαπωνίᾳ ὁ Δένγνιο-οδαήσση, ἀποδέχεται ὅτι πᾶς τις δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τῆς Νιρβάνας καὶ ὅτι τὴν μακαριότητα εἴτε τὴν ἐν τῇ Νιρβάνᾳ κατάστασιν ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ δοκιμάσῃ

ἤδη ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, ἀρνεῖται δὲ τὴν διὰ τὴν σωτηρίαν ἀναγκαιότητα τοῦ μοναχικοῦ βίου καὶ τῶν ἀναγεννήσεων. Περισσότερον τιμῶνται ὑπ' αὐτῆς ὁ Σάκυα-μούνη καὶ ἡ Κουαννόν. Ἡ Κουαννόν ἐν γένει παρίσταται ὑπὸ μορφὴν γυναικός, ἀλλ' ἡ μορφὴ αὕτη εἶναι ἁπλῶς εἷς τῶν τύπων τῆς θεότητος, οὐχὶ δὲ ἡ οὐσία αὐτῆς. Ἐνίοτε ἐμφανίζεται καὶ ἐν νεανικῇ μορφῇ. Ἡ ἀρχὴ αὐτῆς φαίνεται ἀνδρικὴ, καλεῖται δὲ καὶ ἀπόρροια καὶ υἱὸς τῆς Ἀμήδα. Τὰ *κάμη* τοῦ Σιντοϊσμοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ Ἰαπωνικοῦ βουδδισμοῦ, ἐξ αὐτῶν δὲ ἡ Τενδάη σέβει τὸν Βησχαμὸν καὶ δὴ τὴν Βεν-Τέν, θεότητα τῆς νήσου Ἐνοσήμα, οὖσαν Ἀφροδίτην τῶν Ἰαπώνων. Αὕτη θεωρεῖται προστάτις τῶν θαλασσοπορούντων καὶ ἐνίοτε συγχέεται πρὸς τὴν Κουαννόν. Ἐν γένει ἡ αἵρεσις αὕτη εἶνε λίαν ἀρχαία καὶ πλουσιωτάτη ἔχουσα πλῆθος εἰδώλων καὶ τελετῶν. Ἡ αἵρεσις Τσὲν-σιού Σινικῆς οὖσα καταγωγῆς, ἅτε ἐν Σινικῇ ὑπὸ τοῦ Δαρμόη [1] ἱδρυθεῖσα, ἐπὶ τοῦ Ἰαπωνικοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ μετηνέχθη ὑπὸ τοῦ Δο-γουέν, διετήρησε κατὰ τὸ πλεῖστον τὸν σινικὸν χαρακτῆρα. Ὁ Σακύας καὶ ἡ Κουαννὸν διαδραματίζουσιν ἐν αὐτῇ, ὡς καὶ ἐν τῇ Τενδάῃ, τὸ κύριον πρόσωπον, ἡ δὲ Ἀμήδα τελείως ἐξαφανίζεται πρὸ τῶν ἄλλων θεῶν παρὰ τοῖς βουδδισταῖς τῆς αἱρέσεως ταύτης. Ἡ αἵρεσις Σινγόν, ἱδρυθεῖσα ἐν Σινικῇ διὰ τοῦ Κέη-γούα, εἰς τὴν Ἰαπωνίαν μετηνέχθη ὑπὸ τοῦ ἱερέως Κέο-βόο-δαησσή, ὅστις ἐφεῦρε διὰ τοὺς Ἰάπωνας τὴν κυρτὴν γραφὴν καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ κυρίως ἤρξατο διαδιδόμενος ἐν Ἰαπωνίᾳ ὁ βουδδισμός. Περίεργα εἶνε τὰ Μανδάρα (τέλειον σύμπαν) αὐτῆς, τὸ σύμβολον τῆς οἰκουμένης, ἥτις προσωποποιεῖται ἐν τοῖς Βούδδαις.[2] Κατὰ τὴν τοιαύτην ἀντίληψιν τῆς οἰκουμένης ὑποδεικνύεται, ὅτι καὶ οἱ δαίμονες οὐδαμῶς εἶνε ἐχθροί, ἀλλὰ βοηθοί καὶ ὑπηρέται τοῦ ἔργου τοῦ Βούδδα, διότι καταδιώκοντες τὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον διὰ τούτου ἀκριβῶς ἐπαναφέρουσιν αὐτὸν εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν. Ἡ αἵρεσις Σινγόη ὕπερθεν τοῦ Βούδδα τίθησι τὸν Δαηνάτα-πιουράη καὶ τὴν Ροζάνα, δύο μορφὰς τοῦ

[1] Τό ὄνομα τοῦτο Ἰνδιστί σημαίνει νόμον.
[2] Ἰδ. Τά Μανδαρα τοῦ ναοῦ Τόδζι. Guide au Musée Guimet 1899 p. 242.

Ἄδι - Βούδδα. Πρώτη ἡ Σινγόη, ἐν ᾗ τὸ κύριον πρόσωπον ἀποτελεῖ ἡ Κουαννόν, εἰσήγαγε τὰ Κάμη τοῦ Σιντοϊσμοῦ εἰς τὸ βουδδικὸν πάνθεον (Ἄντσεν-μίο-ο, Φοῦδο-μίο-ο). Τὴν αἵρεσιν Χοκκεσίου ἵδρυσεν ὁ Νιτσιρέν, ὅστις, υἱὸς ὢν πτωχοῦ ἁλιέως καὶ ὡς παῖς τυγχάνων λίαν ἀγαπητός, ὠνομάσθη Ζέννητσι-μάρο, τὸ καλὸν παιδίον τοῦ ἡλίου. Ἡ γέννησις αὐτοῦ καὶ ἡ παιδικὴ ἡλικία ὑπὸ τοῦ συναξαρίου αὐτοῦ περιβάλλονται διά θαυμάτων. Δωδεκαετὴς εἰσήχθη εἰς βουδδικὸν μοναστήριον, ἔνθα τοὺς πάντας κατέπληξε διά τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς σοφίας αὐτοῦ, δεκαεξαετὴς δ' ἐγένετο μοναχὸς λαβὼν τὸ ὄνομα Ρέντσο. Τὸ βασανίζον αὐτὸν ἦν τὸ ζήτημα τῆς κατατμήσεως τοῦ βουδδισμοῦ τὸ θαλάσσιον ὕδωρ ἔχει μίαν μόνην γεῦσιν, ἔλεγε, πῶς ὅμως ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Βούδδα δύνανται νὰ ὑπάρχουσι δύο ὁδοί; Ἐν στιγμαῖς τοιούτων διαλογισμῶν προσεβλήθη ποτὲ ὑπὸ ἐπιληψίας καὶ αἷμα ἀνεδύθη ἐκ τοῦ λάρυγγος αὐτοῦ, νῦν δὲ ἐπιδεικνύουσιν ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ἰνδοκάλαμον μετ' ἐρυθρῶν στιγμάτων ἐπὶ τῶν φύλλων. Ἐν τῇ περὶ Νιρβάνας διδασκαλίᾳ εὗρε τὴν ῥήτραν: πίστευε εἰς τὸν λόγον, οὐχὶ δ' εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἐμελέτων τὸν ἱερὸν λόγον διέγνω, ὅτι τελευταῖον προϊὸν τοῦ Βούδδα θεωρεῖται ἡ Σαδδάρμα πουνδαρήκα σούτρα (ἐγχειρίδιον εἴτε διδασκαλία τοῦ λωτοῦ περί τοῦ μυστηριώδους νόμου).

Τὸ ἔσχατον παρὰ τοῦ Βούδδα παρελθὸν δέον νὰ ᾖ καὶ τὸ τελειότατον. Τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας ταύτης θὰ ἐφάνη πάντως εἰς αὐτὸν ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ, διὸ καὶ ἀπεφάσισε νὰ ὑποδείξῃ εἰς πάντας τὴν διδασκαλίαν ταύτην ὡς τὸ πλήρωμα τῆς ἀληθείας. Ἐφοίτησεν εἰς διάφορα μοναστήρια, καθυπέβαλεν ἑαυτὸν εἰς μεγάλους ἀγῶνας, εἶδε σημεῖα, ἔλαβεν ἀποκαλύψεις καὶ ὀνομάσας ἑαυτὸν Νητσιρὲν (λωτὸν εἴτε καρπὸν τοῦ ἡλίου), ἐξῆλθεν ἐπὶ τὸ κήρυγμα. Τὸ συναξάριον αὐτοῦ παριστᾷ αὐτὸν ὑποστάντα πολλὰ παθήματα καὶ διωγμούς, λυτρωθέντα θαυμασίως ἀπὸ τοῦ θανάτου, ἐξορισθέντα, ἀλλ' ἀποθανόντα ἐν δόξῃ. Ἐπὶ τῶν βωμῶν τῶν ναῶν τοῦ Νητσιρὲν ἵσταται συνήθως ἡ τριὰς τοῦ βουδδισμοῦ Σαμ-μπὸ: ὁ Βούδδας, ἡ *δάρμα* καὶ ἡ *σάνγα* τ. ἔ. ὁ Βούδδας, ὁ νόμος καὶ ἡ κοινότης (Ἐκκλησία). Ἡ κοινότης εἰκονίζεται ὡσαύτως ὑπό μορφὴν τοῦ Βούδδα, ἡ δὲ δάρμα ὑπὸ

μορφὴν πίνακος τεθειμένου μεταξὺ τῶν δύο βουδδῶν καὶ φέροντος τὴν ἐπιγραφὴν: Νάμου-μίο-χὸ ρεν-γε-κίο, προσκύνησις τῷ λωτῷ τοῦ ἀγαθοῦ νόμου, ἥτις ἀποτελεῖ τὸν κύριον τόπον προσευχῆς ἐν τῇ αἱρέσει Χάκκε-σίου, ἧς οἱ ὀπαδοὶ ἀναγινώσκοντες αὐτὴν πλήττουσιν ἐρρύθμως τύμπανον τοσάκις ὅσαι εἶνε αἱ συλλαβαὶ αὐτῆς. Ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος αἱρέσει τιμῶνται πολλοὶ Ἰνδικοὶ θεοί, ὡς ὁ Βράμας, Ἴνδρας, Γερούζας κλπ, ὡς καὶ τὰ ἐκβουδδισθέντα κάμη (Μίο-κὲν ἡ θεότης τοῦ πολικοῦ ἀστέρος, Μαρίσση-τὲκ- ὁ θεὸς τοῦ πολέμου, ἡ θεά Κιζιμότσιν καὶ αἱ χίλιαι θυγατέρες αὐτῆς). Πᾶν κτίσμα, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς αἱρέσεως ταύτης, δύναται νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς καταστάσεως τοῦ Βούδδα. Ὁ παράδεισος παρίσταται ὑπ' αὐτῆς λίαν αἰσθητικῶς, ὑπάρχει δ' ἐν αὐτῇ καὶ ἰσχυρὸν στοιχεῖον μυστικισμοῦ. Οὕτω παρὰ τοῖς ὀπαδοῖς αὐτῆς ὑφίσταται ἡ τελετὴ Κάη-γὲν (διανοίξεως τῶν ὀφθαλμῶν, ἥτις ἀποσκοπεῖ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ψυχῆς τῆς θεότητος ἐντὸς τῆς εἰκόνος αὐτῆς!). Ἡ ὑψίστη ἀκμὴ τῆς αἱρέσεως ταύτης συμπίπτει πρὸς τὴν 16 ἑκατονταετηρίδα, τανῦν δ' οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς ἀριθμοῦνται εἰς δύο ἑκατομμύρια μετὰ πέντε χιλιάδων περίπου ναῶν.

Ἡ αἵρεσις Δζο-δό, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ σίνου Ζεν-δό, ἐν Ἰαπωνίᾳ διεδόθη ὑπὸ τοῦ Γόνεν. Αὕτη ἐν Τοκίῳ μὲν κέκτηται πολυτελὲς μοναστήριον ἐν τε Τοκίῳ δὲ καὶ Νικκοῖ ἐξαίρετα μαυσωλεῖα. Τὰ δόγματα τῆς αἱρέσεως ταύτης περιστρέφονται κυρίως περὶ τὸν ὑποχθόνιον κόσμον, κυρία δὲ θεότης, πρὸς ἣν στρέφονται τὰ βλέμματα τῶν θιασωτῶν αὐτῆς, εἶναι ἡ Ἀμήδα-δάρμα-δάτσου ἤτοι ἡ Ἀμήδα τοῦ δευτέρου παραδείσου (Σουκχαβάτα). Ἡ Σουκχαβάτα εἶνε ὑποδεεστέρα τῆς Νιρβάνας, οὐχ ἧττον εἶνε λίαν ἐπίζηλος τόπος κατοικίας. Συνεργοὶ τῆς Ἀμήδα παρίστανται ἡ Κουαννὸν καὶ ἡ Σεήζη-θεότης παρουσιάζουσα, ὡς ἐκ τῶν ἰδιοτήτων αὐτῆς, δευτέρωσιν τῆς Κουαννὸν καὶ προσωποποιοῦσα τὸν οἶκτον καὶ τὴν προσευχήν. Κατ' ἐξοχὴν μορφὴ τοῦ πανθέου τῆς Δζο-δὸ εἶνε ὁ οὐδέποτε κοιμώμενος καὶ τὰς ψυχὰς τῶν μικρῶν παίδων διαφυλάττων Ἧτσο. Οὗτος εἶνε ἔμπλεως εὐσπλαγχνίας, ἡ φωνή αὐτοῦ εἶνε τρυφερὰ ὡς ἡ φωνή τῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους Χάζα περιστερῶν, ἡ δὲ στοργὴ αὐτοῦ εἶνε ἀνεξάντλητος ὡς

τῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ. Αἱ ψυχαὶ εἰς τὴν Σουκχαβάτα κατέρχονται διὰ τῆς Ζαη-νοκαβάρα-κοίτης τοῦ ποταμοῦ, ἥτις ὡσαύτως μεταφέρει παιδία. Κατὰ τὴν ὁδὸν ταῦτα προφυλάττει ἀπὸ τῶν δαιμόνων φιλόφρων γέρων, οὗτινος ἡ καρδία εἶνε ἀείποτε νέα. Τὰ πνεύματα κωλύουσι τὰ παιδία νὰ καταλάβωσι τὸν παράδεισον καὶ ἐντεῦθεν συμβαίνει νὰ ζήσωσι ταῦτα ἐπὶ τινα ἔτη ἐν τῇ κοίτῃ Ζα-η-νοκαβάρα. Ἐνταῦθα θρηνοῦσι τὴν μητέρα, τὴν δοῦσαν αὐτοῖς τὴν ζωήν, τὸν θωπεύσαντα αὐτὰ πατέρα, τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφάς, μεθ' ὧν συνέπαιξαν προσευχόμενα ἅμα ὑπὲρ αὐτῶν. Τὰ Ὄνη ἐκφοβίζουσι τὰ παιδία, ἀλλ' ὁ Ἦτσο καθησυχάζει καὶ διαβαυκαλίζει αὐτά. Τὰ παιδία δύνανται νὰ πάσχωσι δι' ἁμαρτίας διαπραχθείσας ἐν τῇ προτέρᾳ ὑπάρξει. Ὁ Ἦτσο ὅμως δύναται νὰ παράσχῃ αὐτοῖς τύχην κρείττονα ἐκείνης, ἧς εἶνε ἄξια, ὡς ἐπίσης δύναται νὰ βελτιώσῃ τὴν τύχην καὶ τῶν ἄλλων νεκρῶν, ἐὰν οὗτοι στραφῶσι πρὸς αὐτὸν. Σπουδαίαν σημασίαν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς σωτηρίας ἔχει ἡ μυστικὴ φράσις: νάμου Ἀμήδα-Βούτσου τιμὴ εἰς τὴν Ἀμήδα Βούδδα. Εἰς τὸν ἀπαγγέλλοντα τὰς λέξεις ταύτας μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης διανοίγονται αἱ πύλαι τῆς Σουκχαβάτα. Ὁ Ἅιδης ἐν τῇ αἱρέσει Δζο-δὸ θεωρεῖται αἰώνιος, εἶναι δὲ παρ' αὐτῇ σφόδρα ἀνεπτυγμένη ἡ βωμολόχος θρησκομανία· οὕτω λ.χ. ἐπαναλαμβάνοντες τὴν ἀνωτέρω μυστικὴν φράσιν ἵστανται οἱ πιστοὶ μετὰ κομβολογίων ἀνὰ χεῖρας καὶ μικρῶν ξυλίνων τυμπάνων ἅτινα πλήττουσι συνοδεύοντες τὴν ὁμοιόμορφον αὐτῶν προσευχήν.

Ἐκ τῆς αἱρέσεως Δζο-δό προῆλθεν ἡ αἵρεσις Σχὶνσου διὰ τοῦ ἱερέως Σχινράν. Ἐνταῦθα αἱ αὐταὶ Ἀμήδα, Κουαννὸν καὶ Σεήζη, ἡ αὐτὴ μυστικὴ ἐπῳδὴ καὶ ἡ αὐτὴ ἐλπὶς ἐπὶ τὴν ἀπεριόριστον εὐσπλαχνίαν τοῦ βούδδα. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς αἱρέσεως, ἐν ᾗ τὰ πάντα ὑπήχθησαν ὑπὸ τὴν πίστιν, ἡ Σχίνσου κατ' ἀρχὴν ὑπήγαγε τὰ πάντα ὑπὸ τὴν ἠθικήν. Τὰ πνευματικὰ αὐτῆς πρόσωπα δέν ὑποχρεοῦνται εἰς ἀγαμίαν, ἀλλὰ νυμφεύονται καὶ συνήθως τὰ πνευματικὰ ἀξιώματα μεταδίδονται κληρονομικῶς. Ὡσαύτως ποιοῦνται χρῆσιν κρέατος, αἱ δὲ νηστεῖαι, αἱ ἱεραὶ ἀποδημίαι, οἱ ἀσκητικοὶ ἀγῶνες ὑπὸ τῆς αἱρέσεως ταύτης δέν ἀποδοκιμάζονται. Οἱ λαϊκοί

ὀφείλουσι νὰ ἐπιτελῶσι τὸ ἀγαθόν, νὰ σέβωνται τὴν Ἀμήδα καὶ ν᾽ ἀπευθύνωσιν αὐτῇ προσευχάς, νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τοὺς νόμους τῆς ἑαυτῶν χώρας. Ἡ γυνὴ ἡ μὴ ἀναγεννηθεῖσα ἐντὸς ἀνδρικοῦ σώματος δύναται ἀμέσως νὰ τύχῃ τοῦ παραδείσου. Ὁ Ἅιδης, κατὰ τὴν Σχίνσου, δέν εἶνε αἰώνιος. Νῦν ἡ αἵρεσις αὕτη ἀριθμεῖ, ἐν Ἰαπωνίᾳ περὶ τὰς 19 χιλιάδας ναῶν, ἡ δὲ ἱεραρχία αὐτῆς οὐδεμίαν κέκτηται κτηματικὴν περιουσίαν, τῶν προσόδων αὐτῆς, ἀποτελουμένων μόνον ἐκ τῶν προσφορῶν τῶν πιστῶν.

Ἡ Σχίνσου ποιεῖται σημαντικὸν βῆμα ἀπὸ τοῦ μυστικισμοῦ τῆς πίστεως εἰς τὸν ὀρθολογισμὸν τῶν ἔργων. Νῦν ὑφίσταται ἐν Ἰαπωνίᾳ βουδδισμὸς ὀρθολογιστικός, ἐκ καθαρᾶς ἀπόψεως τελείως ἀνάλογος πρὸς τὸν ὀρθολογιστικὸν χριστιανισμόν, τὸν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ δημιουργηθέντα. Ὡς παρὰ τισι τῶν ἀνηκόντων εἰς πρὸ πολλοῦ πεπολιτισμένους λαοὺς ἀνεπτύχθη ἡ θεωρία, ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο ἁπλῶς ἄνθρωπος ὑψηλοῦ πνεύματος καὶ ὑψηλῆς ἠθικῆς, οὗτινος τὰς ἠθικὰς ἐντολὰς γενικῶς (οὐχὶ δὲ λεπτομερῶς) καὶ νῦν δέον τις ν᾽ ἀκολουθῇ, οὕτω τελείως ἀνάλογος θεωρία ἀνεφάνη καὶ ἐν τῷ νεωτάτῳ Ἰαπωνικῷ βουδδισμῷ. Ὁ Βούδδας, κατ' αὐτὸν, ἦτο ἄνθρωπος μεγάλου πνεύματος καὶ ὑψηλῆς ἠθικῆς, οὗτινος ταῖς ἠθικαῖς ἀρχαῖς ἐν γένει (οὐχὶ δ' ἐν ταῖς λεπτομερείαις) δέον νὰ στοιχῇ τις καὶ νῦν. Ἐκ τῆς αἱρέσεως Σχίνσου ἐξεπήγασεν ἡ κοινωνία τῶν Νεο-βουδδιστῶν, τῶν ἐκτραφέντων ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐπιστήμῃ καὶ εἰσαγαγόντων ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπιστήμῃ ἐκείνην τὴν Ὀρθολογιστικὴν μέθοδον, ἥτις ματαίως τείνει εἰς τὴν ἑρμηνείαν καὶ τὴν ἀνάλυσιν πασῶν τῶν λεπτολογιῶν καὶ λεπτομερειῶν τῆς θρησκείας λησμονοῦσα μόνον καὶ παρατρέχουσα τὴν οὐσίαν αὐτῆς.

Ἐν τῷ Παρισινῷ Συνεδρίῳ τοῦ 1900 δύο Ἰάπωνες ἐπιστήμονες, ὁ Τσικαδτσούμη καὶ ὁ Φουζισσίμα, ἐποιήσαντο ἀνακοινώσεις περὶ τοῦ Ἰαπωνικοῦ βουδδισμοῦ. Μέγας Κωνσταντῖνος τοῦ βουδδισμοῦ τῆς Ἰαπωνίας (παραβολὴ τοῦ Τσικαδτσούμη) ὑπῆρξεν ὁ ἡγεμὼν Σοτάνου. Ἐν Ἰαπωνίᾳ ὁ βουδδισμὸς διῆλθε πέντε περιόδους. Ἡ παιδικὴ αὐτοῦ ἡλικία (552-793) ἀποτελεῖ περίοδον μιμήσεως, περίοδον μεγάλης ἐξωτερικῆς μᾶλλον ἢ ἐσωτερικῆς σημασίας βίον τῶν πέντε αἰσθήσεων,

οὐχὶ δὲ τῆς ψυχῆς. Ἡ νεανικὴ αὐτοῦ ἡλικία (798-1173) εἶνε περίοδος καχλαζούσης ἐνεργητικότητος καὶ εὐρείας πρὸς τὴν γνῶσιν ἀγάπης. Κατ' αὐτὴν μετὰ μεγάλων κινδύνων ἐπεχειροῦντο περιηγήσεις πρὸς ἀπόκτησιν ἐγγράφων βουδδιστικῶν. Ἡ ἀνδρικὴ αὐτοῦ ἡλικία (1174-1331) ἀποτελεῖ τὴν περίοδον τῆς ἐν ἑαυτῷ βυθίσεως τοῦ πνεύματος πρὸ τῆς ἐπὶ τὸ ἔργον ἐξόδου. Οὕτως ἀπεσύρθησαν ἐν τῇ μοναξίᾳ, πρὶν ἢ ἄρξωνται τοῦ κηρύγματος αὐτῶν, ὁ Βούδδας, ὁ Χριστός, ὁ Μωάμεθ. Ἡ ὥριμος αὐτοῦ ἡλικία (1332-1602) εἶνε ἐποχὴ ἐπεξεργασίας τῆς διδασκαλίας, παραγαγοῦσα λίαν σημαντικοὺς αἱρεσιάρχας. Τελευταῖον ἔρχεται τὸ γῆρας τοῦ βουδδισμοῦ (1602-1868). Ἐξ ἀπόψεως ἐξωτερικῆς ὁ βουδδισμὸς κατέστη ἡ κυριαρχοῦσα ἐν Ἰαπωνίᾳ θρησκεία, ἐκ τῆς αὐτῆς ἀπόψεως διωργανώθη λαμπρῶς, ἀλλὰ συνέβη εἰς αὐτὸν ὅ,τι καὶ εἰς τὸν χριστιανισμὸν κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ἐσβέσθη δηλονότι ἐν αὐτῷ ἡ ζῶσα πίστις καὶ ἤρξατο νὰ καταδαπανᾶται περὶ τὰς τελετάς. Ἡ ἀπὸ τοῦ 1868 ὅμως ἀρξαμένη πολιτικὴ ἐποχὴ ἔδωκε τὴν ὤθησιν πρὸς ἀναγέννησιν τοῦ βουδδισμοῦ. «Μὴ μελετᾶτε τὸν ἡμέτερον βουδδισμόν, ἐπεῖπεν ὁ Τσικαδτσούμη, ὡς θρησκείαν ἀρχαίαν καὶ μὴ φρονεῖτε, ὅτι ἐν τούτῳ καὶ μόνω τῷ σκοπῷ ἱκανοποιεῖτε τὴν ἡμετέραν φιλομάθειαν, ἀλλὰ σπουδάζετε αὐτὸν ὡς θρησκείαν ζῶσαν, καὶ δὴ ὡς θρησκείαν τῆς σήμερον. Ἐπειδὴ εὑρισκόμεθα ἐν τῇ δεύτερᾳ παιδικῇ ἡλικίᾳ τῆς παγκοσμίου ταύτης θρησκείας τοῦ Κ΄ αἰῶνος, ἀγαπήσατε αὐτὴν, ὡς ἀγαπῶσι τὸ μικρὸν βρέφος, καὶ διὰ τοῦτο ἐσόμεθα εὐγνώμονες πρὸς ὑμᾶς, πρὸς ἀγαθὸν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἀποκάλυψιν τῆς ἀληθείας». Ἐν τῇ καθ' ἡλικίας διαιρέσει τῆς ἱστορίας τοῦ βουδδισμοῦ, ὁ Τσικαδσούμη ἐμιμήθη τὸν Ἔρδερ, ἐν δὲ τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ συνεχῶς προσέφευγεν εἰς ἀναλογίας ἐκ τοῦ θρησκευτικοῦ βίου τῆς Εὐρώπης. Ὁ βουδδισμὸς ἐν Ἰαπωνίᾳ διεδόθη οὐχὶ ἄνευ πάλης, καθόσον οἱ σιντοϊσταὶ ἤγειραν κατ' αὐτοῦ διωγμούς, ἅπαξ ὅμως κραταιωθεὶς ἤρξατο αὐτὸς νὰ ἐξασκῇ πίεσιν ἐπὶ τοῦ σιντοϊσμοῦ. Ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς πάλης τῶν δύο τούτων θρησκειῶν ἀμοιβαίως ἐδανείσθησαν ἡ μία στοιχεῖα τῆς ἑτέρας, προδήλως ὅμως ὁ βουδδισμὸς ἐποιήσατο ἀσυγκρίτως μείζονα δάνεια. Τὰ Ἰαπωνικὰ

κάμη προσελήφθησαν ὑπ' αὐτοῦ ἀρκούντως φιλοφρόνως καὶ οἱ θεοί δὲ καί τὰ πνεύματα τοῦ σιντοϊσμοῦ εἰσῆλθον εἰς τὸ πάνθεον τῶν βουδδιστῶν. Οὕτως ἐν τῇ αἱρέσει Τενδάη, ὡς εἴδομεν, ἡ θεά Βεντὲν ἐκτήσατο μεγάλην μάλιστα τιμὴν καὶ ἀνυψώθη σχεδὸν μέχρι τῆς περιωπῆς τῆς Κουαννόν. Ἀλλ' ἡ ἐν τῷ σιντοϊσμῷ παρείσδυσις τῶν βουδδικῶν θεῶν ὑπῆρξεν οὐχὶ εὐχερής. Αἴτιον τούτου φαίνεται ἡ παρὰ τοῖς σιντοϊσταῖς ἔλλειψις εἰδώλων. Ἐξ ἄλλου ἅπαν τὸ σύστημα τῶν διηγήσεων καὶ τῶν δογμάτων τοῦ βουδδισμοῦ δέν ἐγειτνίαζε πρὸς τὸ Σίντο, ἀλλὰ βαθμηδὸν καὶ ἐπὶ τούτου ὁ βουδδισμὸς ἤρξατο ἐπιθέτων τὴν ἑαυτοῦ σφραγῖδα. Περιεργότατος καὶ τὰ μάλιστα σπουδαῖος καρπὸς τῆς προσεγγίσεως τοῦ βουδδισμοῦ καὶ τοῦ σιντοϊσμοῦ παρέστη ἡ *Ριόβου*, εἶδός τι οὐνιτικῆς θρησκείας ἐν Ἰαπωνίᾳ. Ριόβου εἶναι ὁ ἐκβουδδισθείς σιντοϊσμὸς, ἐνῷ παρέμειναν οἱ ἀρχαῖοι θεοί, προσλαβόντες ὅμως βουδδιστικοὺς χαρακτῆρας καὶ ἀρξάμενοι νὰ εἰκονίζωνται καὶ νὰ παριστῶνται μετ' ἀνθρωπίνου σώματος καὶ προσώπου καὶ καθόλου ἐν μορφῇ εἰδώλων. Ἡ Ἀματεράζου λ.χ. ἀπεικονίζετο ἐν μορφῇ μαχητοῦ μετὰ ξίφους, ὁ θεὸς τοῦ θερισμοῦ Ἰνάρη κρατῶν ἐν χερσὶ δρέπανον καὶ ὄρυζαν, συχνάκις δὲ ἱστάμενος ἐπὶ ἀλώπεκος. Ἐπὶ ταύτης εἰκονίζεται ἰδίως ἡ θεότης τῶν ὀρέων Τένγου κρατοῦσα ξίφος καὶ σχοινίον. Ἡ Ριόβου κέκτηται εἴδωλα τῆς Βεντέν, θεᾶς τοῦ κάλλους καὶ τῆς εὐφραδείας, ἧς σύμβολον χρησιμεύει τὸ καθαρῶς σιντοϊκον τόριη. Ὅτε κατὰ τὴν τελευταίαν μεταπολίτευσιν ἐθριάμβευσεν ὁ σιντοϊσμός, ἡ Ριόβου ἀπώλεσεν ἔδαφος περισσότερον ἢ ὁ βουδδισμός. Οἱ βουδδισταὶ ἠδυνήθησαν νά παραμείνωσι τοιοῦτοι, ἀλλ' εἰς τοὺς ἱερεῖς τοῦ βουδδισμοῦ ἀπηγορεύθη ἡ ἐπιτέλεσις σιντοϊκῶν ἱεροπραξιῶν, διὰ δὲ τῶν ὑπεγερθεισῶν καταδιώξεων ἐπῆλθε σύγχυσις καὶ κρᾶσις τῶν πίστεων. Τανῦν ἐν Ἰαπωνίᾳ βουδδιστῶν μὲν ἀριθμοῦνται 28 ὡς ἔγγισταἑκατομμύρια, σιντοϊστῶν δὲ 17 (περιλαμβανομένων ἐν αὐτοῖς καὶ
τῶν ὀπαδῶν τῆς Ριόβου). Τὸ λοιπὸν ἀσήμαντον μέρος τῶν κατοίκων (2 ἑκατομμύρια) ὁμολογεῖ τὸν κομφουκιανισμόν, τὸν ταοϊσμὸν καὶ τὸν χριστιανισμόν.

Ἐκ τῶν τριῶν τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας κρατῶν, Ἰαπωνίας, Σινικῆς

καὶ Κορέας, τῶν διὰ πολλῶν συγγενικῶν δεσμῶν πρὸς ἄλληλα συνδεομένων καὶ ἐπισπωμένων νῦν τὴν προσοχὴν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἡ μὲν Ἰαπωνία παρίσταται νεαρώτατον, ἡ Σινικὴ γηραιότατον, ἡ δὲ Κορέα ἐξ ἀπόψεως ἱστορικῆς κατέχει τὴν μέσην μεταξὺ αὐτῶν θέσιν. Αὐτὴ οὐχὶ σπανίως παρέστη ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς συνδετικὸς κρίκος μεταξὺ Σινικῆς καὶ Ἰαπωνίας, δι᾽ αὐτῆς ἐκ τῆς Σινικῆς μετωχετεύθησαν εἰς τὴν Ἰαπωνίαν τὰ νάματα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς θρησκείας ὁ κομφουκιανισμός, ὁ ταοϊσμός, ὁ βουδδισμὸς ἐκαλλιεργήθησαν ἐν Κορέᾳ καὶ εἶτα ἐν Ἰαπωνίᾳ. Ὁ Κορεατικός πληθυσμὸς ἴσως δὲν δεικνύεται ὅσον ὁ σινικὸς ἀδρανής, ἀλλ' οὐδ' ὅσον ὁ Ἰαπωνικὸς δραστήριος. Ἡ προσληπτικότης αὐτοῦ καταδείκνυται ἤδη ἐν τῷ ὅτι ἱκανῶς παραδίνεται εἰς τὰς ἐπιδράσεις -ἄλλοτε μὲν εἰς τὴν Σινικήν, νῦν δὲ εἰς τὴν Ἰαπωνικήν. Ἐν τούτοις παρουσιάζοντες σημαντικὰς ψυχικὰς ἰδιότητας ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς Ἰάπωνας καὶ τοὺς Σίνας, οἱ Κορεᾶται ἔχουσι καὶ ἀρκούντως πολλὰ σημεῖα ἐγγύτητος πρὸς αὐτοὺς, οὐκ ὀλίγα δὲ τοιαῦτα ἀνακαλύπτονται ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς θρησκείας. Ὡς πάντες οἱ λαοί, οἱ ἀτομικὸν βίον διάγοντες, καὶ οἱ Κορεᾶται τοποθετοῦσι ἑαυτοὺς ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ κόσμου, οὗτινος τὴν ἀρχὴν δέχονται παρ' ἑαυτῶν προελθοῦσαν. Τὸ ὄρος Πακ-ταν-σὰν κατὰ τὴν παράστασιν αὐτῶν ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τῆς ἀνθρωπότητος ἔτι δὲ καὶ ἡ κοιτὶς πάσης ἐπιγείου καὶ φυτικῆς ζωῆς. Ἡ αἰτία καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς εὕρηται ἐν τῷ οὐρανῷ. Μορφωθείσης τῆς γῆς πρσήχθησαν ἐν νεφέλαις ἐπὶ τοῦ Πακ-ταν-σὰν τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῷα, ἐνταῦθα δὲ ἐνεφανίσθησαν καὶ οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι Κό, Ποῦ καὶ Γιάγγ. Οὗτοι ἀπὸ τοῦ ὄρους κατήχθησαν εἰς τὴν κοιλάδα, ἔνθα ἡ θάλασσα προσεκόμισεν αὐτοῖς τρία κιβώτια, ἅπερ ἀνοίξαντες εὗρον ἐν αὐτοῖς ὡραιοτάτας γυναῖκας, ἃς καὶ συνεζεύχθησαν. Ἐξ αὐτῶν προῆλθε τὸ ἀνθρώπινον γένος. Καθορῶντες τὴν αἰτίαν τῆς ζωῆς ἐν τῷ οὐρανῷ οἱ Κορεᾶται καὶ τὴν αἰτίαν τῶν φαινομένων διαβλέπουσι ἐν τῇ θελήσει τοῦ οὐρανοῦ. Παρ' αὐτοῖς περὶ τῆς θελήσεως ταύτης ἀνεπτυγμένη μεταφυσικὴ καὶ θεολογικὴ διδασκαλία δέν ὑπάρχει ἀλλ' ἐν ταῖς περὶ αὐτῆς δοξασίαις αὐτῶν παρατηρεῖται ἀφελὴς θεωριῶν σύγχυσις , ὧν μὲν προδίδονται

Σινικαὶ, τινὲς δ' Ἰαπωνικαί. Παρὰ τοῖς Σίναις ὁ οὐρανὸς θεωρεῖται δεσπότης καὶ κύριος τῆς γῆς. Τινὲς ἡρμήνευσαν τὴν λέξιν *σάγκτη* διὰ τοῦ: ὁ οὐράνιος πατήρ, πράγματι ὅμως αὐτὴ δύναται νὰ μεταφρασθῇ καὶ ἐν πληθυντικῷ ἀριθμῷ καὶ ὁ σεβασμὸς δὲ τῶν Κορεατῶν ἀναφέρεται πρὸς πᾶν ἀντικείμενον, κατάλληλον ὅπως ὀνομασθῇ σάγκτη. Ἐντεῦθεν οὗτοι ὡσεὶ σέβουσι πνεῦμα οὐράνιον ἢ πνεύματα οὐράνια. Ἐξ ἄλλου ἡ πίστις αὐτῶν εἰς τὸ θέλημα τοῦ οὐρανοῦ, εἰς ἀρχὰς τινας, αἵτινες δέον νὰ πραγματῶνται καὶ ὧν ἡ παραβίασις παράγει τὴν δυσαρμονίαν ἐν τῷ κόσμῳ εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν Ἰαπώνων σιωπηλὴν παραδοχὴν ὁμοιῶν ἀρχῶν, ἃς ἐν τοῖς συναξαρίοις αὐτῶν ὑποτάσσονται οἱ θεοί, τὰ πνεύματα καὶ οἱ ἄνθρωποι.

Τὴν ἐθνικὴν τῶν Κορεατῶν θρησκείαν ἐπιτραπήτω ὀρθότερον νὰ ὀνομάσωμεν σαμανιστικὸν πολυδαιμονισμόν. Πολυδαιμονισμὸς εἶνε ἡ πίστις εἰς τὴν ὕπαρξιν πλήθους πνευμάτων καθοριζόντων ἢ τουλάχιστον ἐπιδρώντων καὶ δυναμένων νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τῆς τύχης τῶν ἀνθρώπων. Οἱ Κορεᾶται πιστεύουσιν εἰς λεγεῶνας πνευμάτων, ἅπερ κατὰ μὲν τὸν τόπον τῆς κατοικίας αὐτῶν διαιροῦνται εἰς οὐράνια, ἐναέρια καὶ ἐπίγεια, κατὰ δὲ τὰς ἰδιότητας εἰς πονηρὰ καὶ ἀγαθά. Τῶν πρώτων δέον νὰ ἐξουδετέρωται ἡ ἐπίδρασις τῶν δευτέρων νὰ προκαλῆται. Πνεύματα ἀπονέμουσιν οἱ Κορεᾶται εἰς ἕκαστον στοιχεῖον, εἰς πᾶν φυσικὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπιβλητικὸν καὶ χαρακτηριστικὸν ἀντικείμενον, εἰς πᾶν εἶδος ἀντικειμένων. Τὰ ὄρη, οἱ ποταμοί, οἱ ρύακες, ἡ θάλασσα, τὰ δάση, οἱ ἀγροὶ ὑποθέτουσιν ἴδια πνεύματα, ἔτι δὲ πλέον καὶ αἱ ὁδοὶ ὑποδεικνύονται ἔχουσαι πνεύματα προστατευτικά, πᾶν χωρίον καὶ τέλος πᾶσα οἰκία. Ἡ ἰδέα περὶ πνευμάτων φρουρῶν τῆς οἰκίας ἀναγκαίως περιέχει ἐν ἑαυτῇ πάντοτε τὴν ἰδέαν περὶ πνευμάτων τῶν προγόνων. Τινὲς τὴν ψυχοδοξίαν (τὴν εἰς τὰ πνεύματα πίστιν) παράγουσιν ἐκ τῆς λατρείας τῶν προγόνων, ἀλλὰ πολὺ λογικώτερον καί συμφωνότερον πρὸς τὰ πράγματα εἶνε τὸ νὰ θεωρήσωμεν λατρείαν τῶν προγόνων ὡς μερικὴν περίπτωσιν τῆς ψυχοδοξίας. Ὑπάρχει κόσμος πνευμάτων, εἰς ὃν προστίθενται εἴτε συνενοῦνται αἱ ψυχαὶ τῶν ἀποθανόντων ἀνθρώπων. Ἀλλὰ τὰ πνεύματα, ἐν τῇ φαντασίᾳ τῶν λατρευτῶν αὐτῶν πάντοτε

ὑπάγονται ἐντὸς ὡρισμένης περιοχῆς. Τὰ πνεύματα τῶν προγόνων φυσικώτερον εἶνε νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἀναζητητέα ἐν τοῖς οἴκοις τῶν ἀπογόνων. Πρὸς τοὺς οἴκους τούτους συνδέονται ἡ ἀγάπη, ἡ φιλοστοργία καὶ τὰ συμφέροντα τῶν προγόνων, ἡ δὲ τῶν πατέρων εὐτυχία ἐγκλείεται ἐν τῇ εὐτυχίᾳ τῶν τέκνων αὐτῶν. Ἐν τούτοις καὶ ἡ πατρικὴ ἀγάπη ἀπαιτεῖ ἐκδήλωσιν ἀγάπης καὶ παρὰ τῶν τέκνων, μὴ ἀπαντῶσα δὲ τοιαύτην ἀποψύχεται εἴτε θυμοῦται καὶ ἀναγκάζει ν᾽ ἀναμνησθῶσιν οὐχὶ πλέον χάριτας καὶ εὔνοιαν, ἀλλά τιμωρίας. Διὰ ταῦτα δέον νὰ ἐκφράζῃ τις τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην πρὸς τοὺς προπάτορας ἐνθυμούμενος αὐτοὺς (διὰ κατασκευῆς καὶ διατηρήσεως τῶν εἰκόνων αὐτῶν), προσάγων αὐτοῖς προσφορὰς καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀποστρεφόμενος πρὸς βοήθειαν καὶ διδασκαλίαν. Ἀφοῦ εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξιλεοῖ τις καὶ νὰ παροργίζῃ τὰ πνεύματα τῶν προγόνων, ἐπίσης εἶνε δυνατὸν νά δυσωπῆται ἢ νὰ παροξύνῃ καὶ ἄλλα πνεύματα. Ἐντεῦθεν ἡ ἀγαθὴ ἢ κακὴ φυσιογνωμία τοῦ πνεύματος δέν παρίσταται ἀμετάβλητος, ἀμετάβλητος εἶνε ὁ συνδεσμὸς αὐτοῦ πρὸς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ στοιχεῖον. Τὸ γνώρισμα δὲ τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας οὐχὶ σπανίως ἀποδείκνυται ἀσταθὲς καὶ κυμαινόμενον. Ἕκαστον ὄρος κέκτηται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ὅπερ δέον τὶς νὰ σέβηται, ἄλλως μάτην καταβασανίζεται ἀνερχόμενος τὸ ὄρος. Εἰς τὰ πνεύματα τῶν ὀρέων ἀνεγείρουσι ναΐδρια εἴτε βωμοὺς ἐπὶ τῶν κορυφῶν καὶ τῶν κλιτύων, παρὰ τὰς βάσεις δὲ τῶν ἱερῶν τούτων κατασκευασμάτων ὁ εὐσεβὴς Κορεάτης, ἀνερχόμενος τὸ ὄρος, συνήθως καταθέτει λίθον ληφθέντα ἐκ τῶν προπόδων τοῦ ὄρους, εὐνόητον δὲ ὅτι ἐκ τῶν λίθων τούτων σχηματίζεται προϊόντος τοῦ χρόνου εἰδὸς τι ὄρους. Ζῶα εὐπειθῆ εἰς τὰ ὀρεινὰ πνεύματα θεωροῦνται αἱ τίγρεις. Ἐὰν τὸ ὀρεινὸν πνεῦμα εἶνε εὐηρεστημένον ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους αὐτοῦ καταφευγόντων κατοίκων, αἱ τίγρεις δέν ἅπτονται τούτων, ἐὰν δὲ τίγρις τις ἄρχηται ἐπιφέρουσα καταστροφὰς εἰς τὰ χωρία αὐτῶν, σημαίνει, ὅτι δέον δι᾽ ἀγαθῶν προσφορῶν νὰ ἐξιλεώσωσι τὸ ὀρεινὸν πνεῦμα.

Ἐν τῷ ὕδατι ἐνοικοῦσιν αἱ ψυχαὶ τῶν πνιγομένων, περὶ τῆς διαθέσεως τῶν ὁποίων ὡσαύτως δέον τις νά φροντίζῃ. Αἱ περὶ τούτου κορεατικαὶ δοξασίαι εἶνε σχεδὸν καὶ καθολικαὶ

πρὸ παντὸς ὅμως σινικαί. Οἱ τεθνεῶτες ἔχουσιν ἀνάγκην παντὸς ὅ,τι καὶ οἱ ζῶντες, ἀλλὰ δι᾽ αὐτοὺς ἀρκοῦσι καὶ σύμβολα μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ ὁλικὰ ἀντικείμενα. Δέον νὰ ρίπτῃ τις εἰς τὸ ὕδωρ ὁμοίωμα τῶν ἀναγκαιούντων πραγμάτων χάρτινον ἱμάτιον, χάρτινα νομίσματα,[1] ὁμοίωμα τροφῆς, καρπῶν καὶ ὀρύζης. Ὅπως οἱ τετελευτηκότες δύνανται ν᾽ ἀνευρίσκωσιν ἐντὸς τοῦ ὕδατος τὰ προσφερόμενα αὐτοῖς ἀντικείμενα, βυθίζουσιν ἐνίοτε λυχνάρια ἐντὸς ἀργιπλάστων ἀγγείων. Δέον νὰ θεραπεύῃ τις καὶ τὰ πνεύματα τῶν ὁδῶν. Προδήλως καὶ αἱ χιλιομετρικαὶ στῆλαι ἐν Κορέᾳ δὲν στεροῦνται θρησκευτικῆς σημασίας. Αἱ στῆλαι, ὕψος ἔχουσαι ἀναστήματος ἀνθρωπίνου, συνήθως φέρουσιν ἐπὶ κορυφῆς ἀπειροκάλως γεγλυμμένην ἀνθρωπίνην κεφαλὴν, οὕτως ὥστε παριστῶσιν εἰδός τι ἑλληνικῶν ἑρμῶν. Οἱ ὁδοιποροῦντες τελοῦσι προσφορὰς εἰς τὰ πνεύματα τῶν ὁδῶν ἐπὶ τῶν παρ᾽ αὐτὰς θάμνων καὶ δένδρων ἀναρτῶντες ἐπ᾽ αὐτῶν τεμάχια διαφόρων πραγμάτων, κόκκους ὀρύζης ἢ ἄλλων δημητριακῶν περιτετυλιγμένους ἐν χάρτῃ. Ἀριθμὸς τις τῶν ἀνωτέρω στηλῶν ὑπάρχει καὶ πέριξ τῶν χωρίων, καλοῦνται δ᾽ αὗται *Τσάνδζι* καὶ προφανῶς σκοπὸς αὐτῶν εἶνε ἡ διαφύλαξις τοῦ χωρίου. Κατὰ μῆκος τῶν στηλῶν τούτων ἐκτείνονται σινικαὶ ἐπιγραφαί. Παραλλήλως πρὸς τὰς στήλας ἵστανται τὰ *σολμέγη*, μακροὶ πάσσαλοι, ὧν ἡ κορυφὴ ἀπολήγει εἰς βαναύσως κατειργασμένον πτηνὸν μετὰ μακροῦ ράμφους. Τὸ ράμφος εἶνε ἐστραμμένον πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος τοῦ χωρίου, δέον δὲ νὰ πλήττῃ καὶ ν᾽ ἀποκρούῃ πᾶν κακὸν ἐγγίζον πρὸς τὸ χωρίον. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀποδιώκουσι τὰς ἐπιδημικὰς νόσους, οἷον τὴν εὐφλογίαν κ.λ.π. Ἡ δικαιοσύνη ἐν τούτοις ὑποχρεοῖ ἡμᾶς νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὁ περιηγητὴς παραμείβων τοὺς στύλους τούτους καὶ φθάνων εἰς τὸ χωρίον δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ συναντήσῃ πληθώραν φυσιογνωμιῶν κατεσκαμμένων ὑπὸ τῆς εὐφλογίας. Πρὸς προφύλαξιν τῶν κατοικιῶν ἀπὸ τῶν κακῶν πνευμάτων, ἅτινα εἰσὶν οἱ φορεῖς τῶν νόσων, μεταχειρίζονται σχοινία ἐκ καλάμης ὀρύζης ἅτινα

[1] Ἐν Κορέᾳ κυκλοφορεῖ ἀποκλειστικῶς χάλκινον νόμισμα.

προσδενόμενα ἐπὶ δένδρων ἐκτείνονται διὰ μέσου τῶν ὁδῶν. Ταῦτα ἔχουσι τὴν αὐτὴν καὶ ἐν Ἰαπωνίᾳ σημασίαν προπαντὸς λέγουσιν εἰς ἕκαστον κακὸν ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος, εἶτα δ᾽ ἐν γνωσταῖς περιπτώσεσιν, ἡ εἴσοδος εἶνε περιττὴ, ἀνωφελής. Τοιαῦτα θρησκεύματα παρ' οἷς δέν ὑπάρχει ἤ, τουλάχιστον, δέν ἐκφράζεται σαφῶς καὶ συνειδητῶς ἡ ἔννοια περὶ Ὑψίστου Κυρίου, ὁ δὲ ἄνθρωπος δέν διατελεῖ καὶ δέν τείνει νὰ εἰσέλθῃ εἰς ζῶσαν μετ' Αὐτοῦ κοινωνίαν, παρ' οἷς ἐφεξῆς δέν ὑπάρχει καὶ σύστημα θεῶν, ὁ γνωστὸς τῷ ἀνθρώπῳ ἀνώτατος κόσμος ἐξαντλεῖται εἰς πνεύματα τῆς φύσεως καὶ τῶν τεθνεώτων, τοιαύτα θρησκεύματα φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ πολυδαιμονισμοῦ. Ἀλλ' ὁ Κορεατικὸς πολυδαιμονισμὸς δέον νὰ κληθῇ *σαμανιστικός.* Ἡ τουγκουσικῆς καταγωγῆς λέξις Σαμάνος εἶνε συνώνυμος τῇ ἡμετέρᾳ λέξει *γόης*, ὁ δὲ σαμανισμὸς εἶνε πίστις ἐπὶ τὸ δυνατὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν πνευμάτων διὰ μέσων μαγικῶν, ἅτινα διαθέτουσι μόνον πρόσωπά τινα (οἱ σαμάνοι). Αἱ συνήθεις εἰς τὰ πνεύματα προσφοραί καὶ δεήσεις δέν παρουσιάζουν φαινόμενον σαμανιστικὸν καὶ ἡ χρῆσις δὲ μέσων δεισιδαιμόνων εἶνε φαινόμενον κοινὸν ἅπασι τοῖς ἀνθρώποις. Ὁ σαμανισμὸς ἄρχεται ἐκεῖ, ἔνθα ἐμφανίζεται ὁ σαμάνος. Ὁ σαμάνος εἶνε μὲν ἐνίοτε πεπροικισμένος ἤδη ὑπὸ τῆς φύσεως δι᾽ ὑπερφυῶν χαρισμάτων, ἀλλά καὶ αὐτὸς κατέχει δυνάμεις ὑπερφυσικάς, κτηθείσας διὰ τῆς σπουδῆς τῆς οὕτωσὶ καλουμένης ἀπορρήτου ἐπιστήμης (disciplina arcana). Ὁ σαμάνος ὀφείλει νά γινώσκῃ τὰ πνεύματα, τὸ ποιόν αὐτῶν καὶ τὰς ἰδιότητας τὰς μεθόδους πρὸς προσέλκυσιν μὲν τῶν ἀγαθῶν πνευμάτων, ἐξουδετέρωσιν δὲ τῆς ἐνεργείας τῶν κακῶν ἢ πρὸς διεύθυνσιν τῆς τελευταίας ταύτης ἐπ' ἄλλων. Δέον νὰ ἐπίσταται νὰ ἐξορκίζῃ τὸ κακὸν καὶ νὰ ἐπιτιμᾷ αὐτό. Τὰς ὀρέξεις τῶν πνευμάτων δέον ὡσαύτως νά γιγνώσκῃ λεπτομερῶς. Μετὰ τίνων ποικιλμάτων δέον νὰ προσενεχθῇ ὁ ἀμνὸς εἰς τὸ πνεῦμα, τίνες λεπτομέρειαι ἐν ταῖς κινήσεσι τοῦ σώματος, ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ τῆς προσευχῆς κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην δέον νά τηρηθῶσι,

πάντα ταῦτα δέον νὰ γινώσκῃ ὁ σαμάνος. Τὰ πνεύματά εἰσι δύστροπα καὶ ἀπαιτητικά. Τοὺς ἀνθρώπους ἀπειλεῖ διηνεκῶς ὁ κίνδυνος νὰ διαπράξωσι τὸ μὴ ἀρεστὸν τοῖς πνεύμασιν, ἐντεῦθεν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ σαμανισμοῦ ἀπὸ θρησκευτικῆς ἀπόψεως εἶνε δειλοί, τελείως δὲ θὰ ἐξηφανίζοντο, ἂν μὴ ὑπῆρχον σαμάνοι. Ὁ σαμάνος τῇ βοηθείᾳ εἰδικῶν μαντειῶν δύναται νὰ προΐδῃ τὸ μέλλον, οὗτινος τὸν χαρακτῆρα δύναται νὰ μεταβάλῃ τῇ βοηθείᾳ μαγικῶν κυπέλλων. Ὁ σαμάνος γινώσκει πλῆθος χαρακτηριστικῶν καὶ νόμων τοῦ μεταξὺ τῶν ἐξωτερικῶν φαινομένων καὶ τῶν ἐπακολουθούντων ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἀνθρώπου γεγονότων συνδέσμου. Ἀπὸ ἐξωτερικῆς ἀπόψεως ὁ σαμάνος παρουσιάζεται ἄνθρωπος ἀτάκτου νευρικοῦ συστήματος. Συνήθως προσιδιάζει αὐτοῖς ὁ ὑστερισμός, ἐκδηλούμενος σὺν ἄλλοις ἐν τῇ ἀναισθησίᾳ, ἣν παρουσιάζουσι περιφερόμενοι, τετραυματισμένοι ἢ καταβροχθίζοντες στυπίον φλεγόμενον ἄνευ ἐνδείξεως αἰσθήματος πόνου. Οἱ σαμάνοι εἶνε ἐπιληπτικοὶ· τῇ βοηθείᾳ μουσικῆς ἀγρίας, ἀγρίων χορῶν καὶ ἄλλων μέσων ὁ σαμάνος κατορθοῖ νὰ περιέλθῃ εἰς ἐκστατικὴν κατάστασιν, ὅτε δῆλον, ὅτι κατέλαβεν αὐτὸν τὸ πνεῦμα. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ διατελῶν ὁ σαμάνος ψιθυρίζει λέξεις ἀκαταλήπτους, αἵτινες ἑρμηνεύονται ὡς προφητεία, ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ δύναται ν᾽ ἀποκαλύψῃ τὸν ἐγκληματίαν, ν᾽ ἀποδιώξῃ τὰ πνεύματα τῶν νόσων ἢ τὸ κακὸν πνεῦμα ἔκ τινος οἰκίας. Ὁ σαμάνος ἐφορμᾷ κρατῶν μάχαιραν κατὰ τοῦ ἀσθενοῦς μετὰ φοβεροῦ βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων καὶ μυκηθμοῦ, τοῦτο δηλοῖ ὅτι θέλει ν᾽ ἀποδιώξει τὸ πνεῦμα τῆς νόσου, ἂν δὲ φέρηται μετὰ τῶν αὐτῶν μέτρων καὶ ὅπλων πρὸς τινα γωνίαν, σημαίνει ὅτι ἐκεῖ εὑρίσκεται τὸ πονηρὸν πνεῦμα, ὅπερ δέον νὰ ἀπελάσῃ. Ἐν Κορέᾳ ὑπάρχουσι σαμάνοι καὶ σαμάναι, οἱ πρῶτοι καλοῦνται *Πανσού*, αἱ δεύτεραι *Μουδὰν* εἶνε δ᾽ οἱ σαμάνοι ἐν Κορέᾳ τυφλοὶ· τοῦτο ὑπομιμνήσκει τὴν Ἰαπωνικὴν αἵρεσιν τῶν τυφλῶν, ἣν ἀρχικῶς ἵδρυσεν ὁ Σενμιμάρα, ἀπολέσας ἐκ τῶν θρήνων τοὺς ὀφθαλμοὺς μετὰ τὸν θάνατον τῆς προσφιλοῦς αὐτοῦ συζύγου, βραδύτερον δὲ διεμόρφωσεν αὐτὴν ὁ Ἰοροτίμο. Ἡ πίστις αὕτη ἐπὶ τὴν πνευματικὴν δύναμιν τῶν

ἀομμάτων ὡσεὶ στηρίζεται ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως, ὅτι ἡ ἀπώλεια τῆς σωματικῆς ὁράσεως καθίστησι δυνατὸν νὰ ὀξυνθῇ καλλίτερον ἡ πνευματικὴ ὅρασις. Ἐπὶ τρία συνεχῆ ἔτη οἱ ὑποψήφιοι διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ Πανσοὺ σπουδάζουσι παρὰ τοῖς ἤδη τοιούτοις τὴν περὶ τῶν πνευμάτων, τῶν μέσων τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπιδράσεως καὶ τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῶν ἐν τοῖς ἰδίοις σκοποῖς ἐπιστήμην. Ἡ αἰτία παντὸς φαινομένου εἶνε πνεῦμα, ἐντεῦθεν ὁ Πανσοὺ δέον ν᾽ ἀπομακρύνῃ τὰς αἰτίας ταύτας ἢ νὰ προσελκύῃ αὐτὰς. Συχνάκις, ἐννοεῖται, συμβαίνει νὰ μὴ γιγνώσκῃ ὁ Πανσοὺ νὰ συνεννοηθῇ πρὸς τὸ προξενῆσαν τὴν νόσον ἢ τὴν συμφορὰν πνεῦμα. Τοῦτο ἐξηγεῖται διὰ τῆς θεωρίας τῶν βαθμίδων ἐν τῇ δυνάμει τῶν Πανσού καὶ τῇ δυνάμει τῶν πνευμάτων. Τὰ πνεύματα καὶ οἱ Πανσού κατὰ τὴν δύναμιν εἶνε ἄνισα. Ὑπάρχουσι πνεύματα ἰσχυρότερα καὶ τῶν ἰσχυροτάτων Πανσού καὶ τὰ τοιαῦτα δὲν ὑποτάσσονται εἰς τὴν δύναμιν τῶν ἐξορκισμῶν. Ὑπάρχουσιν εὐτελεῖς Πανσού μὴ δυνάμενοι νὰ ἐπικοινωνήσωσι μηδὲ μετ' ἀσθενῶν πνευμάτων. Οἱ Πανσού ὡς καὶ πάντες καθόλου οἱ μάγοι, δύνανται οὐ μόνον τὸ ἀγαθὸν νὰ διαπράξωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπισύρωσι τὸ κακόν. Ἐὰν τις παροργίσῃ ἢ προσβάλῃ αὐτοὺς, εὐνόητον ὅτι θὰ ἐκδικηθῶσι, τούτου ἕνεκα δέον τις νὰ προσπαθῇ, ὅπως διαθέτῃ αὐτοὺς εὐμενῶς πρὸς ἑαυτόν, ἐντεῦθεν πάντοτε προσκαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὰς Οἰκογενειακὰς ἑορτάς, φιλοξενοῦσι κτλ. Ὄντες μάγοι παρίστανται καὶ ὡς προφῆται προλέγοντες τὴν τύχην τῶν νεογεννήτων καὶ τῶν συζευγνυμένων. Γινώσκουσὶ τι καὶ πότε δέον γενέσθαι. Αἱ ἡμέραι ἐν Κορέᾳ, ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ὁμοίαις χώραις, διαιροῦνται εἰς ἐλαφρὰς καὶ βαρείας, εὐτυχεῖς καὶ δυστυχεῖς. Ἐν Ἰαπωνίᾳ πρὸ πολλοῦ ἤδη κατηρτίσθησαν πρὸς κοινὴν γνῶσιν πίνακες τῶν ἀποφράδων ἡμερῶν (ἐν τῷ 1 καὶ 7 μηνὶ ἡ 3, 11, 19, 27. Ἐν τῷ 2 καὶ 8 ἡ 2, 10, 18 καὶ 26. Ἐν τῷ 3 καὶ 9 ἡ 1, 9, 17 καί 25. Ἐν τῷ 4 καὶ 10 ἡ 4, 12, 20, 28. Ἐν τῷ 5 καὶ 11 ἡ 5, 13, 21 καὶ 29, ἐν δὲ τῷ 6 καὶ 12 ἡ 5, 14, 20 καὶ 30. Ἐν Σινικῇ οἱ τοιοῦτοι πίνακες δημοσιεύονται, ἐν δὲ τῇ Κορέᾳ ὁ σαμὰνος καθορίζει τὰς ἀτυχεῖς ἡμέρας ἐν πάσῃ ἰδιαιτέρᾳ περιπτώσει,

Ἐν τούτοις τὸ ἔργον δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀπολύτως καταστραφέν, ἂν ἐπιχειρηθῇ ἐν ἀποφράδι ἡμέρᾳ. Αἱ μαγικαὶ ὅμως ἐπῳδαὶ ἰσχύουσι νὰ παραλύσωσι τὴν σημασίαν τῆς ἀτυχοῦς ἡμέρας, οὕτω γάμος τις, λ.χ., ἐν τοιαύτῃ ἥμερα συναφθεὶς δύναται ν᾽ ἀποδειχθῇ εὐτυχὴς. Εἰς τοὺς πανσοὺ ἐν Κορέᾳ εἶνε ἀνατεθειμένον, σὺν ἄλλοις, καὶ τὸ καθῆκον ἐκεῖνο, ὅπερ ἐπιτυχῶς ἐκπληροῦσιν οἱ ἐν Σινικῇ ἱερεῖς τοῦ ταοϊσμοῦ, τ.ἔ. ὁ καθορισμὸς τῶν ἀρίστων πρὸς ταφὴν τόπων. Ἐν Σινικῇ τὸ *Φινσούη* (νόμος περὶ τῶν τῆς ταφῆς τόπον) ἐνέχει μεγάλην σπουδαιότητα καὶ τηρεῖται ὡς οἷόν τε αὐστηρῶς. Ἐν Κορέᾳ εἰ καὶ μόλις εἶνε δυνατὴ τοιαύτη ἐπίλεπτος ἀκρίβεια, ὅμως ὑφίστανται ἀνάλογοι πρὸς τὸ Φινσούη νόμοι.

Αἱ σαμάναι *μουδὰν* συνήθως εἶνε ἀλλοφρονοῦσαι ὑστερικαί, αἵτινες κατὰ τὰς παθολογικὰς ἰδιότητας τοῦ πνεύματος αὐτῶν εὕρηνται ἐν ἀναμφιλέκτῳ συγγενείᾳ πρὸς τὰς ἡμετέρας μαινάδας, πλὴν ὅτι αὗται μὲν τείνουσι ν᾽ ἀπαλλαγῶσι τῆς ἐξουσίας τοῦ κατέχοντος αὐτὰς πνεύματος, αἱ δὲ μουδάν, ἀπεναντίας, εὑρίσκουσι δυνατὸν νά ἐπωφεληθῶσι τοῦ πνεύματος, μεθ' οὗ ἦλθον εἰς σχέσεις. Ὅταν παρὰ γυναικὶ τινι παρατηρῶσιν ἅπαξ ἰδιότητας, παρεχούσας αὐτῇ τὴν δυνατότητα νὰ καταστῇ μουδάν, ἀποχωρίζεται τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινωνίας. Προφανῶς τοῦτο ἀποδεικνύει, ὅτι αὗται θεωροῦνται ὡς λεπραί, ὡς ἀκάθαρτοι. Ἀλλ' ἡ πρὸς αὐτὰς σχέσις κατ' οὐσίαν εἶνε διττὴ· ἐκδιώκουσι μὲν αὐτὰς, ἀλλὰ καὶ περιβάλλουσι διὰ τιμῆς, δὲν θέλουσι νὰ συζῶσι μετ' αὐτῶν, θέλουσιν ὅμως νὰ ζῶσι τῇ βοηθείᾳ αὐτῶν. Αὗται παρίστανται μεσῖται μεταξὺ χωρίων ὅλων καὶ πνευμάτων, παρ' ὧν ἐξαρτᾶται ἡ τῶν πρώτων εὐδαιμονία. Διευθύνουσι τὰς πρὸς τιμὴν τῶν πνευμάτων τούτων ἑορτάς, τὰς προσευχάς, τὰς θυσίας ἐπιτελοῦσαι καὶ ἐξορκισμούς. Αἱ θρησκευτικαὶ τοῦ σαμανισμοῦ ἑορταὶ συνδέονται συνήθως μετὰ χορῶν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων δυνατὸν νὰ κατέλθῃ ἐπὶ τῆς σαμάνης τὸ πνεῦμα, ὅτε αὕτη καὶ παρουσιάζεται ἐνθεομανής, ἀποκαλύπτει μυστήρια καὶ ἐξαγγέλλει τὸ μέλλον. Ὡς πρὸς τὰ ἐχθρικὰ πνεύματα, πρὸς καταπάλαισιν τῶν ὁποίων προσκαλοῦνται σαμάναι, αὗται κατέχουσιν ὁλόκληρον συνεργεῖον ἐκφοβισμοῦ: μαχαίρας, κραυγάς, ἅλματα, δι᾽ ὧν ἐξελαύνουσι

τὰ πνεύματα, ὡς καὶ οἱ σαμάνοι. Δι' ἀγαθῶν προσφορῶν αἱ σαμάναι προσελκύουσι τὸ ἀγαθὸν προστατευτικὸν πνεῦμα, ὁσάκις παρατηρηθῇ πως ἢ δηλωθῇ, ὅτι τοῦτο ἀφῆκεν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς τύχης τὸν ὑπ' αὐτοῦ φυλασσόμενον οἶκον. Μαντεύονται δὲ ἐν τῷ ἤχῳ κώδωνος προσδεδεμένου εἰς ράβδον καὶ διὰ κόκκων ὀρύζης, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει τοὺς παρ' αὐταῖς κόκκους ἀντικαθιστῶσι παρ' ἡμῖν τὰ παιγνιόχαρτα.[1] Παρ' ἡμῖν ἡ τύχη προσκαθορίζεται ὑπὸ τῶν μάντεων ἐκ τῆς θέσεως τῶν παιγνιοχάρτων, παρ' ἐκείνοις ἐκ τῆς θέσεως τῶν ἐπὶ τραπέζης ριπτομένων ὀρυζοκόκκων. Ἐν τῷ ἤχῳ τῶν κωδώνων ἡ μάντις ἐκζητεῖ τὴν φωνὴν τοῦ πνεύματος, μεθ' οὗ ἔχει τις νὰ τεκνοποιήσῃ ληψοδοσίας ἐν τῇ δεδομένῃ περιπτώσει. Αἱ μουδὰν προσκαλοῦνται ὑπὸ τῶν γονέων πρὸς ἐπιτέλεσιν τῆς ἀλλοκότου τελετῆς τῆς πωλήσεως τῶν τέκνων εἰς τινα δαίμονα, ὑφ' ὃν νοεῖται οὐχὶ κακόν, ἀλλ' ἁπλῶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχυρὸν πνεῦμα. Τὸ ἔθιμον τοῦτο δέν εἶνε πάγκοινον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ σπάνιον κατὰ δὲ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ παρουσιάζει ὅ,τι ἀκριβῶς καὶ ὁ ὑπὸ τῶν χριστιανῶν καθορισμὸς διὰ τὸ βρέφος ἁγίου τινός πάτρωνος, ἐφ' ᾧ ὡς παρὰ τούτοις τὸ τοῦ πάτρωνος ὄνομα καθίσταται ὄνομα τοῦ βρέφους, οὕτω καὶ παρὰ Κορεάταις τὸ τοῦ πνεύματος ὄνομα συνδέεται πρὸς τὸ τοῦ παιδός. Ἐν τῇ κορεατικῇ ταύτῃ τελετῇ καθορῶμεν ἐκδήλωσιν τῆς καθολικῆς πεποιθήσεως περὶ τῆς διὰ τὸν ἄνθρωπον ἀναγκαιότητος ὑπάτων προστατῶν. Ὁ χριστιανισμός, ὧν ἡ ἀλήθεια, ἐν τοῖς ἁγίοις προστάταις τῶν ἀνθρώπων διαβλέπει καὶ ἀναγνωρίζει χειραγωγοὺς αὐτῶν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς αἰωνίου σωτηρίας· ὁ κορεατικὸς σαμανισμός, μὴ ἔχων ἰδέαν αἰωνιότητος, διαγράφων συγκεχυμένως τὴν μετὰ θάνατον ζωὴν κατ' εἰκόνα τῆς ἐπιγείου, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην προστατῶν πρὸ παντὸς χάριν ἐπιγείων σκοπῶν καὶ ζητεῖ νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ πνευματικοῦ πάτρωνος ἐπίγειον εὐδαιμονίαν. Ὁ πατὴρ τοῦ βρέφους μετὰ τῆς σαμάνης ἀναζητοῦσιν οὐ μακρὰν τῆς οἰκίας τὸν πρῶτον σωρὸν λίθων καὶ ἐπ' αὐτοῦ διενεργοῦσι τὴν τελετὴν τῆς εἰς τὸ πνεῦμα καθιερώσεως τοῦ βρέφους. Ὁ σωρὸς οὗτος καθίσταται διὰ

[1] Πολλαὶ τῶν ἀθιγγανίδων τῆς ἐγγυτέρας Ἀνατολῆς μεταχειρίζονται ἐν ταῖς μαντείαις αὐτῶν καὶ κυάμους ἀντὶ παιγνιόχαρτων. Σ. Μ.

τὴν οἰκογένειαν τόπος ἱερός, σύμβολον τοῦ πνεύματος καὶ ἐν ὡρισμέναις ἡμέραις τελοῦνται περὶ αὐτὸν δεήσεις καὶ θυσίαι. Πλὴν τῶν ὑποχρεωτικῶν τούτων θυσιῶν καὶ δεήσεων τὸ «πωληθὲν» βρέφος οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν πρὸς τὸ πνεῦμα ἔχει, ἀπεναντίας, τὸ πνεῦμα εἶνε ὑπόχρεων νὰ βοηθῇ αὐτὸ ἐν ταῖς χρείαις αὐτοῦ. Αἱ μουδὰν ἐπιτελοῦσι τελετὰς καθαρισμοῦ τῶν μιανθέντων τόπων, ἐκδιώκουσι τὴν δυστυχίαν, ἐφελκύουσι τὴν εὐτυχίαν, δύνανται προσέτι νὰ προσκαλέσωσι δῆθεν τὰς ψυχὰς τῶν κεκοιμημένων, διὰ δὲ τῆς δυνάμεως τῶν ἐξορκισμῶν αὐτῶν ν᾽ ἀναγκάσωσιν αὐτὰς νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνην, ἐν ᾗ εἶχον ζήσῃ.

Ἐν γένει ὁ σαμανισμὸς εἶνε μονοειδής, περιέχων ὀλίγην μεταφυσικήν, πολὺν μυστικισμόν, πολύν μαγισμὸν καὶ συνήθης συνοδευόμενος ὑπὸ συναξαρίων περὶ φοβερῶν πνευμάτων καὶ γοήτων καὶ περὶ ἀγώνων κατὰ τούτων πνευμάτων ἀγαθοποιῶν, μάγων ἀγαθῶν καὶ ἔτι τέλους ἡρῴων, ἀλλ' αἱ διηγήσεις αὗται τυγχάνουσι διεσπασμέναι καὶ ἀσυστηματοποίητοι. Εὐνόητον ὅθεν, ὅτι ἐκ τοῦ σαμανισμοῦ δύνανται νὰ ἱκανοποιηθῶσι μόνον ἄκρως ἀνανάπτυκτοι καὶ ἀδρανεῖς νόες. Ὁ ἄνθρωπος συναισθάνεται τὸν σύνδεσμον αὐτοῦ πρὸς κόσμον ἀνώτατον, τὸ δ᾽ αἴσθημα τοῦτο ἴσως τεχνητῶς ἐξασθενοῦται καὶ ἀτροφεῖ παρὰ τοῖς νοήμοσιν ἀνθρώποις, ὡς ἐξασθενοῦται παρ' αὐτοῖς καὶ ἡ ὀξύτης ὀργάνων τινῶν τῶν αἰσθήσεων. Ἀλλ' αἰσθανόμενος τὸν συνδεσμὸν αὐτοῦ πρὸς ἀνώτατον κόσμον καὶ σύρων θλιβερὰν καὶ πλήρη φόβων καὶ μεριμνῶν ὕπαρξιν, ταλαίπωρος ἄγριος δέν ἔχει καιρὸν νὰ σκεφθῇ ἀρκούντως ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ ἐντεῦθεν τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ εὑρίσκει ἐν τοῖς σαμανικοῖς μύθοις καί ταῖς μαγικαῖς ἐνεργείαις, αἱ δὲ στρεβλῶς νοηθεῖσαι καὶ ἐπιτυχῶς διακοινωθεῖσαι προσωπικαὶ αὐτοῦ παρατηρήσεις ἔτι πλέον διευρύνουσι τὸν κύκλον τῶν ἀνοήτων περὶ τελετῶν διηγήσεων. Ἀλλ' ἡ ἐργαζομένη καὶ ἀναλύουσα διάνοια δέν δύναται νὰ ἐπαναπαυθῇ ἐπὶ τοῦ σαμανισμοῦ κατ' ἀρχὴν καὶ κατὰ καθῆκον δέν ἀρνεῖται αὐτὸν, ἀλλὰ ζητεῖ νά συμπληρώσῃ. Οἱ ἴδιοι Κορεᾶται δέν ἐδημιούργησαν αὐτοτελῆ θρησκείαν αἱρομένην ὑπὲρ τὸν σαμανισμόν, παρέλαβον ὅμως πᾶν δὲ ὅ,τι ἐν τῇ

σφαίρᾳ ταύτῃ εἶχεν ἡ Σινικὴ, τ. ἔ. τὴν ἐθνικὴν τῶν Σινῶν θρησκείαν, τὸν Κομφουκιανισμὸν (τὴν θρησκείαν Γιοὺ) καὶ τὸν ὑπὸ τῆς Σινικῆς παρὰ τῶν Ἰνδιῶν ληφθέντα βουδδισμόν. Κατὰ τὰς ἰδέας τῶν Σινῶν, ἡ Κορέα, πιθανῶς θὰ καταστῇ ἡ ἀνατολικὴ αὐτῶν προφυλακὴ·οἱ αὐτοὶ ὠνόμασαν τὴν Κορέαν Τσάγιου - Σιὰν - χώραν τῆς ἑωθινῆς γαλήνης, τῆς ἑωθινῆς ἀναπαύσεως, αἱ δέ Σινικαὶ διηγήσεις παριστῶσιν ὅτι τὰ ἀγαθά, τῆς θρησκείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ οἱ Κορεᾶται ἐδανείσθησαν παρὰ τῆς Σινικῆς. Ὁ αὐτοκράτωρ Γιάο, ὁ μέγας τῆς Σινικῆς φωτιστὴς παρίσταται δράσας καὶ ἐν Κορέᾳ. Ἡ πολιτικὴ τῶν Σινῶν θρησκεία ὁ Κομφουκιανισμὸς διηπλώθη καθ᾽ ἅπασαν τὴν Κορέαν, αἱ δὲ τελεταὶ αὐτοῦ τελοῦνται καὶ ὑπ᾽ αὐτῶν ἔτι τῶν Βουδδιστῶν τῶν Κορεατῶν εὐνόητον ὅμως ὅτι δέν τηρεῖται οὗτος ἐνταῦθα ἐν μορφῇ καθαρᾷ. Ὁ Κομφουκιανισμός κατ᾽ οὐσίαν εἶνε θεωρία, τῆς πρὸς τὴν πολιτείαν, τὴν κοινωνίαν, τὴν οἰκογένειαν καὶ τέλος τῆς πρὸς ἑαυτόν διαγωγῆς. Τούτου ἕνεκεν ὡς ἠθικὴ εἰς τὴν Κορέαν εἰσέδυσεν ὀψίμως, ὡς θρησκεία ὅμως ἐνωρίς. Ὁ σεβασμὸς τῶν προγόνων παρὰ τῷ Κομφουκίῳ κατ΄ οὐσίαν εἶναι ἔργον δυνάμενον νά προσπορίσῃ ὠφελείας, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει παρίσταται ἔργον ἀλληγορικόν. Ἡ ἰδιόρρυθμος Κομφουκιανικὴ ψυχολογία πρεσβεύει τὴν ὕπαρξιν τριῶν ψυχῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ: ἡ μία μετὰ θάνατον μεταβαίνει εἰς τὸν πέραν τοῦ τάφου κόσμον πρὸ τοῦ βήματος δέκα δικαστῶν· ἡ ἑτέρα ζῇ ἐν τῷ τάφῳ καὶ διατελεῖ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν ὀρεινοῦ πνεύματος, ἡ δὲ τρίτη ζῇ ἐντὸς ξυλίνου πινακιδίου, ἐφ᾽ οὗ εἶναι ἀναγεγραμμένον τὸ ὄνομα αὐτῆς καὶ ὅπερ κατασκευάζει καὶ διαφυλάττει ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ υἱοῦ αὐτῆς. Μετὰ τῆς τελευταίας ταύτης ψυχῆς οἱ ἀπόγονοι διατελοῦσιν εἰς ὄντως ζώσας σχέσεις. Δεδομένος εἶναι ἐν Κορέᾳ καὶ ὁ Βουδδισμός, ὅστις εἶναι τῆς αὐτῆς καὶ ἐν Ἰαπωνίᾳ καὶ Σινικῇ μορφῆς τ.ἔ. Βουδδισμὸς τῆς μεγάλης ἁμάξης (μαχαγιάνα). Τὰ μοναστήρια, τὰ εἴδωλα, οἱ βόνζοι, αἱ ἑορταί, αἱ ἱεραὶ ἀποδημίαι, πάντα ταῦτα εἶνε τελείως ὅμοια πρὸς τὰ ἐν Ἰαπωνίᾳ τοιαῦτα. Ἀλλ' ἐν

Ἰαπωνίᾳ ὑπάρχουσι νοήμονες ἀντιπρόσωποι τοῦ Βουδδισμοῦ, προσπαθοῦντες νὰ ἐκπνευματίσωσιν αὐτὸν καὶ μὴ ἀρνούμενοι μεταρρυθμίσεις ἐν τῷ κύκλῳ τῆς θρησκείας, ἐνῷ ἐν Κορέᾳ τοιοῦτοι δὲν ὑπάρχουσιν. Ἐνταῦθα ὁ Βουδδισμὸς δέν κατανοεῖται, ἀλλ' ἀσπάζονται αὐτὸν κατὰ τὰς κληροδοτουμένας μορφὰς τῆς παραδόσεως. Οἱ βόνζοι γινώσκουσι μὲν τὴν ἐξωτερικὴν λατρείαν τοῦ Βουδδισμοῦ, ἀγνοοῦσιν ὅμως τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ ἐντεῦθεν εἶνε τελείως ὅμοιοι πρὸς τοὺς λάμας τῶν καλμούκων καὶ τῶν στεππιτῶν τοὺς διδάσκοντας τὸν θιβετικὸν βουδδισμὸν εἰς τοὺς τελευταίους καὶ οὐδόλως ἢ τουλάχιστον στρεβλῶς ἐννοοῦντας αὐτὸν.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος Κορεᾶται μὲν ἀριθμοῦνται περὶ τὰ 10 ½ ἑκατομμύρια, Ἰάπωνες δὲ περὶ τὰ 47, ὁ γενικὸς δ᾽ ἀριθμὸς ἀμφοτέρων ἀνέρχεται εἰς 60 ἑκατομύρια. Οἱ Ἰάπωνες προσέλαβον ἤδη πολλὰ ἐκ τε τοῦ εὐρωπαϊκοῦ καὶ τοῦ ἀμερικανικοῦ πολιτισμοῦ, ἄρχονται δὲ παραλαμβάνοντὲς τι καὶ οἱ Κορεᾶται καὶ ἐν τούτοις μέχρι τοῦδε δέν ἔχουσιν οἱ λαοὶ οὗτοι καὶ δέν ἀντέχονται τῆς περὶ τοῦ ἀγαπῶντος Θεοῦ Πατρὸς διδασκαλίας. Ὁ Χριστιανισμὸς εἰσέδυσεν εἰς ἀμφοτέρας τὰς χώρας, τὸ δὲ χριστιανικὸν μαρτυρολόγιον ἀριθμεῖ οὐκ ὀλίγα θύματα τοῦ ἐθνικοῦ φανατισμοῦ ἀπολεσθέντα ἐν τοῖς χώραις τῆς ἑωθινῆς ἀναπαύσεως καὶ τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου.

Ἐν διαρκείᾳ τεσσάρων ἐτῶν (1672-1676) ἐπὶ τῆς νήσου Νιππῶνος ἐμαρτύρησαν περὶ τὰς 140 χιλιάδας χριστιανῶν. Τοιούτων φρικαλέων διαστάσεων ἑκατόμβοι δὲν ἐπανελήφθησαν, ἀλλ' ἐν συγκριτικῶς ἥσσονι μέτρῳ διωγμοί, βάσανοι, καὶ κολάσεις χριστιανῶν ἅπαξ ἔλαβον χώραν. Τανῦν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἰαπωνίᾳ χριστιανῶν ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν καταφθάνει τὸ ἑκατομμύριον, οἱ δ᾽ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ συμποριοῦνται εἰς 29 χιλιάδας. Ἐν Κορέᾳ πάντες οἱ χριστιανοὶ ἀνέρχονται ὡς ἔγγιστα εἰς 120, πάντες δ᾽ οὗτοι εἶνε καθολικοὶ πλὴν χιλίων περίπου διαματυρομένων καὶ διακοσίων ὀρθοδόξων. Τόσον σμικρὸς εἶνε ὁ ἀριθμος τῶν προσώπων τῶν ἀκουσάντων ἐν Ἰαπωνίᾳ καὶ Κορέᾳ περὶ Θεοῦ Πατρὸς καὶ περὶ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ συνυπολογίσωμεν, ὅτι ὁ ἀριθμος τῶν κατ᾽ ὄνομα χριστιανῶν πάντοτε ἦτο καὶ θὰ εἶνε μείζων

τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πραγματικῶν χριστιανῶν, τότε τὴν ἐν τῇ ἄκρᾳ Ἀνατολῇ ποίμνην τοῦ Χριστοῦ δέον ν' ἀποδεχθῶμεν σφόδρα ὀλιγάριθμον. Τὶ δὲ δύναται νὰ προϋποθέσῃ τις περὶ τῶν περαιτέρω θρησκευτικῶν τυχῶν τῶν λαῶν τούτων τῆς Ἀνατολῆς;

Ἐφ' ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν γεγονότων τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ ἐνεστῶτος, οἱ μὲν Κορεᾶται εἶνε λαὸς ἱκανὸς πρὸς ὑποταγήν, οἱ δ' Ἰάπωνες λαὸς ἱκανὸς πρὸς ἀπομίμησιν. Παρὰ τοῖς Κορεάταις μέχρι τοῦδε οὐχὶ σπανίως ὁ λαμβάνων τὸ σκῆπτρον καθίστατο καὶ ἡγεμών. Οἱ Ἰάπωνες, γνωρισθέντες μετὰ τῶν ἡγεμόνων τοῦ πολιτισμοῦ, δὲν ἐξεδήλωσαν ἐπιθυμίαν ὑποταγῆς εἰς αὐτοὺς, ἀλλ' ἐπεθύμησαν καὶ αὐτοὶ νὰ καταστῶσι τοιοῦτοι ἡγεμόνες. Ἀλλ' ἀρξάμενοι νά οἰκειοποιῶνται τὸν ξένον πολιτισμὸν μέχρι τοῦδε δὲν ἐπεδείξαντο αὐτοτέλειαν καὶ παρέλαβον τὸν πολιτισμὸν μόνον ἐξωτερικῶς, ἀποδοχὴ δὲ τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ πνεύματος παρ' αὐτοῖς δὲν παρετηρήθη, δὲν κατηργήθησαν μάλιστα παρ' αὐτοῖς εἰσέτι αἱ βάσανοι. Ἐντεῦθεν ἡ μίμησις αὐτῶν κατ' οὐσίαν ἀπέληξεν εἰς λεπτὴν τινα ὑποταγὴν εἰς τὰς ἀλλοτρίας ἀρχάς, ἥτις ἐπὶ μακρὸν δὲν θὰ εἶνε πάντοτε ἐπωφελὴς δι᾽ αὐτοὺς. Ἐξ ἄλλου δέν πρέπει νὰ φρονῶμεν, ὅτι καὶ οἱ Κορεᾶται εἶνε κατάλληλοι ὅπως δέχωνται μόνον ξένας διαταγάς. Ἀπὸ ἑξηκονταετίας ὑφίσταται παρ' αὐτοῖς ἡ αἵρεσις τῶν τογχάκων, τῆς ὁποίας ἱδρυτὴς ὑπῆρξεν ὁ Τσόη-Τσεηχοῦ καὶ ἥτις εἶνε θρησκευτικοπολιτική. Ὡς πολιτικὴ διαμαρτύρεται κατὰ τῶν ἀλλοδαπῶν ἐπιδράσεων καὶ ἐπεμβάσεων καὶ ὑπεραμύνεται τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ αὐτοτελείας τοῦ κορεατικοῦ λαοῦ. Ὡς θρησκευτικὴ δὲν ὑφίστατο πρὸ πολλοῦ καὶ ἴσως νὰ ὠνομάσθη τοιαύτη κατ' ἀναλογίαν πρὸς ἄλλας, οἷον πρὸς τὴν ἰνδικὴν Βραχμανικὴν αἵρεσιν Σομάη. Οἱ τογχάκοι ὁμολογοῦσι τὸν ἕνα Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ, ἐν δὲ τοῖς καθ' ἕκαστα τῆς διδασκαλίας αὐτῶν ὑπάρχουσι πολλὰ καθολικὰ τε καὶ βουδδιστικὰ στοιχεῖα, ἀπορρίπτουσιν ὅμως τὰς ἱερὰς εἰκόνας καὶ δὲν πιστεύουσιν εἰς τὴν μετοίκησιν τῶν ψυχῶν. Ἀλλ' εἶνε εἰσέτι δύσκολον νὰ κρίνῃ τις περὶ τῆς πνευματικῆς δυνάμεως τῶν λαῶν τούτων. Τὶ θὰ ἐπιτελέσωσιν ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ πνεύματος εἶνε ἄγνωστον, ἀλλ' ἐξεταζόμενοι

ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως ὁμολογουμένως εἶνε ἱκανοὶ ν᾽ ἀποδεχθῶσι τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Περὶ τῶν Κορεατῶν οὐχὶ σπανίως ἀκούεται ὅτι εἶνε ἄνθρωποι πρᾶοι. Ἐν τοῖς Ἰαπωνικοῖς συναξαρίοις καὶ διηγήμασι συχνάκις διαλάμπει ἠθικὸν στοιχεῖον. Αἱ διηγήσεις αὗται ἀποπνέουσιν ἀγάπην καὶ εὐσπλαγχνίαν πρὸς τὰ παιδία, συμπάθειαν πρὸς τὰ ζῷα, αὐστηρῶς δ᾽ ἐν αὐταῖς κατακρίνονται ἡ πλεονεξία, ἡ κακοήθεια καὶ ἡ ἀλαζονεία. Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἀποτελοῦσιν οἱονεὶ ἠθικὰς παραβολάς. Ἀναμφιβόλως οἱ Ἰάπωνες εἶνε μεγάλοι πατριῶται, ἀλλ᾽ ὁ γινώσκων ν᾽ ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα δύναται ν᾽ ἀγαπήσῃ καὶ πάντας τοὺς ἀνθρώπους, δύναται πάντοτε δι᾽ ἀγαθῆς χειραγωγίας νὰ ἐπιγνῷ τὸν Θεὸν καὶ τὸν Χριστὸν Αὐτοῦ διὰ τε τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας. Τὰ αἴτια τὰ μέχρι τοῦδε ὠθήσαντα μακρὰν τοῦ χριστιανισμοῦ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς εἶνε πολυειδῆ καὶ πολυσύνθετα, σημαντικὸν δὲ μέρος τῆς ἐπὶ τῇ κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἀντιδράσει τῶν λαῶν τούτων ἐνοχῆς βαρύνει πάντως ἐκείνους, οἵτινες ἐγνώσθησαν ὑπ' αὐτῶν φέροντες τὸ ὄνομα χριστιανοί. Ὅπως ἐκτιμήσωσι δικαίως οἱ λαοὶ οὗτοι τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν, δέον νὰ ἐξηγήσωσιν εἰς ἑαυτοὺς τὴν μεταξὺ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ὀνόματι μόνον ὀπαδῶν αὐτῆς διαφοράν, οἱ δὲ φέροντες τὸν τίτλον τοῦ χριστιανοῦ νὰ προσπελάσωσι περισσότερον πρὸς τὸ χριστιανικὸν ἰδεῶδες, διότι, ὅπερ κυριώτατον, ὁ θέλων νὰ ἐπιστρέφῃ ἄλλους εἰς Χριστὸν ὀφείλει νὰ φέρῃ Αὐτὸν οὐχὶ ἐπὶ τῶν χειλέων, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ.

Νῦν οἱ Ἰάπωνες, λαός τῆς ἄπω Ἑῴας, ἐκινήθησαν πρὸς τὴν δύσιν, ζητοῦσι πλούτη, γαίας, ἀγορὰς, ζητοῦσι καὶ ἐξουσίαν καὶ καθυπόταξιν λαῶν, ἴσως δὲ πρὸ τῶν ὀμμάτων αὐτῶν πτερυγίζει καὶ ἡ ἐπὶ τῆς Κορέας κυριαρχίας καὶ ἡγεμονία ἐπὶ τῆς Σινικῆς. Ἐν τῇ κινήσει αὐτῶν ταύτῃ ἐλησμόνησαν τοὺς σκοποὺς τῶν ἀπολογιῶν αὐτῶν καὶ τῶν διηγήσεων, τοὺς ἀποδοκιμάζοντας τὴν ἔπαρσιν, τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν πονηρίαν. Ἴσως ἀναμνησθῶσιν αὐτῶν ὕστερον. Ἀληθὲς ἀγαθὸν δι᾽ ἅπαντα τὸν κόσμον θὰ ἦτο, ἐὰν εὕρισκον καὶ κατελάμβανον τὴν δικαιοσύνην τοῦ Χριστοῦ καὶ δὲν προσελάμβανον μόνον τὸ ὄνομα Χριστιανοί, ἀλλ' ὄντως καθίσταντο τοιοῦτοι. Ἀληθὲς δ᾽ ἀγαθὸν διὰ τὸν κόσμον θὰ ἦτο, ἐὰν καὶ ἄλλοι

λαοὶ, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν ἀπὸ πλέον τῆς μιᾶς καὶ ἡμισείας χιλιετηρίδος καλουμένων Χριστιανῶν, βαθύτερον καὶ συνειδητότερον ἐνεστερνίζοντο τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ δὲ Εὐαγγελικὴ ἀλήθεια καθίστατο οὐχὶ ἀντικείμενον ἐπαίνου μόνον, ἀλλ' ἔργον ζώσης πραγματοποιήσεως. Τότε ἐπὶ τῆς γῆς θὰ ἐγίνετο μία ποίμνη καὶ εἷς Ποιμήν. Τότε θὰ ἐξεπληροῦτο ἡ θαυμαστὴ περὶ τῶν λαῶν προφητεία, καθ' ἣν οὗτοι «συγκόψουσι τὰς μαχαίρας αὐτῶν εἰς ἄροτρα, καὶ τὰς ζιβύνας αὐτῶν εἰς δρέπανα· καὶ οὐ λήψεται ἔθνος ἐπ' ἔθνος μάχαιραν, καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν» (Ἡσ.2,4).

Γενήσεται τοῦτο, Κύριε;

Π. Λούβαρις

Ἡμαρτημένων διόρθωσις

σελ. 516 στ. 6 κάτωθεν ἀντὶ *προσυπακουμένου* ἀναγνωστέον *προσυπακουομένου*

σελ. 519 στ. 15 κάτωθεν ἀντὶ *τὸν λόγον* ἀναγνωστέον *τὸν ψόγον*

αὐτόθι ἀντὶ *παραθετικῶς* ἀναγνωστέον *παρενθετικῶς*

σελ 520 στ. 2 *ἄνωθεν* ἀντὶ τὸ *δὲ λαμπρότερον ἀναγνωστέον τι δὲ*

λαμπρότερον καὶ ἀντὶ *ἀδελφὸν·* ἀναγν. *ἀδελφὸν;*

αὐτ. στ. 9 ἄνωθεν ἀντὶ *τοὺς λόγους* ἀναγν. *τοῖς λόγοις*

αὐτ. στ. 14 ἄνωθεν ἀντὶ *αἰτεῖν* ἄναγν. *ἀνιᾶν*

αὐτόθι ἀντὶ *Ν. Σπυριδάκης* ἀναγν. *Σ. Σπυριδάκης.*

ΤΟ ΕΠΙ ΤΗι ΕΚΛΟΓΗι ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑι ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΣΙΝΑ **ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ Β΄**

ΕΚΔΟΘΕΝ ΣΙΓΙΛΛΙΟΝ[1]

ΔΑΜΙΑΝΟΣ ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΟΛΕΩΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ

Ἡ τῶν καλῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ νενομοθετημένων τε καὶ τεθεσπισμένων κατὰ καιρὸν ἀνακαίνισις ἀρίστη τὶς ἐστιν ὁδὸς πρὸς τὸ διηνεκῶς αὐτὰ τηρεῖσθαι καὶ φυλάττεσθαι. Ταύτη γὰρ οὐ μόνον κατὰ τοῦ τῆς ἐπιλησμοσύνης κινδύνου ἐξασφαλίζονται, συνεχῶς τῇ μνήμῃ ἐπαναφερόμενα, ἀλλὰ καὶ νέαν ἑκάστοτε ἰσχὺν περιβάλλονται, τὴν ἀπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀσθενείας τῆς ἀνθρωπίνης φθορὰν ἀποτριβόμενα. Ἔνθεν τοι καὶ οἱ κατὰ τὸ ἅγιον καὶ θεοβάδιστον Σίναιον ὄρος τὴν ἀγγελικὴν μετερχόμενοι πολιτείαν Ὁσιώτατοι Πατέρες ἐρρωσθ' ἐσαεὶ τὰ δι᾽ ὧν τὸ εὐαγὲς δε καί πολυΰμνητον αὐτῶν ἐνδιαίτημα ἀπ᾽ αἰώνων διέπεται θέσμια ἐπιποθοῦντες, ἀξιεπαίνῳ ἑαυτοὺς φροντίδι παραδιδόασιν ὑπὲρ τῆς τούτων ἀνακαινίσεως, ὁσάκις ἂν ποιμένος ἀπορφανισθέντες, ἐπὶ τὴν ἀνάδειξιν ἑτέρου διὰ τῆς ἑαυτῶν ψήφου, συνῳδὰ τῇ ἀνέκαθεν δοθείσῃ αὐτοῖς συνοδικῇ ἀδείᾳ , χωρήσωσι.

Καὶ νῦν δὲ τοῦ τέως Ἀρχιεπισκόπου καὶ ἡγουμένου αὐτῶν κὺρ Πορφυρίου κανονικῶς διὰ γῆρας καὶ ἀσθένειαν ἀνίατον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῆς προστασίας παραιτησαμένου, ἐξελέξαντο μὲν εἰς διαδοχὴν αὐτοῦ μιᾷ φωνῇ καὶ γνώμῃ τὸν Ὁσιώτατον Ἀρχιμανδρίτην Πορφύριον Λογοθέτην, καὶ τοὺς τῆς ἱερᾶς δ᾽ αὐτῶν Μετανοίας θεμελιώδεις θεσμοὺς ἀνεκαίνισαν, ὑπὸ τύπον συμφωνίας κατὰ τὸ εἰωθὸς τῷ ἐκλεκτῷ

[1] Βλ. «Ν. Σιών» σελ. 513

αὐτῶν πρὸς ὑπογραφὴν προβαλόμενοι. Ἐπὶ ἐπιψηφίσει δέ καὶ εἰς τὸν ὑπέρτατον τῆς Ἀρχιερωσύνης βαθμὸν προχειρίσει πρός Ἡμᾶς, κατα τὰ ἐπὶ τοῦ ἁγίου καὶ θεοβαδίστου ὄρους Σινᾶ κανονικὰ προνόμια καὶ δίκαια τοῦ Ἁγιωτάτου τούτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ θρόνου, τὸν ὑπ᾽ αὐτῶν ἐκλεγέντα ἀποστείλαντες, συναπέστειλαν ἅμα καὶ τοὺς ὅρους τῆς συμφωνίας ταύτης ἐν πρωτοτύπῳ ὑπὸ τε τοῦ ἐψηφισμένου καὶ τῶν ἀποτελούντων τὴν Ἱερὰν τῆς Μονῆς Σύναξιν ὑπογεγραμμένους πρὸς ἐπιβεβαίωσιν αὐτῶν καὶ ἐπικύρωσιν διὰ πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ σιγιλλιώδους γράμματος.

Καὶ ὁ μὲν εἰρημένος ὑποψήφιος ἄξιος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῆς ἡγουμενείας καὶ ὑπὸ τῆς ἡμῶν Μετριότητος καὶ τῶν ἐνδημούντων Ἱερωτάτων Ἀρχιερέων κριθεὶς κατὰ τὴν γενομένην κανονικὴν διατύπωσιν, προκεχείρισται ἤδη καὶ ἀναδέδεικται ἐπιφοιτήσει τοῦ Παναγίου καὶ Τελεταρχικοῦ Πνεύματος Κανονικὸς Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἁγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Σινᾶ καὶ Ραϊθοῦ καὶ ἡγούμενος τῆς ἐν τῷ Θεοβαδίστῳ ὄρει Ἱερᾶς Βασιλικῆς Μονῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ. Ἐπὶ τῶν τῆς συμφωνίας δ᾽ ὅρων, οὓς ἐν τῷ Κώδικι τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ θρόνου κατεγραψάμεθα, συνοδικῶς μετὰ τῶν συγκροτούντων τήν περὶ ἡμᾶς Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον Ἱερωτάτων Ἀρχιερέων καὶ Ὁσιωτάτων Γερόντων καὶ Ἀρχιμανδριτῶν συσκεψάμενοι, ἐγκύρους αὐτοὺς ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀπεφηνάμεθα, εὑρόντες τοῖς μὲν παραδιδομένοις τῇ Ἱερᾷ εὐαγεῖ Μονῇ θεσμίοις συμφάσκοντας, ὀρθὴν δὲ καὶ λυσιτελῆ κυβέρνησιν αὐτῇ ἀσφαλίζοντας.

Κατὰ γὰρ τοὺς ὅρους τούτους α)ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ὀφείλει ὑπερασπίζειν ὅλαις δυνάμεσι τὸ ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοδιοίκητον τῆς Ἱερᾶς αὐτῶν Μονῆς ἀπὸ πάσης ξενικῆς ἐπεμβάσεως καὶ τηρεῖν πάντα, ὅσα τάξεις καὶ συνήθειαι καθιέρωσαν καὶ διὰ συγιλλίων ἐπεκυρώθησαν, τὴν ἐν γένει διακυβέρνησιν καὶ διοίκησιν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς ἀποβλέποντα, εἰς ἃ ἀναντιρρήτως

ὀφείλει ὑποβάλλεσθαι καὶ ἡ Ἱερὰ τῶν Πατέρων Σύναξις· β) τηρεῖν τὴν κοινοβιακὴν δίαιταν καὶ τάξιν τῆς Μονῆς κατά τοὺς ἀρχαίους κανόνας καὶ συνηθείας τοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου, ἀπαγορεύων τὴν ἐντὸς αὐτοῦ κρεωφαγίαν εἰς πάντας ἀνεξαιρέτως· γ) μὴ χαρίζεσθαι μηδενί, μηδὲ φιλοπροσωπεῖν, μηδὲ ποιεῖσθαι διακρίσεις πατρίδος περιποιούμενος τοὺς μὲν καὶ ἀποστρεφόμενος τοὺς δὲ τοὺς ἀδελφοὺς πάντας θεωρῶν ἴσους καὶ ὡς ἴδια πνευματικά τέκνα ποδηγετεῖν ἐπὶ τὴν μοναχικὴν πολιτείαν πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν τῆς τε Μονῆς· δ) πρὸς ἀσφαλῆ διοίκησιν καὶ διακυβέρνησιν καὶ προστασίαν τῶν ὑλικῶν καὶ ἠθικῶν συμφερόντων τῆς τε Μονῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ Πατέρων ποιεῖσθαι τὰς διατριβὰς κατὰ μὲν τὸ θέρος ἐν τῇ Μονῇ κατὰ δὲ τόν χειμῶνα ἐν Ραϊθῷ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, ἔνθα τὰ συμφέροντα τῆς Μονῆς ἀπαιτοῦσι τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, προϋποτιθεμένης πάντοτε τῆς κανονικῆς ἀδείας τοῦ Μακαριωτάτου καὶ Ἁγιωτάτου Πάπα καὶ Πατριάρχου Αλεξανδρείας. Εἰ δὲ πότε τὰ συμφέροντα τῆς Μονῆς ἀπαιτήσειεν καὶ τὴν ἐκτὸς τῆς Αἰγύπτου μετάβασιν αὐτοῦ ὀφείλει κἀκεῖ μεταβῆναι, τῇ προηγουμένῃ μέντοι συνεννοήσει καὶ ἀποφάσει τῆς Ἱερᾶς τῶν Πατέρων Συνάξεως δυνάμει πρακτικοῦ ὁρίζοντος καὶ τὸν χρόνον τῆς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διατριβῆς καὶ τὴν ἀπαιτηθησομένην δαπάνην, ἀναλόγως τῶν ὑποθέσεων καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου· ε) μὴ πράττειν μηδὲν ἄνευ τῆς γνώμης τῆς Ἱερᾶς τῶν Πατέρων Συνάξεως, μεθ' ἧς ὀφείλει συσκέπτεσθαι καὶ ἀποφασίζειν περὶ πάσης οἱασδήποτε ὑποθέσεως τῆς Μονῆς. Πᾶσαι δ' αἱ ἐπιστολαὶ καὶ τὰ ἔγγραφα τῆς Μονῆς δέον ἵνα φέρωσι τὰς ὑπογραφὰς τοῦ τε Ἀρχιεπισκόπου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνάξεως, ὡσαύτως δὲ καὶ τά ἔξωθεν ἐρχόμενα αἱ τε ἐπιστολαὶ καὶ ἄλλα ἔγγραφα δέον ἵν' ἀναγινώσκωνται ἐνώπιον τῆς περὶ αὐτὸν Συνάξεως κατὰ τὴν ἄνωθεν· καὶ ἐξ ἀρχῆς κεκρατηκυῖαν τάξιν τοῦ Κοινοβίου. Καὶ ἐν τῇ Μονῇ μὲν εὑρισκόμενος μέλλει συνεργάζεσθαι μετὰ τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν Σύναξιν μελῶν, ἐν Καΐρῳ δὲ τὰς

διατριβὰς ποιούμενος μετὰ τῶν ἐκεῖθι ἀντιπροσώπων τῆς Μονῆς. Καὶ ἕξει μὲν τὸ νόμιμον κῦρος πᾶσα πρᾶξις ἐνεργουμένη τε καὶ ἀποφασιζομένη ἐν τε τῇ Μονῇ καὶ ἐν Καΐρῳ φέρουσα τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν Ἱερᾶς Συνάξεως ἢ ἀντιπροσωπείας, ἵνα δ᾽ ὅμως τηρῆται ἡ δέουσα σύμπραξις καὶ ἁρμονία μεταξὺ τῆς ἐν τῇ Μονῇ ἑδρευούσης Συνάξεως καὶ τῆς ἐν Καΐρῳ ἀντιπροσωπείας, δέον τακτικῶς πληροφορεῖσθαι τὴν Ἱερὰν Σύναξιν περὶ πάσης ὑποθέσεως, πλὴν εἴ τις κατεπείγουσα ὑπόθεσις ἐπιβάλλει τὴν μονομερῆ ἐνέργειαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἀντιπροσώπων, πρὸς πρόληψιν βλάβης τῶν συμφερόντων τῆς Μονῆς· στ) μὴ διορίζειν ἀδελφὸν εἰς διακόνημα ἄνευ τῆς γνώμης τῆς Ἱερᾶς Συνάξεως, μηδὲ ποιεῖσθαι χειροθεσίαν, μηδ᾽ ἀπονέμειν ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια ἄνευ τῆς ταύτης συγκαταθέσεως· ζ) ἐπαγρυπνεῖν εἰς τὴν τήρησιν τῆς τάξεως τῶν Πατέρων καὶ παρίστασθαι εἰς τὰς Μοναστηριακὰς ἐκκλησιαστικάς ἀκολουθίας καὶ ἱερὰς τελετὰς ἀπαγορεύων αὐστηρῶς πᾶσαν παρεκτροπὴν οἱουδήτινος τῶν πατέρων ἀπᾴδουσαν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ἐπιβάλλων τὰς δεούσας ποινάς, τῇ γνώμῃ πάντως καὶ συμπράξει τῆς Ἱερᾶς τῶν Πατέρων Συνάξεως· η) ὁ τε Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἡ Ἱερὰ τῶν Πατέρων Σύναξις ὀφείλουσιν ἀπονέμειν ἀλλήλοις τὸν ἀπαιτούμενον σεβασμὸν καὶ τὴν προσήκουσαν ἀγάπην, ἵνα τὰ πάντα καλῶς καὶ ἐν ἁρμονίᾳ διέπωνται, καὶ ἵνα ὦσι παράδειγμα τοῖς κατωτέροις θ) αἱ τε πρόσοδοι καὶ αἱ δαπάναι τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ μέλλουσιν ἐξελέγχεσθαι κοινῇ παρὰ τῆς Ἱερᾶς Συνάξεως καθ᾽ ἑξαμηνίαν καὶ κατ᾽ ἔτος, καὶ ἐπικυροῦσθαι ὑπὸ ταύτης τε καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, αἱ δὲ τοῦ ταμείου τῶν χρημάτων κλεῖδες μέλλουσι κρατεῖσθαι ὑπ᾽ ἐκείνου ἢ ὑπ᾽ ἐκείνων, οὓς ἂν ἀπὸ κοινοῦ ὁρίσειαν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἡ Ἱερὰ τῶν Πατέρων Σύναξις. ι) ἐπὶ τούτοις πᾶσι κανονισμὸς κατὰ τὰς ἀναφυομένας ἀνάγκας καὶ περιστάσεις συντασσόμενος καὶ ἐπὶ τῶν προδιατετυπωμένων ὡς ἐπὶ θεμελίου ἀρραγοῦς στηριζόμενος μέλλει ἐπέχειν τόπον νόμου, ὅστις καὶ πρὸς μείζονα

ἰσχὺν καὶ κῦρος δέον ἵνα φέρῃ τὰς ὑπογραφὰς τοῦ τε Ἀρχιεπισκόπου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνάξεως.

Καὶ οἱ μὲν τῆς συμφωνίας ὅροι οὗτοι, οὓς καὶ ἐπιβεβαιώσαντες καὶ ἐπικυρώσαντες βουλόμεθα ἀπαρασαλεύτως ἐσαεὶ τηρεῖσθαι καί φυλάττεσθαι, τὸν τούτων παραβάτην ἢ ἀνατροπέα ἔνοχον τῇ κρίσει καὶ τῷ Θεῷ ὑπεύθυνον κηρύττοντες. Μετὰ τούτων δ᾽ ὅμως μᾶλλον δὲ πρό τούτων βουλόμεθα κύρια μένειν καὶ ἀπαρασαλεύτως ἐσαεὶ τηρεῖσθαι καὶ φυλάττεσθαι ὅσα τοῖς Ἡμετέροις προκατόχοις καὶ τοῖς λοιποῖς ἁγιωτάτοις Πατριάρχαις ὑπὲρ τῆς εὐσταθείας τοῦ σεβασμίου ἐν Σινᾷ Βασιλικοῦ Μοναστηρίου καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως συνοδικῶς νενομοθέτηται. Ὥρισται γὰρ τὸ μὲν Ἱερὸν καὶ Σεβάσμιον Βασιλικὸν Μοναστήριον διατελεῖν ἐσαεὶ κατὰ τὰ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς δαψιλευθέντα αὐτῷ προνόμια ἀδούλωτον, ἀσύδοτον, ἀκαταπάτητον καὶ πάντη ἐλεύθερον, μήτε ἐπισκοπικῇ τινι δεσποτείᾳ ὑποκείμενον, τῇ κοινῇ δὲ βουλῇ καὶ γνώμῃ τοῦ Ἡγουμένου τε καὶ Ἀρχιεπισκόπου καὶ τῆς τῶν Πατέρων Συνάξεως κυβερνώμενον καὶ διοικούμενον, ἐφ᾽ ᾧ δὴ καὶ τὸ ἐν αὐτῷ σύνθρονον κατησφαλισμένον καὶ ἀνεπίβατον προσήκει διασῴζεσθαι, ἵνα μηδεὶς καθίσῃ ἐπ᾽ αὐτὸ καὶ αὐθεντίαν νομίσῃ ἔχειν ἐπὶ τὸ Μοναστήριον, τὴν δὲ Ἀρχιεπισκοπὴν Σινᾶ καὶ Ραϊθοῦ ἀδιάσπαστον μένειν ἐσαεὶ ἀπὸ τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ θρόνου, καὶ τούτῳ κανονικῶς ὑποκεῖσθαι κατὰ τὰ ἔκπαλαι διατεταγμένα· τὸν αὐτὸν δὲ ὄντα Ἡγούμενον ἅμα καὶ Ἀρχιεπίσκοπον ἐκλέγεσθαι μὲν ἐλευθέρως καὶ ἀνεπηρεάστως παρὰ τῶν Πατέρων τῆς Μονῆς κατὰ τὴν ἔκπαλαι δοθεῖσαν αὐτοῖς συνοδικήν ἄδειαν, χειροτονεῖσθαι δὲ παρ᾽ ἡμῶν καὶ τῷ μὲν τῆς ἡγουμενείας λόγῳ αὐτεξούσιον εἶναι πρὸς τὸ κυβερνᾶν σὺν τῇ Ἱερᾷ τῶν Πατέρων Συνάξει τὰ τῆς Μονῆς πράγματα κατὰ τοὺς παραδεδομένους αὐτῇ θεσμοὺς καὶ κανόνας, καθὸ δὲ Ἀρχιεπίσκοπον ὑπεξούσιον Ἡμῖν καθάπερ οἰκείῳ Πατριάρχῃ γνωρίζεσθαι, μνημονεύοντα μὲν τοῦ ἡμετέρου ὀνόματος πρὸς Ἡμᾶς δὲ τὴν ἀναφορὰν καὶ τὴν

ἔκκλησιν ἔχοντα, καὶ παρ᾽ Ἡμῶν συνῳδὰ τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς κανόσι ἀνακρινόμενὸν τε καὶ κρινόμενον, εἴ ποτε διαφορὰ τις ἀνάμεσον αὐτοῦ τε καὶ τῶν Σιναϊτῶν Πατέρων ἐπισυμβαίη. Ταῦτα οὖν καλῶς νενομοθετημένα καὶ τεθεσπισμένα ἐπιβεβαιοῦμεν καὶ Ἡμεῖς καὶ ἐπικυροῦμεν, καὶ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀποφαινόμενοι ὁρίζομεν διηνεκὲς ἔχειν τὸ κῦρος καὶ ἀπαρασάλευτα μένειν καὶ τηρεῖσθαι ὡς εἰς τὴν εὐστάθειαν τῆς Ἱερᾶς ἐν Σινᾷ Βασιλικῆς Μονῆς καὶ εἰρηναίαν διακυβέρνησιν ἀποβλέποντα.

Εἰς διηνεκῆ δὲ καὶ μόνιμον τούτων παράστασιν καὶ ἀσφάλειαν ἐκδέδοται τὸ Πατριαρχικὸν καὶ Συνοδικὸν τάδε Σιγιλλιῶδες Γράμμα τῷ Ἱερῷ καὶ Βασιλικῷ ἐν Σιναίῳ τῷ Θεοβαδίστῳ Ὄρει Μοναστηρίῳ, καταστρωθὲν καὶ ἐν τῷ κώδικι τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Θρόνου

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει Ἱερουσαλήμ, Μηνὸς Ὀκτωβρίου κ ε΄
ἔτους σωτηρίου ,αϡδ΄ .

Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δαμιανὸς ἀποφαίνεται

┼Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἰορδάνου Ἐπιφάνιος- ┼Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Τιβεριάδος Μελέτιος- ┼Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυριακουπόλεως Μελέτιος- ┼Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Διοκαισαρείας Νικόδημος- Ὁ τοῦ Π. Τάφου Σκευοφύλαξ Ἀρχιμ. Εὐθύμιος- Ὁ Καμαράσης Ἀρχιμ. Παρθένιος- Ὁ Ἀρχιμ. Γερμανὸς Ἀποστολᾶτος- Ὁ Δραγουμᾶνος Ἀρχιμ. Ἰννοκέντιος- Ὁ Ἀρχιμ. Σωφρόνιος- Ὁ Ἀρχιμ. Γεράσιμος- Ὁ Ἀρχιμ. Νίκανδρος- Ὁ Ἀρχιγραμματεύς Ἀρχιμ. Μελέτιος.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Ἐκ τῆς ἐν Γερμανίᾳ θρησκευτικῆς κινήσεως.

[ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς ἐκ Βερολίνου ἀπὸ 8 Ὀκτωβρίου 1904]

Κατὰ τὰς παρελθούσας ἑβδομάδας ὅλως ἔκτακτος ἦτο ἡ καθόλου πνευματικὴ κίνησις. Αἱ δύο τελευταῖαι ἰδίως ἑβδομάδες τοῦ Σεπτεμβρίου ὑπῆρξαν κατ' ἐξοχὴν ἑβδομάδες τῶν συνεδρίων ἐν Εὐρώπῃ καὶ δή ἐν Γερμανίᾳ. Πρὸς τῷ μικρὸν τι πρότερον συγκροτηθέντι συνεδρίῳ Παλαιοκαθολικῶν ἐν Ὄλτεν τῆς Ἑλβετίας καὶ τῶν ἐλευθεροφρόνων ἐν Ρώμῃ, πρὸς τῷ διεθνεῖ θρησκευτικῷ καὶ ἐπιστημονικῷ συνεδρίῳ ἐν Βασιλείᾳ, τῷ φιλοσοφικῷ ἐν Γενεύῃ καὶ τῷ ἐν Ροστὸκ διεθνεῖ τῶν Λουθηρανῶν συνεδρίῳ, πρὸς δὲ τῷ ἐν Κολωνίᾳ συνεδρίῳ κατὰ τῆς ἐλαφρᾶς φιλολογίας, ἐν Ἀϊδελβέργῃ συνεκροτήθη τὸ ἐτήσιον συνέδριον τοῦ ἐπ' ὀνόματι Γουσταύου Ἀδόλφου ἀπὸ 57 ἐτῶν καθιδρυμένου Συλλόγου ὑψίστην ἔχοντος διὰ τὴν προτεσταντικὴν Γερμανίαν σημασίαν, ἐν δὲ τῇ Δρέσδῃ τὸ ἐτήσιον γενικὸν συνέδριον «τοῦ Εὐαγγελικοῦ Συνδέσμου πρὸς ὑποστήριξιν τῶν γερμανικῶν προτεσταντικῶν συμφερόντων» πρὸ 18 ἐτῶν ἐτῶν ὑφισταμένου καὶ πολὺν ἐμποιοῦντος θόρυβον ἕνεκα τοῦ κατὰ τῆς ἰσχυρᾶς ἐν Γερμανίᾳ Λατινικῆς Ἐκκλησίας, ἀνταγωνισμοῦ, συγχρόνως ἐνταῦθα ἐν Βερολίνῳ συνεκροτήθη τὸ ἐτήσιον γενικὸν συνέδριον τοῦ «Προτεσταντικοῦ Συνδέσμου» πρὸ 40 μὲν ἐτῶν ἱδρυμένου, πολλῆς δὲ ἀπολαύοντος ἐκτιμήσεως καὶ ὑποστηρίξεως. Ἐν Ἀϊσενάχ ὡσαύτως συνεκροτήθη συνέδριον τῶν «φίλων τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου» ὑπὸ τῶν ἐλευθεροφρόνων Θεολόγων, ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς αὐτοὺς οἱ τῆς «θετικῆς» Θεολογίας ὀπαδοὶ ὡς καλοῦσιν ἑαυτοὺς οἱ «συντηρητικοὶ» διωργάνωσαν ἐν Bielefeld τὴν «Θεολογικὴν Ἑβδομάδα» ἤτοι σειρὰν Θεολογικῶν διαλέξεων, ἐνταῦθα δὲ ἐν Βερολίνῳ τὰς «Ἀπολογητικὰς» διαλέξεις γινομένας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καθ' ὃν χρόνον ἐν αὐτῷ συνεκροτοῦντο ἐπὶ δύο ἀκριβῶς ἑβδομάδας τὰ παιδαγωγικὰ «μαθήματα τῶν διακοπῶν χάριν τῶν διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν», ἅτινα κατὰ τοσοῦτον εἶχον θρησκευτικὸν καθόλου ἐνδιαφέρον, καθ' ὅσον ὁ ἄγαν ἐλευθερόφρων Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἱερεὺς τοῦ ἐν Βερολίνῳ ναοῦ τῆς

Ἱερουσαλὴμ κ. Σόδεν, ἐδίδαξε «περὶ τῆς ἀρχικῆς χριστιανικῆς φιλολογίας» ἤτοι πλήρη εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Ἐν τοῖς ἀνωτέρω μαθήμασι, συνεδρίας καὶ συνδιαλέξεσι δέν συμπεριλαμβάνονται τὰ «συνέδρια τῶν φίλων τῆς ἱεραποστολῆς» τῶν «ἐκκλησιαστικῶν ἀναδιοργανωτῶν», τῶν «ἱερῶν συνδέσμων τῶν νέων», τῶν «εὐαγγελικῶν γυναικείων συνδέσμων», οὐδὲν αἱ ἐν τοῖς ναοῖς τοῦ Βερολίνου κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἰδίως ἑβδομάδα ἐσπεριναί, θρησκευτικαί, τελεταὶ καὶ συνδιαλέξεις. Ὁμολογουμένως ἡ θρησκευτικὴ αὕτη κίνησις ὑπῆρξεν ὅλως ἔξοχος καὶ μεγαλοπρεπής, ἐνόμιζέ τις ὅτι ἐν ὅλῃ τῇ Γερμανίᾳ συνεκροτεῖτο ταυτοχρόνως «ἐλευθερόν τι ἐθνικὸν τοῦ πολιτισμοῦ Κοινοβούλιον» κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἱερέως C. Werckshagen, ὅπερ παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς αἰσιοφρονοῦντας προτεστάντας νὰ χαρακτηρίσωσι τὴν Γερμανίαν ὡς τὴν θρησκευτικωτέραν τῆς Εὐρώπης χώραν, τὸν δὲ Προτεσταντισμὸν καθόλου ἐν μεγάλῃ διατελοῦντα ἀκμῇ. Ἔτι δὲ πλέον «συγκρίνων τις τὴν ἐργασίαν ταύτην τοῦ γερμανικοῦ Προτεσταντισμοῦ, ἔγραψεν ὁ ἀνωτέρω ἱερεὺς ἔν τινι ἐφημερίδι τοῦ Βερολίνου, πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῶν Εὐαγγελικῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι αὐτοὶ ἔτι οἱ ἀμερικανοι προτεστάνται οὐχὶ δραστηριώτερον καὶ σκοπιμώτερον ἐργάζονται, πολλῷ πλέον, ὅτι ἄκαρποι συζητήσεις καὶ μικρολόγοι δογματικαὶ ἔριδες σπανιώτερον ἀκούονται παρ' ἡμῖν ἢ παρὰ τοῖς ὁμοδόξοις ἡμῖν Ἀμερικανοῖς».

Διατὶ ὁ ταῦτα λέγων ἐδέησε νὰ ὑπερπηδήσῃ τὸν ὠκεανόν ἵν' ἁλιεύσῃ τὴν ἀνωτέρω σύγκρισιν, οὐδαμῶς δὲ συνήντησε καθ' ὁδὸν τὴν Ἀγγλίαν, ἐν ᾗ, ὡς λέγουσιν, ὅσον οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀκμάζει τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα, ἥκιστα εἶνε σαφές. Ἐπερρίφθη ὅμως ἐπ' αὐτοῦ τε καὶ τῶν ὁμογνωμόνων αὐτοῦ ὑπό τῶν δι' ἄλλων ὀφθαλμῶν ἐρευνώντων τὴν σύγχρονον τοῦ Προτεσταντισμοῦ κατάστασιν ἡ μομφή, ὅτι διὰ τῆς αἰσιοφροσύνης ταύτης σκοπίμως ἐπιθολοῦται ἡ ἀκριβῆς διάγνωσις τῆς θρησκευτικῆς καταστάσεως. Αὐτὴ δὲ ἡ τῶν διαφόρων συνεδρίων ἐργασία ἐκρίθη ὡς ἥκιστα συμβάλλουσα εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν μέσων, δι᾽ ὧν θὰ ἐξαφανισθῶσιν αἱ αἰτίαι τῶν ἀτελευτήτων ἐσωτερικῶν ἐρίδων ἐν τῷ Προτεσταντισμῷ, θὰ θεραπευθῶσι δὲ τὰ θεραπείας χρῄζοντα.

Ἀληθῶς δὲ αὐτὸς ἔτι ὁ πολυδύναμος «Προτεσταντικὸς Σύνδεσμος» οὐδόλως ἐτόλμησεν ἐν τῷ προσφάτῳ αὐτοῦ συνεδρίῳ νὰ θίξῃ τὸ ἀκανθῶδες καὶ πολυθόρυβον τῆς ἡμέρας ζήτημα, τῆς ἱδρύσεως δηλονότι ἰδιαιτέρων σχολῶν διὰ τὰς διαφόρους θρησκευτικὰς ὁμολογίας καὶ τῆς ἐν αὐταῖς ἀναλόγου ἐκπαιδεύσεως τῶν γερμανοπαίδων. Καὶ ἐν γένει αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ ἐλαχίστους ἠδυνήθησαν νὰ εὐχαριστησωσιν, ἐξ ἐναντίου

μάλιστα παρέσχον ἀφορμὴν ἵνα δημοσίᾳ λεχθῇ ὅτι ὁ Σύνδεσμος δέν ἠδυνήθη νά ἐπιτελέσῃ τὸν προορισμὸν αὐτοῦ, τὴν συνδιαλλαγὴν τοῦ Πολιτισμοῦ πρὸς τὸν Χριστιανισμόν.

Ἐν αὐτῇ ἤδη τῇ πρώτῃ συνεδρίᾳ αὐτοῦ παρουσιάσθησαν κατὰ τρόπον ἱκανῶς περίεργον αἱ ἀπὸ πολλοῦ διατυπούμεναι ἀξιώσεις τῶν γυναικῶν περὶ ἐκλογικῶν δικαιωμάτων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, προσήχθη δὲ τὸ ἀφελὲς ἐπιχείρημα ὅτι τὰ δικαιώματα ταῦτα οὐ μόνον θὰ ἐπαυξήσωσι τὸ ἐνδιαφέρον τῶν γυναικῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐνισχύσωσι τὴν ἐν αὐτῇ συντηρητικὴν μερίδα. Ἐν τῇ δευτέρᾳ συνεδρίᾳ ὁ Traub ὡμίλησε περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι τοῦ κοινωνισμοῦ καὶ τῶν συγχρόνων κοινωνιστικῶν ζητημάτων, περὶ ὧν ἐκκωφαντικός, ἀληθῶς, θόρυβος γίνεται κατ' αὐτὰς ἐν Γερμανίᾳ, ὁ δὲ Dorner ὡμίλησε περὶ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῆς ἐπιστήμης. Τὸ θέμα πληρέστατα ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ Συνδέσμου, ἀλλ' ἡ διαπραγμάτευσις αὐτοῦ ἐθεωρήθη ξηρὰ καὶ ἄνευ ἐνδιαφέροντος. Ἐξ ἐναντίου πολὺ ἤρεσεν ὁ λόγος τοῦ Sulze ἐπὶ τοῦ θέματος «ἡ αὔξουσα δύναμις τῆς ἀθεΐας δύναται νὰ κατανικηθῇ μόνον διὰ τοῦ ἀφανισμοῦ τοῦ καθολικισμοῦ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν».

Οἱ προτεστάνται παραδέχονται δύο μόνον Ἐκκλησίας ἐν τῷ κόσμῳ ὑπαρχούσας, τὴν Προτεσταντικὴν καὶ τὴν Καθολικήν, ἐξ ἧς δέν διακρίνουσι σχεδὸν τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν, κατ' ἀκολουθίαν πᾶς μὴ προτεστάντης εἶνε Katholik. Πρέπει δὲ ν᾽ ἀκούσῃ τις τὴν λέξιν ταύτην, ἀπαγγελλομένην ὑπὸ προτεστάντου, ἵνα ἐννοήσῃ τὴν διὰ τὸν προτεσταντισμὸν κακίστην αὐτῆς σημασίαν, καθολικὸς σημαίνει κακόδοξος, πᾶν ὅ,τι ἐν τῷ Χριστιανισμῷ δέν εἶνε, κατὰ τὴν προτεσταντικὴν ἐκδοχήν, γνήσιον εἶνε καθολικόν, οὕτως ὥστε ὁμιλῶν πρὸ τινων ἡμερῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὁ κ. Σόδεν περὶ τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς ὅπως ἐμφαντικῶς δηλώσῃ τήν, κατ' αὐτὸν, νοθείαν αὐτῆς, εἶπεν, ὅτι εἶνε χωρὶς ἀμφιβολίας «καθολικὴ», ὅπως καθολικαὶ εἶνε καὶ αἱ «ποιμαντικαὶ» ἐπιστολαί, παίζων οὐχ ἧττον, διὰ τῆς ἐκφράσεως ταύτης καὶ παρασημαίνων τὸ ἀλλόκοτον κριτήριον, ὅπερ ἡ σύγχρονος ἐλευθερόφρων κριτικὴ χρησιμοποιεῖ πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς γνησιότητος τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Ἀπ. Παύλου. Πᾶσα ἐπιστολὴ, κατὰ τὴν κριτικὴν ταύτην, ἐν ᾗ γίνεται λόγος περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὡς Κοινωνίας ἢ Κοινότητος οὐδαμῶς ἀνήκει τῷ «ἀποστόλῳ τῆς προσωπικότητος ἐν τῷ Χριστιανισμῷ»!

Δηλοῖ λοιπὸν τὸ καθολικὸς πᾶν τὸ μὴ προτεσταντικὸν καὶ κατ' ἀκολουθίαν οὐχὶ ὀρθόν, ὁ δὲ κ. Sulze ἠδυνήθη πολλὰ καθολικὰ σημεῖα νὰ εὕρῃ καὶ ἐν τῷ Προτεσταντισμῷ.

Καθολικοὶ προτεστάνται, ἐπιτραπήτω ἡ ὀξύμωρος αὕτη ἔκφρασις, εἶνε οἱ συντηρητικοί, οἱ ἀφελῶς ἀκόμη παραδεχόμενοι δόγματά τινα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐν τούτῳ ὑπεκφαίνεται ἡ ἐσωτερικὴ ἐν τῷ Προτεσταντισμῷ διαμάχη, διότι εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι μικρολόγοι δογματικαί ἔριδες οὐδαμῶς ἀπασχολοῦσι σήμερον τὸν γερμανικὸν Πρτεσταντισμόν, ἀλλ' εἶνε καταφανὴς ἡ σύρραξις μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων καὶ ἰσχυρῶν ἐν αὐτῇ ρευμάτων, τῶν συντηρητικῶν καὶ τῶν ἐλευθεροφρόνων. Ἕνεκα τῆς συρράξεως ταύτης ἐπῆλθε χαλάρωσις τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος παρὰ τῷ λαῷ, ἐτέθησαν ὑπὸ σφοδρὰν ἀμφιβολίαν αὐτὰ τὰ θεμελιώδη δόγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπερ μετ' εὐχαριστήσεως αὐτοῦ ἐτόνισε τελευταίως ἐν Ρώμῃ ὁ διαβοητὸς Χαῖκελ ἐξ Ἰένης μεταβὰς εἰς τὸ ἐκεῖ συνέδριον τῶν Ἐλευθεροφρόνων καὶ δοὺς ἀναφανδὸν τὴν χεῖρα εἰς τὸν ἀναρχικὸν κοινωνισμόν, ὅστις ἐν τῷ συνεδρίῳ ἐκείνῳ ἐπρυτάνευσε. Καὶ ἐνῷ παρ' ἡμῖν ὀλίγοι ψευδεπιστήμονες ἐπιτηδεύουσιν ἀδιαφορίαν περὶ τὴν θρησκείαν, ἐνταῦθα ὅλως ἐξ ἐναντίου ὁ πολὺς λαὸς ἐξολισθαίνει ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ πρὸς τὴν ἀθεΐαν, οἱ δὲ ἀληθεῖς ἐπιστήμονες πειρῶνται νὰ συγκρατήσωσι τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἣν ζητεῖ νά καταρρίψῃ ὁ ὀρθολογισμός. Καὶ ἐν αὐταῖς ἔτι ταῖς τάξεσι τῶν ὀρθολογιστῶν ἀναφαίνονται οἱ ἐργαζόμενοι πρὸς συγκράτησιν τῆς θρησκείας, αὐτὸς ὁ Χάρνακ εἶνε, ἐν σχέσει πρὸς ἄλλους ὁμόφρονας αὐτοῦ, συντηρητικώτερος καὶ διὰ τοῦτο κατηγορεῖται ὡς δημοκόπος. Εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν συντηρητικῶν ὀφείλονται αἱ Ἀπολογητικαὶ διαλέξεις ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, κατὰ τὰς παρελθούσας δύο ἑβδομάδας, συναγείρασαι ἑκατοντάδας κληρικῶν, ἰδίως, ἐξ ὅλων τῶν γωνιῶν τῆς Γερμανίας. Οἱ λαβόντες τὸν λόγον Καθηγηταί ἠδυνήθησαν νὰ παραστήσωσι τὰ συμπεράσματα τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης συνηγοροῦντα ὑπὲρ τῶν ἀληθειῶν τοῦ χριστιανισμοῦ, ὁ δὲ Beth κατέληξε τὸ περὶ δημιουργίας κεφάλαιον τῶν διαλέξεων αὐτοῦ διὰ τοῦ ἄρθρου τῆς πίστεως «Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν ... Ποιητὴν ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων». Οὐχὶ δὲ μόνον οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος Θεολόγοι ἀλλὰ καὶ οἱ περὶ τὰς φιλοσοφικὰς καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας ἀσχολούμενοι συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τὸν ἀληθειῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Πόσον δὲ ἀληθῶς ζημιοῦσι τὸ ἔργον τοῦτο οἱ ἐκ τῶν ἐλευθεροφρόνων θεολόγων μαρτυροῦσιν αὐταί αἱ περιστάσεις, ὑφ' ἃς

συνεκροτήθησαν αἱ ἀνωτέρω διαλέξεις, καθ' ὃν χρόνον ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ συνεκροτοῦντο τὰ μαθήματα τῶν διακοπῶν. Ἐνῷ ἐν μιᾷ αἰθούσῃ αὐτοῦ οἱ συντηρητικοὶ καὶ μάλιστα ὁ βοὴν ἀγαθὸς Mayer, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ ὁποίου ἐγένοντο αἱ Διαλέξεις, ὑπερευλογοῦντο τῶν ἀληθειῶν τοῦ χριστιανισμοῦ, ἐν ἄλλῃ αἰθούσῃ ὁ κ. Σόδεν ἐξεσύριττε τὴν γνησιότητα πάντων σχεδὸν τῶν βιβλίων τῆς Κ. Διαθήκης, κατεγέλα τῆς θείας ἐμπνεύσεως καὶ ἀθλίως ἠρνεῖτο τὸ θεμελιῶδες δόγμα τοῦ χριστιανισμοῦ, τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ! Τὴν ἐπαυριον εἶδον αὐτὸν, διερχόμενον τυχαίως τῆς οἰκίας αὐτοῦ, ἐπιστρέφοντα ἐκ κηδείας νεκροῦ. Πρός τί αἱ εὐχαὶ ὑπὲρ νεκροὺς; Οἱ πλείους σήμερον τῶν Προτεσταντῶν κηδεύονται ἄνευ εὐχῶν!

Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἡ μοιραία ἀντίφασις ἐν τῷ Προτεσταντισμῷ, ἀντίφασις μεταξὺ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ καθαρῶς θρησκευτικῆς ζωῆς ἀφ' ἑνὸς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς θεωρητικῆς δράσεως τῶν προϊσταμένων τοῦ θρησκευτικοῦ βίου καὶ τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης, οἵτινες διὰ τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ ἕνεκα τοῦ ὀρθολογισμοῦ εὕρηνται ἐκτὸς τοῦ ἐδάφους τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἕνεκα τούτου ἐδημιουργήθη ὅλως ἔκρυθμος κατάστασις ἐν τῷ Προτεσταντισμῷ, ἥτις τοῦτο μὲν ἐνισχύει τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν, τοῦτο δὲ παράγει ἐσωτερικὴν κρίσιν μέλλουσαν θᾶττον ἢ βράδιον νὰ ἐκσπάσῃ εἰς ἀναπόφευκτον μεταβολήν.

Ἐκ τῶν εἰρημένων εὐνόητον, ὅτι ὁ ἐξετάζων τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν τῶν προτεσταντῶν καταλαμβάνεται ὑπό δυσαρέστου τινὸς αἰσθήματος, ὅπερ μόλις δύναται ν᾽ ἀπαλειφθῇ ὑπό τοῦ ἀπεριγράπτου ἀληθῶς θαυμασμοῦ πρὸς τὴν πνευματικὴν καθόλου καὶ ἐκπολιτιστικὴν τῶν Εὐρωπαίων κίνησιν. Δι᾽ ἡμᾶς, τοὺς εὑρισκομένους, δυστυχῶς, ἐν πρωτογόνῳ τινὶ καταστάσει, εἶνε σχεδὸν ἀκατανόητον τὸ μεγαλοπρεπέστατον θέαμα τῆς κινήσεως ταύτης, ἧς κύριος μοχλὸς εἶνε ἡ παιδεία, ἡ ἐπιστήμη καθ᾽ ὅλους αὐτῆς τοὺς κλάδους. Πολλὰ ἔχει τις νὰ θαυμάσῃ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐξαιρέτως τὴν πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἐνθουσιώδη τῶν ἀνθρώπων ἀγάπην τὴν τοὺς πρὸς τὸ φῶς τῆς παιδείας, ὅλαις δυνάμεσι, σπουδήν. Ἐν τούτῳ συνίσταται ἡ δύναμις τῶν λαῶν τούτων, οἵτινες κέκτηνται τὴν ἐπιστήμην οὐχὶ ὡς ἀφῃρημένην τινα θεωρίαν, ὀλίγους τινὰς ἀνθρώπους ἐπασχολοῦσαν, ἀλλ' ὡς ζωὴν καὶ δύναμιν. Παρατηροῦντι τὴν κίνησιν ταύτης πολλάκις ἐπέρχεταί μοι ἡ εἰκών τοῦ ἀρχαίου ἐθνικοῦ κόσμου ἐν τῇ κλασσικῇ αὐτοῦ ἀκμῇ, καὶ πολλάκις σκέπτομαι, ὅτι ἐὰν ἐν τῷ ἐξαισίῳ τούτῳ θεάματι τῆς ἐνταῦθα κινήσεως ὑπάρχῃ σκιερά τις γραμμή, ἀπὸ ἠθικῆς μάλιστα ἐπόψεως, τὴν αἰτίαν αὐτῆς ἀναζητητέον ἐν τῇ ἐλλείψει τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ.

Χ.

Ἀγγλικανικὴ καὶ Ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία- Εἶνε ἄκρως εὐφρόσυνον ὅτι ἡ ἀμοιβαία τάσις πρὸς πλειοτέραν σύσφιγξιν τῶν μεταξὺ τῆς Ἀγγλικανικῆς καὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας σχέσεων ὁσημέραι μείζονα προσλαμβάνει ὁλονὲν ζωηρότητα. Νέον τεκμήριον τῶν ἀγαθῶν ἑκατέρωθεν διαθέσεων, τῆς πρώτης ταύτης βάσεως πρὸς εἰλικρινῆ συνεννόησιν καὶ ἕνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἥν τοσοῦτον ἐνθέρμως ἀμφότεραι ποθοῦσιν, ἔχομεν ἐν τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸν παρελθόντα Σεπτέμβριον γενομένοις. Γνωστὸν ὅτι πολλαὶ τῶν ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει Ἀγγλικανικῶν κοινοτήτων ὑπάγονται ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἐπισκοπῆς Γιβραλτάρης. Ταύτας ὁ Θεοφιλέστατος αὐτῆς Ἐπίσκοπος Δρ. Κόλλινς ἐπισκεπτόμενος ἀφίκετο καὶ εἰς Βασιλεύουσαν, ἐπιθυμῶν οὐ μόνον τὴν Α. Θ. Π. τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην νὰ ἐπισκεφθῇ, συνεπείᾳ τῆς πρὸ ἑξαετίας μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν γενομένης συμφωνίας, ἀλλὰ καὶ ὅσον οἷόν τε πλείονας θεολόγους τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀναγνωρίσῃ. Πρὸς τοῦτο κάλλιστον διερμηνέα καὶ ὁδηγὸν εὗρεν ἐν τῷ κατ' εὐτυχῆ συγκυρίαν παρεπιδημοῦντι ἐν Κων/πόλει Πανοσιολογιωτάτῳ, τότε μὲν Ἱεροδιακόνῳ, νῦν δὲ Ἀρχιμανδρίτῃ κ. Ἰ. Α. Τεκνοπούλῳ, τῷ συντάκτῃ καὶ ἐκδότῃ τοῦ ἐν Λονδίνῳ ἐκδιδομένου κατὰ δεκαπενθημερίαν ἑλληνοαγγλικοῦ περιοδικοῦ «Ἕνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν» (The Union of the Churches), ὅπερ συνιστῶμεν εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Ν. Σιών». Ἐν τοῖς ἀριθμοῖς 44 καὶ 45 τοῦ περισπουδάστου τούτου περιοδικοῦ ἀναγράφονται αἱ πρὸς διάφορα πρόσωπα τῆς ἐν Κων/πόλει Ἱεραρχίας ἐπισκέψεις τοῦ Πανιερωτάτου κ. Κόλλινος καὶ αἱ ἀμφοτέρωθεν γενόμεναι προσφωνήσεις καὶ ἀντιφωνήσεις. Ἐγκαρδιωτάτη ἰδίως ὑπῆρξεν ἡ μετὰ τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου συνάντησις τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου, ὅστις ἁπαντῶν διὰ μακρῶν εἰς τὴν προσφώνησιν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος εἶπε σὺν ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς: «Καλῶς ἐνθυμοῦμαι τοὺς βαρυσημάντους ἐκείνους καὶ ἀληθεῖς λόγους, δι᾽ ὧν ὁ ἀείμνηστος προκάτοχός μου Σένδφορτ ἐν τῇ τελευταίᾳ εἰς τὴν Υ.Π.Θ. ἐπισκέψει αὐτοῦ προσεφώνησεν Αὐτὴν. Δέν διστάζω ποσῶς, ὅπως κἀγώ, ὡς τὰ αὐτὰ ἰδὼν ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ, ἣν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐδίδαξα ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τῆς Κανταβριγίας καὶ τοῦ Λονδίνου διακηρύξω, ὅτι παρ' ὑμῶν καὶ παρὰ τῆς ἁγιωτάτης καὶ γερασμιωτάτης Ἐκκλησίας ὑμῶν καὶ τοῦ ἐνδόξου ἔθνους ἐλάβομεν τὰ πάντα, θρησκείαν, φιλολογίαν, φιλοσοφίαν, συγγράμματα πολυτιμότατα καὶ παιδείαν». Ἀναμιμνῃσκόμενος δὲ τῶν

περί ἑνώσεως συντόνων ἐργασιῶν τοῦ προκατόχου αὐτοῦ, διεβεβαίωσε τὴν Α.Θ.Π. ὅτι πάντοτε ἔσται προθυμότατος εἰς πᾶσαν δυνατὴν συνεργασίαν πρὸς ἀμοιβαίαν προσέγγισιν τῶν δύο ἁγίων Ἐκκλησιῶν, μεθ' ὃ προσέθηκε· «Παναγιώτατε Πατριάρχα! Διαβεβαιῶ τὴν Υ.Θ.Π. ὅτι τὴν σήμερον ὑπάρχει ἐν Ἀγγλίᾳ μέγα ρεῦμα φιλορθοδοξίας. Πλεῖστοι ἱεροσπουδασταί, Θεολόγοι, Ἐπίσκοποι, ἐν οἷς καὶ ὁ διάσημος Ἐπίσκοπος Wetscot, ἀφήσαντες τὴν μελέτην τῆς ἀγόνου στατικῆς φιλολογίας, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν μελέτην τῆς φιλολογίας τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Σεβόμεθα πολὺ τὰς ἀνατολικὰς παραδόσεις καὶ τὰς ἁγίας Οἰκουμενικὰς Συνόδους καὶ προσπαθοῦμεν νά προσεγγίσωμεν αὐταῖς ἐγγύτερον». Ἐξάρας δ' ἐν τούτῳ τὴν πολύτιμον συνεργασίαν τοῦ κ. Τεκνοπούλου, ἐξηκολούθησε· «θεωρῶ τὰς ἀμοιβαίας ἐπιτοπίους ἐπισκέψεις τῶν κληρικῶν ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν λίαν συντελεστικὰς εἰς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν ἡμῶν. Διότι δι' αὐτῶν κατορθοῦμεν νὰ μάθωμεν καὶ τὰ ἐλάχιστα, κρίνομεν ἀπταίστως περὶ τῆς ἐν γένει θέσεως τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἀποφεύγομεν τὰς παρεξηγήσεις καὶ παραγνωρίσεις. Ἔτι ποθητοτέραν καὶ ὠφελιμωτέραν θεωρῶ τὴν ἐξ ἑκατέρας τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποστολὴν μεμορφωμένων κληρικῶν ἐντεῦθεν μὲν εἰς Ἀγγλίαν, ἐκεῖθεν δὲ ἐνταῦθα πρὸς ἐκμάθησιν τῶν ἐπιτοπίων γλωσσῶν καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς μελέτην τῆς καταστάσεως τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν. Ἐλπίζω δὲ ὅτι οὐ μετὰ πολὺν χρόνον θὰ δυνηθῶμεν νὰ στείλωμεν ἐξ Ἀγγλίας τοιούτους τινὰς ἐνταῦθα.» Ἡ Α.Θ.Π. ἐν τῇ ἀπαντήσει Αὐτῆς ἐπεδοκίμασε πάσας τὰς ἰδέας τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου, ἐξῆρε τὸ ἔργον τῆς ἑνώσεως καὶ ἐδήλωσεν ὅτι καὶ εἰργάσθη ἀνέκαθεν καὶ ἐργασθήσεται συντόνως, εἰλικρινῶς, ἐν πνεύματι ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ μετ' ἀγαθῶν διαθέσεων ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀξίαν δὲ προσοχῆς ἰδιαιτέρας κρίνομεν τὴν ἑξῆς τῆς Α. Θ. Π. παρατήρησιν· «Εἶνε λίαν ὀρθὴ ἡ περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν ἀμοιβαίων ἐπιτοπίων ἐπισκέψεων τῶν κληρικῶν ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν ἰδέα τῆς Πανιερότητος. Καθότι πολλάκις διάφοροι λαϊκοὶ περιηγηταί, λίαν ἐπιπολαίως ἐξετάσαντες καὶ κρίναντες τὰ ἡμέτερα πράγματα καὶ ἐσφαλμένως παραστήσαντες καὶ ἐκθέσαντες αὐτὰ ἐν ταῖς οἰκείαις αὐτῶν χώραις, οὐκ ὀλίγον ἔβλαψαν τὰς ἀνὰ μέσον τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὑφισταμένας ἀγαθὰς σχέσεις καὶ τὴν ἀμοιβαίαν ὀρθὴν ἐκτίμησιν ἀλλήλων». Κατὰ τὴν περαιτέρω ἐν Κ/πόλει διαμονὴν ἡ Α. Πανιερότης, ἐν συνοδείᾳ πάντοτε τοῦ κ. Τεκνοπούλου, ἐπεσκέφθη τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας Ἐφέσου Ἰωακείμ, Μυτιλήνης Κύριλλον, Νικομήδειας Φ. Βρυέννιον, Διδυμοτείχου Φ. Βαφείδην, τοὺς πρῴην Πατριάρχας Κωνσταντῖνον Ε΄ καὶ Ἄνθιμον Ζ΄ , τὴν

Μ. τοῦ Γένους Σχολήν, ἧς ὁ Σχολάρχης ἀπέδωκε τὴν ἐπίσκεψιν, καὶ τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικήν. Πανταχοῦ γνησίως ἀδελφικαὶ ἀντηλλάγησαν προσρήσεις καὶ διετρανώθη ὁ ἀμοιβαῖος πρὸς ἕνωσιν πόθος. Ἐν τῇ ἐν Χάλκῃ Θεολογικῇ Σχολῇ παρηκολούθησε τὴν εἰς πρεσβύτερον χειροτονίαν τοῦ Π. κ. Ἰ. Τεκνοπούλου κρατῶν ἐν χερσὶ τὰ κατάλληλα ἑλληνικὰ βιβλία καὶ ἐκφράσας ἐν τέλει ἐπανειλημμένας θερμὰς εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ ἐν τῇ Σχολῇ δοθείσῃ Αὐτῇ ἀδελφικῇ φιλοξενίᾳ, καθ' ἣν ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ πρώτην φορὰν ὀρθόδοξον Ἀρχιερατικὴν Λειτουργίαν καὶ ἱερὰν χειροτονίαν, ἐξ ὧν τὰ μάλιστα ηὐχαριστήθη. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ γεύματος, ὅπερ εὐχαρίστως ἀπεδέξατο νὰ τιμήσῃ, ἡ Α. Πανιερότης ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Διευθύνοντα, τοὺς Καθηγητὰς καὶ τοὺς Ἱεροσπουδαστὰς ἔξοχον μακρὰν προσλαλιάν, ἧς περικοπὰς τινας δέν δυναταὶ τις ν᾽ ἀναγνώσῃ ἄνευ βαθυτάτου τῆς καρδίας συγκλονισμοῦ. Μὴ δυνάμενοι νὰ παραθέσωμεν αὐτὰς πάσας, μεταφέρω ἐκ τοῦ ἐπιλόγου μόνον τὰ ἀκόλουθα: «Δέον νὰ ἐπικοινωνῶμεν ἀλλήλοις, νὰ σπουδάζωμεν ἀλλήλων τὰς θέσεις μετὰ συμπαθείας καὶ ἀνοχῆς. Δέν πρέπει νὰ προσπαθῶμεν νὰ κατακτήσωμεν ἀλλήλους ὡς ἀντιθέτους, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσπαθῶμεν ν᾽ ἀγαπῶμεν ἀλλήλους ὡς ἀδελφούς ... φρονῶ, ὅτι ὑμεῖς ἔχετε νὰ μάθητε πολλὰ παρ' ἡμῶν. Ἀλλὰ βεβαίως οὐ τοῦ παρόντος τὸ ὁμιλεῖν περὶ τούτου. Εἰμὶ δὲ βέβαιος, ὅτι καὶ ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ μάθωμεν πολλὰ παρ' ὑμῶν. Διότι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, καὶ ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος ἡ κοιτὶς τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἰδιαίτατα δυνάμεθα νὰ μάθωμεν παρ' ὑμῶν νὰ ὁμιλῶμεν τὴν Ἑλληνικὴν ἄνευ τῆς Ἐρασμιακῆς προφορᾶς. Λοιπὸν ἐργαζώμεθα ἅμα δὲ καὶ εὐχώμεθα ὑπὲρ ὅλων τούτων».

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ὀνομαστήρια τοῦ Μακαριωτάτου Πατρὸς ἡμῶν. - Τῇ 1 Νοεμβρίου, ἐπετείῳ ὀνομαστικῇ ἑορτῇ τῆς Α.Θ.Μ. τοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Πατριάρχου Κυρίου Δαμιανοῦ ἐτελέσθη ἐπιβλητικὴ πανήγυρις κατὰ τὸν τύπον τῶν *παρρησιῶν* ἐν τῷ Πανιέρῳ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως, συνιερουργούντων τῇ Α. Θ. Μακαριότητι τῶν Σεβ. Ἀρχιεπισκόπων Ἰορδάνου Ἐπιφανίου, Τιβεριάδος Μελετίου καὶ Διοκαισαρείας Νικοδήμου. Μετὰ τὴν πανήγυριν ἡ Α. Θ. Μακαριότης ἐδέξατο τὰ συγχαρητήρια τῶν ἐνδημούντων ἀδελφῶν, τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ὀρθοδόξων καὶ ἄλλων Κρατῶν, τοῦ προσωπικοῦ τῶν διαφόρων Σχολῶν καὶ πλείστων ἐπισήμων τε καὶ ἰδιωτῶν.

Μνημόσυνον Γρηγορᾶ.- Τῇ 2 Νοεμβρίου ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἱεροῦ

Κοινοῦ ἐτέλεσε μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀοιδίμου Διδασκάλου τοῦ Γένους Γερμανοῦ Γρηγορᾶ φόρον εὐγνωμοσύνης τῇ μνήμῃ αὐτοῦ ἀποδίδουσα.

Ἑορτῇ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν Λύδδῃ -Τῇ 3 Νοεμβρίου ἐπετείῳ τῆς μνήμης τῆς ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου ἐτελέσθη μεγάλη κατὰ τὸ σύνηθες πανήγυρις ἐν τῷ ἐν Λύδδῃ μεγαλοπρεπεῖ αὐτοῦ Ναῷ τῷ περιέχοντι τὸν τάφον αὐτοῦ, προεξάρχοντος τῆς πανηγύρεως τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κυριακουπόλεως κ. Μελετίου. Ἡ συρροὴ τῶν χριστιανῶν ἐκ τε τῆς Ἰόππης, τῆς Ρέμλης, τῆς Γάζης καὶ ἄλλων μερῶν ἦτο μεγάλη.

Θεολογικὴ Σχολὴ. -Ἐπανελθὼν ἐξ Εὐρώπης (6 Νοεμβρίου) ὁ Σχολάρχης τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανοσ. Ἀρχιμ. Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ἐπανέλαβε τὰ ἐν τῇ Σχολῇ καθήκοντα αὐτοῦ.

Ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Σερβίας.- Εἰς τὴν Α.Μ. τὸν νεωστὶ στεφθέντα Βασιλέα τῆς Σερβίας Πέτρον Α΄ ἀπενεμήθη ὁ τίμιος σταυρὸς τοῦ Π. Τάφου, ἀπεστάλη δὲ ἀπὸ 15 Νοεμβρίου μετὰ τῶν σχετικῶν Πατριαρχικῶν Γραμμάτων πρὸς τὴν Α. Σεβασμιότητα τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Βελιγραδίου καὶ Μητροπολίτην τῆς Σερβίας Κύριον Ἰννοκέντιον, ὅπως ἐπιδοθῇ τῇ Αὐτοῦ Μεγαλειότητι.

Ἐκδήλωσις ἀδελφικῆς συμπαθείας. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἐν τῇ Ἄπω Ἀνατολῇ ἀπαισίου μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Ἰαπωνίας πολέμου ἐξεδηλώθη διὰ πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὴν Ἁγιωτάτην ἐν Ρωσσίᾳ Διοικοῦσαν Σύνοδον ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἁγιωτάτης ἐν Σιὼν Ἐκκλησίας ἐν τῇ θλίψει τῆς Ἁγιωτάτης ἐν Ρωσσίᾳ Ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ ἐνσκηψάσῃ κατ' αὐτῆς συμφορᾷ. Ἡ ἁγιωτάτη Διοικοῦσα Σύνοδος ἀπαντῶσα ἀγγέλλει ὅτι ἐνεπλήσθη κατανύξεως ἐγκαρδίου καὶ παραμυθίας ἐπὶ τῷ θεάματι τῆς ἁγίας ταύτης μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν ἀγάπης. Αἱ ἀνταλλαγεῖσαι ἐπιστολαὶ ἔχουσιν ἐπὶ λέξει ὧδε:

Τῇ ἁγιωτάτῃ Διοικούσῃ Συνόδῳ τῆς ἐν Ρωσσίᾳ Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας Δαμιανὸς ἐλέῳ Θεοῦ Πατριάρχης τῆς ἁγίας Πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης τὸν ἐν Χριστῷ ἀδελφικὸν καὶ ἐγκάρδιον ἀσπασμὸν ἀποδίδωσι. Χαίρειν μετὰ χαιρόντων καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων παρὰ τοῦ Οὐρανοβάμονος Παύλου δεδιδαγμένοι, κοινωνοί γεγόναμεν τῆς θλίψεως, ἣν Κύριος ὁ Θεὸς κατὰ τὰς ἀνεξερευνήτους Αὐτοῦ βουλὰς ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις τῇ ἐν Ρωσσίᾳ Ἁγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ ἐπαγαγεῖν ηὐδόκησε, δοκιμάζων αὐτῆς τὴν ὑπομονὴν· «εἴτε γάρ, φησί, πάσχει ἓν μέλος συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος συγχαίρει πάντα τὰ μέλη ἡμεῖς δ' ἐσμὲν σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους».

Συμπάσχει τοίνυν καὶ συμπονεῖ ἡ ἐν Σιὼν ἁγιωτάτη Ἐκκλησία τῇ ἐν Ρωσσίᾳ ἀγαπητῇ αὐτῆς ἀδελφῇ ἀλγούσῃ καὶ ὀδυνωμένῃ ἐκ τῶν τοῦ πολέμου δεινῶν, καὶ τὴν ἱκεσίαν ἀδιάλειπτον ἀναφέρει πρὸς τὸν Ἄρχοντα τῆς εἰρήνης ὑπὲρ ταχείας ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης διὰ τοῦ θριάμβου τοῦ Σταυροῦ κατὰ τῆς εἰδωλολατρείας. Οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ εἰδικὴ προσενήνεκται ἐπὶ τοῦ Φρικτοῦ Γολγοθᾶ ἱλαστήριος θυσία καὶ κατανυκτικὴ μετ' αὐτὴν τετέλεσται παράκλησις, θερμῶν ἀναπεμφθεισῶν δεήσεων ὑπὲρ τοῦ Μεγαλειοτάτου καὶ Εὐσεβεστάτου Αὐτοκράτορος, ὑπέρ παντὸς τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ οἴκου καὶ ὑπὲρ τοῦ στρατοπέδου Αὐτοῦ. Καὶ νῦν δὲ θερμῶς τοῦ Κυρίου δεόμενοι, ἵνα νικηφόρον τὸν χριστιανισμὸν καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν ἀναδείξῃ, ποοσάγομεν καὶ αὖθις τὸν ἐν Χριστῷ ἀδελφικὸν καὶ ἅγιον ἀσπασμὸν καὶ διατελοῦμεν.

Ἐν τῇ Ἁγια Πόλει Ἱερουσαλὴμ ͵αϡνδ΄. Φεβρουαρίου ιε.΄

+ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δαμιανός.

Τόν Μακαριώτατον Πατριάρχην τῆς Ἁγίας Πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης ἀγαπητὸν καὶ περιπόθητον ἀδελφὸν τῆς ὑμετέρας ἐριτίμου Σεβασμιότητος ἀδελφὸν καί συλλειτουργὸν ἡμῶν κ.κ. Δαμιανὸν ἐγκαρδίως ἐν Κυρίῳ προσαγορεύομεν.

Τὴν ἀπὸ ιε΄ Φεβρουαρίου ἐνεστῶτος ἔτους ἐπιστολήν, ἐν ᾗ ἡ Ὑμετέρα Μακαριότης ἐκφράζει διαπύρους εὐχὰς τῷ ρωσσικῷ λαῷ ἐξ αἰτίας τοῦ ἐν τῇ Ἄπω Ἀνατολῇ πολέμου καὶ ἐλπίδα περὶ ταχείας ἀποκαταστάσεως ἀνεπαισχύντου διὰ τὴν Ρωσσίαν εἰρήνης ἡ ἁγιωτάτη Σύνοδος ἐδέξατο ὡς τρανὸν τεκμήριον ἀληθοῦς ἀδελφικῆς ἀγάπης τῆς Ἁγιωτάτης ἐν Σιὼν Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ρωσσίαν, ἰδιαιτέρως πολύτιμον κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν συμφορὰν τῶν χαλεπῶν δοκιμασιῶν, αἵτινες κατὰ τὰς ἀνεξιχνιάστους τοῦ Θεοῦ βουλὰς ἐπῆλθον τῇ Ρωσσίᾳ. Πρὸ τοῦ θεάματος τῆς ἁγίας ταύτης ἀγάπης ἐγκαρδίου κατανύξεως καὶ παραμυθίας πλησθεῖσα ἡ Ἁγιωτάτη Σύνοδος ἐπεθύμησε καταστῆσαι μέτοχον τῶν καταλαβόντων αὐτὴν αἰσθημάτων καὶ τὸν ἐστεμμένον Ἄρχοντα τοῦ Ρωσσικοῦ λαοῦ, διὸ καὶ ὥρισεν ὑποβληθῆναι τὴν ἐπιστολὴν τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος τῇ Αὐτοῦ αὐτοκρατορικῇ Μεγαλειότητι. Νῦν δ' ὁ Κύριος παρὰ τῇ ἁγιωτάτῃ Συνόδῳ Γενικὸς Ἐπιτρόπος ἐγνώρισεν Αὐτῇ ὅτι ὁ Μεγαλειότατος Αὐτοκράτωρ ηὐδόκησεν ἀναγνῶναι τὴν εἰρημένην ἐπιστολὴν τῇ κς' Ἰουνίου τοῦ ἔτους τούτου. Ἐξαγγέλλοντες ταῦτα τῇ ἡμετέρᾳ Ἁγιότητι ἐν αἰσθήματι βαθείας εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τῇ διατρανωθείσῃ ὑφ' Ἡμῶν τε καὶ τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας εὐμενεῖ διαθέσει, θερμῶς ἱκετεύομεν τὸν οὐράνιον Ἀρχιποίμενα, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅπως ἐπιδαψιλεύῃ Ὑμῖν τὸ ἄπειρον Αὐτοῦ ἔλεος καὶ διατηρῇ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς πανσθενοῦς

Αὐτοῦ χάριτος ἐν τῇ ἰσχύϊ τῶν πνευματικῶν καὶ σωματικῶν δυνάμεων εἰς ἔτη πολλὰ εἰς προκοπὴν καὶ ἐπίδοσιν τοῦ ἐμπεπιστευμένου Ὑμῖν παρὰ Κυρίου χριστεπωνύμου λαοῦ.

Οἱ τῇ ὑμετέρᾳ Μακαριότητι ὅλως ἀφωσιωμένοι

Γούριος Ἀρχιεπίσκοπος Νοβογορόδης καὶ Σταρορούσης. -Νικόλαος Ἀρχιεπίσκοπος Φιλανδίας καὶ Βηλβόργης. -Βλαδίμηρος Ἐπίσκοπος Κισνόβου καὶ Χοτίνης. -Ἀλέξιος Ἐπίσκοπος Βολογόδης καὶ Τοτένης. Σεπτεμβρίου 10 1904.

Ἀντιπροσωπεία τοῦ Π. Τάφου ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ἀθήναις. -Ὑπηρεσιακῶν ἕνεκα λόγων πατριαρχικῇ καὶ συνοδικῇ ἀποφάσει ὁ μὲν Πανοσιώτατος Ἀρχιμ. κ. Νικόδημος τέως Ἐπίτροπος ἐν Κωνσταντινουπόλει μετατίθεται εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις ἐξαρχικὴν διακονίαν, ὁ δὲ τέως ἐν Ἀθήναις ἔξαρχος Πανοσιώτατος Ἀρχιμ. κ. Γλυκέριος ἀντικαθιστᾷ αὐτὸν ἐν τῇ ἐν Κων/πόλει ἐπιτροπικῇ διακονίᾳ. Ἡ ἀμοιβαία μετάβασις γενήσεται εὐθὺς μετὰ τὰς ἑορτάς.

Ἑορτή τῆς Θεολ. Σχολῆς. -Ἡ ἐπέτειος μνήμη τοῦ πολιούχου καὶ προστάτου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ (4 Δεκ.) ἐπανηγυρίσθη καὶ ἐφέτος ἐν τῇ σχολῇ μετὰ τῆς συνήθους μεγαλοπρεπείας, προεξάρχοντος τῆς πανηγύρεως τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἰορδάνου καὶ Προέδρου τῆς Ἐφορίας κ. Ἐπιφανίου.

Ἑορτὴ Ἁγίου Σάββα. -Ἡ ἐπέτειος μνήμη τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Σάββα τοῦ ἡγιασμένου καὶ πολιστοῦ τῆς ἐρήμου ἐπανηγυρίσθη ἐν τῇ φερωνύμῳ αὐτοῦ περιδόξῳ Λαύρᾳ μετὰ τῆς εἰθισμένης μεγαλοπρεπείας ἐν συρροῇ πάντων τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἀρρένων προσκυνητῶν, προεξάρχοντος τῆς πανηγύρεως τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Τιβεριάδος κ. Μελετίου.

Τὰ ὀνομαστήρια τῆς Α.Α.Μ. τοῦ Τσάρου. -Ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ ὀνομαστικῇ ἑορτῇ τῆς Α.Α.Μ. τοῦ Αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ρωσσιῶν Νικολάου τοῦ Β΄ ἐτελέσθη Πατριαρχικὴ Ἱερουργία ἐν τῷ Καθολικῷ τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, συνιερουργούντων τεσσάρων ἀρχιερέων, μετὰ δὲ τὴν λειτουργίαν, συμμετέχοντος καὶ τοῦ σώματος τῶν Ἀρχιμανδριτῶν, ἐψάλη δοξολογία ἐνώπιον τοῦ θεοδέγμονος Τάφου, παρόντος καὶ τοῦ Γ. Προξένου κ. Ἰάκωβλεφ μετὰ τοῦ λοιποῦ προσωπικοῦ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ προξενείου καὶ ἀνεπέμφθησαν δεήσεις ὑπὲρ μακροημερεύσεως καὶ δόξης τῆς Α.Α. Μεγαλειότητος καὶ πάσης τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας. Μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἡ Α.Θ. Μακαριότης ἀπηύθυνε συγχαρητήριον τηλεγράφημα πρὸς τὴν Α.Α.Μ. τὸν Αὐτοκράτορα, ὅστις ηὐδόκησε νὰ

ἐκφράσῃ τὰς ὑψηλὰς Αὐτοῦ εὐχαριστίας διὰ τηλεγραφήματος τοῦ Ὑψηλο-ἐξοχωτάτου ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ Κόμητος Λάμσδορφ.

Η ΕΟΡΤΗ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ΓΕΝΝΗΣΕΩΣ ΕΝ ΒΗΘΛΕΕΜ

ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΤ' ΑΥΤΗΝ ΘΛΙΒΕΡΟΝ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ

Θλιβερὸν καὶ δακρύων ἄξιον γεγονός, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἡ πλεονεξία καὶ τὸ βίαιον τῶν φραγκισκανῶν Μοναχῶν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν δημιουργεῖ ἐν τοῖς πανσέπτοις τόποις τῶν ἱερῶν Προσκυνημάτων ἠμαύρωσε τὴν λαμπρότητα τῆς ἐν Βηθλεὲμ ἐπὶ τῇ Γεννήσει τοῦ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀγάπην τῷ κόσμῳ εὐαγγελισαμένου πανηγύρεως καὶ ἐπλήρωσε πένθους καὶ ἀγανακτήσεως τὸν τε Μακαριώτατον ἡμῶν Πατέρα, τὴν τε ἱερὰν Ἀδελφότητα σύμπασαν, καὶ τὸν περιούσιον τοῦ Κυρίου λαόν, τοῦ ὁποίου ἐσκανδαλίσθη ἡ συνείδησις καὶ ἐδοκιμάσθη ἡ ὑπομονή. Παραθέτομεν αὐτὸ τὸ ἐπίσημον τηλεγράφημα, δι᾽ οὗ αὐθημερὸν ἐξηγγέλθη τὸ γεγονὸς ὑπὸ τῆς Α.Θ. Μακαριότητος τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐπιτρόπῳ Ἀρχιμ. κ. Νικοδήμῳ.

«Διάβασις διὰ βορείου θύρας Σπηλαίου Βηθλεὲμ θυμιῶντος Ἱερέως ἢ Διακόνου ἐν καιρῷ κεκανονισμένου θυμιάματος ἑσπερινοῦ ἑξαψάλμου, κανόνος, τιμιωτέρας, μεγάλων ὡρῶν κ.λ. οὐδέποτε ὑπ᾽ οὐδενὸς ἠμφεσβητήθη ἡμῖν. Σήμερον ἑορτὴν τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, Ἡμῶν ψαλλόντων Θ᾽ ᾠδήν, δύο διάκονοι μετὰ τὸ ἐν ἁγίῳ Σπηλαίῳ θυμίαμα ἀναβαίνοντες κλίμακα βορείου θύρας, εὗρον ἐν αὐτῇ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν καὶ συνήθειαν ἱσταμένους τέσσαρας λατίνους μοναχοὺς μεθ᾽ ἑνὸς ραβδούχου αὐτῶν, ἐξ ὧν εἷς γνωστὸς κανδηλάπτης Θωμᾶς. Οὗτοι πάντες κωλύοντες διάβασιν διακόνων ἐπετέθησαν κατὰ τούτων καὶ τῶν προπορευομένων δύο ἡμετέρων ραβδούχων, ὧν ὁ ἕτερος ἐπλήγη δι᾽ ἐγχειριδίου ὑπὸ λατίνου μοναχοῦ εἰς τὴν πλευράν, σωτηρία δ᾽ αὐτοῦ ὀφείλεται εἰς ἀντοχὴν ζώνης καὶ παγίων ἐνδυμάτων στολῆς. Ὁ εἷς διάκονος καὶπερ τυπτόμενος κατώρθωσεν ἐξελθεῖν, τοῦ ἑτέρου ἐν τῇ κλίμακι παραμείναντος μετὰ τῶν ραβδούχων. Ἕτεροι λατῖνοι Μοναχοὶ ὥρμησαν πολυπληθεῖς. Σύγχυσις πλήθους ὀρθοδόξου λαοῦ καὶ ἡμετέρων μοναχῶν ἀπερίγραπτος. Ἔγκαιρος παρέμβασις στρατοῦ καὶ φρόνησις ἡμετέρων τελεταρχῶν ἀπεσόβησε μεγάλην συμφοράν. Διεμαρτυρήθημεν ἐντόνως καὶ ἀπῃτήσαμεν ἔξοδον καὶ ἑτέρου Διακόνου. Τῶν παρόντων κυβερνητικῶν ὀργάνων δισταζόντων ἀποφασίσαι, ἐδέησε προσκληθῆναι ἀμέσως νυκτὸς ἐξοχώτατον Διοικητὴν εἰς Βηθλεέμ, ὃς ἐλθὼν περὶ ὥραν πέμπτην πρωϊνήν, διέταξε μετὰ λεπτομερῆ καὶ ἐπιμεμελημένην ἐξακρίβωσιν ἀληθείας ἔξοδον Διακόνου. Σκανδαλῶδες

πραξικόπημα ἐκράτησεν ἱερουργοῦντα Ἀρχιερέα μετὰ συλλειτουργῶν ἱερέων καὶ διακόνων ἐνδεδυμένους ἐν ἁγίῳ Σπηλαίῳ καὶ Ἡμᾶς μετὰ λοιποῦ κλήρου ἐν Ἱερῷ Βήματι μέχρις ἐλεύσεως Ἐξοχωτάτου Διοικητοῦ καὶ ἐκδόσεως ἀποφάσεως, ἤτοι μέχρις ἕκτης καὶ ἡμισείας ὥρας, ὅπερ ἐπηύξησε κατάπτωσιν γοήτρου Ἐκκλησίας καὶ σκάνδαλον χριστιανῶν. Συνετὴ ἐνέργεια Διοικητοῦ ἀπεσόβησεν ἀπειλούμενον μέγα κακόν, ἕνεκα μεγάλου ἐρεθισμοῦ πολυπληθοῦς ὀρθοδόξου λαοῦ. Διεμαρτυρήθημεν τηλεγραφικῶς πρὸς Ὑψηλὴν Κυβέρνησιν καὶ ἀπῃτήσαμεν τιμωρίαν καὶ ἀπομάκρυνσιν σκανδαλοποιοῦ Θῶμα, αἰτίου πασῶν τῶν ἐν Βηθλεὲμ ἀπὸ τριακονταετίας ταραχῶν, ἱκετεύσαμεν, ὅπως διὰ καταλλήλων μέτρων τεθῇ τέρμα εἰς τοιαῦτα πραξικοπήματα, ὧν σκοπὸς μείωσις ἡμετέρων δικαίων καὶ ταπείνωσις Ἐκκλησίας» .

Τὰ περὶ τῆς βορείου θύρας τοῦ ἁγίου σπηλαίου σκάνδαλα ἔχουσι δυστυχῶς μακρὰν καὶ δραματικὴν ἱστορίαν. Πρώτην φορὰν τῇ 22 Νοεμβρίου 1890 ἐγένετο διαμαρτυρία ὑπὸ τῶν λατίνων, διότι ὁ ἡμέτερος Ἱερεὺς μετὰ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας ἐν τῷ ἁγίῳ Σπηλαίῳ ἐξῆλθε τῆς βορείου θύρας. Ἡ διαμαρτυρία ἐφάνη αὐτόχρημα γελοία, διότι ἡ χρῆσις τῆς θύρας ἀνήκει ἐξ ἴσου καὶ εἰς τὰ τρία δόγματα κατὰ τὰ ὑψηλὰ αὐτοκρατορικὰ φιρμάνια, ὁ δέ ἡμέτερος ἱερεὺς ἐθερώρει τέως ἐντελῶς ἀδιάφορον διὰ ποίας θύρας τῆς βορείου ἢ τῆς νοτίου ὤφειλε νά ἐξέλθῃ. Ἐν τούτοις τὸ γελοῖον τάχιστα μετετράπη εἰς τραγικόν, διότι τῇ 8 Φεβρουαρίου 1891 λατῖνοι μοναχοὶ ἐπετέθησαν μετὰ ροπάλων κατὰ τοῦ ἡμετέρου κανδηλανάπτου ἐκφέροντος τὸν δίσκον τοῦ ἀντιδώρου ἀνέτρεψαν τὸν δίσκον, ἐτραυμάτισαν τὸν κανδηλανάπτην εἰσβαλόντες δὲ καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Σπήλαιον ἐκάκωσαν τὸν τε ἱερουργοῦντα Ἱερέα καὶ τοὺς διακονητάς. Ἀλλ' ἐπέπρωτο καὶ τούτων θλιβερώτεραι νά λάβωσι χώραν σκηναί. Οὕτω τῇ 11 Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξερχομένου μετὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ διακόνου Διονυσίου τέσσαρες λατῖνοι μοναχοὶ ἐπιστάντες φράττουσιν αὐτὸν τήν ἔξοδον. Ἐπειδή ὁ διάκονος δέν ἠθέλησε νά ὀπισθοχωρήσῃ, ἐπετέθησαν κατ᾽ αὐτοῦ διά ροπάλων καί λογχῶν καί ἔπληξαν αὐτόν θανασίμως, κατανεγκόντες μίαν μὲν πληγὴν διὰ λόγχης εἰς τὸν ἀριστερὸν βραχίονα πολλὰς δὲ διὰ ροπάλων κατὰ τῆς κεφαλῆς, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων κατέπεσεν ἀναίσθητος. Ταυτοχρόνως ἐξήρχετο ἐκ τῆς ἑτέρας θύρας ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Θαβωρίου Σπυρίδων ὁ κατόπιν Πατριάρχης Ἀντιοχείας μετὰ τοῦ διακόνου Φιλίππου, οἵτινες τὴν ταραχὴν ἀκούσαντες ἔσπευσαν εἰς τὸν τόπον τῆς σκηνῆς. Πλησιαζόντων δ᾽ αὐτῶν, εἷς τῶν φραγκισκανῶν ὑψώσας περίστροφον ἐσκόπευσε κατὰ τοῦ στήθους τοῦ Ἀρχιερέως.

Παρεμβὰς ὁ Διάκονος ἵνα ἀποκρούσῃ τὸν δολοφόνον ἐδέχθη τὴν σφαῖραν εἰς τὸν ἀριστερὸν ἀντίχειρα. Ὁ ἕτερος τῶν τραυματιῶν ἐθεωρήθη νεκρὸς καὶ ὡς τοιοῦτος μετηνέχθη εἰς τὸ Μοναστήριον. Ὅτε δὲ τὸ θλιβερὸν γεγονὸς ἀνηγγέλθη τῷ ἀοιδίμῳ Πατριάρχῃ Γερασίμῳ ἱερουργοῦντι ἐν τῷ φρικτῷ Γολγοθᾷ κατέπεσε λιπόθυμος ἐπὶ τῆς ἕδρας αὐτοῦ. Μετὰ τὰς ἀπαισίας ταύτας σκηνὰς βεζυρικὴ διαταγὴ ἀπηγόρευσε τὴν διάβασιν τοῦ ἱερέως φέροντος ἱερὰ ἄμφια καὶ κρατοῦντες σκεύη ἱερὰ μετὰ τὸ τέλος τῆς καθημερινῆς λειτουργίας διὰ τῆς βορείου θύρας. Μετὰ ἔτη ὅμως τρία ἑτέρα διαμαρτυρία κατὰ τῆς διαβάσεως τοῦ Ἀρχιερέως μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως. Ἐπὶ ἓξ συνεχῆ ἔτη ὁ Ἀρχιερεὺς διήρχετο μετὰ νέαν ἑκάστοτε τῆς κυβερνήσεως διαταγήν, ἓν ἔτος δ' ἐδέησε νὰ παραμείνῃ ἐν τῷ ἁγίῳ Σπηλαίῳ ἐνδεδυμένος τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν ἐπὶ ἑπτὰ ὥρας μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας ὁ ἀρχιερεὺς -ἦτο δὲ ὁ νῦν Μακαριώτατος ἡμῶν Πατὴρ- ἕως οὗ ληφθῇ ὑψηλὴ ἐκ Κων/πόλεως διαταγὴ. Πρὸ τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων ἐθεωρήθη προτιμοτέρα ἡ ὑποχώρησις πρὸς ἀποφυγὴν ἀπαισίων σκηνῶν καὶ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ἐδίδετο τέρμα ὁριστικὸν εἰς τὰ σκάνδαλα.

Ἑωρτάσθη ἔκτοτε τετράκις ἡ μεγάλη ἑορτὴ ἄνευ ἐπεισοδίου. Οὐδεὶς δ' οὐδὲ πόρρωθεν ἠδύνατο νὰ προΐδῃ ὅτι κατὰ τὴν ἐφετεινὴν ἑορτὴν θὰ ἠμποδίζοντο οἱ μετὰ τοῦ Πατριάρχου συλλειτουργοῦντες διάκονοι ἐπιτελοῦντες τὸ εἰθισμένον τῆς Θ΄ ᾠδῆς θυμίαμα νὰ διέλθωσι διὰ τῆς ἐν λόγῳ θύρας, ἀφοῦ πρόκειται περὶ ὡρισμένης λειτουργικῆς διατάξεως, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν τῷ Πανσέπτῳ Προσκυνήματι κατὰ τε τὸν ἑσπερινόν, τὸν ὄρθρον, τὴν λειτουργίαν καὶ τὰς ἄλλας κεκανονισμένας ἱεροτελεστίας ἐπιτελουμένης. Ἡμεῖς οὐδέποτε ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἐταράξαμεν οἱανδήτινα πανήγυριν τῶν Λατίνων. Δικαιούμεθα ἄρα τὸν αὐτὸν νὰ ἀπαιτῶμεν σεβασμὸν καὶ τὴν αὐτὴν εὐλάβειαν πρὸς τὰς ἡμετέρας πανηγύρεις καὶ τελετάς. Καὶ ὑποτεθεμένου ὅτι ἐγένετό τι παρὰ τὸ καθεστώς, ἦτο χριστιανικὸν ἢ καὶ ἁπλῶς ἀνθρώπινον νὰ διαταράξωσι τὴν πανήγυριν καὶ νὰ σκανδαλίσωσι τόσας συνειδήσεις ἐν οὕτως ἱερᾷ ἡμέρᾳ καί στιγμῇ; Μὴ δέν ἤρκει ἁπλῆ διαμαρτυρία πρὸς τὰς παρισταμένας κυβερνητικὰς ἀρχὰς ἀθορύβως ὅλως γιγνομένη, ὅπως ἀκολούθως ἐξετασθῇ τὸ ζήτημα; Καὶ εἶνε τοσούτῳ μᾶλλον θλιβερὸν τὸ γεγονός, ὅσῳ παρὼν ἐν ἁγίᾳ Βηθλεεμ ὁ Αἰδεσιμότατος Ἀρχηγὸς τῆς Κουστωδίας κ. Φρεδιάνος Γιανίνη ὄχι μόνον δεν προέλαβε τὸ πραξικόπημα,

τὸ ὁποῖον φέρει ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς προμεμελετημένης ἐπιθέσεως, ἀλλὰ καὶ ἠρνήθη νά δώσει τέρμα εἰς τὸ σκάνδαλον πρὸς κατευνασμὸν τῶν εἰς βαθμὸν ὑπέρτατον ἐξειρεθισμένων πνευμάτων, καίπερ παρακληθεὶς αὐτοπροσώπως ὑπὸ τοῦ Ἀρχιγραμματέως Ἀρχιμ. Μελετίου ἐξ ὀνόματος τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου ὡσεὶ ἡ ἔξοδος τοῦ διακόνου ἀφῄρει ἀπ' αὐτοῦ τὸ δικαίωμα τοῦ νά ὑπερασπίσῃ ἀκολούθως διὰ τῶν νομίμων μέσων τὴν ὑποτιθεμένην παραβίασιν τοῦ καθεστῶτος. Ἡμεῖς ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ θέλομεν νά παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ Αἰδεσιμότης του ἐγένετο θῦμα τῆς κακοπιστίας τοῦ διαβοήτου κανδηλάπτου Θωμᾶ, τοῦ πρωτεργάτου πασῶν τῶν ἀπὸ τριακονταετίας λαβουσῶν χώραν ἐν Βηθλεὲμ ἀπαισίων σκηνῶν, ἀφ' ἑαυτῶν δ᾽ ὅμως ἔρχονται εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν ὅσα ἔγραφεν ἐν τῇ ἐπισήμῳ αὐτοῦ ἐκθέσει πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις Ἐπίτροπον τοῦ τάγματος Ἐπίσκοπον Ἱεριχοῦντος Potron ἐξ ἀφορμῆς ἑτέρου θλιβεροῦ ἐπεισοδίου τῆς 22 Ὀκτωβρίου 1901. « Ἠδυνάμην, ἔγραφε τότε ἡ Αἰδεσιμότης του, νὰ ἐπιτρέψω ὅπως θριαμβεύσῃ ἡ κτηνώδης βία κατὰ τῶν δικαίων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας; ... Εἶνε βέβαιον ὅτι ἂν μὴ τάχιστα τεθῇ φραγμὸς εἰς τὴν φανατικὴν τῶν Ἑλλήνων περὶ ἐπικρατήσεως τάσιν, δὲν θὰ βραδύνωμεν νά ἐξωσθῶμεν παντελῶς ἐκ τῶν Προσκυνημάτων. Τὸ περιβοήτον status quo, οὗτινος οὐδεὶς κατ' ἀλήθειαν γινώσκει τὴν δύναμιν εἶνε θύρα ἀνοικτὴ εἰς τὴν αὐθαίρετον βίαν ἀνθρώπων ἀτίμων καὶ ἀσυνειδήτων, οἵτινες γνωρίζουσι πάντοτε νὰ εὑρίσκωσι μάρτυρας ὑπὲρ ἑαυτῶν εἰς τὸ νά ἀρνῶνται ἤ νὰ σφετερίζωνται τὸ ἕν μετὰ τὸ ἄλλο, τὰ δικαιώματα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ φραγκισκανοὶ θὰ κρατήσωσι μέχρι τέλους τὴν θέσιν των, θὰ πέσωσι πάντες ἐκτάδην χαίροντες ὅτι ἐξεπλήρωσαν τὸ καθῆκόν των». Ἐὰν τοιαῦτα αἰσθήματα καὶ τοιαῦται ἰδέαι καθωδήγησαν καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ πραξικοπήματι τὰς σκέψεις καὶ ἐνεργείας τῆς αὐτοῦ Αἰδεσιμότητος, ἡ ἐπιβαρύνουσα αὐτὴν εὐθύνη πολλαπλασιάζεται καὶ ὅταν ἀκόμη ὁ καβάσης τοῦ Πατριαρχείου δὲν ἐξηπλώθη ἄπνους, ἤ δέν ἐξήπλωσεν ἄπνουν τὸν κατ' αὐτοῦ δολοφονικῶς ἐπιτεθέντα, κατὰ τὸ προηγούμενον τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1893, καθ' ὃ ὁ Μαυροβούνιος καβάσης τῆς Ρ. Π. Ἑταιρείας Νικόλαος Δζούροβιτς, ἀμυνόμενος ἑαυτοῦ, ἐμόλυνε τὸν ἅγιον τόπον τῆς Γεννήσεως διὰ τοῦ φόνου ἑνὸς καὶ τοῦ τραυματισμοῦ δύο φραγκισκανῶν, ὧν τὴν ἐγκληματικὴν διαγωγὴν δέν ἰσχύει νὰ συγκαλύψῃ ἡ ἀποδοθεῖσα αὐτοῖς προσωνυμία τῶν μαρτύρων.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ
ΤΟΥ Α' ΤΟΜΟΥ - 1904

Τεῦχος Α΄ Ἰανουάριος- Φεβρουάριος	σελίς
Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου - *Αἱ κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα τελεταὶ τῆς ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων.*	**1**
Κλεόπα Μ. Ἀρχιδιακόνου - *Ὁ ἐν Ἰορδάνῃ τόπος τῆς Βαπτίσεως τοῦ Κυρίου καὶ τὸ Μοναστήριον τοῦ Τιμίου Προδρόμου.*	**35**
Μ. Μεταξάκη: *-Ἡ Μαδηβά.*	**49**
Π. Λουβάρεως: *-Οἱ Μάγοι τῆς ἀρχαιότητος καὶ οἱ ἀπὸ Ἀνατολῶν Μάγοι τοῦ Εὐαγγελίου.*	**58**
Ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ - *ἑορταὶ - προσκυνηματικὰ - σχολικὰ - τὸ θεῖον κήρυγμα - διορισμοὶ - χειροτονίαι καὶ χειροθεσίαι - προσκυνηταὶ - προσφοραὶ - Πατριαρχικὴ ἐγκύκλιος Διαλέξεις.*	**74**
Βιβλιογραφικὸν Δελτίον.- *Ἀλεξάνδρου Ποπώφ, τὸ Λατινικὸν Πατριαρχεῖον τῆς Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Σταυροφόρων- Βασιλείου Μητροπολίτου Ἀγχιάλου, Μελέτη περὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου - Νέα βιβλία.*	**77**
Διάφορα - *Ἐπιστολὴ τοῦ πρεσβυτέρου Ψενοσίριδος.*	
Αἱ σύγχρονοι τελεταὶ τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων. - Α΄ Ἡ ἑορτὴ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἐν Βηθλεὲμ – Β΄ ἡ ἐν Ἰορδάνῃ ἑορτὴ τῶν Θεοφανείων.	**87**
Τεῦχος Β΄ Μάρτιος-Ἀπρίλιος	
Ἐπιστολὴ τοῦ Μακαριωτάτου ἡμῶν Πατρὸς καὶ Πατριάρχου πρὸς τοὺς εὐλαβεῖς προσκυνητάς.	**97**
Ν. Σπυρίδωνος.- *Ἀρχαιολογικὰ Παλαιστίνης. Αἱ ἐν Γεζὴρ ἀνασκαφαὶ. Χαναναῖοι καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν Τρωγλοδῦται.*	**100**
Κλεόπα Μ. Ἀρχιδιακόνου. - *Ὁ ἐν Ἰορδάνῃ τόπος τῆς βαπτίσεως τοῦ Κυρίου καὶ τὸ Μοναστήριον τοῦ Τιμίου Προδρόμου. (συνέχεια)*	**118**

Ἀρχιμ. Διονυσίου Μαραγκουδάκη. - *Λουκιανὸς ὁ Σαμοσατεύς ὡς πολέμιος τοῦ Χριστιανισμοῦ.*	Σελ. **135**
Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου. - *Μελετίου τοῦ Πηγᾶ. «Περὶ γενέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου».*	**150**
Ἁγιοταφίτου - *Αἱ σύγχρονοι τελεταὶ τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων. -Ἡ τελετὴ τοῦ θείου Νιπτῆρος.*	**163**
Ἐγκύκλιος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ΄ πρὸς τὰς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας.	**169**
Ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ - *Κατάθεσις θεμελίου Ἀστικῆς Σχολῆς. - Ὁ Αὐτοκράτωρ Μενελὶκ καί ἡ Σιωνῖτις Ἐκκλησία. - Οἱ ἐξ Ἑλλάδος προσκυνηταί. - Αἱ ἑορταί. - Γενναία προσφορὰ. -Προσκυνητῶν κίνησις- Προσρήσεις ἐπισκόπου Σαλισβουρίας. - Ἀνακαίνισις τοῦ ἐν Μόσχᾳ Μετοχίου - Ἐκλογή Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ - Διορισμοὶ καὶ προβιβασμοί.*	**177**
Βιβλιογραφικὸν Δελτίον. - *Α. Π. Κεραμέως, ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος, οἱ Ρώς καὶ ὁ Πατριάρχης Φώτιος -Νέα βιβλία.*	**181**
Διάφορα. *-Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον τῶν Ἄγγλων ἐν Ἱεροσολύμοις. - Ἀνακάλυψις πηγαίου ὕδατος παρὰ τὴν Ἱερουσαλήμ. - Ἡ συνεδρίασις τῶν συνελεύσεων τῆς ἐπαρχίας Κανταρβουρίας. -Αἱ μερίδες ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ. -Τὸ Προσεχὲς συνέδριον τῶν Παλαιοκαθολικῶν.*	**183**
Τεῦχος Γ΄ Μάϊος- Ἰούνιος.	
Ἀπάντησις τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων πρὸς τὴν ἐγκύκλιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ΄ .	**193**
Ἰ. Φωκυλίδου. - *Οἱ τάφοι τῶν Βασιλέων.*	**202**
Ν. Σπυρίδωνος. - *Τὰ ὕδατα τῆς Ἱερουσαλὴμ τὸ πάλαι καὶ ἡ ἐσχάτως γενομένη ἀνακάλυψις νέου ὕδατος.*	**214**
Ἰ. Ε. Μεσολωρᾶ. - *Ἡ Ἐκκλησία.*	**227**
Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου. - *Μελετίου τοῦ Πηγᾶ, «περὶ γενέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου» (συνέχεια).*	**255**
Ἁγιοταφίτου - *Αἱ σύγχρονοι τελεταὶ τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων. - Δ΄ Αἱ ἀκολουθίαι τῶν Παθῶν καὶ τοῦ Ἐπιταφίου ἐν τῷ Π. Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως*	**273**
Ἐκκλησιαστικὰ χρονικά. - *Κατάθεσις θεμελίων Ἱεροῦ ναοῦ. - Ἀπονομὴ Αὐτοκρατορικῆς χάριτος. - Προσκυνηματικά. - Τιμητικὴ ἀναγόρευσις.- Αὐτοκρατορικαί ἑορταί.- Ἑορταὶ ἁγίων*	

Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης. - Βασιλικαὶ ἑορταί.- Ὁ Μητροπολίτης Χαλεπίου. - Κανονισμοὶ σχολῶν.- Ἐγκύκλιος Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. - Ἐξετάσεις σχολῶν. - Οἰκονομικαὶ μεταρρυθμίσεις.	***σελ.* 283**
Βιβλιογραφικὸν Δελτίον. - *Α. Νινολάκη, Μελέτιος ὁ Πηγᾶς καὶ Ἐ. Ὀβσιανικώφ, Κύριλλος ὁ Λούκαρις. - Ἰωάννου Ἐπισκόπου Σαλισβουρίας, The church of England and the Eastern Patriarchates. -Νέα βιβλία.*	**289**
Διάφορα - *Ἑορταὶ ἐν Ρώμῃ.- Ὁ Χριστιανισμὸς ἐν Ἰαπωνίᾳ.- Ἐκκλησιαστικὰ περιοδικὰ καὶ σχολαὶ ἐν Ρουμανίᾳ. -Αἵρεσις Ναζωραίων.- Οἱ ἐν Αὐστρουγγαρίᾳ Ὀρθόδοξοι.- Ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία ἐν Ἀμερικῇ.- Προτεσταντικά καὶ λατινικὰ καθιδρύματα ἐν Ἱεροσολύμοις. - Ἁγιορειτικαί ἑορταί.- Ὁ ἐψηφισμένος Ἀρχιεπίσκοπος Σιναίου ἐν Κανταβριγίᾳ.*	***296***
Τεῦχος Δ' Ἰούλιος-Αὔγουστος	***σελ.***
Ἡ συντήρησις τοῦ Παναγίου Τάφου κατὰ τοὺς παρελθόντος αἰῶνας.	***305***
Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου - *Ἡ ἐν Ρωσσίᾳ ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας ἐνέργεια τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Θεοφάνους.*	**322**
Ἀ. Ε. Κοπάση - *Ἔλεγχος κενοφωνιῶν περὶ τοῦ Τάφου τοῦ Κυρίου ὑμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.*	**352**
Αἱ σχολαὶ τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ τοῦ Π. Τάφου κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1903-1904. Α΄ Ἡ Θεολογικὴ Σχολή. Λογοδοσία τοῦ Σχολάρχου. Β΄ Αἱ λοιπαὶ σχολαὶ.	**362**
Π. Λ. - *Ὀρθόδοξοι Ρωσσικαὶ Ἱεραποστολαί.*	**379**
Αἱ κατὰ θρησκευτικὰς ὁμολογίας Σχολαὶ ἐν Πρωσσίᾳ.	**383**
Ἁγιοταφίτου. - *Αἱ σύγχρονοι τελεταὶ τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων.* - *Ε΄ Ἡ τελετὴ τοῦ ἁγίου Φωτὸς.*	**385**
Ἐκκλησιαστικα χρονικὰ - *Θεολογικὴ Σχολὴ - Οἰκονομικαὶ μεταρρυθμίσεις. - Ὁ Προϋπολογισμὸς. - Διαμαρτυρία κατὰ συγγράμματος. - Αὐτοκρατορικαί καὶ Βασιλικαὶ ἑορταί. - Ἡ γέννησις τοῦ Διαδόχου τῆς Ρωσσίας. Ἀναχωρήσεις.- Διακοπὴ τῶν συνοδικῶν ἐργασιῶν.- Προσκυνηματικά. -Ἡ ἑορτὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἡ ἐπέτειος τῆς ἀναρρήσεως τῆς Α.Α.Μ. τοῦ Σουλτάνου.- Προσκυνητῶν κίνησις. -Διορισμοὶ.*	***394***

Βιβλιογραφικὸν Δελτίον - Jon Michalcescu, *Θησαυρός ὀρθοδοξίας.* - Alphonse d' Alonzo, *les Alemands en Orient. – La Palestine, guide historique et pratique par des professeurs de N. D. de France.*	**σελ. 401**
Διάφορα. - *Ἑλληνικὰ χριστιανικὰ μωσαϊκὰ ἐν Ἱεροσολύμοις. -Α.Θ. Γοῦσεφ. - Τὸ περὶ ἐνδυμασίας τοῦ κλήρου ζήτημα ἐν Ρωσσίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ Βατικανῷ. - Ἡ πρώτη συνεδρία τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀντιπροσωπευτικῆς Συνόδου» τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. - Τὸ Ἀθανασιανόν Σύμβολον ἐν Ἀγγλίᾳ.- Τὸ ἐν Βηρυτῷ Πανεπιστήμιον τῶν Ἰησουϊτῶν.*	**408**
Τεῦχος Ε' Σεπτέμβριος - Ὀκτώβριος	
Ἡ συντήρησις τοῦ Π. Τάφου κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας.	**417**
Ἀρχιμ. Διονυσίου Μαραγκουδάκη. - *Λουκιανὸς ὁ Σαμοσατεύς ὡς πολέμιος τοῦ Χριστιανισμοῦ (συνέχεια).*	**425**
Λ. Κοπάση: - *Ἔλεγχος κενοφωνιῶν περὶ τοῦ Τάφου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (συνέχεια).*	**447**
Μ. Ἀρχιδ. Κλεόπα. - *Ὁ ἐν Ἰορδάνῃ τόπος τῆς βαπτίσεως τοῦ Κυρίου καὶ τὸ Μοναστήριον τοῦ Τιμίου Προδρόμου (συνέχεια).*	**453**
Μ. Ἀρχιδ. Κλεόπα.- *Ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Μεθόδιος. Βιογραφικαὶ σημειώσεις ἐκ τῆς Κ. Βιβλιοθήκης*	**468**
Π. Λουβάρεως.- *Ἡ θρησκεία ἐν Ἰαπωνίᾳ καὶ ἐν Κορέᾳ (κατά μετάφρασιν) .*	**473**
Λ. Κ.- *Ἡ ὀρθόδοξος Ἀνατολὴ καὶ ἡ ὀρθόδοξος Ρωσσία. Σκέψεις Ρώσσου κληρικοῦ*	**497**
Ἐκκλησιαστικὰ χρονικά. -*Θεολογικὴ Σχολή. - Ἱερατικὴ σχολή. - ┼ ὁ Μητροπολίτης Πτολεμαΐδος Πατρίκιος.- Βασιλικὴ ἑορτή - Ἐπέτειος τῶν Γενεθλίων τῆς Α.Α.Μ. τοῦ Σουλτάνου. -Χειροτονία Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ.- Μνημόσυνον ὑπὲρ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Γ. -Αὐτοκρατορικαί Ἑορταὶ. -Ἑορτὴ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου.- Σιγιλλιῶδες γράμμα ὑπὲρ τῶν Σιναϊτῶν. -Προσκυνηματικὰ. -Ἔρανος ὑπὲρ τοῦ Παναγίου Τάφου - Θάνατος Σιναΐτου. Ἀναχώρησις Σιναίου - ┼ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Γερμανὸς Γρηγορᾶς.*	**506**
Βιβλιογραφικὸν Δελτίον. - *Διορθωτικὰ εἰς ἐπιστολὰς Φωτίου καὶ Ταρασίου ὑπὸ Σ. Σπυριδάκη. - Ν. Π. Κονδακῶφ, Ἀρχαιολογικὴ ὁδοιπορία ἀνὰ τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην.*	**515**

Διάφορα.-	**σελ.**
Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ Ἰαπωνία. Α. Π. Λοπουχήν. -	***524***
Τεῦχος ΣΤ΄ Νοέμβριος - Δεκέμβριος	
Ἡ συντήρησις τοῦ Π. Τάφου κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας.	**529**
Ἀρχιμ. Μελετίου Μεταξάκη - *Ἡ Μαδηβὰ (συνέχεια).*	**540**
Γ. Ἀρβανιτάκη.- *Αἱ εἰς Παλαιστίνην καὶ Συρίαν ἐκστρατεῖαι Ραμσῆ Γ΄ κατὰ τὰ γεωγραφικὰ ἀνάγλυφα τοῦ Μενδινὲτ Ἀμποῦ ὑπὸ Α. Α. Sayce.*	**569**
Ν. Σπυρίδωνος- *Ἡ ὕδρευσις τῆς πόλεως Ἱερουσαλὴμ τὸ πάλαι καὶ νῦν.*	**579**
Χ. -*Ἑρμηνευτικόν σημείωμα περὶ τοῦ χωρίου Ἰακώβου δ΄ 5. 6*	**590**
Ν. Χριστοδούλου. - *Ὁ φιλόσοφος Φρειδερῖκος Νίτσε καὶ τὸ σύστημα αὐτοῦ.*	**595**
Διακόνου Ἱππολύτου Μιχαηλίδου. -*Γνῶμαι Ἀγγλικανοῦ Ἐπισκόπου περὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν.*	**612**
Πέτρου Λουβάρεως.- *Ἡ θρησκεία ἐν Ἰαπωνίᾳ καὶ ἐν Κορέᾳ κατὰ μετάφρασιν (συνέχεια καὶ τέλος).*	**617**
Τό ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ καὶ χειροτονίᾳ τὸν νέου Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ Πορφυρίου Β΄ ἐκδοθὲν σιγίλλιον.	**647**
Διάφορα. - *Ἐκ τῆς ἐν Γερμανίᾳ θρησκευτικῆς κινήσεως.- Ἀγγλικανικὴ καὶ Ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία.*	**653**
Ἐκκλησιαστικὰ χρονικά.- *Ὀνομαστήρια τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου.- Μνημόσυνον Γρηγορᾶ.- Ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν Λύδδῃ.- Θεολ. Σχολὴ.- Ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Σερβίας.- Ἐκδήλωσις ἀδελφικῆς συμπαθείας.- Ἀντιπροσωπεία τοῦ Π. Τάφου ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ἀθήναις. -Ἑορτὴ τῆς Θεολ. Σχολῆς. -Ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Σάββα. -Τὰ ὀνομαστήρια τῆς Α.Α.Μ. τοῦ Τσάρου Νικολάου.*	***660***
Ἡ ἑορτὴ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἐν Βηθλεὲμ καὶ τὸ κατ΄ αὐτὴν θλιβερὸν πραξικόπημα.	**664**
Πίναξ τῶν περιεχομένων τοῦ Α΄ τόμου	**668**

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ

ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΤΟΥ Π. ΤΑΦΟΥ

Α. ἀρ.	***Πόλις-Χωρίον***	***Πληθυσμός***	***Εἶδος Σχολείου***	***Διδάσκαλοι***	***Μαθηταί***
1	Ἱερουσαλήμ	6,000	Θεολογική Σχολή	10	60
2	Ἱερουσαλήμ		Ιερατική Σχολή	11	210
3 4	Ἱερουσαλήμ Ἱερουσαλήμ		Παρθεναγωγεῖον Νηπιαγωγεῖον	7	275
5	Βηθλεέμ	3,600	Ἀρρεναγωγεῖον	6	244
6	Βηθλεέμ		Παρθεναγωγεῖον	3	150
7	Βετ-Σαχούρ	1,150	Ἀρρεναγωγεῖον	3	82
8	Βετ-Τζάλλα	4,340	Ἀρρεναγωγεῖον	4	210
9	Ὀρεινή	150	Ἀρρεναγωγεῖον	1	12
10	Ραμάλλα	4, 500	Ἀρρεναγωγεῖον	3	163
11	Ραμάλλα		Παρθεναγωγεῖον	2	120
12	Τόϊπε	1,000	Ἀρρεναγωγεῖον	1	51
13	Πιρ-Ζέτ	500	Ἀρρεναγωγεῖον	1	41
14	Τζίφνα	1,100	Παρθεναγωγεῖον	1	31
15	Ἄϊν Αρήκ	250	Ἀρρεναγωγεῖον	1	12
16	Ρέμλη	1,000	Ἀρρεναγωγεῖον	2	60
17	Ρέμλη		Παρθεναγωγεῖον	2	75
18	Λύδδα	1,000	Ἀρρεναγωγεῖον	1	33
19	Λύδδα		Παρθεναγωγεῖον	1	63
20	Ἀπούδ	600	Ἀρρεναγωγεῖον	1	20
21	Ἰόππη	2, 900	Ἀρρεναγωγεῖον	5	142
22	Ἰόππη		Παρθεναγωγεῖον	4	150
23	Γάζα	800	Ἀρρεναγωγεῖον	3	73
24	Γάζα		Παρθεναγωγεῖον	2	43
25	Νεάπολις	350	Ἀρρεναγωγεῖον	1	12
26	Ραφίδια	600	Ἀρρεναγωγεῖον	1	25
27	Ζαπάπτε	300	Ἀρρεναγωγεῖον	1	35
28	Νούσφ - Δζπίλ	100	Ἀρρεναγωγεῖον	1	15
29	Πουρκίν	60	Ἀρρεναγωγεῖον	1	12
		30,300		80	2,419

Α. ἀρ.	***Πόλις-Χωρίον***	***Πληθυσμός***	***Εἶδος Σχολείου***	***Διδάσκαλοι***	***Μαθηταί***
		30,300		80	2,419
30	Ποῦρκε	60	Ἀρρεναγωγεῖον	1	6
31	Μκέπλε, Δζέλεμε	70	Ἀρρεναγωγεῖον	1	15
32	Δέρ - Γαζάλ	50	Ἀρρεναγωγεῖον	1	8
33	Ἀδζούν	40	Ἀρρεναγωγεῖον	1	6
34	Πτολεμαΐς	1,500	Ἀρρεναγωγεῖον	7	110
35	Πτολεμαίς		Παρθεναγωγεῖον.	3	110
36	Κάϊφα	970	Ἀρρεναγωγεῖον	2	32
37	Κάϊφα		Παρθεναγωγεῖον.	3	41
38	Ἀπελλίν	450	Ἀρρεναγωγεῖον	1	13
39	Ἰσδάϊδε	77	Ἀρρεναγωγεῖον	1	12
40	Ἐλ - Πεάνε	222	Ἀρρεναγωγεῖον	1	8
41	Σαχνήν	190	Ἀρρεναγωγεῖον	1	10
42	Ταρσίχα	70	Ἀρρεναγωγεῖον	1	9
43	Πάσσα	145	Ἀρρεναγωγεῖον	1	35
44	Ἀπου-Σνάν	145	Ἀρρεναγωγεῖον	1	18
45	Πίρβε	89	Ἀρρεναγωγεῖον	1	10
46	Ναζαρέτ	3,040	Ἀρρεναγωγεῖον	5	64
47	Ναζαρέτ		Παρθεναγωγεῖον.	8	170
48	Ναζαρέτ		Νηπιαγωγεῖον	1	50
49	Ρένε	422	Ἀρρεναγωγεῖον	1	38
50	Ρένε		Παρθεναγωγεῖον.	1	28
51	Κανᾶ	320	Ἀρρεναγωγεῖον	1	35
52	Κανᾶ		Παρθεναγωγεῖον.	1	21
53	Τουράν	106	Παρθεναγωγεῖον.	1	12
54	Γιαφά	320	Ἀρρεναγωγεῖον	1	26
55	Μουδζέδελ	150	Ἀρρεναγωγεῖον	1	17
56	Μααλούλ	125	Ἀρρεναγωγεῖον	1	4
57	Χούσουν	1, 600	Ἀρρεναγωγεῖον	4	151
58	Χούσουν		Παρθεναγωγεῖον.	1	36
59	Ἴρπιδ	250	Ἀρρεναγωγεῖον	1	36
60	Ραφίδ	104	Ἀρρεναγωγεῖον	1	19
		40,815		136	3,569

Α. ἀρ.	*Πόλις-Χωρίον*	*Πληθυσμός*	*Εἶδος Σχολείου*	*Διδάσκαλοι*	*Μαθηταί*
		40,815		136	3,569
61	Τάϊπε	80	Ἀρρεναγωγεῖον	1	14
62	Σαρίχ	300	Ἀρρεναγωγεῖον	1	40
63	Ἐϊδούν	80	Ἀρρεναγωγεῖον	1	12
64	Σάτανα	325	Ἀρρεναγωγεῖον	1	16
65	Νάϊμε	11	Ἀρρεναγωγεῖον	1	7
66	Ζδέττα	65	Ἀρρεναγωγεῖον	1	14
67	Κούφρ-Ἀπίλ	30	Ἀρρεναγωγεῖον	1	9
68	Χανζίρε	80	Ἀρρεναγωγεῖον	1	14
69	Ἄνπε	80	Ἀρρεναγωγεῖον	1	17
70	Σάμαδ	100	Ἀρρεναγωγεῖον	1	19
71	Ἀδζλούν	1,000	Ἀρρεναγωγεῖον	1	45
72	Σούφ	250	Ἀρρεναγωγεῖον	1	8
73	Κάφρ-οῦνζε	120	Ἀρρεναγωγεῖον	1	14
74	Ἄνδζαρα	160	Ἀρρεναγωγεῖον	1	11
75	Σάλτη	3, 000	Ἀρρεναγωγεῖον	2	130
76	Σάλτη		Παρθεναγωγεῖον	1	36
77	Ἐρμαμίν	50	Ἀρρεναγωγεῖον	1	12
78	Φχές	550	Ἀρρεναγωγεῖον	2	90
79	Μαδηβᾶ	800	Ἀρρεναγωγεῖον	2	90
80	Μαδηβᾶ		Παρθεναγωγεῖον	1	74
81	Μαΐν	60	Ἀρρεναγωγεῖον	1	7
82	Κάρακ	1,600	Ἀρρεναγωγεῖον	2	121
83	Κάρακ		Παρθεναγωγεῖον	2	78
		49,556		164	4,447

ΕΙΚΟΝΕΣ

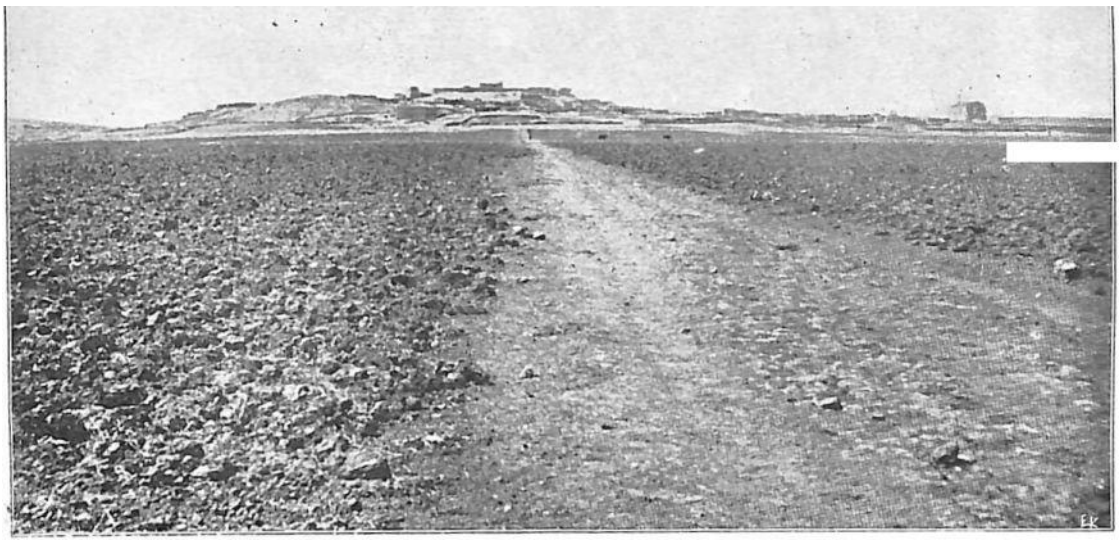

ΕΙΚ. Ι. ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΜΑΔΗΒΑΣ ΕΞ ΑΝΑΤΟΛΩΝ

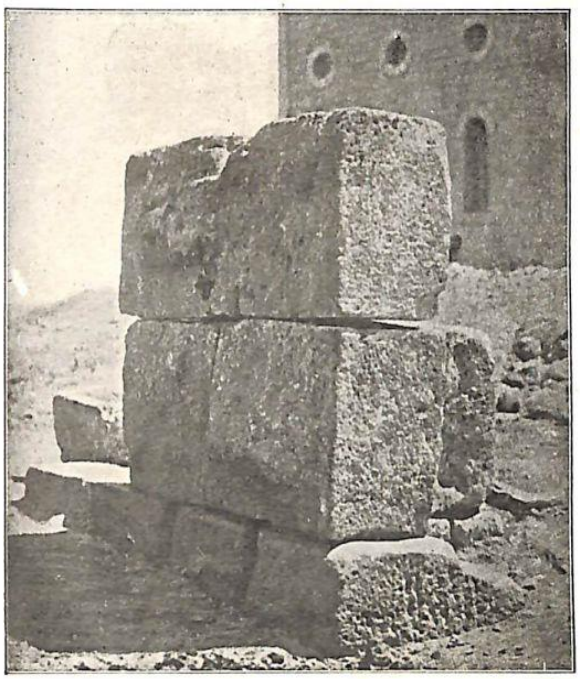

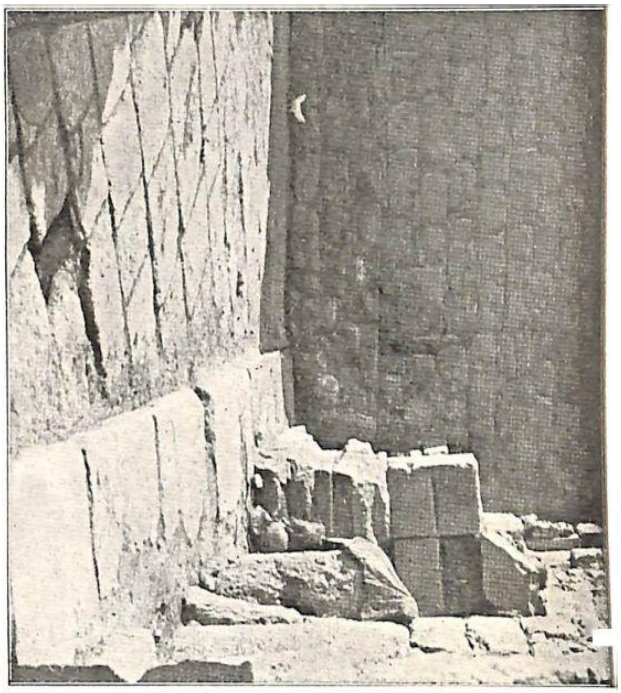

1. ΛΕΙΨΑΝΑ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ I ΕΙΚ. III. ΜΑΔΗΒΑ 2. ΟΔΟΣ ΑΡΧΑΙΑ ΛΙΘΟΣΤΡΩΤΟΣ

ΕΙΚ. IV. ΜΑΔΗΒΑ. ΒΟΡΕΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΟΥ ΝΑΟΥ Α.

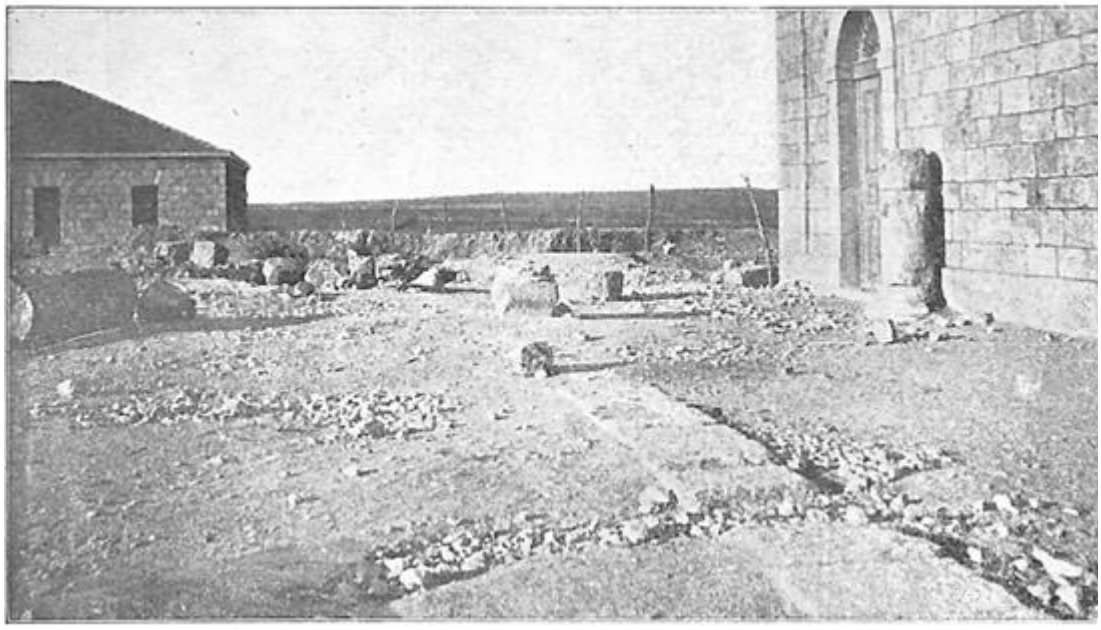

ΕΙΚ. V . ΜΑΔΗΒΑ ΤΟ ΒΟΡΕΙΟΝ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΝΑΡΘΗΚΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ Α

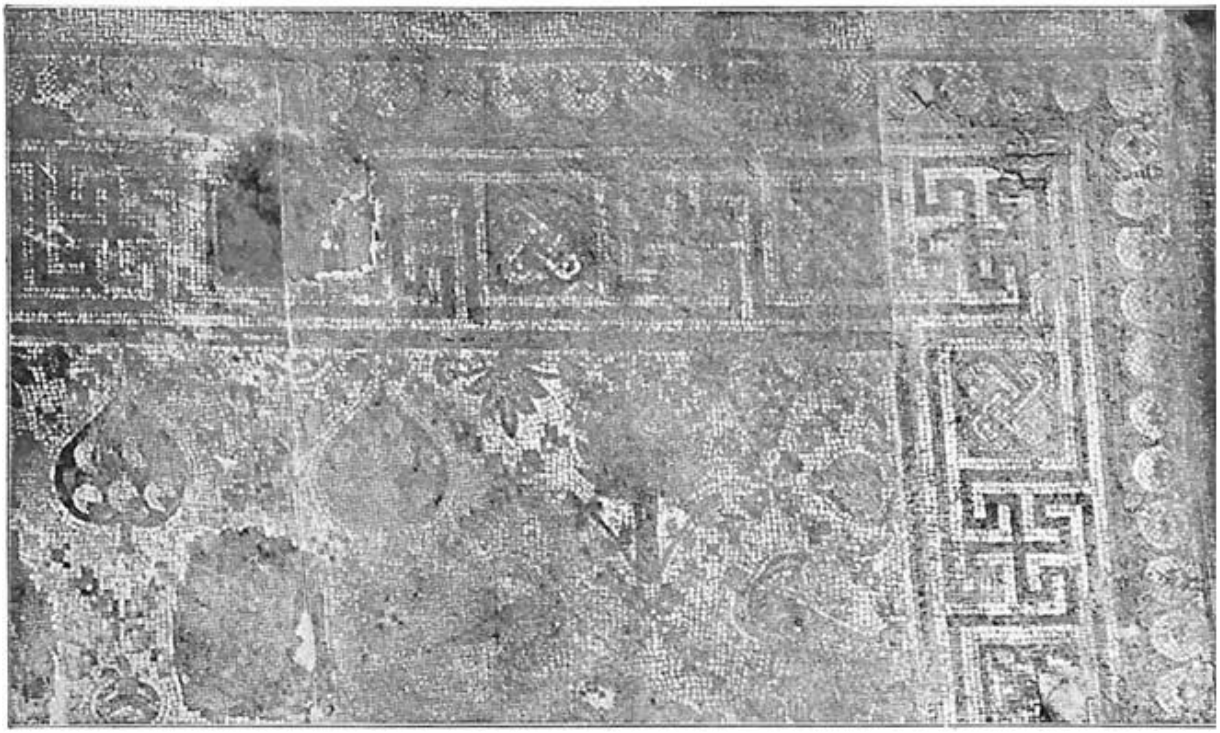

ΕΙΚ. VI ΜΑΔΗΒΑ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ Α ΔΩΜΑΤΙΟΥ

ΕΙΚ. VII ΜΑΔΗΒΑ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ Α ΔΩΜΑΤΙΟΥ

ΕΙΚ. VIII. ΜΑΔΗΒΑ. ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ Α ΔΩΜΑΤΙΟΥ

Η ΑΓΙΑ ΒΗΘΛΕΕΜ

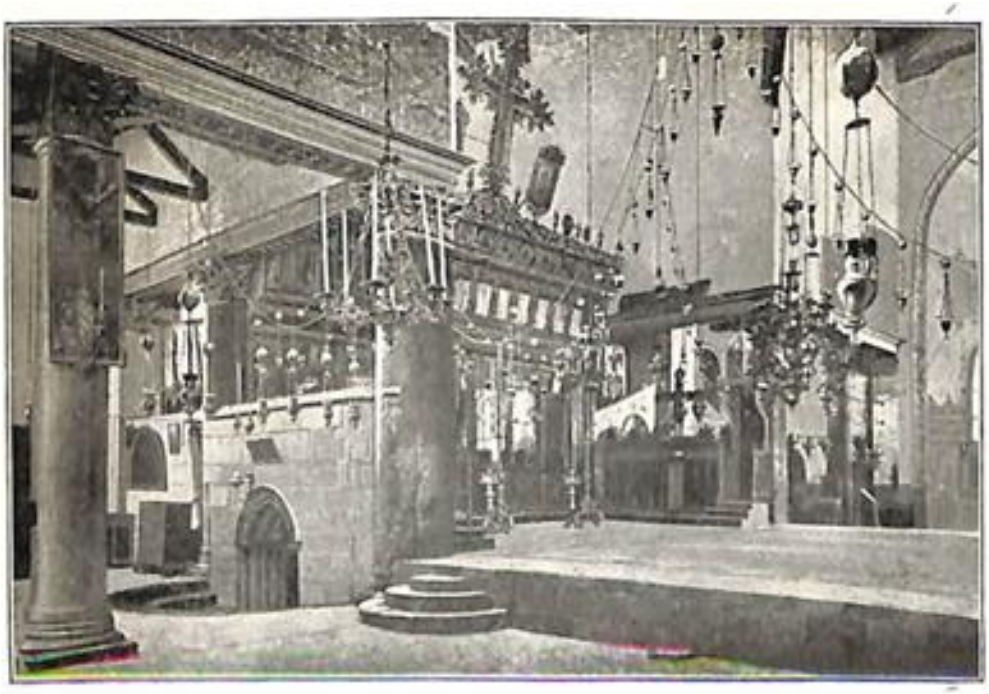

ΒΗΘΛΕΕΜ - ΤΟ ΚΑΘΟΛΙΚΟΝ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ
ΚΑΙ Η ΒΟΡΕΙΟΣ ΘΥΡΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ